MAR 04 1985

היינריך היינע.

דריטער באנד:

איטאליען.

1828—1829

1918 ניו־יארק, תרע"ח
אַרויסגעגעבען פון פערלאג „אידיש"

די ווערק פון היינריך היינע אין אַכט בענד מיט אַ ביאָגראַפיע פון ע. קאַלישער און אַ פּאָרטרעט פון דר. נ. סירקין, איבערזעצט פון: אייזלאַנד ר., אַפּראַנעל, ביאַליק ה. נ., באַראַכאָוויטש י. ל., גראָס נ., האַלפּערן מ. ל., הערבערט ל. מ., י. נחום, לאַנדוי ז., לילִיפוט, מאַני לייב, פּינסקי ד., קיסין י., שוואַרץ י. י., שווייד מ., רייזען א., ראַלניק י., און אַנדערע.

צווייטע אויפלאַגע.

Hafis auch und Ulrich Hutten
Mussten ganz bestimt sich rüsten —
Wider braune und blaue Kutten,
Meine gehn wie andre Christen.

GOETHE.

Copyright 1918
by
JEWISH BOOK AGENCY, INC.

I

די רייזע פון מינכען ביז גענוא

אן עדעל געמיט דאָס קומט קיינמאָל ניט
אוים אויף אייער חשבון; און דערין וועלט
הייבט צוקלאפט אייער חכמה. (ער עפענט
זיין שרייבטיש, נעמט אַרויס צוויי פיסטו־
לען. איינעם לעגט ער ארויף אויפ'ן טיש
און דעם צווייטען לאָדענט ער אָן.)
ראָבערט'ס
„מאכט פון די פארהעלטנישען."

קאפיטעל I.

איך בין דער העפליכסטער מענש אויף דער וועלט, און איך קען זיך באריהמען, אז קיינמאָל בין איך ניט געווען גראב אויף דער וועלט, וואו עס זענען פאראנען אזוי פיעל אונערטרעגליכע נודניקעס, וואָס זעצען זיך אוועק לעבען איינעם און דערצעהלען איהם פון זייערע ליידען, אדער זיי דעקלאמירען נאָר פאר איהם זייערע פערזען; מיט אן אמת'ער קריסטליכער געדולד, האָב איך זיך שטענדיג צוגעהערט צו אזעלכענע שלעק, און זיך ניט פאראטען אפילו דורך איין אייניגע באווענונג, ווי שטארק מיין נשמה וועלט געפיינט. פונקט ווי א בראהמין א בעל תשובה, וואָס איז מפקיר זיין גוף פאר די קריכענדיגע שרצים, כדי די ראָזיגע גאָטס־באשעפענישען זאָלען זיך אויף אָנזעטיגען, בין איך גאנצע טעג אויסגעשטאנען פון אָט די פאטאָלע חברה לייט און זיך רוהיג צוגעהערט צו זיי, און מיינע אינערליכע זיפצען חאָט פארנומען נאָר ע ר. וואָס באלוינט פאר די גוטע מדות.

טער, און וועו דו דערהערסט אין דעם טאָג פון תחית המתים, ווי די שופרות בלאָזען און דו זאָגסט צו דיין שכן: „גוטער פריינד, זייט אזוי גוט און דערלאנגט מיר די האנד, כדי איך זאל קענען אויפשטעהן, ווייל דער לינקער פוס איז מיר איינגעשלאפען פון דעם פארדאמטען לאנגען ליגען!" דעמאָלט וועסטו פלוצלונג באמערקען דאָס וואויל־באקאנטע פילישטער שמייכעלע און דו וועסט דערהערען די חוזק שטים: מיר האבען היינט א שעו וועטער.

אבער אויך די לעבענס־ווייזהייט זאגט אונז אן מיר זאלען זיין העפליך, און ניט ארויסווייזען קיין אומגעדולד דורך שווייגען, אדער גאר צו ענטפערען עפים אזוינס, וואס קען ארויסרופען פאר־דראס, וועז א צושוואומענער קאמערציאנט, אדער א דארער קעז קרעמער, זעצט זיך אוועק לעבען אונז און הויבט אן אלגעמיי־נעם אייראפעאישען שמועס מיט די ווערטער: „מיר האבען היינט א שען וועטער". וואהרים מען קען ניט וויסען וואס עס קען זיך טרעפען. מען קען זיך נאך ערגיץ צוזאמען טרעפען מיט אזא פי־ליסטער, און ער קען דאס אונז דעמאלט אנטון גאר ביטערע צרות, דערפאר וואס מיר האבען איהם ניט העפליך געענטפערט: „דאס וועטער איז זעהר שען." עס קען זיך אפילו טרעפען ליעבער לעזער, אז דיר זאל אויסקומען צו זיצען אין קאסעל ביים „טייבעל ד'אט", לעבען אט דעם דערמאנטען פילימטער, און דאס, ביי זיין לינקער זייט, און ער זאל דאס גראד זיין דער מענש, וואס האט פאר זיך שטעהען די גרויסע שיסעל מיט די ברוינע קארפענס, און ער טיילט זיי אוים: — האט ער נאר אן אויג אויך דיר, יעמאלט וועט ער כסדר די טעלער נאר ארום טיילען פון רעכטס, אזוי אז פאר דיר וועט אפילו ניט בלייבען קיין שטיקעל פון קיין עק. וואהרים אך! נראד דו ביזט ביים טיש דער דרייצעהנטער, א זאך וואס איז תמיד מאדנע, וועז דו זיצט ביי דער לינקער זייט פון דעם פארטיילער, און די טעלער וועהרען ארומגעטיילט פון רעכטס. און ניט צו קריגען קיין קארפען איז זעהר ניט גוט. א חוץ דעם פארלוסט פון דער נאציאנאלער קאקארדע איז דאס אפשר דער גרעסטער. דער פי־ליסטער, וואס האט דיר דאס אזוי אונטערגעשטעלט א פיסעל, וועט נאך פון דיר חוזק מאכען, און דיר פארשלאגען, אז דו קענסט דיר נעמען די לארבעערען, וואס זענען געבליבען ליגען אין דער ברוי־נער זופ; — אך, וואס טויגען עמיצען די לארבעערען, וועז דערביי זענען ניטא קיין קארפען! און דער פילימטער פארזשמורעט דאן די אויגלאך, און כיכיט אזן שעפטשעט: „מיר האבען היינט א שען וועטער."

אך, נשמה ליעבע, עס קען זיך אפילו טרעפען, אז דיר זאל אויסקומען צו ליגען אויף א בית עולם לעבען דעם זעלביגען פילים־

מיינע גוטע בערלינער, איז א סוף מיט מיין רוהם ביי זיי. און זיי וועלען קוועטשען מיט די פליצעס און זיך סוד'ען: אט דער מענש ווערט זעהר אויבערפלעכליך, אפילו אונז לויבט ער. קיין שטאדט האט אייגענטליך ניט אזוי ווייניג לאקאל־פאטריאטיזם ווי בערלין. טויזענד מיזעראבלע שריפטשטעלער, האבען שוין באזונגען בערלין אין פראזא און אין פערזען, און אין בערלין האט וועגען דעם קיין האהן ניט געקרעהט, און קיין הוהן האט מען זיי דערפאר ניט אפגעקאכט, און אונטער די לינדען האט מען זיי נאך אלץ געהאלטען פאר מיזעראבלע פאעטען, פונקט אזוי ווי פריהער. פארקעהרט, האט מען פונקט אזוי וועניג זיך אפגע־שטעלט, ווען וועלכער ניט איז אפטער־פאעט האט זיך אין זיינע פאראבאזען ארויפגעווארפען אויף בערלין, זאל אבער עמיצער וואגען צו שרייבען עפיס א שלעכט ווארט אקעגען פאלקוויץ, אינס־ברוק, שילדא, פאזען, קרעהווינקעל, און אנדערע הויפט שטעדט! אי, וועט זיך דאס דארט אויפכאפען דער צוקאכטער פאטריאטיזם! די סבה דערפון איז: בערלין איז גאר קיין שטאדט ניט, נאר בער־לין ניט בלויז דעם ארט, וואו עס פארזאמלען זיך א מאסע מיט מענשען, און צווישען זיי אפילו אויך מענשען מיט גייסט, פאר וועמען דער ארט איז נאנץ גלייכגילטיג: אט זיי שטעלען דאס צו־זאמען דאס גייסטיגע בערלין. דער דורכפאהרענדיגער פרעמדער זעהט נאר די לאנג אויסגעשטרעקטע הייזער, וואס זעהן אלע אויס גלייך: די לאנגע, בריטע גאסען, וואס זענען צום מיינסטענס געבויט געווארען לויט די שניר און לויט דעם וויללען פון יחידים, און שטעלען מיט זיך נאר ניט פאר דעם גייסט פון דעם כלל. נאר אויסדרוועהלטע קענען עפיס דערגעהן פון די פריוואטע געזינונגען פון די איינוואוינער, וועז זיי באטראכטען די לאנגע שורות הייזער, וואס זוכען זיך צו האלטען וויט איינס פון ס'אנדערע, פונקט ווי די מענשען אליין, פארבייסען און מיט געזעלזייטיגער שנאה. נאר איינמאל אין א לבנה־נאכט, וועז איך בין שפעט אהיים געגאנגען פון לוטער און וועגנער, האב איך געזהן ווי יענע הארטע שטי־מונג האט זיך אויפגעלעזט אין א מילדען אומעט; ווי די הייזער, וואס זענען זיך געשטאנען אזוי פיינדליך איינס געגען ס'אנדערע,

קאפיטעל II.

„מיר האבען היינט א שען וועטער—"

וועז דו ליעבער לעזער, וואלסט געהערט דעם טאן, דעם אונ־איבערטראפענעם פיסטעל־באס, מיט וועלכען די דאזיגע וועלט ארויסגערעדט געוואָרען, און וואלסט־נאך געזעהן דעם, וואס האט זיי געזאגט, דאס ארכי־פראזאישע פנים, די כיטרע־קלוגע אויגעלעך, די פאריסענע כיטרע אויספארשער נאז; וואלסטו גלייך דערקענט, אז די דאזיגע בלום האט ארויסגעשפראצט ניט פון קיין געוועהנטליכען זאמד, און אז די דאזיגע טענער, זענען דאס די שפראך פון שארלאטענבורג, וואו מען רעדט דעם בערלינערשען דיאלעקט, נאך בעסער, ווי אין בערלין גופא.

איך בין דער העפליכסטער מענש אויף דער וועלט, און האב זעהר האלד ברוינע קארפענס, און טייל מאל גלויב איך אין תחית המתים, און איך האב געענטפערט: אמת, דאס וועטער איז זעהר שען.

וועז דער זוהן פון דער שפרעע איז אריינגעקומען, האט ער זיך צו מיר צוגעטשעפעט, און איך האב שוין ניט געקענט פטור ווערען פון זיינע פראגען און פון זיינע אייגענע ענטפערס, און גאר באזונדערס פון זיינע פאראלעלען צווישען בערלין און מינכען, דעם נייעם אטהען, וועמען ער האט ניט איבערגעלאזט קיין איין גוטע הער.

איך אבער, האב געגומען דאס נייע אטהען אונטער מיין שוץ, ווי עס איז שטענדיג מיין טבע צו ליובען דאס ארם, וואו איך געפין זיך. אז דאס איז גראד היינטיגעם מאל געשעהן אויף די קאסטען פון בערלין, דאס, ליעבער לעזער, וועסטו מיר לייכט מוחל זיין. אזוינע זאכען געשעהן צו מיינסטענס אוים רייגער פאליטיק; וואָרים איך וויים, אז אזוי שנעל ווי איך וועל אנהויבען צו לויבען

פלוצלונג קריגען א קלאפ איבער דער פלייצע, ווי פון דעם אלטען פריץ'ס שפאנישען שטעקעלע. אין בערלין אבער באפאלט אונז קיינמאל ניט אזא שרעק. דא פיהלען מיר אז דער אלטער פריץ און זיין שפאניש שטעקעלע האבען שוין מעהר קיין מאכט ניט; ווארים ווען ניט, וואלטען דאך פון די אלטע, אויפגעקלעהרטע פענסטער פון דער געזונטער פערנונפט־שטאדט ניט ארויסגעקוקט אזוי פיעל קראנקע פנים'ער פון פינסטערלינגען, און די איינציגע נארישע, אבערגלויבישע געבוירענע, וואלטען זיך ניט געווען פארקליבען צווישען די אלטע סקעפטיש־פילאזאפישע הייזער. איך ווייל ניט שלעכט פארשטאנען ווערען, און איך באמערק דערפאר אויסדריקלוך, אז איך מיין דא ניט קיין שטאך צו טון דער נייער וועדערשער קירך, אט יענעם גאטישען דאם, מיט א היינטיגען געשמאק, וואם איז פאר אונז מיט אן אירא־ניע אוועקגעשטעלט געווארען צווישען די מאדערנע געבוירענע, כדי אלגארישע צו ווייזען, ווי אפגעשמאקט און נארישע עס וועט אויסזעהן, וועו מען וועט ווידער וועלען אויפריכטען אלטע, שוין פון לאנג אונטערגאנגענע מיטעלאלטערליכע אינסטיטוציאנען, אין מיטען פון די נייע בילדונגען פון דער נייער צייט.

דאם אויבען אנגעוויזענע, גילט בלויז פאר דעם אויסערליכען אויסזעהן פון בערלין, און וואלט מען מיט ד ע ם געוואלט פארגלייכען מינכען, דאן וואלט מען מיט רעכט געקענט באהויפטען, אז די לעצטע שטעלט מיט זיך פאר פונקט דעם היפך. ווארים מינכען איז גראד א שטאדט, וואם איז אויפגעבוויט געווארען פון פאלק אליין, און דאם, פון גאנצע דורות, וואם זענען געקומען אייניגער נאכ'ן אנדערן, וועמענס גייסט מען קען נאך אלץ זעהן אין זייערע געבוידען. אזוי אז מען דערזעהט דארט, ווי אין די שדים־סצענע פון מאקבעטה, א כראנאלאגישע רייה פון גייסטער; פון יענעם טונקעל־רויטען גייסט פון מיטעל־אלטער, וואם באווייזט זיך א געפאנצערטער אין די טויערען פון א גאטישער קירך, ביז אויף דעם געבילדעטען ליכטיגען גייסט פון אונזער אייגענער צייט, וואם האלט פאר אונז א שפיגעל, אין וועלכען יעדער קוקט זיך אן מיט פארגענוגען. טאקי דורך דעם וואס מיר האבען זיי דא אלע ווי זיי

האבען זיך אננעמוקט געריהרט בויפעליג־קריסטליך. געוואלט זיך ווארפען אין די ארעמס און איבערבעטען; אזוי, אז איך ארימער מענש, וואס איך בין געגאנגען אין מיטען גאס, האב מורא געהאט איך זאל ניט צוקוועטשט ווערען. עס וועלען זיך געפינען אזוינע, וואס וועלען מיין שרעק באטראכטען פאר לעכערליך, און אויך איך האב געשמייכעלט, וועו איך בין אויף צומארגענס אין דער פריה, מיט א ניכטערן בליק דורכגענאנגען יענע גאס, און די הייזער האבען זיך ווידער אזוי פראזאישׂ אקעגען געגעניצט. עס איז ווירקליך נויטיג דערצו א פאר פלעשער פאעזיע, וועו מען ווייל זעהן אין בערלין עפים אנדערש ווי טויטע הייזער. דא איז זעהר שווער צו זעהן גייסטער. די שטאדט פארמאגט אזוי וועניג אלטערטימליכקייט און איז אזוי נייי; און דאך איז דאס נייע שוין אזוי אלט, אזוי פארוועלקט און אפגעשטארבען. וואהרים זי איז, ווי געזאגט, צום גרעסטען טייל ענטשטאנען, ניט פון דער געזינונג פון די מאסען, נאר פונ׳ם געשמאק פון יחידים. צוויישען די דאזיגע יחידים איז דער גרויסער פריץ געווים געווען דער וויכטיגסטער. נאר דאס, וואס ער האט אויסגעפלאנט איז געוואהרען דער פעסטער פונדאמענט. ערשט פון איהם האט די שטאדט באקומען איהר אייגענטליכען כאראקטער. און וואלט נאך זיין טויט נאר ניט געוואהרען צוגעבויט, וואלט זי געווען פארבליבען א היסטאריש דענקמאל נאך דעם גייסט פון יענעם פראזאישען וואונדערבארען העלד, וועלכער האט די ראפינירטע געשמאקלאזיגקייט און די בליהענדיגע פארשטאנדם־פרייקייט, דאס אויבערפלעכליכע און דאס טיכטיגע פון זיין צייט, אויסגעבילדעט אין זיך אויף דעם אמת׳דיג דייטשטאפפארן אופן. פאטסדאם למשל, ערשיינט פאר אונז וויי אזא דענקמאל. דורך איהרע ווייסטע גאסען וואנדערן מיר, ווי איבער די איבערגעבליבענע שריפטען פון דעם פילאזאף פון סאנסוסי, דאס געהערט צו יענעמס oeuvres posthumes, און הגם דאס איז נאר שטיינערנע מאקולאטור, און פארמאגט אין זיך גענוג לעבערליכעם, פון דעסטוועגען באטראכטען מיר עם דאך מיט אן ערענסטען אינטערעס, און וועו ניט וועו אונטערדריקען מיר אין אונז א שמייכעל ווי מיר וואלטען מורא געהאט, מיר זאלען ניט

קאפיטעל III.

דאס וואס מען רופט אבער די נאנצע שטאדט, דאס נייע אטהען, דאס איז, צווישען אונז נערעדט, אביסעל לעכערליך. און עס האט מיך נעקאסט פיעל מיה, וועז איך האב זי נעוואלט פארשטעלען אלס אזעלכע. צום טיפסטען האב איך דאס דערפיהלט, וועז איך האב נעהאט א וכוח מיט דעם בערלינער פילים־טער, וועלכער, הגם ער האט מיט מיר שוין נעהאט נערעדט א היב־שע וויל, איז ער פון דעסטוועגען נעווען אויף אזוי פיעל ניט העפליך, אז ער האט אין דעם נייעם אטהען ניט געפונען אסילו קיין שפור פון דעם אטישען זאלץ.

דאס, האט ער אויסגערופען הויך, איז נאר פאראן אין בער־לין. נאר דארט איז פאראן ווירן און איראניע. דא איז נאר פאראן גוט וויים־ביער, אבער איראניע — ניט אויף א האר.

איראניע האבען מיר ניט — האט אויסגערופען נאנערל, די שלאנקע קעלנערין, וואס האט אין דער רגע פארביי געשוועבט— אבער יעדען אנדערן סארט ביער קענט איהר דאך קריגען.

דאס וואס נאנערל האט די א י ר א נ י ע געהאלטען פאר א סארט ביער, אפשר פאר דעם בעסטען שטעטינער ביער, דאס האט מיר זעהר לייד געטאן. און כדי עס זאל זיך ניט נאכאמאל ארויסווייזען עפים אן עהנליך נארישקייט, האב איך אנגעהויבען צו דרשה'נען אונגעפעהר אזוי: שען נאנערל, די איראניע איז ניט קיין ביער, נאר אן ערפינדונג פון די בערלינער, די קליגסטע מענ־שען פון דער וועלט, וועלכע האבען זיך זעהר גענומען צום הארצען, דאס וואס זיי זענען נעקומען צו שפעט אויף דער וועלט, און דאס פולווער האט שוין נעהאט אויסגעקלערט עמיצער אנדערש, און דערפאר האבען זיי נעוזכט צו מאכען אן ערפינדונג, וואס זאל זיך

געהען איינער נאָכ'ן אנדערן, דאָס בארבארישע רעגט אונז מעהר ניט אויף, און דאָס אָפּגעשמאקטע פּאַרוואונ־ דעט אונז שוין ניט מעהר, וועז מיר באַטראכ־ טען עס אלס דער אָנהויב אין דעם נויטוועגדיגען איבערגאנג. מיר ווערען ערגענסט אבער ניט אומעטיג, וועז מיר דערזעהן יענעם בארבארישען דאָס, וואָס הויבט זיך אויף ווי אַן אויפגעקומענער קנעכט איבער דער גאנצער שטאָדט און באהאלט אין זיין שויס די שאָטענס און די געשפּענסטער פון מיטעלאלטער. מיט פּונקט אזוי וועניג אומעט, יא, אפילו גאָר מיט א שפּאסהאפטער ריהרונג, באטראכטען מיר די שטאָלצע שלעסער פון דעם שפּעטערדיגען פּעריאד, די געשמאקלאָזע דייטשע נאָכקרימענישען נאָך די גלא־ טע פראנצויזישע אונאטירליכקייטען, די פּראכט געביידען מיט געשמאקלאָזיקייט, מיט די משוגע'נע פּארציערונגען פון דרוי־ סען, און פון אינעווניג נאָך פּארפּוצטער דעקאָרירט מיט שרייענ־ דיגע, בונטע אלענאריען, פּארגילטע אראבעסקען, שטוקאטורען און יענע פּארשיעדענע שילדען, אויף וועלכע עס זענען אויסגעמאלט די הויכע הערשאפטען: די קאוואליערען מיט די רויטע, שכור־ניכ־ טערנע גענוכטער, איבער וועלכע עס הענגען ארונטער די אלאנגע פּארוקען וויי געפּודערטע לייבען־גרענוועס. די דאמען מיט די אויפגעשטעלטע שטייפּע פּריזורען, שטאָלערנע קארסעטען, וואָס פּארשנירען זיי די הערצער און די בריסט קליידער מיט די רייפּען, וואָס גיט זיי די מעגליכקייט נאָך מעהר פּראָוואיש זיך אויסצו־ שפּרייטען. ווי געזאָגט, אָט דער אָנבליק גיט אונז מעהר נים קיין שלעכטע שטימונג, נאָך מעהר, ער העלפּט אפילו צו, אז מיר זאלען לעבעדיגער פיהלען די נעגענווארט אין איהר ליכטיגען ווערט, און וועז מיר באטראכטען די נייע ווערק, וואָס דערהויבען זיך לעבען די אלטע, דערפיהלען מיר, ווי מען וואלט פון אונזער קאָפּ אראָפּ־ גענומען א שווערען פּאָרוק, און ווי מען וואלט באפרייט דאָס הארץ פון שטאלענע צוואנגען. איך רעד דאָס איצטער פון די לוסטיגע קונסט־טעמפּלען און עדלע פּאלאצען, וואָס בליהען ארויס מיט פּולער דרייסטקייט פון דעם גייסט פון קלענצע, דעם גרויסען מייסטער.

וואס איך האב די נאנצע צייט צוגעהאלטען ביים פארטוך, האט זיך מיט אלע כחות ארויסגעריסען פון מיינע הענד, ווייל פון אלע זייטען האט מען גאר שטורעמדיג פארלאנגט: „א ביער! א ביער!" דער בערלינער אבער האט אויסגעקוקט ווי די איראניע אליין, וועז ער האט באמערקט מיט וואס'ער ענטוזיאזם מען האט אויפגענומען די הויכע שוימענדיגע גלעזער; און אנווייזענדיג אויף א גרופע ביער טרינקער, וואס האבען מיט הנאה געטרינקען דעם האפענעקטאר, און גערעדט צווישען זיך ווי פיין ער שמעקט, האט ער שמייכעלדיג א זאג געטאן: און די ווילען דאס ווערען אטהענער!

די באמערקונגען וואס דער בערלינער האט נאך געמאכט, האבען מיר אמת'דיג ווה געטאן, ווארים איך האב ניט קיין קלייגע ליבע פאר אונזער נייעם אטהען, און איך האב מיך דארום באמיהט, צו ערקלערן דעם דאזיגען חוזק מאכער, אז מיר האבען אייגענטליך ערשט ניט לאנג אנגעהויבען צו טראכטען וועגען ווערען אטהענער, אז מיר זענען נאך דערווייל יונגע אנפענגער, און אונזערע גרויסע גייסטער, יא, אונזער גאנץ געביילדעט פובליקום, איז נאך ניט אויף אזוי פיעל אייגנעשטעלט, אז עס זאל זיך קענען ווייזען פאר עמיצען פון דער נאהענט. אלץ האלט נאך אין ווערען, און מיר זענען נאך ניט קאמפלעט. דערווייל, ליעבער פרייגר, זענען נאר באוועצט די אונטערשטע פאכען, — האב איך צוגענעבען, — און עס איז אייך אודאי באקאנט, אז סאוועס, סיקאפאנטען, און פרויען פעהלען אונז ניט. אונז פעהלט נאר דער העכערער פערזאנאל, און אנדערע קומט אוים צו שפיעלען צו עטליכע ראלען. למשל אונזער דיכטער, וואס באוינגט די צארטע גרישע ליבע פון א איינגעל, האט אויך געמוזט איבערנעמען די אריס־טאפאנישע גראבקייט; אבער ער קען אלצדינג. ער האט אלץ, וואס עס דארף האבען א גרויסער דיכטער, א חוץ אפשר אביסעל פאנטאזיע און וויץ, און וואלט ער געהאט א סך געלד, וואלט ער געווען א רייכער מאן. וואס אונז פעהלט אבער אין קוואנטיטעט, דערזעצען מיר דורך קוואליטעט. מיר האבען נאר איין גרויסען סקולפטאר — אבער דאס איז א „ליב!" מיר האבען נאר איין גרויסען רעדנער — איך בין אבער איבערצייגט, אז דעמאסטהענעס

פונקט אזוי ניצליך. און דאָס, טאקי פאר די יעניגע, וואָס האָבען דעם פולווער ניט אויסגעקלעהרט. פארצייטענס, ליעב קינד, ווען עמיצער איז באגאנגען א נארישקייט, וואָס האָט מען געקענט טאָן? דאָס וואָס איז געשעהן, האָט מען דאָך שוין ניט געקענט מאכען ניט געשעהן, און די לייט האָבען געזאָגט: אָט דער בחור איז א בהמה. דאָס איז געווען זעהר ניט אנגענעהם. אין בערלין, וואו מען איז צום קליגסטען און מען באגעהט די גרעסטע נאריש־קייטען, פיהלט מען צום טיעפסטען אָט די אונאנגענעהמליכקייט. דאָס מיניסטעריום האָט שוין געגען דעם ארויסגעלאָזט די שטרענגס־טע גזרות; בלויז די גרעסטע נארישקייטען מעגען נאָך געדרוקט ווערען. די קלענערע ערלויבט מען נאָר אין געשפּרעכען. אזא ער־לויבעניש באציהט זיך אויך נאָר אויף פּראָפעסארען אין הויכע שטאַאַטס־בעאמטען, געמיינערע מענשען קענען זייער נאַרישקייט לאָזען הערען נאָר אין פארבאָרגענע ערטער; — אָבער אָט די אלע פאָרשריפטען האָבען גאָר ניט געהאָלפען. אזוי שנעל ווי עס האָט זיך נאָר געמאכט א געלעגענהייט, האָבען די אונטערדריקסטע נא־רישקייטען, זיך גענומען נאָך געוואלטיגער ארויסשפּארען, שטי־לערהייד זענען זיי זאָגאר פון אויבען אראָפּ פּראָטעזשירט געוואָ־רען, און עפענטליך האָבען זיי גענומען זיך אויפהויבען פון אונטען ארויף. די נויט איז געווען זעהר גרויס, ביז סוף כל סוף איז ער־פונדען געוואָרען א מיטעל וואָס זאָל ווירקען אויף צוריק. דורך וועלכען מען זאָל יעדע נארישקייט מאכען אז מען זאָל זי ניט דער־קענען, און נאָך מעהר, אז זי זאָל קענען גאָר פערוואנדעלט ווערען אין א חכמה. אָט דאָס מיטעל איז גאנץ איינפאך, און באשטעהט דארין, וואס מען ערקלעהרט, אז יעדע נארישקייט איז נאָר באגאנ־גען געוואָרען אדער ארויסגערעדט געוואָרען בלויז פון איראָניע. אזוי, ליעב קינד, אוואנסירט אלץ אויף אָט דער וועלט. די נאריש־קייט ווערט איראָניע, חניפה וואָס העלפט ניט, ווערט סאטירע, נא־טירליכע געשמאקלאָזיגקייט ווערט פיינע אָפּלאכעריי, אמת'ער שגעון ווערט הומאָר, אונוויסענהייט ווערט ברילאנטענער וויץ, און דו וועסט סוף כל סוף ווערען די אספּאסיא פון דעם נייעם אטהען.

איך וואָלט געזאָגט נאָך מעהר, אבער דאָס שענע נאַנענערל,

אישער ציוויליזאציאן, אבער מיט דעם שניט דערמאנט ער נאך אלץ אן יענעם ראק, וואס ארמיניום האט געטראגען אין טויטא־בורגער וואלד, און וועמענס פארמלאזונקייט איז פונקט אזוי נע־היימניספול טראדיציאנעל דערהאלטען געוואָרען, דורך א פאטריא־טישער שניידער געזעלשאפט, ווי אמאל די נאטישע בוי־קונסט, דורך א מיסטישער מוירער גילדע. א וויים געוואשענע שמאטע, וואס האט מיט זיך פארגעשטעלט פונקט דעם חיפה פון דעם נא־קעטען, אלט־דייטשען האלז, האט באדעקט דעם קראגען פון דעם דאזיגען באריהמטען ראק; פון זיינע לאנגע ארבעל, האבען ארויס־געהאנגען לאנגע, שמוציגע הענד, צווישען זיי האט זיך געזעהן א לאנגווייליגער גוף, פון וועלכען עם האבען שלאבעריג אראפגע־האנגען צווייי חוזק פים — די גאנצע געשטאלט איז געווען א קא־צעניאמערדיגע פארדיע פון אפאלא פון בעלווערער.

און דאס איז דער דעמאנג פון דעם נייען אטהען? — האט מיט א שפאטיש שמייכעלע געפרעגט דער בערלינער. דו יוטער יאט! דאס איז דאך מיינער א לאנדסמאן! איך גלויב ניט מיינע אויגען — דאס איז דאך דער יעניגער, וואס — נע, דאס איז שוין מענליך!

יא, איהר פארבלענדטער בערלינער — האב איך געזאגט ניט אהן פייער — איהר ווילט ניט קענען אייערע היימישע געניעס און איהר פארשטייניגט אייערע נביאים. מיר אבער קענען אלץ פארנוצען!

און צו וואס באדארפט איהר דען אט די אומגליקליכע פליעג? מען קען איהם באנוצען צו אלץ, צו וואס מען דארף האבען שפרינגען, קריזען, געמיט, פרעסען, פרומקייט, א סך אלט־דייטש, וועניג לאטיין און גאר ניט קיין נריכיש. ער קען ווירקליך זעהר גוט שפרינגען איבער'ן שטעקען; ער מאכט אויך טאבעלען פון אלע מענליכע שפרינג, און פארצייכענישען פון אלע מענליכע לעזארטען און אלט־דייטשע געדיכטען. דערצו נאך שטעלט ער מיט זיך פאר די ליעבע צום פאטערלאנד, און איז ניט געפערליך אויף א האר. וואָרים מען וויים גאנץ גוט, אז פון די אלט־דייטשע דעמאגאגען, צווישען וועלכע ער האט זיך צופעליג געפון־

האָט ניט געקענט אזוי גוט דונערן אקעגען יקרות אויף ביער אין אטיקא, ווי ער. ווען מיר האָבען נאָך קיין סאָקראטעס ניט פאר־סמ'ט, איז דאָס ניט, ווייל אונז פעהלט חלילה דער גיפט דערצו. און ווען מיר פארמאָגען נאָך ניט קיין אייגענטליכען דעמאָס, דאָס הייסט, א גאנץ פאָלק פון דעמאַגאָגען, קען מיר דאָך אויפ־ווייזען אויף איין איינציגען פּראכט עקזעמפּלאר, וואָס שטעלט מיט זיך אליין פאָר א גאנצען דעמאָס, א גאנצען הויפען מיט באריה־מערס, מוילמאכערס, לאנגע צונגען און נאָך אזעלכענע חברה־לייט — און אָט קענט איהר איהם אליין זעהן.

איך קען ניט ביישטעהן דעם נסיון, וואָס וויל דוקא גענויער באצייכענען די פיגור, וואָס האָט זיך פאר אונז איצטער פארגע־שטעלט. צי די דאָזיגע פיגור האָט רעכט ווען זי באהויפּטעט, אז ווייל אין איהר קאָפּ איז פאַראַן עפּיס מענשליכעס, האָט זי שוין אַ יורידיש רעכט זיך צו רופען מענש, דאָס וויל איך ניט בא־ריהרען. איך וואָלט גיכער דעם קאָפּ געהאלטען פאר אן אף; נאָר פון העפליכקייט וועגען, וועל איך איהם לאָזען געהן פאר א מענשליכען קאָפּ, צוגעדעקט איז דער דאָזיגער קאָפּ געווען, מיט א היטעל פון טוך, וואָס איז אין זיין פאָרם געווען עהנליך צו מאַמדרינס העלם, און פון הינטען האָבען אראָפּגעהאנגען שטייפע שווארצע האָר, וועלכע זענען פון פאָרענט געווען פארקעמט a l'enfant אויף אָט דער פאָדערשטער זייט פון קאָפּ, וואָס האָט זיך אויסגעגעבען פאר א פּנים, האָט די געטין פון געמיינקייט אָפּגע־דרוקט איהר שטעמפּעל, און דאָס, אזוי שטארק, אז די נאָז וואָס געפינט זיך דאָרט, איז שיער ניט צוקוועטשט געוואָרען; די ארונטערגעלאָזטע אויגען האָבען אויסגעזעהן ווי זיי וואָלטען אומ־זיסט געזוכט די נאָז, און דערפאר טאקי זענען זיי געווען אזוי באטריבט. א שמייכעלע מיט א שלעכטען ריח האָט געשפּיעלט ארום זיין מויל, וואָס איז געווען מלא חן, און וואָס וואָלט צוליעב א געוויסער אויפפאלענדער עהנליכקייט, געקענט באגייסטערן אונזער גריכישען דיכטער, פאר די צארטעסטע גאַזעלען. אָנגעטאָן איז ער געווען אין אן אלט־דייטשען ראָק, הגם אביסעל מאָדערני־זירט, לויט די דרינגענדסטע אויפפאָדערונגען פון דער אייראָפּע־

ליכטענשטיין אין בערלין, וואָרים טאָמיר יאָ, קען ער איהם נאָך אויסשרייבען פאר דעם זאָאלאָגישען מוזעאום, א זאך וואָס קען ווערען א פריטשעפקע פאר א מלחמה צווישען פרייסען און בייערן, ווייל מיר וועלען איהם בשום אופן ניט ארויסגעבען. די ענגלענדער האָבען אויך איהם שוין אן אויג געווארפען, און אנגעבאטען פאר איהם צוויי טויזענד זיבען הונדערט זיבען און זיבעציג גינעען, די עסטרייכער האָבען שוין געוואָלט פארבייטען א זשיראף אויף איהם; אבער אונזער מיניסטעריום האָט זיך געזאָלט האָבען אויסגעדריקט: דער לעצטער דעמאָנאָג קען ביי אונז ניט נעקויפט ווערען פאר קיין געלד, ער וועט אמאל זיין דער שטאָלץ פון אונזער נאטוראל קאבינעט, און די ציערונג פון אונזער שטאָדט.

דער בערלינער האָט הפנים ניט זעהר אויפמערקזאם צוגעהערט זיך. שענערע זאכען האָבען פארנומען זיין אויפמערקזאמקייט אן ער איז מיר ענדליך אריינגעפאלען אין די רייד מיט די ווערטער:

— ערלויבט מיר, איך בעט אייך, וואָס איך האָק אייך איבער, אבער זאָגט מיר דאָך, וואָס איז דאָס פאר א הונד, וואָס לויפט דאָרט?

„דאָס איז אן אנדערער הונד."

— אי, איהר פארשטעהט מיך ניט. איך מיין אָט יענעם גרויסען ווייס־צויטיגען הונד, אָהן דעם ווייסל.

„מיין לייבער הער, דאָס איז דער הונד פון דעם נייעם אלקיביאדעס."

— אבער, האָט באמערקט דער בערלינער, זאָגט זשע מיר, וואו איז דען דער נייער אלקיביאדעס אליין?

„דעם אמת געזאָגט," האָב איך געעטנפערט, „די דאָזיגע שטעלע איז נאָך ניט פארנומען, דערווייל האָבען מיר בלויז דעם הונד."

נען, האָט ער זיך צוריק געצויגען אין דער רעכטער צייט, אזוי ישנעל ווי זייער זאך איז נאָר געווארען אביסעל געפעהרליך, און האָט דערפאר מעהר ניט געקענט איינשטימען מיט די קריסטליכע געפיהלען פון זיין ווייכען הארץ. זינט דעמאָלט אבער, וואָס די געפאהר איז פארשוואונדען, און די מארטירער וואָס האָבען געלימען פאר זייערע אידעען, האָבען זי כמעט אלע אליין אויפגענעבען, און אפילו אונזערע הייסעסטע בארבירערען האָבען אויסגעטאָן זייערע דייטשע רעק — זינט דעמאָלט האָט זיך ערשט אין דער אמת'ן אָנגעהויבען די בליהונגם צייט פון אונזער פאָרזיכטיגען פאָטערלאנדם - רעטער; ער אליין איז דאָך פארבליבען ביי דעם דעמאָנאָגישען קאָסטיום און ביי די רעדענס ארטען וואָס פאסען זיך דערצו. ער לויבט נאָך אלץ ארמיניום דעם כערוסקער און די פרוי טוסנעלדא, גליך ווי ער וואָלט דאָס געוואלט זייער בלאָנד אייניקעל; ער טראגט זיך נאָך אלץ ארום מיט זיין גערמאנישפאטריאָטישער שנאה, אקענען דעם פראנצויזישען בבל'טום, קענען דער ערפינדונג פון זייף, אקענען טהיערש'עם היידנישע גריכישע גראמאָטיק, אקענען קוויטינליוס וואָרום, אקענען הענדשקעם און אקענען אלע מענשען, וואָס האָבען אן אנשטענדיגע נאָז;—און אזוי שטעהט ער דאָ ווי א געהענדיגע מצבה, פון א פארגאנגענער צייט, און פונקט ווי דער לעצטער מאָהיקאנער, איז ער אויך איבערגעבליבען אינער אליין, פון דער גאנצער באנדע, ער, דער לעצטער דעמאָנאָג. איהר זעהט אלזא, אז אין דעם נייעם אָטהען, וואו עס פעהלען נאָך דעמאָנאָגען, קענען מיר דעם מענש גאנץ גוט באנוצען. אין איהם האָבען מיר א זעהר גוטען דעמאָנאָג, וואָס איז אין דער זעלביגער צייט אוא שטילינקער, אז ער לעקט אָפּ יעדעם ביסעל שפייעצע, און פרעסט פון דער האנד, האָזעלנים, קאשטאנעם, קעז, וואורשט, קורץ, אלץ וואָס מען גיט איהם נאָר; און ווייל ער איז איצטער אייניג אין זיין מין, האָט ער זיך א באזונדער מעלה פאר אונז, דאָס וואָס שפעטער צו, ווען ער וועט פגר'ן, וועלען מיר איהם קענען אָנשטאָפען און איהם באהאלטען פאר די קומענדיגע דורות, אלס דעם לעצטען דעמאָנאָג מיט הויט און ביין. איך בעט אייך, פון דעסטוועגען זאָגט דאָס ניט, דעם פראָפעסאר

אטישער געבריי האָט אויף מיר קיין ווירקונג ניט געהאט, נאָכדעם ווי איך האָב שוין אין ענגלאנד זיך געהאט צוגעוועהנט צו פאָר־טער.

ענדליך איז געקומען דער טאָג, ווען אלץ איז געווארען אין גאנצען אנדערש. די זון האָט זיך ארויסגעריסען פון הימעל און אָנגעטרונקען די ערד, דאָס אלטע קינד, מיט איהרע שטראה־לען־מילך. די בערג האָבען פון הנאה זיך געשמאָלצען, און זייערע שנעע־טרעהרען האָבען זיך געגאסען אין גאנצע שטראָמען. עס האָבען געקראכט און געפּלאצט די אייז־דעקען אויף די אָזערעס, די ערד האָט צועפענט די בלויע אויגען, פון איהר בוזים האָבען ארויס־געבליהט די ליעבענדיגע בלומען און די קלינגענדיגע וועלדער. די גרינע פּאַלאַצען פון די נאַכטיגאַלען, די גאַנצע נאַטור האָט גע־שמייכעלט, און אָט דאָס שמייכעלע האָט געהייסען פריהלינג, און מיט אמאָל האָט זיך אין מיר אויך אָנגעהויבען א נייער פריהלינג. נייע בלומען האָבען ארויסגעשפּראָצט פון הארצען, פרייהייטס־גע־פיהלען האָבען ארויסגעוואקסען, ווי רויזען, אויך באַהאלטענע בענקענישען האָב ארויסגעבליהט ווי יונגע פייערלעך, פאר־שטעהט זיך, אז צווישען זיי האָט אויך ניט געפעהלט קיין קראפּאווע. איבער די קברים פון מיינע וואונשען האָט די האָפנונג ווידער פארצויגען איהר פרעהליך גרין, עס זענען אויך צוריק געקומען די מעלאָדיען פון דער פּאָעזיע, פּונקט אזוי ווי די וואנדער פייגעל, וואָס האָבען דעם גאנצען ווינטער פארבראכט אין ווארעמען דרום און איצטער קומען זיי צוריק צו זייערע נעסטען אין צפון. און דאָס פארלאָזענע צפונ'דיגע הארץ האָט ווידער געקלונגען און געבליהט ווי אמאָל — נאָר איך ווייס ניט, ווי אזוי דאָס אלץ איז געקומען. איז דאָס געווען א ברוינע, צו א בלאָנדע זון, וואָס האָט אויפסניי אויפגעוועקט דעם פריה־לינג ביי מיר אין הארצען, און מיט א קוש אויפגעוועקט אָט די אלע שלאָפענדיגע בלומען אין דעם דאָזיגען הארץ, און צוריק אריינגעשמייכעלט די נאַכטיגאַלען? איז עס געווען די נאַטור אליין, וואָס האָט געזוכט אין מיין ברוסט איהר עכאָ, און האָט גערן געוואָלט זיך דאָרטען אָנצושפּיגלען מיט איהר נייעם פריהלינגס־

קאפיטעל IV.

דער אָרט, וואו דער דאָזיגער שמועס איז פארגעקומען, הייסט באָגענהויזען, אָדער נייבורגהויזען, אָדער ווילא האָמפּעש, אָדער מאָנטגעלאס גארטען, אָדער דאָס שלעסעל. יא, ווען מען וויל פון מינכען דאָרט אהין פאָהרען, דארף מען דעם אָרט אפילו ניט אָנרופען מיט קיין נאָמען. דער אָנטרייבער פארשטעהט אונז שוין דורך א געוויסען דורשטיגען פארזשמורען מיט די אויגען, אָדער דורך א געוויסען שאָקעל מיט'ן קאָפּ און דורך עהנליכע סמנים. דער אראבער האָט טויזענד אויסדרוקען פאר זיין שווערד, דער פראנצויז פאר די ליעבע, דער ענגלענדער פאר דעם הענגען, דער דייטש פאר דעם טרינקען, און דער נייער אַטהענער, אפילו פאר דעם אָרט וואו ער טרינקט. דאָס ביער אויף דעם דערמאָנטען אָרט איז ווירקליך זעהר גוט. אפילו אין פּריטהאַנעאום, דאָס הייסט אין באָק־קעלער, איז עס אויך ניט בעסער. עס שמעקט אמת'דיג גוט, באזונדערס אויף יענער טעראסע, וואו מען האָט פאר די אויגען די טיראָלער אַלפּען. פאר א יאָהרען ווינטער פלעג איך דאָרטען אפטמאָל זיצען און באטראכטען די שנעע באדעקטע בערג, וואָס זעהען אויס אקעגען דער זון, ווי זיי וואָלטען געווען אויסגעגאסען פון לויטער זילבער.

דעמאָלט איז אויך געווען ווינטער אין מיין נשמה. געדאנקען און געפיהלען זענען געווען ווי פארדעקט מיט שנעע, און אויפ'ן הארצען איז מיר געווען אזוי טויט און וויסט! צו דעם צו איז נאָך צוגעקומען די שלעכטע פּאָליטיק, דער טרויער נאָך א ליעב פאר־שטאָרבען קינד, און אן אלטע פארשלעפּטע ערגערניש און דער קא־טער. א חוץ דעם האָב איך געטרונקען א סך ביער, ווייל מען האָט מיר געזאָגט, אז דערפון קריגט מען לייכט בלוט. דאָך דער בעסטער

קאפיטעל V.

וועז דער פילִיסטער־געשפּרעך האָט זיך פארצויגען, און איך האָב אין מיין פארצווייפלונג אריבערגעקוקט אריבער די שענע, טירקלער בערג און האָב טיף געזופצט, האָט מיין בליק געמוזט גלאנצען אביסעל פארבענקט. מיין בערלינער פילִיסטער האָט אבער אָט דעם בליק און דעם זיפץ אויפגענומען פאר א נייעם פאָדים, ווי אזוי צו פארציהען א נייעם שמועס, און ער האָט מיט מיר מיטגעזופצט: „אך, יא, וואלט א ך איצטער וועלען זיין אין קאנסטאנטינאפּאל! אך! צו זעהען קאנסטאנטינאפּאל איז תמיד געווען דער ע ע נ צ י ג ע ר וואונש אין מיין לעבען. און איצטער האָבען די רוסען שוין אודאי אהין אריינגעמארשירט. אך אין קאנסטאנטינאפּאל! האָט איהר אמאל געזעהען פּעטערבורג?“ איך האָב געענטפערט אז ניין, און האָב איהם געבעטען, ער זאל מיר ווען גען פּעטערבורג עפּים דערצעהלען. אבער עם האָט זיך אויסגעלאָזט, אז ער אליין איז דאָרטען גאָר ניט געווען, נאָר זיינער א שוואָגער, דער קאמער גערִיכטס־ראָט; און דאָס זאל האָבען געווען שוין אייניאל א שטאָדט. אן ע ע נ צ י ג ע שטאָדט. — „האָט איהר געזעהען קאָפּענהאגען?“ און ווען איך האָב אויך אויף דעם גענטפערט, ניין, און באגעהרט, ער זאל מיר שילדערן ווי אָט די שטאָדט זעהט אויס, האָט ער וואוילאינגעריש געשמייכעלט און מיט הנאה געטרייסעלט דאָס קעפּל אהין און אהער און מיר פאָרזיכערט, אויף זיין עהרע, אז איך קען מיר דערפון גאָר ניט מאכען קיין פאָרשטעלונג, ווען איך בין דאָרטען אליין ניט געווען. — „אָט דאָס, האָב איך געענטפערט, „ווען דערווייל ניט געשעהן. איצטער וויל איך אויפנעמען אן אנדערע רייזע, וואָס איך האָב נאָך געפלאנט אין פריהלינג, איך רייז דאָס אפּ קיין איטאליען.“

גלאנץ? איך ווייס ניט. אבער איך גלויב, אז אויף דער טעראסע
אין באָגענהויזען, ביים אָנקוקען די טיראָלער אַלפּען, האָט מיין
הארצען געטראָפען עפּיס אזא כשיף. ווען איך פלעג דאָרט זיצען
א פארטראכטער, פלעגט מיר אָפט דאכטען, ווי איך וואָלט זעהן,
ווי פון יענע בערג קוקט אריבער א שען פּנים פון א יונגען בחור.
און איך פלעג זיך ווינשען צו האָבען פליגעל, כדי איך זאָל קענען
שנעל אריבער צו זיין רעזידענץ־לאנד איטאַליען. אָפטמאָל האָב איך
זיך אויך געפיהלט אָנגעוועהט פון דעם ריח פון ציטראָנען און מאָ־
ראנצען, וואָס האָט זיך געטראָגען פון די בערג, לאשטשענדיג און
עפּעס צוזאָגענדיג, כדי מיך צו פארשלעפּען קיין איטאליען. איינ־
מאָל גאָר אין א גאָלדענעם פארנאכט, האָב איך געזעהן אויף
דעם שפּיץ פון אַן אַלפּ איהם אַליין אין זיין גאַנצער גרויס, דעם
יונגען גאָט פון פריהלינג. בלומען און לאָרבעערן האָבען באקראנצט
זיין פריידיגען קאָפּ און מיט לאכענדיגע אויגען און מיט א בלי־
הענדיגען מויל האָט ער אויסגערופען: איך האָב דיך ליעב. קום
צו מיר קיין איטאַליען.

קאפיטעל VI.

טירילי! טירילי! איך לעב! איך פיהל דעם זיסען שמערץ פון זיין. איך פיהל אלע פריידען און יסורים פון דער וועלט, איך לייד פאר דעם וואוילזיין פון דער גאנצער מענשהייט, איך קום אפ פאר איהרע זינד, אבער געניסען גענים איך אויך.

און איך פיהל ניט נאר מיט די מענשען, נאר אויך מיט די פלאנצען. זייערע טויזענד גרינע צונגען דערצעהלען מיר די ליעב־ליכסטע געשיכטען, זיי וויסען אז איך בין ניט שטאלץ דערמיט, וואס איך בין א מענש, און איך רעד פונקט אזוי גערן מיט די קלענסטע לאנקע בליהמעלעך, ווי מיט די העכסטע טאנען. אך, איך זויים אפילו דעם גורל, וואס איז באשטימט פאר אט די טאנענבוי־מער! פון דער טיעפעניש פון טאל וואקסען זיי ארויס הימעלהויך, וואקסען אפילו איבער די מוטיגסטע פעלזענבערג, — אבער ווי לאנג געדויערט דען אט די דאזיגע הערליכקייט? העכסטענס א פאר לומפיגע הונדערט יאהר, און דערנאך ברעכען זיי צוזאמען פון אלטער שוואכקייט, און ווערען פארפוילט אויך דער ערד. ביי נאכט קומען נאך צוגעהן פון זייערע פעלזענשפאלטען די קליינע בארג־לצים און מאכען חוזק פון זיי: זעהט איהר, איהר שטארקע טאנע־בויימער, איהר האט געמיינט, אז איהר קענט אייך פארמעסטען מיט די בערג, איצטער ליגט איהר דא צובראכענע אונטען, אין די בערג שטעהען נאך ווי אלע מאל, ניט פון ארט צו ריהרען.

אן אדלער וואס זיצט אויף זיין איינזאמען ליעבלינגס־פעלז, דערפיהלט זיך אומעטיג, ווען ער הערט זיך צו צו דעם דאזיגען שפאס. ער טראכט דאן געווים וועגען זיין אייגענעם שיקזאל. אויך ער וויים ניט ווי טיף ער וועט אמאל דארפען שלאפען. אבער די שטערען פינקלען און בארוהיגען אזוי. די וואסערן פון וואלד רוישען

וועו דער מאן האָט דערהערט דאָס דאָזיגע וואָרט, איז ער אויפגעשפרונגען פון שטוהל, האָט זיך דרייי מאל ארומגעדרעהט אויף איין פוס און געטרילערט : טירילי ! טירילי !

דאָס האָט מיר דערלאנגט דעם לעצטען שפאָרן. אויף דער שטעל האָב איך ביי זיך אפגעמאכט : מאָרגען פאָהר איך אפ. לענגער פארציהען וועל איך ניט. איך וויל אזוי שנעל וויי מעגליך זעהן דאָס לאנד, וואָס האָט געקענט ברענגען דעם טרוקענסטען פילסטער צו אזא עקסטאזי, אז דערהערענדיג דעם נאָמען, האָט ער זיך פלוצים צוזונגען ווי א וואכטעל

בעת איך האָב אין דער היים פארפאקט מיין קופערט, האָט מיר נאָך אלץ געקלונגען אין די אויערען יענע טירילי, און מיין בדודער מאקסימיליאן היינע, וואָס האָט מיך אויף צומאָרגענס באלייט ביז טיראל, האָט ניט געקענט באגרייפען, וואָס אויף דעם גאנצען וועג האָב איך ניט ארויסגערעדט קיין איין פארנונפטיג וואָרט און האָב כסדר געטרילערט.

קאַפּיטעל VII.

אין דייטשלאנד איז פאַראַן איין אָדלער, וועמענס זוניג ליעד קלינגט אָפּ אזוי שטארק, אז מען הערט עס אפילו דאָ אונ־טען, און אפילו די נאכטיגאלען האָרכען זיך צו, טראָץ אלע זייערע מעלאָדישע שמערצען. דאָס ביזט דו קארל אימערמאן, און וועגען דיר האָב איך גאָר אָפט געטראכט, אין דעם לאנד, וועלכען דו האָסט אזוי שען באזונגען. ווי וואָלט איך דען געקענט רייזען דורך טיראָל, און ניט טראכטען פון דעם „טרויערשפּיעל“ ?

נו, אודאי האָב איך געפונען די זאכען, אביסעל אנדערש גע־פארבט; אבער איך באוואונדער דאָך דעם דיכטער, וואָס פון דער פולקייט פון זיין געמיט האָט ער באשאפען דאָס, וואָס איז אזוי עהנליך צו דער ווירקליכקייט. צום מייסטען האָט מיך פארוואונ־דערט וואָס דאָס „טרויערשפּיעל אין טיראָל“ איז אין טיראָל פאר־באָטען. איך האָב זיך דערמאָנט אָן די ווערטער, וואָס מיין פריינד מאָזער האָט מיר געשריעבען, ווען ער האָט מיר מודיע געווען, אז דער צווייטער באַנד פון די רייזע בילדער איז פארבאָטען געוואָ־רען ; „די רעגירונג האָט אבער גאָר ניט באדארפט דאָס בוך צו פאר־באָטען, עס וואָלט סאַי ווי סאַי געלייענט געוואָרען.“

אין אינסברוק, אין „גאָלדענעם אדלער“, וואו עס איז איינגע־שטאַנען אנדרעאס האָפער, און יעדעס ווינקעלע איז נאָך פאר־קלעבט מיט זיינע בילדער און מיט זכרונות וועגען איהם, האָב איך געפרעגט דעם באלעבאס, דעם הערן נידערקירכנער, צי ער וואָלט מיר נאָך עפּיס געקענט דערצעהלען פון דעם „זאמדווירט“ ? און דאָ האָט דער אלטער מאן געקראָגען ניין מאָס רייד, און האָט מיר שטילערהייט געגעבען אָנצוהערען מיט קלוגע פארזשמורעטע אוי־גען, אז די מעשה איז איצטער אין גאנצען ארויס א געדרוקטע,

מיט אזוי פיעל טרייסט, און די אייגענע נשמה שרייט איבער אזוי שטאָלץ אָט די אלע קליינמוטיגע געדאנקען, אז ער פארגעסט זיי באלד. געהט נאָר אויף די זון, דערפיהלט ער זיך ווי אלעמאָל, און פליהט ארויף צו איהר, און ווען ער איז שוין הויך גענוג, זינגט ער איהר אקעגען זיין לוסט און זיין פיין. זיינע מיט־באשעפענישען, באזונדערס די מענשען, גלויבען, אז דער אדלער קען ניט זינגען. און זיי ווייסען ניט, אַז ער זינגט נאָר יעמאָלט, ווען ער פליהט אַרויס פון זייער סביבה און אז פון שטאָלץ וויל ער, אז נאָר די זון זאָל איהם הערען. און ער איז גערעכט. איינעם פון זיינע באפע־דערטע קרובים דאָ אונטען קען נאָך איינפאלען זיין געזאנג צו רע־צענזירען. איך אליין האָב ערפאהרען, ווי אזוי אזעלכענע קריטי־קען לויטען: דאָס הוהן שטעלט זיך דאַן אוועק אויף איין פוס, און קוואָטשעט: אז דער זינגער האָט ניט קיין געמיט; דער ענדיק קו־לערט: עס פעהלט איהם די אמת'ע ערענסטקייט; די טויב וואָרקעט: ער ווייס ניט וואָס עס איז אמת'ע ליעבע; די גאַנז גאָנערט: ער איז ניט וויסענשאַפטליך; דער קאפהאָן קיקערט: ער איז ניט ליידענשאפטליך; דער דאָמפפאס צוויטשערט: ער האָט ליידער ניט קיין רעליגיאָן; דער שפערלינג פיפטשעט: ער איז ניט גענוג פראָדוקטיוו; די סאָראָקע, דאָס עלסטערל, דאָס שוהעלע, זיי אלע קרעכצען, אָכצען און שנארכען. — נאָר די נאכטיגאל מישט זיך ניט אין די דאָזיגע קריטיקען; עס אַרט איהר ניט פאר דער גאנצער וועלט. איהר איינציגער געדאנק און איהר איינציג ליעד איז די רויטע רויז. א פארבענקטע פלאטערט זי ארום דער רויז און ווארפט זיך א באגייסטערטע אין די געליעבטע דערנער, און בלו־טיגט און זינגט.

מיר — „זי וויים ניט פון יענער נקמה פון א באליידיגטער פרוי; פון יענעם געפאנגענעם זוהן, פון יענער ליעבענדיגער טאכטער, און נאך אזעלכענע מאדערנע געבורטען פון הארצען!" איז דאס דען אבער אין דער אמת'ן א פעהלער? זאל מען פארפיהרען א פראצעס נעגען די דיכטער פאר אט דער פעלשונג? ניין, וואהרים איך לייקען די אנקלאגע. ניט די דיכטער פארפעלשען די געשיכטע; דעם זין פון איהר גיבען זיי איבער אין גאנצען געטרייי, און מעג עס אפילו זיין דורך איינענע אויסגעקלעהרטע געשטאלטען און אומשטענדען. עס זענען פאראן פעלקער, וואס זייער געשיכטע איז נאר אין א פאעטישער פארם, איבערגענאנגען פון דור צו דור, ווי למשל די הינדוסען, און דאך גיבען אזעלכענע געזאנגען ווי דער מאהאבאראטא, איבער דעם זין פיעל ריכטיגער, ווי וועלכער ניט איז קאמפענדיענשרייבער, מיט אלע זיינע כראנאלאגיען. אויך אן עהנליכען שטייגער וואלט איך אויך באהויפטען, אז וואלטער סקאט'ס ראמאנען גיבען איבער דעם גייסט פון דער ענגלישער געשיכטע פיעל געטרייער ווי יום; וועניגסטענס האט זעהר רעכט סארטאריוס, וועו ער רעכענט צו, אין זיינע הוספות צו שפיטלער, יענע ראמאנען צו די קוואלען פון דער ענגלישער געשיכטע.

מיט די דיכטער איז פונקט אזוי ווי מיט די טרוימער, וואס אין שלאף מאסקירען זיי יענעם אינערליכען געפיהל, וואס זייער נשמה האט עמפפונדען דורך אמת'ריג אויסערליכע אורזאכען, און אויך זיין ארט חלום'ען זיי זיך אוים אנדערע אויסערליכע אורזאכען, וועלכע זענען אבער אויך אזוי פיעל אלץ איינס, וויל זיי ברענגען ארויס דעם זעלביגען געפיהל. אזוי זענען אויך אין אימער-מאן'ס „טרויערשפיעל" מאנכע אויסערליכע זאכען געשאפען געווארען גאנץ ווירקליך, אבער דער העלר אליין, דער מיטעלפונקט פון געפיהל, איז אידענטיש ע'חלום'ט. און וועו די דאזיגע טרוים-געשטאלט, זעהט אוים א ביסעל צו טרוימעריש, איז דאך אבער דאס אליין נאהענט צו דעם אמת. דער באראן הארמייר, וואס קען דא זיין דער קאמפעטענטעסטער ריכטער, האט מיך, וועו איך האב דא ניט לאנג געהאט דאס פארגעניגען מיט איהם צו רעדען, אויפ-מערקזאם געמאכט אויך דעם דאזיגען אומשטאנד. דאס מיסטישע

און אז דאָ אין דער היים איז זי פארבאָטען: און נאָכדעם ווי ער האָט מיך אריינגעפיהרט אין א פינסטערן צימער, וואו ער האלט באהאלטען זיינע רעליקווען פון דעם טיראָלער קריעג, האָט ער פאר מיר ארויסגענומען פון א שמוציג בלויען פאַפּיער, א צוריבען גרין ביכעל, וואָס איך האָב אין מיין פארוואונדערונג דערקענט, אלס אימערמאנס „טרויערשפּיעל אין טיראָל". איך האָב איהם געזאָגט, — און ניט מיט ווייניג שטאָלץ, — אז דער מאן, וואָס האָט דאָס געשריעבען איז מיין פריינד. דער נידערקירכנער האָט איצטער גע־וואָלט וויסען פון דעם מאן, אזוי פיעל ווי עס איז נאָר מעגליך. און איך האָב איהם דערצעהלט: אז דאָס איז א שטארקער מאן, פעסט געבויט, זעהר עהרליך, און זעהר געשיקט אין שרייב־זאכען, אזוי, אז ער קען נאָר געפינען וועניגע וואָס זאָלען מיט איהם זיך קענען פארגלייכען. נאָר אז ער איז א פריים, דאָס האָט דער הער נידער־קירכנער, בשום אופן ניט געוואָלט גלויבען. און ער האָט אויסגערו־פען מיט א באדויערונגס־שמייכעל: עס קען ניט זיין! בשום אופן האָט ער זיך ניט געלאָזט איינרעדען, אז אימערמאן איז ניט קיין טיראָלער, און ער האָט ניט מיטגעמאכט דעם טיראָלער קריעג.— „ווען ניט, ווי אזוי וואָלט ער דאָס אלץ דען געקענט וויסען?"

אַ מאָדנער קאפריז פון פאָלק! זיין געשיכטע וויל עס האָ־בען אויס דער האנד פון דעם דיכטער און ניט אויס דער האנד פון דעם היסטאָריקער. עס פארלאנגט ניט דעם געטרייען באריכט פון די נאַקעטע געשעהענישען, נאָר יענע געשעהענישען צוריק אויפגע־לעזט אין דער אורשפּרינגליכער פּאָעזיע, פון וואנען זיי זענען ארויסגעקומען. די דיכטער ווייסען דאָס, און מיט א באהאלטענער הנאה מאָדעלירען זיי ווירקליך די פעלקער־זכרונות, אפשר כדי טאקי אפּצולאכען פון די שטאָלטרוקענע היסטאָריאָגראפען און פאר־מעטענע שטאַאַטס־אַרכיווארען. איך האָב זיך ניט ווייניג געוואונ־דערט, ווען איך האָב אין א בודע אויפ'ן לעצטען יאריד, געזעהן אויסגעשטעלט בעליזאר'ס געשיכטע, אין שרייענדיג קאָלאָרירטע בילדער, און דאָס, ניט לויט פּראָקאָפּ'ן. נאָר גאנץ טריי לויט שענק'ס טראגעידע. „אזוי ווערט געפעלשט די געשיכטע" — האָט אויסגערופען מיין געלעהרנטער פריינד, וואָס איז געגאנגען מיט

קאפיטעל VIII.

אין דער שענקשטוב פון דעם הער נידערקירכנער אין אינס־ברוק, העננען איינם לעבען ס׳אנדערע די בילדער פון אנדרעאס האָ־פער, נאפאלעאן באנעפארטע און לודוויג פון בייערן.

אינסברוק אליין איז א ווייסטע שטאדט, ניט צום וואוינען אין איהר. ווינטער זעהט זי אפשר אוים אביסעל קליגער און בא־קוועמער, ווען די הויכע בערג, פון וועלכע זי איז איינגעשלאסען, זענען באדעקט מיט שנעע, און די לאווינען לאזען זיך ארונטער מיט א קראך און אומעטום קראכט און בליצט דאס אייז.

איך האב געפונען די שפיצען פון יענע בערג איינגעוויקעלט מיט וואלקענס, ווי מיט גרויע טורבאנען. דאַרטען זעהט מען די מארטינסוואנד, דעם שוי־פלאץ פון דער ליעבליכסטער ק נדער לע־נענדע, ווי עס בליהען נאך בכלל אין טיראל די זכרונות פון דעם ריטערליכען מאקס.

אין דער הויפקירך שטעהען די אזוי אפט דערמאנטע מאנו־מענטען פון די פירשטען און פירשטינען אוים דעם הויז עסטרייך, און זייערע אבות, וואס עטליכע, וועלכע זענען צווישען זיי אריינ־גערעכענט, קענען גאווים נאך ער היום ניט משיג זיין, ווי אזוי זיי זענען געקומען צו אט דעם כבוד. זיי שטעהען אין זייער גאנצער גרויס געגאסען פון אייזען, ארום דער מאנומענט פון מאקסימיליאן. אזוי ווי אבער די קירך איז קליין און דער דאך איז נידעריג, דאכט זיך איינעם אוים, אז דאס זעהט ער שווארצע וואקסענע פיגורען אין א בודע אויפ׳ן יאריד. אויך די פערעסטאלען פון די מיינסטע, לייענט מען אויך די נעמען פון יענע הויכגעשטעלטע פערזאנען, וואס זיי שטעלען פאר. בעת איך האב באטראכט יענע סטאטוען, זענען אריין אין דער קירך ענגלענדער; א דארער מאן מיט א פא־

געמיטס־לעבען, די אבערגלויביגע רעליגיעזיטעט, דאָס עפּישע פון דעם מאן האָט אימערמאן ריכטיג אָנגעוויזען. ער האָט זעהר פּינקט־ליך איבערגעגעבען יענע טויב, וואָס האָט מיט דער שארפער שווערד ארומגעשוועבט ווי די קריגערישע ליעבע איבער די בערג פון טיראָל אזוי העלדענמוטיג, ביז די קוילען פון מאנטיא האָבען איהר דורכגעלעכערט דאָס געטרייע הארץ.

דעם גרעסטען כבוד אבער פארשאפט דעם דיכטער דאָס, וואָס דעם געגנער שילדערט ער פּונקט אזוי געטריי. דאָס, וואָס פון דעם געגנער האָט ער ניט געמאכט קיין טיראַנישען געסלער, כדי דערמיט אויפצוחייבען העכער זיין האָפער; פּונקט ווי דער איז א טויב מיט א שווערד, איז יענער אן אָדלער מיט אן איילבירט צווייג.

דער מאָפּס האָט קריטיש א ביסל געטאָן, דער לאָקאַי האָט אויסגעשטעלט די אויגען, דער הער האָט אויסגעשנייצט די גאַנצן מיליידי האָט געזאָגט:

A fine exhibition, very fine indeed.

ריסען פנים, די פינגער פערוקט אין די אַרבעל אויסשניט פון דער וויסער וועסט און אין מויל א לעדערנעם **Guide des voyageurs** — הינטער איהם זיין הויכע לעבענס באליטערין שוין ניט מעהר קיין נאנץ יונגע; אביסעל אן אפגעלעבטע, אבער נאך אלץ א נאנץ שענע דאמע: **הינטער איהר א רויט געזויכט פון א פּאַרטער**, מיט פודערווייסע אויפשלאגען, שטייף אריינגעקראכען אין פונקט אזא רויטען רעק. און די הילצערנע הענד פארנומען מיט מיליידי׳ס העגטשקעס, אלפענבלומען און דעם מאפס.

אט דער חוט המשלש, איז זיך גלייך ווי א ווירע צוגעגאנגען צו דעם אויבען אן פון דער קירך, וואו אלביאנ׳ס זוהן האט פאר זיין פרוי ערקלעהרט די סטאטוען, און אודאי לויט דעם ווי עס איז געשריבען אין **Guide des voyageurs.** אזן וואו עס שטעהט אויספיהרליך: די ערשטע סטאטוע — קעניג כלאדעוויג פון פראנקרייך; די צווייטע — דער קעניג אר־טור פון ענגלאנד, די דריטע — רודאלף פון האבסבורג א. א. וו., וויך דער אריסער ענגלענדער האט אבער אנגעהויבען לייענען פון אויבען, אנשטאט פון אונטען, ווי עס הייסט דער **Guide des voyageurs.** איז ער געקומען צו די קאמישסטע פארביי־טונגען, וואס זענען געווארען נאך קאמישער, וועז ער פלעגט צוקו־כען צו א סטאטוע פון א פרוי, וועלכע ער האט אנגענומען פאר א כאן, און פארקעהרט. אזוי אז ער האט ניט געקענט פארשטעהן פארוואס מען האט רודאלף פאן האבסבורג פארגעשטעלט אין וויבערשע קלייד־ער, פארקעהרט די קעניגין מאריא מיט אייזערנע הויזען און מיט א צו לאנגער בארד. איך, וואס וואלט מיט מיין ויסען גערן געוואלט ארויסהעלפען, האב אזוי זיך פארבייליפענ־ד־ג באמערקט, אז מסתמא איז די מאדע דעמאלט געווען אזא. אויך קען דאס האבען געווען דער רצון פון די הויכע פערזאנען, אז נאר אזוי און למען השם ניט אנדערש, זאלען זיי געגאסען ווערען. אזוי קען דאך אויך אינפאלען דעם היינטיגען קייזער, ער זאל זיך לאזען גיסען אין א קלייד מיט רייפען אדער גאר אין וויג־דעלעך; — וואר וועט דען עפּים אקעגען דעם איינוועגדען?

נען. יאָ, טיילמאָל דאכט זיך מיר גאָר, אז דער טייוועל, דער אדעל און די יעזואיטען, עקזיסטירען נאָר אזוי לאנג, ווי לאנג מען גלויבט נאָך אין זיי. וועגען דעם טייוועל קענען מיר דאָס גאנץ באשטימט באהויפּטען. וואָרים ביז היינט האָבען נאָר די גלויביגע איהם געזעהן. אויך וואָס אָנבעלאנגט דעם אדעל, וועלען מיר אינ'ם לויף פון א קורצער צייט אויסגעפינען אז די Bonne societe וועט אויפהערען צו זיין די Bonne societe אזוי שנעל ווי דער גוטער בירגער וועט מעהר ניט זיין אזוי גוט און זיי האַלטען פאר די Bonne societe אָבער די יעזואיטען? ווענינגסטענס טראגען זיי שוין מעהר ניט די אלטע הויזען! די אלטע יעזואיטען ליגען אין קבר מיט זייערע אלטע הויזען, פארלאנגען, וועלט־פּלענער, אינטריגען, פּריווילעגיען און גיפטען, און דאָס וואָס מיר זעהען היינט דורכשפּאנען די וועלט אין נייע, גלאנציגע הויזען, איז ניט מעהר זייער גייסט, נאָר גיכער זייער געשפּענסט, א נאריש פלאכקעפּיג געשפּענסט, וואָס זוכט אונז יעדען טאָג צו באווייזען דורך וואָרט און טאַט, ווי וועניג מען דארף פאר איהם מורא האָבען. און ווירקליך, דאָס דערמאָנט אָן דער גע־שיכטע פון אן עהנליכען געשפּענסט אין טהירינגער וואלד, וואָס די מענשען פלעגען זיך אמאָל פאר איהם אזוי שרעקען, און ער האָט זיי פון דעם שרעק באפרייט, נאָכדעם ווי ער האָט פאר אלע־מענס אויגען ארונטערגענומען דעם שארבען פון זיינע פּלייצעס און זיי געוויזען, אז ער איז אינוועניג אין גאנצען הויל און ליידיג.

איך קען ניט ווייטער געהן, איידער איך וועל ניט דערצעה־לען, אז איך האָב געפונען א געלעגענהייט, דעם דיקען מאן מיט די נייע, גלאנציגע הויזען גענויער צו באטראכטען, כדי זיך צו אי־בערצייגען, אז ער איז ניט קיין יעזואיט, נאָר א גאנץ געוועהנטליך גאָט'ס בהמה'לע. איך האָב איהם נעמליך געטראָפען אין דער גאסט־שטוב פון מיין אכסניא, וואו ער האָט געגעסען זיין אבענד ברויט, צוזאמען מיט א לאנגען, מאָגערען מאן, וועמען מען האָט גערופען עקסצעלענץ, און וועלכער איז געווען אזוי עהנליך צו דעם דאָרפס־יונקער, דעם אלטען בחור, וואָס שעקספּיער האָט געשיל־דערט, אז מען האָט געקענט מיינען, די נאַטור איז דאָ באגאנגען

קאפיטעל IX.

בריקסען איז געווען די צווייטע גרעסערע שטאדט אין טי־
ראל, וואו איך האב זיך אפגעשטעלט. זי ליגט אין א טאל, און ווען
איך בין אנגעקומען, איז זי געווען איינגעהילט אין נעבעל און אין
אבענדשאטענס. א פארנאכטיגע שטילקייט, מעלאנכאלישער גלא־
קען געקלאנג, די שאף האבען אהיים געשפרייזט צו זייערע שטא־
לען, די מענשען אין די קירכען. אומעטום דער שווערער גערוך
פון די מיאוסע בילדער, און פון אויסגעטריקענטע הויט.

„יא, יעזואיטען זענען אין בריקסען," האב איך ניט לאנג צו־
ריק געלייענט אין דער צייטונג „העספערוס." איך האב
זיי געזוכט אין אלע גאסען; אבער איך האב ניט געזעהן קיינעם
וואס זאל אויסזעהן ווי א יעזואיט, סיידען דאס זאל זיין יענער
דיקער מאן מיט דעם גלח'ישען דריי שפיציגען הוט, אין גלח'יש
געשניטענעם שווארצען מאנטעל, וואס איז געווען אלט און אפ־
געטראגען, און האט זיך מאדנע געווארפען אין די אויגען, צוליעב
דעם, וואס ער איז געווען פונקט דער היפה, פון די גלאנציגע שווער־
צע נייע הויזען.

דאס קען אויך ניט זיין קיין יעזואיט, האב איך ענדליך גע־
זאגט צו זיך אליין; ווארים איך האב מיר אלע מאל פארגעשטעלט
די יעזואיטען מאגערע. זענען נאך ווירקליך פארען יעזואיטען?
טיילמאל טראכט איך מיר, אז זייער עקזיסטענץ איז בלויז אן
איינרעדעניש, ווי די מורא פאר זיי וואלט נאך געזעסען אין אונ־
זערע קעפ, נאכדעם ווי די געפאהר איז שוין לאנג פאראיבער.
און די גאנצע קנאה שנאה געגען די יעזואיטען קומט מיר דאן
פאר ווי מענשען, וואס געהען ארום מיט זייערע צוועפענטע רעגע־
שירמס, נאכדעם, ווי עס האט שוין לאנג אויפגעהערט צו רעגע־

קאפיטעל X.

פאר די וואס ווילען שטודירען די געשיכטע פון טירא"ל, קענען ניט אויסגעקומען אהן די ווערק פון יאזעף פאן הארמייר; פאר די נייעסטע געשיכטע, איז ער אליין די בעסטע, ווי אפטמאל נאר די איינציגע קוואל. ער איז פאר טירא"ל דאס, וואס יאהאנעס מילער איז פאר דער שוויץ; ניט ווילענדיג, רייסט זיך פאר אונז א פארגליך צווישען אט די ביידע היסטאריקער. זיי זענען ביידע שכנים, וואס נאר א וואנד טיילט זיי אפ, אין דער יוגענד זענען זיי ביידע געווען באגייסטערט פאר די אלפען פון זייער היים; ביידע זענען זיי פלייסיג ביים פארשען, ביידע האבען זיי דעם היסטארישען חוש פון דענקען און די זעלביגע ריכטונג פון געפיהלען; יאהאנעס פאן מילער איז עפישער געשטימט, ווייט ער זיין נייסט אין די געשיכטען פון דער פארגאנגענהייט, יאזעף פאן הארמייר פיהלט שנעלער, איז ער מעהר אריינגעטאן אין דער גענווארט, און שטעלט איין דאס לעבען אהן אייגענעם נוץ, פאר דאס, וואס ער האט ליעב.

בארטהאלדי'ס ווערק: דער קריעג פון די טירא"ער פויערים אי"ם יאהר 1809", איז א גייסטרייך און שען געשריעבען בוך, און הגם עס האט חסרונות, זענען זיי אבער נויטוועגדיגערווייז ארויסגעקומען פון דעם, וואס דער מחבר, — ווי עס איז אלע מאל מיט די עדעלע געמיטהער, — האט ארויסגעווייזען אן אפענע פארליעבע פאר דער אונטערדריקטער פארטיי, און אויך דערפאר, ווייל דער דאמפף פון פולווער האט נאך אינגעהיעלט די געשעהענישען, וועלן ער האט זיי באשריבען.

א סך מערקווירדיגע געשעהענישען פון יענער צייט, זענען נאך נאר ניט פארשריבען, און לעבען נאר אין דעם געדעכטניש פון

פּלאגיאט. ביידע האָבען געווירצט זייער מאָלצייט, מיט די קאָמפּלי־מענטען, וואָס זיי האָבען געגעבען דער קעלנערין. דעם ליעבען, בילדשענעם מיידעל האָבען, ווי עס האָט אויסגעזעהן, אָט די קאָמפּלימענטען אָפּגעעקעלט, אזוי אז זי האָט זיך מיט געוואלד אויסגעריסען, ווען איינער האָט איהר געפּאטשט איבער'ן הינטען, אָדער ווען דער צווייטער האָט זי גאָר געוואָלט ארומנעמען. דערביי האָבען זיי גערעדט די שמוציגסטע ווערטער, וועלכע דאָס מיידעל, האָט ניט געקענט אויסמיידען, ווייל זי האָט געמוזט פארבלייבען אין צימער צו באדינען די געסט און אויך פאר מיר דעם טיש צו גרייטען. דאָך ווען דער ציניזם איז שוין געוואָרען ניט אריבער־צוטראָגען, האָט דאָס יונגע מיידעל פּלוצלינג געלאָזט אלצדינג שטעהן, איז שנעל ארויס דורך דער טיר, און איז ערשט צוריק געקומען אין א פּאָר מינוטען שפּעטער מיט א קליין קינד אויפ'ן אָרעם. מיט'ן קינד אויף דער האנד, האָט זי די גאנצע צייט בא־דיענט די געסט, הגם די ארבייט איז איהר דורך דעם געוואָרען שווערער.

די צוויי חברים אָבער, דער גלח און דער אדעליגער הער, האָבען שוין ניט געוואגט צו באלעסטיגען דאָס מיידעל, וואָס האָט איצטער באדיענט מיט א מאָדנעם ערענסט, הגם ניט אונפריינדליך; דער שמועס האָט גענומען אן אנדערע ווענדונג. ביידע האָבען איצט געפּלוידערט דעם געוועהנטליכען פּלוידעריי, וועגען דער גרויסער פארשווערונג אויפ'ן טראָן און אויפ'ן אלטאר. זיי האָבען ביידע איינגעשטימט וועגען דער נויטווענדיגקייט פון שטרענגע מיטלען, און האָבען זיך נאָכאמאָל דערלאנגט די הייליגע אליאנץ־הענד.

ער געהאט צו מאכען פארשיעדענע פאליטישע באטראכטונגען, וועלכע ער האט אבער באלד אפגעשטעלט, אזוי שנעל ווי די שלאכט ביי לייפציג האט זיך געענדיגט, און דער גאנצער קלאם איז פארנאנדער געגאנגען.

מיין אלטער לעהרער האט אלץ פאראויס געעזהן. בעת מיר האבען געקראנען די ערשטע ידיעה פון דער דאזיגער שלאכט, האט ער געשאקעלט מיט דעם גרויען קאפ. איצטער וויים איך וואס ער האט געמיינט מיט דעם דאזיגען שאקלען. באלד זענען געקומען ידיעות מיט מעהר אינצעלהייטען, בעהאלטענערהייט האט מען געוויזען גאר אנדערע בילדער, וואו עם איז פיעלפארביג געווען אפגעמאלט ווי אזוי די הויכע פיהרער פונ'ם חיל, האבען געקניהט אויף דעם שלאכטפעלד און געדאנקט גאט.

— יא, זיי האבען געמעגט גאט דאנקען — האט געזאגט מיין לעהרער און געשמייכעלט, פונקט אזוי ווי ער פלעגט שמייכלען, וועז ער פלעגט ערקלעהרען סאליסט'ן — דער קייזער נאפאלעאן האט זיי אזוי אפט געגעבען אוועלכענע קלעפ, אז סוף כ' סוף האבען זיי זיך פון איהם געקענט אפלערנען.

איצטער זענען געקומען די אלייירטע און די שלעכטע באפריאונגס נעדיכטען, הערמאן און טהוסנעלדא, הוראה! און דער פרויען־פעראיין, און די פאטערלאנדס־אייכלן, און דאס אייביגע באריהמען זיך מיט דער שלאכט ביי לייפציג, און ווידער די שלאכט ביי לייפציג, און ס'נעמט גאר קיין סוף ניט.

— אט די לייט געהט עם פונקט ווי די טהעאנער — האט באמערקט מיין לעהרער, — בעת זיי האבען ענדליך נעשלאגען ביי לעקטרא די אונאזינבארע סמארמאנער, און האבען שטענדיג זיך איבערגענומען מיט יענער שלאכט, אזוי אז אנטיסטהענס האט געזאגט וועגען זיי: זיי מאכען דאס, ווי יענע אינגלעך, וואס וויי־סען שוין ניט וואס צו טוען פאר פרייד, דערפאר וואס זיי האבען איינמאל אנגעשמיסען זייער לעהרער. טייערע קינדער! עס וואלט געווען בעסער, וועז מיר וואלטען אליין אריינגעכאפט די שמיץ.

פאלק, וואס האט איצטער קיין גרויסען חשק צו רעדען דערפון, וואריים דערביי שווימען אויף ארויס אנדערע זכרונות, וועגען ענ־ טוישטע האפענונגען. די ארימע טיראלער, האבען זעהר א סך אי־ בערגעליטען. און וועז מען פרעגט זיי איצטער: צי זיי האבען כאטש אלס שכר פאר זייער געטרייקייט, געקראגען דאס אלץ, וואס מען האט זיי צוגעזאגט אין דער נויט, ציהען זיי גוטמוטיג מיט די אקסלען און זאגען נאאיוו: דאס איז אפשר ניט אזוי ערענסט געמיינט געווארען, און דער קייזער האט נענוג וועגען וואס צו טראכטען, אז דאס זאל איהם ליגען אין קאפ.

טרייסט אייך, איהר ארימע אפגענארטע, איהר זענט ניט די איינציגע, וועמען מען האט עפים צוגעזאגט. דאס פאסירט דאך אפט אויף די גרויסע שקלאווען שיפען. וועז עס ברעכט אויס א גרויסער שטורעם אוז די שיף איז אין געפאהר, ליופט מען ארונ־ טער צו די שווארצע, וואס ליגען אונטען צוזאמענגעפרעסט אין דעם פינסטערן רוים, מען צוברעכט זייערע אייזערנע קייטען, אוז מען זאגט זיי צו הייליג אוז טייער, אז מען וועט זיי שענקען די פרייהייט, וועז זיי וועלען העלפען ראטעווען די שיף. די נארישע שווארצע שרייען אויף פאר פרייד: הוראה! זיי ליופען צו די פאמפען, פאמפען דאס וואסער מיט אלע זייערע כחות, העלפען, וואו מען קען נאר העלפען, קלעטערן, שפרינגען, באפעסטיגען די מאסטען, פארבינדען די זעגלען, קורץ, זיי ארבייטען אזוי לאנג, ביז די געפאהר איז פאראיבער, אוז דערנאך, וועלען זיי, ווי עס פארשטעהט זיך אליין, ווידער ארבאפגעפיהרט אין דעם רוים פוז שיף, וועלען ווידער נאנץ באקוועם געשלאפען אין קייטען, אוז אין זייער פינסטערן עלענד פארזינקען זיי אין דעמאנגישע באטראכ־ טונגען, איבער פארשפרעכונגען פוז נשמה פארקויפערס, וועמענס נאנצע דאגה נאך דער איבערגעקומענער געפאהר איז, ווי אזוי בייט מען אוים נאך א פאר נפשות.

O, navis, referent in mare te novi
Fluctus — etc.

וועז מיין אלטער לעהרער האט ערקלעהרט די דאזיגע ארט פוז הארץ, אין וועלכער ער פארגלייכט דעם סענאט מיט א שיף, האט

קאפיטעל XI.

די טיראַלער זענען שוין, פרעהליך, עהרליך, בראוו, און פון
אן אויסערגעוועהנליכער גייסטעס־באשרענקטקייט. זיי זענען א
געזונדע מענשען ראסע, אפשר דערפאר, ווייל זיי זענען צו נאריש,
צו קענען זיין קראנק. איך וואלט זיי אויך גערופען אן עדעלע ראס,
ווייל זיי ווייזען זיך ארויס אין זייערע נאהרונגס־מיטלען זעהר
אויסקלייבעריש, און אין זייערע געווהנהייטען זעהר רייגליך:
פעהלט זיי אבער אין גאנצען דער גיפיהל פון ווירדע און פער־
זענליכקייט. דער טיראַלער פארמאַגט א סאַרט שמייכעלדיגען, הו־
מאַריסטישען חוש פון א שקלאף, וואס זעהט כמעט אוים ווי אי־
דאַניע, וואס איז אבער אין דער אמת'ן געמיינט עהרליך. די פרויען
אין טיראַל גריסען דיך אזוי פריינדליך. די מענער דריקען דיר
אזוי פעסט די האנד, און ווייזען זיך דערבי ארוים אזוי הארציג,
אז דו קענסט באלד גלויבען, זיי באהאנדלען דיך ווי א נאַהענטען
קרוב, אדער וועניגסטענס ווי זיערם גליכען; דאס איז אבער א
טעות. זיי פארלירען קיינמאל ניט פון זייער געדעבעניש, אז זיי זע־
נען בלויז געמיינע לייט, און אז דו ביזט א חשוב'ר הער, ווען
עס געפעלט געווים, דאס וואס געמיינע לייט, לאזען זיך ארויף צו
איהם אהן מורא. און דערין האבען זיי אן אמת נאטירליכען אינס־
טינקט: די שטייפסטע אריסטאקראטען זענען צופריעדען, ווען זיי
קריגען די געלעגנהייט זיך אראפצולאזען, ווארים דורך דעם טאקי
פיהלען זיי ווי הויך געשטעלט זיי זענען. ביי זיך אין דער היים
ווייזען די טיראַלער ארוים דעם דאזיגען סערוויליזם פריי. אין דער
פרעמד זוכען זיי דורך איהם עפים צו פארדיענען. זיי פארהאנד־
לען זייער פערזענליכקייט, פארהאנדלען זייער נאציאנאליטעט. אט
די בונטע דעקען־פארקויפער, אט די מונטערע טיראַלער בוא'ס,

באלד נאכדעם איז דער אלטער מאן געשטארבען. אויף זיין קבר וואקסט פרייסיש גראז, און עם פאשען זיך דארט די אדעלי־גע פערד פון אונזערע רענאווירטע ריטער.

קאפיטעל XII.

טיראָל איז זעהר שען. אבער די שענסטע לאנדשאפטען קענען אונז ניט ענטציקען, ווען דאָס וועטער איז טריעב און די שטימונג איז אויך אזא. אט דאָס לעצטע איז ביי מיר תמיד די פאָלגע נאָך דעם ערשטען. און אזוי ווי עס האָט אין דרויסען גערעגנט, אזוי איז אויך אין מיר געווען שלעכט וועטער. נאָר ווען ניט ווען האָב איך געקענט ארויסשטעלען דעם קאָפ פון דעם וואָגען, דאן האָב איך געוואהן הימעל־הייכע בערג, וואָס האָבען מיך ערענסט אָנגעקוקט און מיט זייערע אונגעהייערע קעפ און לאנגע וואָלקען בערד, האָבען זיי מיר צוגעוואונשען א גליקליכע רייזע. דאָ און דאָרטען האָב איך אויך באמערקט א ווייט בלוי בערגעלע, וואָס האָט אויסגעזעהן, ווי עס וואָלט זיך געהאט געשטעלט אויף די שפיץ־פינגער, און ניי־גיעריג אריבער געקוקט אריבער די פליעצעס פון די אנדערע בערג, וואהרשיינליך כדי מיך צו זעהן. דערביי האָבען זיך אומעטום מיט א גערוויש געיאָגט די וואלד טייכלעך, וואָס האָבען זיך ווי משונע ארונטערגעוואַרפען פון די בערג און אונטען זיך פארזאמעלט אין די פינסטערע קאָכעדיגע טייכען, וואָס אין טאָל. די מענשען זענען ג׳.ועסען אין זייערע קלייגע, נעטע הייזלעך, וואָס זענען געווען צו־זעעט איבער די קרומסטע אָבריסען און רוקענס פון די בערג, ביז צו די העכסטע בערג שפיצען. איינפאכע, נעטע הייזלעך, געוועהנט־ליך פארציערט מיט א לאנגער נאלעריע ווי א באלקאן, און די נא־לעריען זענען ווידער פארציערט מיט וועש, בילדער פון הייליגע בלומענטעפ, און מיידעלשע פנימ׳ר. די דאזיגע הייזער זענען אויך שען באמאלט. מייסעטנטייל ווייס און גרין, ווי זיי וואָלטען אויך ג־טראָגען דעם טיראָלער דאָרפישען טראכט — גרינע שלייקעס אי־

וועלכע מיר זעהען ארומוואנדערן אין זייערע נאציאנאלע קאסטיו־מען, לאזען זעהר לייכט מיט זיך טרייבען א שפאסעלע, אבער הערפאר מוזטו אויך עפּיס קויפען ביי זיי. יענע שוועסטער ראי־נער, וואס זענען געווען אין ענגלאנד, האבען דאס פארשטאנען נאך בעסער, און א חוץ דעם האבען זיי נאך געהאט א גוטען בעל יועץ, וואס האט גוט געקענט דעם גייסט פון דער ענגלישער נאביליטי. דארום האט מען זיי אזוי גוט אויפגענומען ביי די אויבערשטע פון דער אייראפעאישער אריסטאקראטיע, אין **The west end of the town** בעת איך האב פאר א יאהרען זומער, געזעהן אט די טיראלער זינגערינס אויפטרעטען אין זייער הויפּישער פאלקס־טראכט, אויף דער ביהנע, אין די גלענצענדע קאנצערט־זאלען פון דער לאנדאנער פעשיאנאבעלער וועלט, און האב פון דארט ארונ־טער געהערט אט יענע לידערר, וואס ווערען אזוי נאאיוו און פרום געזונגען אין די אלפען, און קלינגען אפ אזוי ליעבליך אויך אין דעם נארד־דייטשען הארץ — איז אין מיין נשמה געווארען שרעק־ליך אומעטיג. דאס צופריעדענע שמייכלען אויף די פארנעהמע לי־פען, האט מיך געשטאכען ווי שלאנגען, און מיר איז געווען, ווי איך וואלט נעזהן, די צניעות פון דעם דייטשען וואלד, באלויזיגט אויף דעם רויהסטען אופן. און די זיסעסטע מיסטעריען פון דעם דייטשען געמיטס־לעבען, פראפאנירט פאר דעם פרעמדען המון. איך האב ניט נעקענט אפלאדירען מיט די איבערינע ביי דער דא־זיגער אונפארשעמטער פארשאכערונג פון דעם פארשעמטעסטען, און א שווייצער, וואס האט אויך אזוי נעפיהלט, און האט מיט מיר צוזאמען פארלאזען דעם זאל, האט גאנץ ריכטיג באמערקט: מיר שווייצער גיבען דאך אוועק א סך פאר'ן געלד, אונזער בעסטען קעז און אונזער בעסט בלוט, אבער דעם „אלפהארן" קענען מיר קוים הערען אין דער פרעמד, וואר רעדט שוין וועגען בלאזען איהם פאר געלד.

אַ סך אַזוינע ליעדער, האָבען דורכגעקלונגען דורך מיין הארץ, ווען איך בין געפאָהרען איבער די בערג פון טיראל. די אינטימע טאַ־נענוועלדער, האָבען מיר אריינגערוישט אין נעדעכעניש ניט איין שוין לאנג פארגעסען ליעב וואָרט. באזונדערס ווען די גרויסע בלויע בערג אָזערעס, האָבען מיך אָנגעקוקט אזוי אונערגרינדליך פארבענקט, דאן האָב איך ווידער געטראכט וועגען די צוויי קינדער וואָס האָבען זיך אזוי ליעב געהאט און זענען צוזאמען געשטארבען. דאָס איז אן אלטע מעשה, וואָס איצטער גלויבט זי שוין קיינער ניט, און וואָס איך אליין קען זי אויך נאָר בלויז פון עטליכע ליע־דער גראמען.

„עס זענען געוועזען צוויי קעניגס קינדער,
וואָס האָבען געהאט זיך אַזוי ליעב.
האָבען זיי ניט געקענט צונויפקומען,
ווייל ס'וואַסער איז געווען צו טיעף."

אָט די ווערטער האָבען פון זיך אליין ווידער אָנגעהויבען צו קלינגען אין מיר, ווען איך האָב ביי איינעם פון יענע בלויע אָזע־רעס, אויף דעם ברעג פון דער אנדערער זייט געזעהן שטעהען א קליין אינגעל, און אויפ'ן צווייטען ברעג א קליין מיידעל, ביידע אָנגעטוען אין דער בונטער פאָלקסטראכט, מיט באבענדערטע, גרי־נע שפּיצען היטעלעך אויף די קעפּ, און זיי האָבען זיך אריבער גע־גריסט פון איין ברעג צום אנדערן.

האָבען זיי ניט געקענט צונויפקומען,
ווייל ס'וואַסער געווען איז צו טיעף.

בער די ווייסע העמדער. ווען איך האָב געזעהן אזא הייזעל ליגען אין איינזאמען רעגען, האָט זיך מיר געוואָלט ארויסשטייגען פון וואָגען און אוועק אהין, צו די מענשען וואָס זיצען דערין געוויס טרוקען און האָבען הנאה. דאָרט אינוועניג, האָב איך מיר גע־טראכט, מוז זיין אמת'דיג גוט און שטיל צו לעבען. און די אלטע באָבע דערצעהלט דאָרטען אודאי די היימליכסטע מעשה'לעך. ווען דער וואָגען איז שוין געהאט פארביי געפאָהרען, האָב איך נאָך אלץ געקוקט אויף צוריק, כדי צו זעהען ווי די בלויע רויך־זיילען געהען ארויס פון דעם קוימען. און דערנאָך האָט גערעגענט וואָס אמאָל שטארקער, אויסער מיר און אין מיר, אזוי אז די טראָפּענס זענען מיר שיער ארויס דורך די אויגען.

אָפטמאָל האָט זיך אויך געהויבען מיין הארץ. און טראץ דעם שלעכטען וועטער, האָט עס זיך ארויפגעדראפּעט צו די לייט, וואָס וואוינען אויבען אויף די בערג, און קומען אפשר בלויז איינמאָל אין לעבען אראָפּ דאָ אונטען, און ווייסען וועניג פון דעם, וואָס עס געשעהט דאָ אונטען מיט אונז. זיי זענען דערפאר ניט וועניגער פרום און גליקליך. פון דער פּאָליטיק ווייסען זיי ניט מעהר, נאָר אז זיי האָבען א קייזער, וואָס טראגט רויטע הויזען און א ווייסען ראָק, דאָס האָט זיי דערצעהלט דער אלטער פעטער, וואָס האָט דאָס אליין געהערט אין אינסברוק פון דעם שווארצען סעפּפּערל, וועל־כער איז אליין געווען אין וויען. און ווען די פּאטריאָטען האָבען צו זיי ארויפגעקלעטערט און זיי דערצעהלט, אז איצטער וועלען זיי קריגען א פירשט, וואָס טראגט א בלויען ראָק און ווייסע הוי־זען, האָבען זיי א כאפּ געטאָן די ביקסען, געקושט ווייב און קינד און זיך א לאָז געטאָן אראָפּ פון די בערג, און זיך געלאָזט טויט־שלאָגען פאר דעם ווייסען ראָק אין די ליעבע אלטע רויטע הויזען.

אין דער אמת'ן איז דאָך אלץ איינס פאר וואָס מען שטארבט, אויב מען איז נאָר געשטארבען פאר עפּיס, וואָס איז ליעב. און אזא ווארעמער טויט איז בעסער, ווי א קאלט, טריילאָז לעבען. שוין די ליעדער אליין פון אזא טויט! די זיסע גראמען און די ליכטיגע ווערטער, דערווארעמען אונזער הארץ, ווען פייכטע נעבעל־לופט און פארשיעדענע דאגות ווילען עס באטריבען.

אליין שוין אן אלטע פרוי, דערפאר אבער האָט זי צוויי יונגע טעכ־טערלעך, וואָס קענען מיט זייערן א קוק איינעם דאָס הארץ וואויל־טעטיג דערווארעמען. אבער דיך דארף איך נ ט פארגעסען, די שענסטע פון אלע. דו שענע שפּינערין אויף די מאַרקען פון אי־טאַליען. א, וואָלסטו מיר געהאט געגעבען, ווי אריאנדע צו טהע־זעאוס'ען, דעם פאָדים פון דעם געשפּינעכץ, כדי מיך צו פיהרען דורך דעם לאבירינט פון לעבען, וואָלט איצטער דער מינאָטאוראָס שוין געווען בייגעקומען און איך וואָלט דיך ליעב געהאט, און גע־קושט און קיינמאָל ניט פארלאָזט!

עס איז א גוטער סמן, ווען די ווייבער שמייכלען — זאָגט א כינעזישער שריפטשטעלער, און א דייטשער שריפטשטעלער איז אויך געווען מיט דערזעלביגער מיינונג, בעת ער איז, אין דרום טיראָל. וואָס איז שוין ניט ווייט פון איטאליען, פארביי געפאָהרען א בארג, ביי וועמענס פוס עס איז, אויף א נידעריגען שטיינער־נעם פונדאמענט, געשטאַנען איינע פון יענע הייזלעך, וואָס קוקען אונז אָן אזוי ליעבליך מיט זייער היימישע גאלעריען און זייערע נאַאיווע מאלערייען. פון איין זייט איז געשטאַנען א גרויסער, היל־צערנער צלם, וואָס האָט געדיענט פאר אַן אָנלעהן צו א יונגען וויינשטאָק. אַזוי אז עס האָט אַזש שוידערליך פרעהליך אויסגע־זעהן, ווי אַזוי דאָס לעבען נעמט ארום דעם טויט, די זאַפטיגע גרינע רעבען נעמען ארום דעם בלוטיגען לייב און די געקרייציגטע הענד און פיס פון דעם אויסלייזער. אויף דער אנדערער זייט פון הייזעל איז געשטאַנען אַ קיילעכיגער טויבענשלאק, וועמענס באַפע־דערטע איינוואוינער זענען זיך ארומגעפלויגען אַהין און אַהער. און אַיינע גאָר אַ ליעבליכע ווייסע טויב איז זיך געזעסען אויף דעם ליעבען שפּיץדעכעל, וואָס האָט אויסגעזעהן ווי די שטיינערנע קרוין אין אַ הייליגער ניש, איבער דעם קאָפּ פון דער שענער שפּי־נערין. אָט די שפּינערין איז זיך געזעסען אויף דער קליינער גא־לעריע און געשפּינט, ניט אויף דעם דייטשען שטייגער מיט דעם שפּינראָד, נאָר אויף יענעם פארצייטיגען אופן, וואו דאָס רעדעל, וואָס איז ארומגעוויקעלט מיט פלאקס ווערט געהאלטען אונטען ארום, און דער אָפּגעשפּינענער פאָדים לויפט ארונטער איבער דעם

קאפיטעל XIII.

אין דרום טירקל איז דאס וועטער געווענרען אביסעל קלאה־
רער, די זון פון איטאליען האט שוין געלאזט פיהלען איהר נאהענט־
קייט. די בערג זענען געווארען ווארימער און גלענצענדער. איך האב
שוין געזעהן ווייגרעבען, וואס האבען זיך געדראפעט בארג ארויף,
און איך האב שוין אפטער געקענט זיך ארויסבויגען פון וואגען.
וועז איך האב זיך אבער ארויסגעבויגען, האט זיך מיין הארץ מיט
געבויגען, און מיט'ן הארץ זיין גאנצע ליעבע, זיין גאנצער אומעט
און זיין גאנצע נארישקייט! אפטמאל וועז מיין הארץ האט זיך
ארויסגעבויגען צו די רויזען־בושען, וואס האבען געבליהט ביים
וועג, איז מיר פארגעקומען, ווי מיין הארץ וואלט דורך דעם צו־
ריסען געווארען, און די רויזען פון טירקל זענען ניט מיאוס. וועז
איך בין דורכגעפאהרען שטיינאך, און האב באקוקט דעם מארק,
אויף וועלכען אימערמאן לאזט אויפטרעטען דעם זאמדווירטה הא־
פער מיט זייגע לייט, האב איך אויסגעפונען, אז פאר אן אינסור־
גענטען פארזאמלונג, וואלט דער מארק געווען אביסעל צו קליין,
אבער נאך תמיד גרויס גענוג, אויף איהם זיך צו פארליעבען. דא
זענען פארען בליוז א פאר וווייסע הייזלעך, און פון א קליינעם
פענסטער האט ארויסגעקוקט א קליינע זאמד ווירטהין און זי האט
זיך געציילעוועט און געשאסען מיט איהרע גרויסע אויגען; — וואלט
דער וואגען ניט נעווען שנעל פארביי געפאהרען, און וואלט זי
נעהאט צייט נאך אמאל אנצולאדען, דאן וואלט איך זיכער געשא־
סען געווארען. איך האב אויסגערופען: קוטשער, פאהר שנעלער!
מיט אזא שען־עלזי טאר מען זיך ניט שפיעלען; זי קען איינעם אנ־
ציינדען דאס הויז איבער'ן קאפ. אלס גרינדליכער רייזענדער מוז
איך באמערקען, אז די פרוי ווירטהין פון שטערנצינג איז אפילו

בילד, וואס האט זיך באוועגט אין יסורים און געפענט זיינע לייד-
ענדיגע אוגען און די וואונדען האבען געבלוטיגט — זי אבער
האט געשפינט און געשמייכעלט, און ביי דעם רעדעל פון איהר
פאדים, האט ווי א טאנצענדיגע שפינדעל געהאנגען מיין אייגען
הארץ.

פריי אראפהענגענדיגען שפינדעל. אזוי פלעגען שפינען דעם קע־
ניגס טעכטער אין גריכענלאנד, אזוי שפינען נאך איצט די פאר־
צען און אלע איטאליענערינס, זי האט געשפינט און געשמייכעלט.
די טויב איז זיך געזעסען אונבאוועגליך איבער איהר קאפ, און
איבער דעם הויז אליין האבען זיך פון הינטען אויפגעהויבען די
הויבע בערג, וועמענס שנעע־שפיצען זענען געווען באשיינט פון דער
זון, אזוי אז זיי האבען אויסגעזעהן ווי אן ערענסטע שוץ־וואך פון
ריעזען מיט בלאנקענדיגע העלמען אויף די קעפ.

זי האט געשפינט און געשמייכעלט, און איך גלויב, אז זי
האט געפאנגען מיין הארץ, אין דער צייט, וואס מיין וואגען האט
אביסעלע פאמעליכער געפאהרען צוליעב דעם ברייטען שטראם פון
דער אייזאך, וואס האט זיך געצויגען אויף דער אנדערער זייט
ווע. אט דאס ליעבע געזיכט איז דעם גאנצען טאג ניט ארונטער
פון מיין געדעכעניש, אומעטום האב איך נאר געזעהן דאס שענע
פנים'ל, וואס האט אויסגעזעהן ווי א גריכישער סקולפטאר וואלט זי
געווען אויסגעקנאטען אוים דעם דופט פון א וויסער רויז. אזוי אין
גאנצען צארט אויסגעהויבט, אזוי נשמה'דיג ערעל, ווי ער האט עם
אפשר אמאל ג'חלומ'ט אלס יונגער בחור אין א בליהענדיגער
פריהלינגס־נאכט. די אויגען האבען נאטירליך פון קיין גריך ניט ג־
קענט חלומ'ן, און ווער רעדט נאך וועגען באגרייפען. איך אבער
האב זיי געזעהן און האב זיי באגריפען, די דאזיגע ראמאנטישע
שטערן, וואס האבען אזוי באצויבערט באלויכטען די גריכישע
הערליכקייט. דעם גאנצען טאג האב איך געזעהן אט די אויגען.
און איך האב פון זיי ג'חלומ'ט די קומענדיגע נאכט. דא איז
זי ווידער געזעסען און געשמייכעלט, די טויבען האבען ארום איהר
ארום געפלאטערט ווי מלאכים פון ליעבע, אויף די וויסע טויב
איבער איהר קאפ האט מיסטיש באוועגט איהרע פליגעל. הינטער
איהר האבען זיך אלץ געוואלדיגער געהויבען די באהעלמטע
וועכטער. פאר איהר האט זיך גייאגט א טייכל, וואס אמאל אלץ
שטורעמדיגער און ווילדער, די ווינרעבען האבען זיך ארומגעשלענ־
געלט מיט א מורא'דיגער שנעלקייט ארום דעם געקרייציגטען האלץ־

שטאָדט אליין איז אויך מאָדנע געבויט געוואָרען, און עס ווערט איי־נעם עפּיס מאָדנע אויפ'ן האַרצען, ווען ער דערזעהט צום ערשטען מאָל אָט די אלט־פארצייט־גע הייזער מיט זייערע אָפּגעבליאקירטע פרעסקאָס, מיט זייערע צוברעקעלטע הייליגע בילדער, מיט זייערע טורעמלעך, בויגונגען, פענסטערלעך מיט גראטעס, די שפּיציגע דעכלעך, וואָס ליגען ווי עסטראדען אויף גרויע, אלטער־שוואכע זיי־לען, וועלכע נויטיגען זיך, מען זאָל זיי אליין אונטערשפּארען. דאָס אלץ וואָלט אויסגעזעהן זעהר אומעטיג, ווען די נאַטור זאָל ניט אָפּפרישען די דאָזיגע אָפּגעשטארבענע שטיינער, מיט נייעם לע־בען; ווען די זיסע וויינרעבען זאָלען זיך ניט געווען ארומוויקלען הארציג און צערטליך ארום אָט די האַלב־צובראָכענע זיילען, ווי די יוגענד ארום דער עלטער, און ווען נאָך זיסערע מיידעלשע פּנימ'ער זאָלען ניט געווען ארויסקוקען פון יענע באטריבטע בויגען־פענס־טער, און שמייכלען איבער דעם דייטשען פרעמדלינג, וואָס דרעהט זיך ארום ווי א טרוימער, א נאכטוואנדלער צווישען די בליהענ־דיגע חורבות.

איך בין ווירקליך געווען ווי אין א חלום. ווי אין א חלום, אין וועלכען מען וויל זיך דערמאָנען אויף עפּיס א זאך, וואָס מען האָט אויך אמאָל גע'חלומ'ט. איך האָב געקוקט דאָ אויף די הייזער און דאָ אויף די מענשען, און מיר האָט זיך כמעט געדאכט, אז אָט די הייזער האָב איך אמאָל געזעהן אין די בעסערע טעג, אין דער צייט ווען זייערע היבשע מאלערייען האָבען נאָך פארביג געגלאנצט, ווען די גאָלדענע פארציערונגען פון די פענסטער־ראהמען זענען נאָך ניט געווען אזוי פארשווארצט, און ווען די מאַרמאָרענע מאַדאָנא, וואָס טראָגט אויף די הענד דאָס קינד, האָט נאָך געהאט אויף זיך איהר וואונדערשענעם קאָפּ, וואָס די איצטיגע בילדער־צושטערענ־דע צייט האָט אזוי בארבאריש אָפּגעהאקט. אויך די פּנימ'ער פון די אלטע פרויען האָבען מיר אויסגעוויזען זעהר באקאנט. מיר איז פאָרגעקומען, ווי מען וואָלט זיי אויסגעשניטען פון די אלט־אי־טאַליענישע בילדער, וואָס איך האָב אמאָל געזעהן אין דער דיסעל־דאָרפער גאלעריע. און פּונקט אזוי האָבען מיר די מענער אויסגע־

קאפיטעל XIV.

אין דער צייט וואס די זון האט ארויסגעבליהט פון הימעל וואס אמאל שענער און הערליכער, און איינגעהיעלט די בערג און די שלעסער אין גאלדענע שליירן, איז אויך אין מיין הארצען געווארען היסער און ליכטיגער. מיין ברוסט איז שוין ווידער געווען פול מיט בלומען, און אט די בלומען האבען ארויסגעשפראצט און אריבערגעוואקסען ביז איבער דעם קאפ, און פון די אייגענע הארץ־בלומען האט ווידער אמאל הימליש ארויסגעשמייכעלט די שענע שפינערין. פארזונקען אין אזעלכענע חלומות, אליין זייענדיג א חלום, בין איך אנגעקומען קיין איטאליען, און ווייל אויך דער רייזע, האב איך שוין געהאט פארגעסען אז איך פאהר דאס אהין, האב איך זיך כמעט דערשראקען, ווען עס האבען מיך אנגעקוקט אט די אלע גרויסע איטאליענישע אויגען, און ווען דאס פיעלפאר־ביגע איטאליענישע לעבען האט מיר ווירקליך אקענען געשטראמט היים און זשומענדיג.

דאס איז אבער געשעהן אין דער שטאדט טריעסט, וואו איך בין אנגעקומען אין א זונטאג נאכמיטאג, אין א צייט ווען די היץ לעגט זיך און די איטאליענער שטעהען אויף און שפאציערען אי־בער די נאסען אויף און אפ. אט די שטאדט ליגט אלט און צוברא־כען אין א ווייטען קרייז פון בליהענדיגע גרינע בערג, וועלכע קוקען ארונטער אויף די צופוילטע מענשליכע אויפטועכצען, ווי אייביג יונגע געטער. צובראכען און צופוילט ליגט דערנעבען אויך די אלטע פעסטונג, וואס האט אמאל באהערשט די שטאדט, דאס איז א זעלטענע געבוידע פון א זעלטענער צייט, מיט שפיצען. פארציערונגען, געזימסען און מיט א בריט קיילעכיגען טורעם, וואו בלויז סאווע און עסטרייכישע אינוואלידען וואוינען נאך. די

טירט עטליכע גרויע עסטרייכישע סאלדאטען. אויף דער רעכטער זייט איז געשטאנען א גאטיש־לאמבארדיש הייזעל, וואו עס האט אינעוועניג לוסטיג און לעבעדיג געטריבן א זעהר זיסע, פלאטערהאפטע מיידעלשע שטים, אזוי אז די אפגעריבענע מויערען, האבען פון פארגעניגען, צי פון בויפעליקייט אנגעהויבען צו ציטערן. און אין דערזעלביגער צייט האט אויבען פון דעם שפיצען־פענסטער ארויסגעקוקט א לאבירינישע געקרייזעלטע, קאמעריאנטישע פריזור, אונטער וועלכער עס האט ארויסגעטראטען א שארף געצייכענט דין געזיכט, וואס איז געווען געשמינקט בלויז אויף דער לינקער באק, און האט דארום אויסגעקוקט ווי א פאנקוכען, וואס איז געפרענגלט געוואָרען בלויז אויף איין זייט. פאר מיר אבער, אין מיטען, איז געשטאנען דער פארצייטיגער דאם, ניט גרויס, ניט פינסטער, נאר ווי אן אויפגעהייטערטער זקן, אלט, הייסיש און פארבעטענריג.

וויזען לאנג־פארגעסען וואויל באקאנט, און זיי האבען מיך אנ־
געקוקט מיט ערענסטע אויגען, ווי פון דער טיפענישׂ פון א הונ־
דערט יאהר. אפילו די פאריסענע יונגע מיידלאך האבען געהאט
אין זיך עפּים אזוינס, וואס איז געשטאַרבען נאך מיט טויזענד יאהר
צוריק און האט דאך וויידער בליהענדיג אויפגעלעבט. אזוי אז עס
האט מיך אזש ארומגענומען א גרויל, אזא זיסער גרויל, ווי איך
האב אמאל געהאט געפיהלט, בעת איך האב אין אייניזאמער
נאכט אפּגעפּרעסט מיינע ליפּען אויף מאריא'ס ליפּען. דאס איז
געווען א וואונדערשענע פרוי, וואס האט ניט געהאט קיין איין
הסרון, א חוץ דאס, וואס זי איז געווען טויט. איך האב אבער
באלד געמוזט שמייכלען, און מיר האט זיך געדאכט, אז די גאנצע
שטאדט איז ניט מעהר ווי א שענע נאווע, וואס איך האב אמאל
געלייענט. יא, וואס איך האב אמאל אליין געדיכטעט, און איך
בין דאס איצטער אליין אריינגע'כשופ'ט געוואָרען אין מיין אייגע־
נעם געדיכט, און שרעק זיך פאר די בילדער פון מיין אייגענער
באשאפונג.

אפשר — האב איך אויך געטראכט — איז דאס ווירקליך
נאר א חלום, און איך וואלט מיט'ן גאנצען הארצען אוועק געגעבען
א מהאלער פאר א פאטש, בלויז כדי דורך דעם זיך צו איבערצייי־
גען, צי איך בין וואך אדער איך שלאף.

עס האט וועניג געפעהלט, און איך וואלט אט דעם ארטיקעל
זיך געווען איינגעהאנדעלט פאר וואלווע'ער. וואָרים איך האב זיך
שיער איבערגעקוליעט איבער דער זיצערין, וואס איז געזעסען מיט
אויבסט ביים עק פון מארק. זי האט זיך אבער באנינט מיט דעם,
וואס זי האט מיר נעווארפען א פאר פייגען אין אויער אריין, און —
איך האב זיך דורך דעם איבערצייגט, אז איך געפּין זיך אין דער
ווירקליכסטער ווירקליכקייט, אין מיטען מארק פון טריעסט, לעבען
דעם גרויסען פאנטאן, פון וועמענס קופּערנע טריטאנען און דעל־
פינען די זילבער־קלאַרע וואסערן האבען ליעבליך דערפרעהענדיג
ארויסגעשפּרונגען. ביי דער לינקער זייט איז געשטאנען אן אלטער
פאלאצ, וועמענס וועגט עס זענען געווען באמאלט מיט בונטע
אליגאַרישע פיגורען, און אויף וועמענס טעראסע, מען האט מוש־

צען פון דער היץ. מען מעג זיך זאָגען, וואָס מען וויל. דער קאַטוי־ליציזם איז א גוטע זומער רעליגיאָן. עס איז גוט אזוי צו קניהען לעבען די בענק אין די דאָזיגע אלטע קירכען. מען האָט דאָרטען הנאה פון דעם קיהלען שטילען געבעט. אַ הייליגע dolce far niente מען בעט, מען חלומ'ט און מען זינדיגט אין דער מחשבה, די מא־דאנען ווינקען פון זייערע נישען מיט אזוי פיעל פארצייהונג. האָ־בענדיג אליין די טבע פון פרויען, זענען זיי מוחל אפילו דאן, ווען מען האָט זייערע ליעבע געזיכטסצוגען פארפלאָכטען אין דער זינ־דיגער מחשבה, און פאר א צוגאָב שטעהט נאָך אין יעדען ווינקעל א ברוינער נויטשטוהל פון געוויסען, וואו מען קען פון זיך די זינד אראָפּווארפען.

אויף איינעם פון אָט די שטוהלען איז געזעסען א יונגער מאָ־נאָך מיט אן ערענסט פּנים; דאָס געזיכט פון דער דאמע, וואָס האָט זיך פאר איהם מתודה געווען אויף איהרע זינד, איז אבער פון מיר געווען פארבאָרגען, א טייל דורך איהר ווייסען שלייער, און א טייל דורך דעם זייטיגען ברעט פון ודוי־שטוהל. דאָך האָט זיך פון הינ־טער דעם ברעט באוויזען א האנד, וואָס האָט מיך גענומען גע־פאנגען. איך האָב ניט געקענט אראָפּנעהמען די אויגען פון דער דאָזיגער האנד; די בלויליכע אָדערלעך און דער אריסטאָקראטישער גלאנץ פון די ווייסע פינגער איז מיר פאָרגעקומען אזוי פרעמד און דאָך אזוי וואויל באקאנט, אז אלע חלומות פון מיין נשמה, האָבען זיך צוזאמענגענומען, כדי צו באשאפען א בילד, וואָס זאָל קענען געהערען צו דער דאָזיגער האנד. דאָס איז געווען א שענע האנד, און ניט ווי מען זעהט זיי ביי יונגע מיידלעך, וואָס זענען האלב לעמעלע און האלב רויז, און האָבען נאָר געדאנקענלאָזע ווע־געטאַביל־אַנימאַלישע הענד — דאָס איז געווען א האנד, וואָס האָט געהאט אין זיך עפּיס אזוינס גייסטיגעס, עפּיס אזוינס געשיכטליך רייצענדיגעס, ווי די הענד פון שענע מענשען, וואָס זענען זעהר געבילדעט, אָדער וואָס האָבען פיעל געליטען. אָט די האנד האָט דערצו אויך נאָך געהאט עפּיס אזוינס ריהרענדיג אונשולדיגעס, אז עס האָט זיך אויסגעדאכט, זי דארף זיך ניט מתודה זיין, און זי וויל אויך ניט הערען, וואָס איהר אייגענטימערין איז זיך

קאפיטעל XV.

ווען איך האָב אויפגעהויבען דעם גרין־זיידענעם פארהאנג, וואָס האָט געהאנגען ביים אריינגאנג פון דאָם, און בין אריין אין גאָטס הויז, איז מיר דער לייב און דאָס הארץ אנגענעם דערפרישט געוואָרען פון דער ליעבליכער לופט, וואָס האָט דאָרט געוועהט, און פון דעם גלעטענדיגען כשוף־ליכט, וואָס האָט דורך די בונט באמאָלטע פענסטער אריינגעשטראָמט אויף דער עדה פון מתפללים. דאָס זענען געווען צו מיינסטענס פרויען, וואָס זענען געשטאַנען אויף די קניה אין לאנגע רייהען לעבען נידעריגע בענק. זיי האָבען געבעטען בלויז מיט די ליפען, און האָבען זיך כסדר געפאָכט מיט גרויסע, גרינע פאָכערס, אזוי אז מען האָט גאָר ניט געהערט א חוץ אן אונאויפהערליך שטיל שעפטשענען, און גאָר ניט געזעהן, א חוץ דאָס פאָכען מיט די פאָכערס און וועהענדיגע שלייערס. דער סקריפענדיגער טראָט פון מיינע שטיוועל, האָט צושטערט ניט איין שען אינטים געבעט, און גרויסע קאטוילישע אויגען האָבען מיך אָנגעקוקט האלב נייגיעריג און האלב ליעבענסווירדיג. און ס'האָט אויסגעזעהן ווי זיי וואָלטען מיר וועלען ראטען, איך זאָל זיך אויך קניהען און זיך אָפגעבען דין וחשבון.

אין דער אמת'ן איז ווירקליך אנגענעהם צו פארברענגען אין אזא דאָם, מיט זיין האלב טונקעלעם ליכט און מיט זיין וועהענדיגע קיהלקייט, בעת אין דרויסען איז אזא שרייענדיגע זון און אזא דריקענדיגע היץ. אין אונזער פראָטעסטאַנטישען צפון־דייטשלאַנד, האָט מען פון אזוינעם גאָר קיין באגריף ניט. ביי אונז, וואו די קירכען זענען געבויט אזוי בהרחבה'דיג, און דאָס ליכט דרינגט אריין אזוי העזה'דיג דורך די ניט באמאָלטע פענסטער שויבען, און וואו אפילו די קאלטע דרשות קענען אייך אויך ניט באשי־

קאפיטעל XVI.

ווען איך בין ווידער געגאנגען איבער'ן מארק, האָט מיך ביים עק די שוין דערמאָנטע זיצערין געגריסט זעהר פריינדליך און היימיש, גלייך ווי מיר וואָלטען געווען אלטע באקאנטע. אלץ איינס, האָב איך מיר געטראכט, ווי אזוי מען מאכט א באקאנטשאפט, אבי מען ווערט נאָר באקאנט. א פּאָר פייגען געוואָרפען אין די אויערען אריין, זענען אפילו ניט תמיד די בעסטע אינטראָדוקציאָן; אָבער איך און די זיצערין האָבען מיר זיך דאָך איצטער אזוי פריינדליך אָנגעקוקט, ווי מיר וואָלטען זיך איינס ס'אנדערע דער־לאנגט אונזערע וויזיט קארטען. די פרוי איז אויך גאָר ניט געווען קיין מיאוס'ע. אמת, זי איז שוין געווען אין יענעם עלטער, ווען די צייט דריקט אָפּ מיט איהר פאטאלען סטעמפּעל די דיענסט־יאָהרען אויף דעם שטערן, דערפאר איז זי שוין אבער געווען אויך לייבייגער. און דאָס, וואָס זי האָט געהאט פארלוירען אין יוגענד, האָט זי גע־וואונען אין וואָג. דערצו נאָך האָט איהר פּנים נאָך געהאט סמנים פון גרויס שענקייט. און ווי אויף אלע טעפּ איז דארויף געשטאַנען: „ליעבען און צו ווערען געליעבט איז דאָס גרעסטע גליק אויף דער ערד". וואָס עס האָט איהר אבער געגעבען דעם שענסטען חן, דאָס איז געווען איהר פריזור, די געקרייזעלטע לאָקען, געפּודערט ווייס ווי קרייד, היבש אָנגעשמירט מיט פּאָמאדע, און אידיליש דורכגע־פלאָכטען מיט ווייסע לאנדישען. איך האָב באטראכט די דאָזיגע פרוי מיט דער זעלביגער אויפמערקזאמקייט, ווי וועלכער ניט איז אנטיקוואר באטראכט זיינע אויסגעגראָבענע מארמאָרענע אנטי־קען. איך האָב אין יענער לעכעדיגער מענשליכער חורבה, געקענט נאָך פיעל מעהר שטודירען, איך האָב אין איהר געקענט אויפווייזען די שפּורען פון אלט־איטאַליענישע ציוויליזאציאָנען, די עטרוסקי־

מתודה, און וואַרט דאַרום אין דרויסען, ביז יענע וועט פֿארטיג ווערען. דאָס האָט אבער לאנג געדויערט; די דאמע האָט מסתמא געהאט צו דערצעהלען א סך זינד. איך האָב לענגער ניט געקענט וואַרטען, מיין נשמה האָט אָפּגערוקט א ניט געזעהענעם אבשיידס־קוש אויף דער שענער האנד, אין דער רגע האָט די האנד א ציטער געטאָן, און דאָס, אזוי אייגענטימלעך, ווי עס פלעגט ציטערן די האנד פון דער טויטער מאריא, וועו איך פלעג זי באריהרען. אום גאָטעס ווילען, האָב איך מיר געטראכט, וואָס טוט די טויטע מאריא דא אין טריענט? — און איך בין שנעל ארויס פון דאָם.

נזיל זיך ניט פארקיהלען; ביי דעם דאזיגען געלען פלאנעלענעם זון־שיין קענען אונזערע פרוי ניט גערעטען, זיי זעהען דערפאר אוים פארדראסינ און גרין. צוויישען אונז נערעדט, דאס איינציגע צייטיגע אויבסט, וואס מיר האבען, זענען געבראטענע עפעל. וואס אנבעלאנגט די פייגען, מוזען מיר זיי אויך פונקט ווי די ציטרא־נען און מאראנצען, אויסשרייבען פון אנדערע לענדער, און דורך דעם לאנגען רייזען, ווערען זיי נאריש און מעהליג; נאר די ערגסטע מינים קענען מיר באקומען פריש פון דער ערשטער האנד. און די זענען אזוי ביטער, אז ווער עס באקומט זיי אפילו אומזיסט, פאר־קלאגט דערנאך פאר באשעדיגונג. פון די מאנדלען האבען מיר בלויז די געשוואלענע. קורץ, אונז פעהלט יעדע עדעלע פרי, און מיר האבען ניט מעהר ווי ווייניפערלעך, בארען, האזעלניס, פלוימען און עהנליכען המון־עם.

שע, רוימישע, נאטהישע, לאמבארדישע, ביז אראפ אויף די נע־
פודערט מאדערנע; און אמת'ריג אינטערעסאנט איז פאר מיר נע־
וועז דאס ציוויליזירטע וואס אין דער פרוי, אין געגענוואַרט מיט איהר
באשעפטיגונג און לויידענשאפטליכע באוועגונגען. ניט וועניגער אינ־
טערעסאנט זענען פאר מיר געווען די זאכען מיט וועלכע זי האט
געהאנדעלט. די פרישע מאנדלען, וואס איהר האב נאך אין ערגיץ
ניט געזעהן אין זייערע אורשפרינגליכע גרינע שאלען. און די
שמעקענדיגע פרישע פייגען, וואס זענען געלעגען הויך אויפגע־
שאטען, ווי ביי אונז די בארען. אויך די גרויסע קוישען מיט פרישע
ציטראנען און מאראנצען האבען מיך באכשופ'ט; און — וואס
באר א וואונדערליך בילד. אין א לויידיגען קארב דערנעבען איז
געלעגען א בילד שען אינגעל, וואס האט געהאלטען אין האנד א
קליין גלעקיל, און בשעת דער גרויסער דאם גלאק האט געקלונגען,
האט ער צווישען יעדען קלונג ארײַנגעקלונגען מיט זיין קליינטשיג
גלעקעלע, און דערביי האט ער אזוי גליקליך, ווי אין דער וועלט
פארגעסען, אריינגעשמייכעלט אין דעם בלויען הימעל אריין, אז
מיר אליין איז ווידער געקומען אויף דעם נעמיטה מיין אייגענע
אמאליגע קינדערשע לויגע און ווי א קינד האב איך זיך אוועקגע־
שטעלט לעבען די לאכענדיגע קוישען, געגאשט און דיסקוטירט מיט
דער זיצערין.

צוליעב מיין געבראכענעם איטאליעניש, האט זי מיך לכתחילה
געהאלטען פאר אן ענגלענדער; אבער איך האב איהר מודה געווען,
אז איך בין נאר א דייטש. זי האט מיך באלד באשאטען מיט גראַ־
פישע, עקאנאמישע, ארטאלאגישע, קלימאטישע פראגען אי־
בער דייטשלאנד, און זי האט זיך געוואונדערט, וועז איך האב ווי־
דער אמאל מודה געווען, אז ביי אונז וואקסען ניט קיין ציטראנען,
און אז די פאר ציטראנען, וואס מיר קריגען פון איטאליען, מוזען
מיר גוט אויספרעסען, וועז מיר ווילען מאכען פונש, און אז פון
פארצווייפלונג גיסען מיר דערפאר צו מעהר ראם. אך, ליעבע פרוי!
האב איך איהר געזאגט, אין אונזער לאנד איז זעהר פראסטיג
און פייכט, אונזער זומער איז נאר א גרין אנגעפארבטער ווינטער.
אפילו די זון מוז ביי אונז טראגען א פלאנעלען קאפטעל, וועז זי

האָט געפינען זיין ווידער־קול ביי מיר אין הארצען, און האָט דאָר־טען אויפגעוועקט עהנליכע טענער.

איצטער איז עס שוין ניט געווען די צויבערמאכט פון דער ערשטער איבעראשונג. דאָס לעגענדארישע פון דער ווילד־פרעמדער ערשיינונג, איצטער איז עס שוין געווען דער רוהיגער גייסט, וואָס האָט באטראכט יענע פרויענגעשטאַלטען מיט אן ענטציקט באזו־נענעם אויג, ווי א קריטיקער ווען ער לייענט א געדיכט. און ביי אַזאַ באטראכטונג געפינט מען אויס א סך, א סך שווארצע זייטען, דעם רייכטום פון דער פארגאַנגענהייט, די אָרימקייט פון דער גע־גענווארט, און דעם איבערגעבליבענעם שטאָלץ.

די טעכטער פון טריענט וואָלטען זיך נאָך גערן געוואָלט ציערן ווי אין די צייטען פון דעם קאָנציליום, ווען די שטאָדט האָט גע־בליהט אין סאמעט און זייד; אבער דער קאָנציליום האָט וועניג געגעבען; דער סאמעט איז אָפּגעקראכען, די זייד צופליקט, און פאר די אָרימע קינדער איז ניט פארבליבען מעהר ווי דאָס ביסעל פליטערלעך, וואָס זיי שוינען מורא'דיג אין די וואָכענדיגע טעג, כדי זיי זאָלען האָבען מיט וואָס זיך צו פּוצען זונטאג. אנדערע אבער האָבען אפילו ניט אָט די שיריים פון דעם פארגעסענעם לוקסוס, און מוזען זיך ווי ניט איז ארויסהעלפען מיט אלערליי אָרדינערע און וואָלוועלע פאבריקאטען פון אונזער צייט. און דאָ זענען פאראנען מאָדנע ריהרענדע קאָנטראסטען צווישען לייב און קלייד; דער פיין געשניטענער מויל זעהט אויס, ווי ער וואָלט קענען פירשטליך באפעהלען, און ער ווערט שפּאָטיש באשאָטענט פון אן אָרימען באסטהוט מיט צוקנייטשטע פּאַפּיער בלומען; דער שטאָל־צעסטער בוזים באוועגט זיך אין א קרוזשע פון פּלומפּע פאלשע שפּיצען אויס פאָדים, און די גייסטרייכסטע היפטען זענען ארומ־גענומען פון דעם נאַרישסטען קאטון. אומעט — דיין נאָמען איז קאטון, און דאָס, ברוין־געשטרייפטער קאטון! וואָרים אך! קיינ־מאָל האָט מיך קיין זאך ניט געמאכט אזוי אומעטיג געשטימט, ווי דער אָנבליק פון א טריענטערין, וואָס מיט איהר געשטאַלט און פארב פון געזיכט איז זי גלייך צו א מאַרמאָרענע געטין און אויף דעם אנטיקען עדעלען לייב, טראָגט זי א קלייד פון ברוינ־

קאפיטעל XVII.

איך האב זיך אמת׳דיג געפרעהט, וואס שוין גלייך ביי מיין אנקומען אין איטאליען האב איך געשלאסען א גוטע באקאנטשאפט, און וואלטען וויכטיגע בעפיהלען מיך ניט געווען געצוויגען צום דרום, אזוי וואלט איך מיר דערווייל פארבליבען אין טריעסט ביי דער גוטער זיצערין, ביי די גוטע פייגען און מאנדלען, ביי דעם קליינעם קלינגער, און זאל איך זאגען דעם אמת? ביי די שענע מיידלעך, וואס האבען אהער געשטראמט אין גאנצע מחנות. איך וויים ניט צי אנדערע רייזענדע וועט געפעלען מיין אויסדרוק „שען"; מיר אבער זענען די טריעסטערינס זעהר געפעלען געווא־רען. זיי זענען געווען גראד פון יענעם מין, וואס איך האב ליעב — און איך האב ליעב די בלאסע, עלענישע געזיכטער, וואו די גרויסע, שווארצע אויגען, שטראהלען ארויס אזוי קראנק פון ליעבע; איך האב אויך ליעב דעם טונקעלעם קאליער פון יענע שטאלצע העלזער, וועלכע פעבום האט שוין ליעב געהאט און זיי געקושט ביז זיי זענען ברוין געווארען; איך האב אפילו ליעב אט יענע איבערצייטיגע נאקענס מיט די פורפורנע פינטעלעך, ווי עס וואלטען זיי אויסגעפיקט תאוה׳דיגע פייגעל. שטארקער פאר אלע אבער האב איך ליעב יענעם געניאלען גאנג, יענע שטומע מוזיק פון דעם לייב, יענע גליערער, וואס באוועגען זיך אין זיסעסטע ריטמען, תאוה׳דיג, בויגיג, געטליך נאכלעסיג, פויל צום שטאר־בען, דאך עטהעריש ערהאבען, און אלע מאל הויך פאעטיש. איך האב ליעב אזעלכענע, ווי א׳ך האב ליעב די פאעזיע אליין, און אט די מעלאדישע ריהרעווודיגע געשטאלטען, אט דער דאזיגער וואונ־דערבארער מענשען־קאנצערט, וואס האט פאר מיר פארבייגערוישט

קאפיטעל XVIII.

אז איך בין צוריק געקומען אין דעם האטעל „דעל' נראנד אייראפא", וואו איך האב מיר באשטעלט א „פראנזא", איז מיר ווירקליך געווען אזוי אומעטיג אויפ'ן הארצען, אז איך האב ניט געקענט עסען. און דאס מיינט צו זאגען א סך. איך האב זיך אוועקגעזעצט פאר דער טיר פון דער שכנ'ישער באטעגא, זיך דערפרישט מיט „סארבעט" און געזאגט צו זיך אליין:

„ווערמדיג הארץ! דו ביזט דאך שוין אין איטאליען, — פארוואס זשע זינגסטו ניט? זינען אפשר די אלטע דייטשע שמערצען, די קליינע שלאנגען, וואס האבען זיך אין דיר טיף אייגענגראבען, איצטער מיט דיר מיטגעקומען קיין איטאליען און זיי פרעהען זיך איצטער, און טאקי אט די געמיינשאפטליכע פרייד זיערע, וועקט דאס אויך אין דער ברוסט יענעם פיטאריעסקען וועהטאג, וואס שטעכט דארט אזוי מאדנע און שפרינגט און פייפט? און פארוואס זאלען זיך טאקי ניט די אלטע שמערצען אמאל פרעהען? דא אין איטאליען איז דאך אזוי שען, דאס ליידען אליין איז דא אזוי שען. און די דאזיגע האלב איינגעפאלענע מארמארענע פאלאצא'ס, קליינגען די זיפצען פיעל דאמאנטישער, ווי אין אונזערע נעטע ציגעלהייזלעך; אונטער יענע לארבער־בוימער, לאזט זיך א סך הנאה'דיגער ווייגען, ווי אין אונזערע באנאדעלטע פארכמורעטע טאנענבוימער. און נאך די אידעאלישע וואלקענבילדער פון דעם הימעלבלויען איטאליען, קען דאס הארץ גיכער אויסגעהן, ווי נאך דעם אש־גרויען דייטשען וואכעדיגען הימעל, וואו אפילו די וואלקענס קענען אויך נאר בלויז פיליסטעריש קאריקאטורען אויסמאלען, און הענגען אראפ אזוי לאנגווייליג. — בלייבט ביי מיר אין הארצען איהר שמערצען! איהר וועט אין ערגיץ ניט געפינען

געשטרייפטען קאטון, אזוי אז עס זעהט אויס, ווי די שטיינערנע ניאבע, וואלט פלוצלונג געוואָרען לוסטיג, און האט זיך מאסקירט אין אונזער מאדערנער קלייענער טראכט, און אזוי דרעהט זי זיך ארום בעטעלשטאץ און גראנדיאז אומבאהאלפען איבער די גאסען פון **טריעגט.**

ער האָט פאָרגעשטעלט א פארליעבטען אלטען נאַר און זי זיין יונגע, זיך רייצענדיגע ליובאָווניצע. א חוץ דעם אלעמען האָט דאָס מיידעל אויסגעזעהן, ווי נאָר וואָס ארויסגעטראָטען פון איהרע קינדער יאָהרען. יאָ, עס האָט זיך אויסגעדאכט, ווי מען וואָלט דאָס קינד, נאָך איידער עס האָט דערגרייכט די מיידעלשאפט, שוין געמאכט פאר א פרוי. און דאָס, ניט פאר קיין צנועה'דיגע פרוי. דערפון נעמט זיך דאָס, דאָס אויסצעהרענדע וועלקען און דער צו־קענדיגער אומעט אויף דעם שענעם געזיכט, וועמענס שטאָלצע שטריכען, מאכען חוזק פון יעדען מינדסטען רחמנות געפיהל, וואָס עמיצער פיהלט צו איהר. דערפון נעמט זיך עס אָט דער פארבאָר־גענער קומער אין די אויגען, וואָס לייכטען ארויס אזוי ארויסרו־פענדיג פון אונטער די שווארצע ברעמען; דערפון נעמט זיך דער טיעפער שמערצליכער טאָן, וואָס איז אזא אונהיימליכער ווידער־שפּרוך צו די לאכענדיגע שענע ליפּען, פון וואנען ער רייסט זיך אָפּ. דערפון נעמט זיך אָט יענע קראנקהאפטיקייט פון די איבער־צארטע גליעדער, וואָס שטעקען אין אָרים וויאָלעטען זיידענעם קליידעל. צו דער צו האָבען נאָך אויף דעם פארעלטערטען הוט געפלאטערט ווי פאָהנען שרייענדיגע בונטע אטלאס בענדער, און די ברוסט איז געווען סימבאָליש באציערט מיט אן אָפענעם רויזענ־קנאָספּ, וואָס האָט אויסגעזעהן, ניט ווי ער וואָלט אליין זיך צו־בלעטערט און ארויסגעבליהט פון זיין גרינער הילע, נאָר ווי מען וואָלט איהם אויפגעריסען מיט געוואלד. און דאָך איז איבער דעם אומגליקליכען מיידעל — אָט דעם דאָזיגען פריהלינג, וועמען דער טויט האָט שוין אָנגעהויכט, — געלעגען אן אומבאשרייבליכער חן, א גראציע וואָס האָט זיך אנטפּלעקט אין יעדער מיענע, יעדע בא־וועגונג און אין יעדען טאָן, און אפילו אויך יעמאָלט ניט אין גאנ־צען פארלייקענט זיך, ווען זי האָט מיט דעם פאָרגעווארפענעם לייבעלע און מיט אן איראָנישער תאוה'דיקייט אקעגען געטענ־צעלט אקעגען דעם אלטען טאַטען, וועלכער האָט זיך אויך פּונקט אזוי אונזיטליך אקעגען געוואקעלט מיט דעם ארויסגעשטרעקטען בויך. וואָס פרעכער זי האָט זיך באנומען, אלץ א טיעפערן מיט־לייד האָט זי דערוועקט ביי מיר אין הארצען, און ווען איהר גע־

קיין בעסערן פֿלאץ. איהר זענט מיר ליעב און טייער אוֹן קיינער וויים ניט בעסער ווי אזוי ארום צו געהן ארום אייך ווי אין, אוֹן אין בין זיך מודה, איהר פֿאראשפּט מיר פֿארגעניגען. אוֹן בכלל, וואָס איז דען פֿארגעניגען? פֿארגעניגען איז ניט מעהר ווי דער העכסט אנגענעהמער שמערץ.

איך גלויב, אז די מוזיק וועלכע האָט געשפּיעלט פֿאר דער באָטענא, כאָטש איך האָב זיך ניט צוגעהערט צו איהר, אוֹן וועל־כע האָט שוין געהאט צוגעצוינגען ארום זיך א קרייז פֿון צוקוקער, האָט מעלאָדראמאטיש באלייט אָט דעם מאָנאָלאָג. דאָס איז געווען א וואונדערליך טריפֿ, וואָס איז באשטאנען פֿון צוויי מענער אוֹן א יונג מיידעל, וואָס האָט געשפּיעלט אויף דער הארפֿ. איינער פֿון די צוויי מענער, וואָס איז געווען ווינטערדיג אָנגעטאָן אין א ווייסען וואָלענעם מאנטעל, איז געווען א ריעזיגער מאן מיט א דיק רויטען פּנים, ווי א גזלן, וואָס האָט ארויסגעברענט פֿון די שווארצע האָר אוֹן דער שווארצער באָרד, ווי א שטראהלענדיגער קאָמעט, אוֹן צווישען די פּיס האָט ער געהאלטען אן אויסטערליש גרויסען באָס, אויף וועלכען ער האָט געריבען מיט אזא כעס, ווי ער וואָלט אין די אברוצער בערג אנידערגעווארפען אן אָרימען רייזענדען אוֹן ווי איהם געשווינד אָפּפידלען דעם גאָרגל; דער צווייטער איז געווען א לאנגער, דארער זקן, וועמענס צופֿוילטע ביינער האָבען זיך שלאבעריג באוועגט אין זיין אָפּגעלעבט שווארצען אנצוג, אוֹן וועמענס שנעע ווייסע האָר, זענען געווען א שרעקליכער קאָנ־טראסט צו זיין בופּא געזאנג אוֹן נארישע קאָזשעלקעס. אוֹן איז שוין געווען טרויעריג דאָס וואָס אן אלטער מאן דארף די עהרנפּורכט, וואָס מען איז איהם שולדיג פֿאר זיינע יאָהרען, אויס נויט פֿאר־קויפען פֿאר געלד, אוֹן פֿון זיך אליין חוזק מאכען: מיט וויפּיעל איז עס נאָך טרויעריגער, וועו אזעלכער טוט דאָס וועו זיין קינד איז דערביי. אדער גאָר בחברותא מיט זיין קינד! אוֹן אָט דאָס מיידעל איז געווען די טאָכטער פֿון דעם אלטען בופּא, אוֹן זי האָט אקאָמפּאנירט אויף דער הארפֿ די אומווירדיגסטע שפּאסען פֿון דעם גרייז־גראָהען פֿאָטער, אדער האָט אויך אוועקגעשטעלט די הארפֿ אין א זייט, אוֹן מיט איהם געזונגען א קאָמישען דועט, אין וועלכען

קאפיטעל XIX.

דאָס איז געווען אן אמת׳דיג איטאַליעניש שטיק מוזיק, ארויס־געגומען פון איינער פון די באַליעבטע אָפּערא בופא׳ס, יענעם וואונדערבארען מין, וואָס לאָזט זיין הומאָר זיך פריי צושפּיעלען, און וועלכער קען זיך אריינלעבען אין אלע זיינע שפּרינגענדיגע פארלאנגען, זיינע וו לדע איינפאלען, זיין לאכענדיגען אומעט, און זיין באגייסטערונג פאר׳ן טויט, וואָס איז פאראיינigt מיט א שטארקער ליעבע צום לעבען. דאָס איז געווען אין גאנצען אויפ׳ן ראַסינישען שטייגער, ווי ער אנטפּלעקט זיך צום ליעבליכסטען אין דעם „בארביער פון סעוויל.“

די וואָס פאראכטען די איטאַליענישע מוזיק, די וואָס וועלען אויך פון דעם מין אָפּלאכען, וועלען אמאל שפּעטער אין גיהנום זיך ניט ארויסדרעהען פון זייער פארדיענטער שטראף, און וועלען נאָך אפשר פאר׳משפּ׳ט ווערען, די גאנצע אייביגקייט צו מוזען הערען ניט עפּים אנדערש, ווי די פוגען פון סעבאסטיאן באך. איך האָב נאָר רחמנות אויף מיינע קאַלעגען, ווי למשל רעלשטאב, וועלכער וועט אויך פונקט ווי די אנדערע ניט קענען זיך אויסקויפען פון דער דאָזיגער שטראף, סאידען אז ער וועט פאר׳ן טויט זיך באקאהרען צו ראַסיני. — ראַסיני, **Divino maestro** זון פון איטאַליען, וואָס דו פארשפּריטסט איבער דער וועלט דיינע קלינגענדיגע שטראהלען! זיי מוחל מיינע לאנדסלייט, וואָס לעסטערן דיך אויף שרייב־פאַפּיער און אויף מעק־פאַפּיער! איך אָבער האָב הנאה פון דיינע גאלדענע טענער, דיינע מעלאָדישע ליכט, דיינע פינקעלדיגע שמעטערלינגס־טרויטען, וואָס ווינען זיך ארום מיר און קושען מיר דאָס הארץ מיט די ליפּען פון די גראַציען! **Divino maestro** זיי מוחל מיינע אָרימע לאנדסלייט,

זאנג איז מיט אמאל ווייך און וואונדערבאר ארויסגעקומען פון איהר ברוסט, ווי עס וואלט געבעטען מען זאל איהר מוחל זיין, דאז האבען פאר פרייד אויפגעשריען אין מיר די קליינע שלאנגען, און האבען זיך פון תענוג געבייסען די עקען. איינמאל האב איך זי אפילו געזעהן אויפציטערן און בלייך ווערען — אבער אין דעם זעלביגען אויגענבליק האט דעם מיידעלס געזאנג זיך א לאז געטאן נאך לאכענדיגער אין דער הויך, דער אלטער האט געמעקעט נאך פארליבטער, און דאס רויטע קאמעט געזיכט האט געמאטערט זיין באס מיט אזא כעס, אז ער האט פון זיך ארויסגעגעבען די שרעקליכסטע טענער, און די צוהערער האבען נאך ווילדער אויפגעשריען פאר פרייד.

אומא באטראטען יענע ברעטער, וואס שטעלען פאר א פעסטונג; עס וואלט באלד אוועקגעוועצט געווארען אן אונטערזוכונגס קאמיסיאן, אלע פאר דער מלוכה געפערליכע זינגער און רעוואלוציאנערע קאלאראטורען, וואלטען פארשריבען געווארען אין פראטאקאל. דאן וואלט מען ארעסטירט א גאנצע מאסע מיט ארלעקינע'ס, וואס זענען אין ווייטערע פארצווייונונגען אויף פארמישט אין פארברעכערישע באנדעס, אויף טארטאגליא'ן, בריגהעלא'ן און אפילו דעם אלטען אויסגערעכענטען פאנטאלאן. דעם דאטארע פון באלאנא, וואלט מען פאר'חתמ'ט די פאפיערען, ער אליין וואלט זיך אריינגערוקט אין נאך א גרעסערן פארדאכט, און קאלומבינע, וואלט צוליעב אט דעם דאזיגען פאמיליען אומגליק זיך נעביך געמוזט די אויגען רויט אויסוויינען. איך מיין אבער, אז אזא אומגליק וועט די דאזיגע גוטע לייט ניט טרעפען, ווארים די איטאליענישע דעמאגאגען זענען כיטרער פון די ארימע דייטשע דעמאגאגן, וועלכע, האבענדיג אויך אזוינע גראנקען, האבען זיי זיך פארשטעלט פאר שווארצע נאראנים מיט שווארצע נאראנים חיטעלעך, און דערביי האבען זיי אבער אויסגעזוכן אזוי אויפאלענד באטריבט, און ביי זייערע גרינדליכע נאר־שע שפרינג, וואס זיי האבען גערופען טורנען, האבען זיי זיך ארויסגעשטעלט פאר אזוי געפערליך און געמאכט אזעלבענע ערענסטע געזיכטער, אז די רעגירונג האט סוף כל סוף נעמוזט ווערען אויפמערקזאם, און האט זיי אלע פארפאקט.

וואס זעהען ניט דיין טיעפקייט, ווייל זי איז פארדעקט מיט רויזען, און פאר וועמען דו ביזט ניט נענוג געדאנקען שוואר און ניט נענוג נרינדליך, ווייל דו פלאטערסט אזוי לייכט און גאטבאפליגעלט!— אודאי כדי צו ליעבען די היינטיגע איטאליענישע מוזיק, מוז מען דאס פאלק אליין האבען פאר די אויגען, זיין הימל, זיין כאראקטער, זיינע העויות, זיינע לוידען, זיינע פריידען, קורץ זיין גאנצע געשיכטע, פון ראמולוס, דער וואס האט אויפגעבויט די היליגע רוימישע מלוכה, ביז אויף דער נייעסטער צייט, וועלכע זי איז צו גרונד נענאנגען אונטער ראמילוס אוגוסטוס II. דער ארימער פארשקלאפטער איטאליען איז דאך אפילו פארבאטען צו רעדען. און אלץ וואס דאס הארץ פיהלט קען נאר אויסגעדריקט ווערען דורך דער מוזיק. איהר גאנצע שנאה אקעגען דער פרעמדער הערשאפט, איהר באגייסטערונג פאר דער פרייהייט, איהר משוגעת צוליעב דעם באוואוסטזיין פון איהר מאכטלאזינקייט, איהר אומעט וועלכע זי דערמאנט זיך אן דער פארגאנגענער הערליכקייט, דערצו נאך איהר שטיל האפען, איהר לוישען, איהר לעבצען נאך הילף, אט דאס אלץ שפאט זיך אפ אין יענע מעלאדיען, וואס לאזען זיך ארפפ פון גראטעסקער לעבענס פאר'שכור'ונג ביז צו דער עלענישער ווייכקייט, און אין יענע פאנטאמימען וואס געהען איבער פון די חניפה'דיגע לאשטשערייען, ביז צו די סטראשענדינע פארביסענקייטען.

דאס איז דער עקזאטערישער זין פון דער אפערא בופא. די עקזאטערישע וועבטער, אין וועמענס נעגענוואַרט, זי ווערט געזונגען און פארנעשטעלט, יענער הויבט אפילו ניט אן צו האבען קיין אהנונג, וואס עס בעטייטען אט די דאזיגע לוסטיגע לעבעס־נעשיכטען, לעבעסנויטען, און לעבעס רייצונגען, אונטער וועלכע דער איטאליענער באהאלט די טויטלעכסטע באפרייאונגס געדאנקען, פונקט ווי הארמאדיוס און אריסטאגיטאן האבען באהאלטען זייער קינזשאלען אין א קראנץ פון מירטען. דאס איז דאך בלויז נאטרישע שטיק, זאגט דער עקזאטערישער וועבטער, און עס איז דאך גוט וואס ער באמערקט נאר ניט. וואַרים אז ניט וואלטען דאך באלד דער אימפרעסאריא צוזאמען מיט דער פרימאדאנא, און פרימא

ווידער געטראכט פון יענער נאכט, וועז איך בין נעשטאנען פאר דעם בעט, אויף וועלכען עס איז געלעגען דער שענער בלאסער לייב מיט די זאנפטע, שטילע ליפען — איך האב ווידער געטראכט וועגען דעם מאדנעם בליק, וואס עס האט מיר צוגעווארפען יענע אלטע פרוי, וועלכע האט געזאלט נעכטיגען ביים בר מינן, אוז מיך אי־ בערגעלאזט אויף איהר ארט אויף עטליכע שעה — איך האב וו־ דער געטראכט וועגען דער נאכט פיאלע, וואס איז נעשטאנען אין גלאז אויפ'ן טיש אוז אזוי זעלטזאם געשמעקט — אויך האט מיך ווידער דורכגעשוידערט דער צווייפעל, צו איז דאס ווירקליך גע־ וועז א צוג־ווינד, פון וואס דער לאמפ איז געווארען אויסגעלאשען, צי איז ווירקליך ניט געווען א דריטער אין צימער?

קאַפּיטעל XX

די קלייַנע האַרפּעניסטען האָט אודאי געמוזט באמערקען, אז אין דער צייט וועו זי האָט געזונגען און געשפּיעלט, האָב איך אפט געקוקט אויף דער רויז ביי איהר אויפ'ן בוזים, און וועו איך האָב דערנאָך אריינגעווארפען אין דעם צינערנעם טעלער אין וועלכען זי האָט צונויפגענומען איהר האַנאַראַר, א גאַלדשטיק, וואָס איז ניט געווען זעהר קליין, האָט זי כיטרע געשמייכעלט און מיך געפרעגט שטילערהייט, צי איך וויל ניט האָבען די רויז.

נו, בין איך דאָך אבער דער העפליכסטער מענש אויף דער וועלט, האָב איך ניט געוואָלט באַלייַדיגען קיין רויז, און מעג עס אויך זיין א רויז, וואָס האָט שוין אביסעל פּאַרלוירען איהר ריח, און וועו זי שמעקט ניט מעהר אזוי פּריש, און האָט ניט מעהר אין זיך דעם ריח פון דער טוגענד, ווי למשל א רויז פון שרון, וואָס אַרט דאָס מיך, אז־איך האָב סאי ווי סאי דעם קאטער! און נאָר די מענשען האָבען ליעב אלץ אזוי אויף דער האָר. דער שמעטער־לינג פרעגט ניט פריהער די בלום: האָט דיך שוין אן אנדערער געקושט? און די בלום פרעגט ניט: האָסטו שוין אן אנדערע ארומגעפּלאַטערט? צו דעם איז נאָך צוגעפּאַלען די נאכט, און ביי נאכט האָב איך מיר געטראכט, זענען אלע בלומען גרוי, די זינ־דיגסטע רויז פונקט אזוי גוט ווי די טוגענדהאפטסטע פּעטרישקע. קורץ און גוט, ניט לאנג ווארטענדיג, האָב איך געוואָגט צו דער קליינער האַרפּעניסטין:

טראכט נאָר ניט קיין שלעכטס, ליעבער לעזער. עס איז געוואָרען פינסטער, און די שטערן האָבען אזוי קלאָר און אזוי פרום אַראָפּגעקוקט צו מיר אין הארץ אריין. אין האַרצען אליין אבער האָט נעציטערט די עראינערונג אָן דער טויטער מאריא. איך האָב

אריין, און האָב שיער אומגעווארפען אן אלט הינקענדיג שטיפמא־
מעלע, וואָס האָט זיך געלאָזט נאָכטראגען דאָס געבעט ביכעל פון
אַ גענזענבלימעל. דאָס אָבער איז שוין ווידער געווען אמת'דיג
אנגענעהם; אין לאנגע רייהען זענען דאָ געזעסען טולפען פון אלער־
ליי פארבען און האָבען שטיל מיט כונה געשאָקעלט די קעפּ. אין
ודוי־שטוהל איז געזעסען א שווארצער רעטיך, און פאר איהם האָט
געקניהט א בלום, וועמענס געזיכט מען האָט ניט געקענט זעהן.
דאָך האָט זי געשמעקט אזוי גוט באקאנט שוידערליך, אז איך
האָב, מאָדנע, זיך ווידער דערמאָנט אָן דער נאכט־פיאָלע, וואָס איז
געשטאַנען אין צימער, וואו עס איז געלעגען די טויטע מאריא.

אז איך בין צוריק ארויס פון דאָם, איז מיר אקעגען געקומען
א לויה פון סאמע רויזען מיט שווארצע וואואלען און ווייסע טא־
שענטיכלעך, און אך! אויף דער מטה איז געלעגען די פריה צורי־
סענע רויז, וואָס איך האָב געזעהן אויף דעם בוזים פון דער קליי־
נער הארפעניסטין. זי האָט איצטער אויסגעזעהן נאָך גראציעזער,
אָבער אין גאנצען בלייך ווי קרייד, א ווייסער רויזען־מת. ביי א
קליינער קאפּליצע האָט מען אוועקגעשטעלט דעם ארון; דאָ האָט
מען ניט געהערט מעהר ווי וויינען און שלוכצען, און צום סוף האָט
זיך באוויזען אן אלט מאָן־קעפּיל און געהאלטען א לאנגען הספּד,
אין וועלכען ער האָט אזוי פיעל געפּלוידערט וועגען די גוטע
מדות פון דער פארשטאָרבענער, פון א ערדישען קאציעניאמער־
טאָל, פון א בעסערן זיין, פון ליעבע, האָפענונג און גלויבען. דאָס
אלץ האָט ער געזאָגט אין א שנאָפעלדיגען זינגענדיגען טאָן — א
ברייט פארוואסערטע רעדע, און אזוי לאנג און לאנגווייליג, אז
איך האָב דערפון זיך אויפגעכאפּט.

קאַפּיטעל XXI.

איך האָב זיך באלד געלעגט. בין באלד איינגעשלאָפען און זיך פארוויקעלט אין נארישע חלומות. איך האָב גע'חלומ'ט זיך אליין מיט עטליכע שעה צוריק. איך בין ווידער אָנגעקומען קיין טריענט, און בין ווידער נשתומם געוואָרען ווי פריהער, און איצטער נאָך מעהר, ווייל איצטער האָבען ניט קיין מענשען נאָר לויטער בלומען ארומגעשפּאַצירט אין די גאסען. דאָ זענען ארום גע־גאנגען גליהענדיגע נעלקען, וואָס האָבען זיך תאוה'דיג געפאָכט מיט די פאָכערס, קאָקעטירענדיגע באלזאמינען, היאצינטען מיט היבשע ליידיגע גלאָקענ־קעפּלעך, הינטער זיי א גאנצע מחנה בא־וואָנצעטע נארציסען און אונבאוועגליכע ריטער שפּאָרען. דורך א פענסטער פון אן אלטען הויז, וואָס האָט געהאט א קרענקליך אויס־זעהן, האָט ארויסגעקוקט א געשפּרענקעלטע לעפקאָיע, וואָס איז געווען זעהר נאריש בונט באפּוצט און הינטער איהר האָט זיך צו־קלונגען אן עדעל דופטענדיגע פיילכעל שטים. אויף דעם באלקאָן פון דעם גרויסען פּאַלאַצאָ, וואָס אין מארק, איז געווען פארזא־מעלט דער גאנצער אדעל, די הויכגעבוירענע נאָבלעססע, למשל יע־נע ליליען, וואָס ארבייטען ניט און שפּינען ניט, און טראכטען ווע־גען זיך אזוי פּראכטיג, ווי שלמה המלך, ווען ער איז געווען אין זיין גאנצער הערליכקייט. מיר האָט זיך געדאכט, אז איך זעה דאָרט אויך די דיקע זיצערין; דאָך ווען איך האָב זיך בעסער איינגע־קוקט, איז עס געווען א פּשוט'ע פארווינטערטע ראנינקעל, וואָס האָט זיך גלייך א לאָז געטאָן צו מיר מיט איהר מענה לשון: „וואָס ווילט איהר דאָ, איהר ניט צייטיגע בליהונג, איהר זויערע אוגערקע? איהר אָרדינערע בלום, מיט בלויז איין שטויב פאָדים? איך וועל אייך שוין באגיסען!" פאר שרעק בין איך אנטלאָפען אין דאָם

האלב טוץ אפגעריסענע און מאדנע פארברענטע יונגען, האבען זיך געלויזט לויט דעם מעטאד פון בעלל־און לאנקעסטער. אויף יענער עסטראדע, אקעגען איבער דעם צובראכענעם אייזערנעם פא־רענטש, איז מען אנגעקומען אין א גרויס ליידיג צימער, דער דיל פון מארמאר, אין דער מיט א בעט, אויף וועלכען די פלעה האב־בען געפראווען א חתונה. אומעטום גרויסארטיגער שמוץ. דער באלעבאס איז געלאפען אהער און אהין כדי אויסצופילען מיינע פארלאנגען. ער האט געטראגען א גרינעם ראק און א זעהר ריח־רעוודיג פנים, אויף וועלכען עס איז געזעסען א לאנגע, הויקער־דיגע נאז, מיט א האריגער רויטער ווארצל, וואס איז נעזעסען פונקט אין דער מיט, ווי א רויטיאקינגער אף אויף דעם רוקען פון א קעמעל. ער האט געהאלטען אין איין ארומשפרינגען אחין און אהער, און עס האט דעמאלט אויסגעזעהן, ווי דאס קליינע אפעלע אויף זיין נאז, וואלט אויך אזוי ארומגעשפרונגען. עס האט אבער געדויערט א שעה אידער ער האט וואס ניט איז געבראכט, און וען איך האב זיך געבייזערט, האט ער געשוואירען, אז איך דער שוין זעהר גוט איטאליעניש.

א לאנגע צייט האב איך זיך געמוזט באנוגענען מיט דעם ליעבליכען ריח פון גערויטענס, וואס האט מיר אקעגען געשמעקט פון דער אפענער קיך, וואו די מאמע מיט דער טאכטער זענען ge־זעסען איינע לעבען דער אנדערער, געזונגען און געפליקט היהנער. די ערשטע איז געווען שרעקליך פעט; בריסט, וואס האבען זיך היבש אריבערגעבויגען, און דאך זענען זיי נאך אלץ געווען קליין אין פערגליך מיט דעם קאלאסאלען הינטערגעשטעל, אזוי אז ערשט יענע האבען אויסגעזוהן צו זיין די אינסטיטוציאנען, דער הינטער־חלק אבער זייער פארברייטערטע אויסגאבע, אלס פאנדעקטען. די טאכטער, א ניט זעהר גרויסע, אבער פעסט געבוי־טע מויד, האט אויך אויסגעוויזען צו האבען א נייגונג פעט צו ווערען; אבער איהר בליהענדיג פעטס, האט מען בשום אופן ניט געקענט פארגליכען מיט איהר מוטערס אלטען חלב. איהרע ge־זיכטס־צוגען זענען ניט געווען זאנפט, ניט יוגענדליך חנ'עודיג, דאך שען נעמאסטען, עדעל, אנטיק; די לאקען און די אויגען ברע־

קאפיטעל XXII.

מיין וועטורינא האט פריהער איינגעשפאנט פאר דעם העליאס זיינע פערד, און ארום מיטאג צייט זענען מיר שוין געווען אין אלא. דא פלעגען זיך די וועטורינאס אפשטעלען אויף עטליכע שעה, כדי צו בייטען זייערע וועגענער.

אלא איז שוין אן אמת'דיגע איטאליענישע שטאדט. דער פלאץ איז א פיטארעסקער. אויף דער קרום פון א בארג. א טייך רוישט פארביי, הייטער־גרינע וויינרעבען, דראפען זיך דא און דארטען אויף בלעטער פאלאצען, וואס זענען אנגעשטעלט און אנגעווארפען איי־נער איבער דעם אנדערן. ביים ראג פון דעם קרומליכען מארק, וואס איז אזוי קליין ווי א היהנער־הויף, שטעהט מיט מעכטיגע גיגאנטישע אותיות: Piazza di San Marco, אויף דער שטיי־נערנער חורבה פון א גרויס פארצייטיגען אדעליגען הערב־שילד, איז זיך דארט געזעסען א אינגעל און געטאן דאס נויטבאדארפטי־גע. די בלאנקענדיגע זון האט באשיינט זיין נאאיווען הינטער חלק, און אין די הענד האט ער געהאלטען א פאפיערען בילד פון א היי־ליגען, וואס ער האט פריהער זעהר הארציג געקושט. א קליין, שען מיידעלע איז געשטאנען דערנעבען און זיך גוט צוגעקוקט, און ווען ניט ווען האט זי איהם אקאמפאנירט אויף א הילצערען קינ־דערש טראמפייטעל.

דאס גאסט־הויז־וואו איך האב זיך אפגעשטעלט, און וואו איך האב געגעסען מיטאג, איז שוין אויך געווען פון דעם אמת'ן אי־טאליענישען סארט. אויבען אויף דעם ערשטען גארען, איז געווען א פרייע עסטראדע, וואס האט ארויסגעקוקט צום הויף, וואו עס זענען געלעגען עטליכע צובראכענע וועגענער און פארבענקטע קופעס מיסט, אינדיקעס מיט נאריש־רויטע לאפענס פאר די שנאבלען, און בעטעל־שטאנדע פאוועס, האבען זיך אהנמגעשפאציערט, אין א

הענד — דאָס בלוטיגע מעסער — איך האָב אויפגעשוידערט פאר לוסט, ווארים איך האָב געזעהן פאר מיר באשיינפערליך, דאָס בילד פון דער מערעא, אזוי ווי איך פלעג עס חלומ'ן אין מיינע יוגענד־נעכט, ווען איך פלעג איינשלאָפען אויף דעם ליעבען הארץ פון דער מעלפאָמענע, דער טרויעריג שענער געטין.

בעת עס איז פאַרגעקומען די דאָזיגע סצענע, איז זיך דער Signor padre ניט אויף דאָס מינדסטע ארויס פון זיין נאַנג. מיט א מאָדנער רוהיגקייט האָט ער זיך צונויפגעקליבען די שאר־בעלעך פון דיל, האָט צוזאמענגעזוכט די טעלער, וואָס זענען נאָך געבליבען ביים לעבען, און אויף זיי האָט ער מיר געבראכט: זופפא מיט פארמעזאן־קעז, א בראטען הארט און פעסט ווי די דייטשע טרייקייט, ראָקעם רויט ווי ליעבע, גרינעם שפינאט ווי האָפענונג מיט אייער, און פאר א דעסערט האָט ער מיך נאָך געבראכט געפילטע ציבעלעס, וואָס האָבען ביי מיר ארויסגערופען פון די אויגען טרעהרען פון ריהרונג. און אז איך האָב איהם נעווייזען מיט פארוואונדערונג אויף דער קיך, האָט ער געזאָגט: „עט, דאָס איז גאָר ניט. דאָס איז שוין אזוי פיעטראָס טבע"; און ווירקליך, גליך דערנאָך, ווי דער פאראורזאכער פון קריג, האָט זיך דערווייי־טערט, האָט זיך געדאכט, ווי קיין זאך וואָלט ניט געווען פארגע־קומען, די מאמע מיט דער טאָכטער זענען זיך ווידער געזעסען רוהיג ווי פריהער, האָבען געזונגען און געפליקט היהנער.

די רעכענונג האָט מיך איבערצייגט, אז אויך דער Signor padre פארשטעהט זיך אויפ'ן פלויקען. און ווען איך האָב איהם דערנאָך, א חוץ דעם חשבון, נאָך געגעבען עפיס פאר זיין גוטער האנד, האָט ער גענאָסען אזוי שטארק און מיט אזא הנאה, אז דאָס אפעלע איז שיער ארונטערגעפאלען פון זיין געזעס. דערנאָך האָב איך פריינדליך א וואונק געטאָן אין קיך אריין, דער ענטפער איז געווען א פריינדליכער; באלד בין איך שוין געזעסען אין דעם אי־בערגעביטענעם וואָגען, בין ראש אראָפ געפאָהרען אין דעם לאָמ־בארדישען טאל, און ארום פארנאכט בין איך אָנגעקומען אין דער אוראלטער, ווילט באריהמטער שטאָדט ווערָנא.

נענדיג שווארץ. פארקעהרט, די מוטער האָט געהאט פלאכע טעמפּע געזיכטסצוגען, א נאָז רויט ווי א רויז, בלויע אויגען, ווי פיילעכלעך געקאָכט אין מילך, און ליליענווייסע געפּודערטע האָר. ווען ניט ווען איז דער באלעבאס געקומען צו שפּרינגען **il signor padre** און זיך געהייסען דערלאנגען עפּיס א כלי אָדער אן אנדערע זאך, און אין א רעציטאַטיוו, האָט ער געקראָגען די רוהיגע עצה, אליין עס אויפצוזוכען. דאן האָט ער געשמאָטשקעט מיט דער צונג, ארומ־גענישטערט אין די שרענק, פארזוכט פון די קאָכענדיגע טעפּ, זיך פארברענט דאָס מויל און געלאָפען ווייטער, און מיט איהם זענען געלאָפען זיין נאָז קעמעל און זיין אפעלע. הינטער זיי האָבען זיך געלאָזט הערען די פרעהליכסטע טרעלען, ווי ליעבליכער שפּאָט און פאַמיליען־חוזק.

אָבער אָט די דאָזיגע געמיטליכע, כמעט אידילישע ווירט־שאפט, איז פּלוצלינג איבערגעהאקט געוואָרען, ווי פון א דונער. עס איז אריינגעפאלען א פעסטער חברה מאן מיט א פּנים פון א גזלן, און האָט עפּיס א געשריי געטאָן, וואָס איך האָב ניט פאר־שטאַנען. און ווען די צוויי פרויען האָבען געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף ניין, איז ער אריינגעפאלען אין א ווילדען כעס, און געשאָטען מיט פּעך און שוועבעל, ווי א קליינער וועזואוו, וואָס בייזערט זיך. די ווירטהין, האָט א פּנים מורא געקראָגען, און זי האָט איהם געפּרואווט איינשטילען מיט גוטע, שטילע ווערטער, וועלכע האָבען אבער געהאט פּונקט די פארקעהרטע ווירקונג, אזוי אז דער ווילדער מענש, האָט א כאפּ געטאָן אן אייזערנע שאָוועל, צוהאקט עטליכע אומשולדיגע טעלער און פלאשען, און וואָלט אויך געווען געשלאָגען די אָרימע פרוי, ווען די טאָכטער וואָלט ניט א כאפּ גע־טאָן א לאנג קיך־מעסער, און איהם ניט געסטראשעט צו דערשטע־כען, אויב ער וועט זיך ניט זאָפארט אפּטראָגען.

דאָס איז געווען א שענע סצענע. דאָס מיידעל איז דאָ גע־שטאַנען בלאס־געל און פון כעס פארשטאַרט, ווי א מאַרמאָרען בילד. די ליפּען פּונקט אזוי בלייך, די אויגען טיעף און שיינענ־דיג מיט טויט, א בלוי אָנגעשוואָלענע אָדער קרומליך איבער'ן שטערן, די שווארצע לאָקען ווי פלאטערדיגע שלאנגען, אין די

בער די אלפען, כדי צו קענען הנאה האבען פון דעם גילדענעם זונ־
שיין, פון דעם ליבליכען איטאליען. עטליכע האבען געצויגען ווייטער
ארא, אנדערע איז עס שוין געפעלען געווארען נענוג גוט אויפ'ן
ארט גופא, און זיי האבען זיך דא געמאכט היימיש באקוועם, און
האבען אויך זיך ארויפגעצויגען זיידענע הויז־קליידער, און האבען
זיך בשלום ארומגעשפאצירט צווישען בלומען און ציפרעסען, ביז
ניי אנגעקומענע, וואס האבען נאך אויך זיך געהאט זייערע איי־
זערנע קליידער פון צפון, האבען זיי ארויסגעשטופט, — דאס איז
געשיכטע, וואס האט זיך געהאלטען אין איין איבער'חזר'ן, און
וועלכע די היסטאריקער רופען אן די פעלקער־וואנדערונג. וואנדערלט
מען נאך היינט איבער ארום אין די גאסען פון וווראנא געפינט מען
נאך אומעטום די וואונדערבארע שפורען פון יענע טעג, פונקט אזוי
גוט ווי שפורען פון עלטערע און פון שפעטערדיגע צייטען. אן די
רויסער דערמאנט באזונדערס דאס אמפיטעאטער און דער טריא־
אומפ־בויגען; אן דער צייט פון טהעאדאריך, פון דיעטריך פון
בערן, פון וועלכען די רייטשען זינגען נאך היינט און דערצה־
לען, דערמאנען דא די פאבעלהאפטע איבערבלייבענישען, פון עט־
ליכע ביזאנטישע פאר־גאטישע געבוידען; ווילדע חורבות דערמא־
נען אן דעם קעניג אלבאין און זיינע ווילדע לאנגאבארדען; מאנו־
מענטען וואס זענען רייך אין לעגענדען, דערמאנען אן קארלום
מאגנום, וועמענס פאלאדינען זענען אויפ'ן טויער פון דעם דאם
אויסגעהאקט, פונקט אזוי פרענקיש־רוי, ווי זיי זענען דאס זיכער גע־
וועז ביים לעבען. — מיר ווילען זיך פארשטעלען, ווי די שטאדט
וואלט געווען א גרויסער פעלקער הארבעריג, און פונקט ווי מען
פלענט אין קרעטשמעם פארשרייבען די נעמען אויף די טירען און
פענסטער, אזוי האט דארט יעדעם פאלק נאך זיך איבערגעלא־
זען שפורען פון זייער אנווועזנהייט. אודאי, איז דאס אפטמאל
געווען נאך אין א שריפט, וואס איז אונמעגליך צו לעזען, וואס
אנדערע דייטשע שבטים האבען דעמאלט נאך ניט געקענט שרייי־
בען, און האבען זיך געמוזט ארויסהעלפען מיט דעם, וואס זיי הא־
בען צום אנדענק עפעס חרוב געמאכט. און דאס איז געווען נענוג.
וואס אט די חורבות רעדען א סך דייטליכער, ווי ציערליכע

קאפיטעל XXIII.

די פארשיעדענפארביגקייט פון די נייע ערשיינונגען, האָט מיך אין טריענט געמאכט פיהלע,ן ווי איינער וואָס דרעהט זיך ארום אין א פארנעבעלטען חלום און איז פול מיט אהנונג. פונקט ווי מיר פיהלען ווען מיר לייענען א מעשה'לע. אין ווערָאנא אבער, האָט דאָס מיך שוין ארומגעכאפט, ווי א מעכטיגער, פיעבערהאפ־טער חלום, פול מיט הייסע פארבען, מיט שארף באשטימטע פאר־מען, מיט קלאנגען פון געשפענסטישע טראָמפייטען, און מיט א גערויש פון כלי זיין אין דער ווייטענס. דאָ זענען געווען צווישען די פאלאצען אזעלכענע, וואָס האָבען מיך אָנגעקוקט אזוי מאָדנע, ווי זיי וואָלטען מיר וועלען פארטרויען עפיס אן אלטען סוד, נאָר זיי האלטען זיך אָפּ דערפון, מחמת עס איז דאָ א טומעל פון צודרינג־ליכע וואָכענדיגע מענשען. זיי בעטען מיך דערפאר איך זאָל ביי נאכט נאָכאמאָל קומען. און דאָך טראָץ דעם ליארעם פון פאָלק און טראץ דער ווילדער זון, וואָס האָט געגאָסען מיט איהר רויטען ליכט, האָט מיר דאך וואו ניט וואו אן אלטער פינסטערער טורעם צוגעווארפען א באדייטענדיג וואָרט, וואו ניט וואו, האָב איך פארנומען דאָס סוד'ן פון צובראָכענע בילד־זיילען, און ווען איך בין געגאנגען איבער א קליינער טרעפּ, וואָס האָט געפיהרט צו דעם Piazza de Signori, האָבען מיר דאָרט די שטיינער דערצעהלט א בלוטיגע געשיכטע, און ביים ראָג האָב איך איבער־געלייענט : Scala degli Amazzati.

ווערָאנא, די אוראלטע, וועלט באריהמטע שטאָדט, וואָס ליגט אויף ביידע זייטען פון דעם טייך עטש, איז אלעמאָל געווען די ערשטע סטאַנציע פאר די גערמאנישע וואנדערפעלקער, וואָס האָ־בען פארלאָזען זייערע קאלטע צפונ'דיגע וועלדער, געקלעטערט ארי־

שווארצע באקאן־בערד, וואס זענען ווי ארויסגעוואקסען פון די קראוואטען.

באטראכט מען אבער געוויער אט די מענשען, די מענער אזוי גוט ווי די פרויען, געפינט מען אויס אין זייערע געזיכטער און אין זייער גאנצען וועזען, די שפורען פון א ציוויליזאציאן, וואס אונטערשיידט זיך פון דער אונזעריגער אויף אזוי פיעל, וואס זי איז ניט ארויסגעקומען פון דער מיטעלאלטערליכער בארבארייַ, נאר וואס שטאמט נאך פון די צייט פון די רוימער. א ציוויליזאציאן, וואס איז קיינמאל ניט פארטיליגט געוואָרען, נאר ועלכע האט זיך יעדעם מאל מאדיפיצירט לויט דעם כאראקטער פון דעם לאנד־הערשער. די ציוויליזאציאן האט ביי די דאזיגע מענשען ניט קיין אזא אויפאלענדיגען נייעם פאליטור ווי ביי אונז, וואו די שטאמען פון די דעמבעם זענען ערשט נעכטען געוואָרען אפגעהובעלט און אלץ שמעקט נאך מיט פירנים. אונז דאכט, אז דער מענשען־שטראם אויף דער פיאצא דעלע ערבע, האט אין דעם לויף פון די צייטען, בלויז אלע מאל געהאלטען אין איין ביי־טען די רעק און די רעדענסארטען, און אז דער גייסט פון זייער טראכטען האט זיך ניט פארענדערט. די געבוידען אבער וואס רינגלען ארום אט דעם פלאץ, זענען ווי עס ווייזט אויס ניט אזוי לייכט געווען אים שטאנד צו געהען מיט דער צייט; און דאך זעהען זיי דערפאר ניט אויס מינדער אנגענעהם, און זייער אנבליק ריהרט וואונדערבאר אונזער נשמה. דא שטעהען הויכע פאלאצען אין וועניציאניש־לאמבארדישען סטיל, מיט אהן א שיעור באלקאנען און לאבענדיגע פרעסקא־בילדער; אין דער מיט דערהויבט זיך איין אייניגיג קאלאנע, איין פאנטאן, און איין הייליגע פון שטיין; פון דאנען זעהט מען דעם רויט און וויים געשטרייפטען פאדעסטא, דער וואס הויבט זיך ארויף פון הינטער א מעכטיגען זיילען־טויער; דארט ווידער דערזעהט מען אן אלטען פיערעקיגען קירכענטורם, אויף וועלכען אין דער הויף דער וויזער און דאס ציפער־בלאט פון דעם זייגער איז ביז א העלפט צובראכען, אזוי אז עס זעהט אויס, ווי די צייט וואלט זיך אליין וועלען פארניכטען — איבער דעם גאנצען פלאץ ליגט דערזעלביגער ראמאנטישער צויבער, וואס

בוכשטאבען. די בארבארען, וואס האבען זיך איצטער אפגעשטעלט אין דעם אלטען הארבעריג, וועלען אויך ניט פארפעהלען איבערצולאזען פאר אן אנדענק, אז זיי זענען דא געווען, פונקט אזעלכע נע מאנומענטען. וואהרים עס פעהלט זיי אוים סקולפטארען און דיכטער, כדי זיי זאלען קענען פארבלייבען אינ'ם זכרון פון די מענשען דורך מילדערע מיטלען.

אין ווראנא בין איך בלויז געווען עטליכע טעג און כ'בין כסדר נאר ארומגענאנגען א פארוואונדערטער און געקוקט אט אויף די פארצייטיגע געביידען און אט אויף די מענשען, וואס האבען דארט ארומגעשוויבעלט צווישען זיי מיט אזא געהיימניספולער שנעלקייט, און אט אויף דעם גאט־בלויען הימעל וואס האט דאס דאזיגע זעלטזאמע גאנצע, ווי איינגעפאסט אין א טייערען ראהם און דורך דעם עם דערהויבען צו א בילד. עס איז אבער מאדנע ווען מען שטעקט אליין אין דער בילד, וואס מען האט נאר וואס באטראכט. און נאך מעהר, ווען מען קריגט צוגעווארפען שמייכלען פון א טייל פון דעם בילדם פיגורען און דאס, גראד פון דעם וווייבערשען טייל, ווי עס האט מיר אזוי ליעבליך געטראפען אויף דער Piazza delle Erbe דאס איז נעמליך דער מארק פאר גרינס, און דא האבען זיך געפונען וואונדערשענע געשטאלטען. פרויען און מיידלעך, מיט שמאכטענדיג גרויס אויגיגע געזיכטער, זיסע לייבער, חנ'עודיג געל, נאיוו שמוציג, געשאפען פיעל מעהר פאר דער נאכט, ווי פאר'ן טאג. דער וויסער אדער שווארצער שלייער, וואס די שטאדט פרויען האבען געטראגען אויפ'ן קאפ, זענען געווען אזוי כיטרע פארווארפען ארום דעם בוזים, אז ער האט גיכער ארויסגענעבען די פארמען איידער זיי פארשטעלט. די דיענסט־מוידען האבען געטראגען שיניאנס, צוגעשפיצעט מיט איינעם אדער מעהרערע פיילען, אנדערע אויך מיט אן אייכלקעפיגען זילבער־שטעקעלע. די פויערטעם האבען צו מיינסטענס געהאט פארבונדען אויף איין זייט פון קאפ אזא טעלעראטיג שטרוויהיטעלע מיט קאקעטירענדיגע בלומען. די טראכט פון די מענער, חאט זיך שוין ניט וועניגער אונטערשיידט פון אונזער טראכט, זיי האבען זיך מיר נאר גענוארפען אין די אויגען, מיט די אונגעהייערע

קאַפּיטעל XXIV.

וועגען דעם אמפיטעאטער אין ווערא̇נא, האָבען א סך שוין גערעדט: דאָרט איז פאראן גענוג פּלאץ פאר באטראכטונגען, און עס זענען ניטאָ קיין באטראכטונגען, וואָס זאָלען זיך ניט לאָזען אריינפאנגען אין אָט דער באריהמטער געביידע. זי איז אין גאנ־צען געבויט אין יענעם ערענסטען סטיל, וועמענס שענקייט בא־שטעהט אין זיין פארענדיגטקייט און מאסיווקייט. און, ווי אלע עפענטליכע געביידען פון די רוימער, דערצעהלט זי פון א גייסט, וואָס איז ניט אנדערש ווי דער גייסט פון די רוימער גופא. און רוים? ווער איז דען אזוי געזונט אונוויסענד, אז זיין הארץ זאָל ניט שטילערהייט, א ציטער טון, ווען ער דערהערט דעם דאָזיגען נאָמען? אז זיין כח הדמיון זאָל ניט כאָטש ווייניגסטענס אויפגע־טרייסעלט ווערען פון א טראדיציאָנעלער מורא? וואָס אנבעלאנגט מיך, בין איך זיך מודה, אז איך פיהל מעהר מורא, ווי פרייד, ווען איך טראכט דערפון, אז באלד וועל איך זיך ארומדרעהען אויף דעם באָדען פון דער אלטער ראָמא. די אלטע ראָמא איז איצטער אפילו טויט, — וויל איך איינשטילען מיין נשמה, — און דו קענסט האָבען דאָס פארגניגען צו באטראכטען אין גאנצען אָהן א גע־פאהר איהר שענע לייכע. אבער באלד בעפאלט מיך ווידער דער פאלסטאָף'שער שרעק: און טאָמיר איז זי נאָך ניט אין גאנצען טויט, און האָט זיך נאָר אזוי פארשטעלט, און זי קען גאָר פּלוצלינג צוריק אויפשטעהן — דאָס וואָלט געווען מורא'דיג.

ווען איך האָב באזוכט דאָס אמפיטעאטער, האָט מען דאָרט גראד געשפּיעלט א קאָמעדיע. אין מיטען איז געווען אויפגעשטעלט א קליינע הילצערנע בודקע, און דאָרט איז אויפגעפיהרט געוואָרען א קליינער איטאַליענישער פארס, און די צוקוקער זענען געזעסען

וועהט אויף אונז אזוי ליעבליך, אויס די פאנטאסטישע דיכטונגען פון לודאוויקא אריאסטא, אדער פון לודאוויקא טיעק.

נאהענט פון דעם דאזיגען פלאץ שטעהט א הויז, וואס צוליעב א הוט, וועלכער איז אויסגעהאקט אין שטיין איבער דעם אינג־ווייניגסטען טויער, האלט מען עס פאר דעם פאלאץ פון קאפולעט. איצטער איז דאס א שמוציגע שענק, פאר בעל עגלות, און שמיי־סערס און אלס א שילד פון א הארבעריג, הענגט אין דרויסען א רויטער, דורכגעלעכערטער בלעכערנער הוט. ניט ווייט פון א קירך ווייזט מען אויף א קאפליצע, אין וועלכער עס האבען, לויט דער זאגע, חתונה געהאט דאס אומגליקליכע ליעבעס־פאר. א דיכטער באזוכט גערן א זעלכענע ערטער, הגם ער אליין מאכט חוזק פון זיין הארצענ'ס גלויביגקייט. אין דער דאזיגער קאפליצע האב איך געפונען איין איינזאמע פרוי, אן ארים אפגעבלאקירט נפש, וואס נאך א לאנגען קניען און בעטען איז עס אויפגעשטאנען, האט מיך מארנע אנגעקוקט מיט קראנקע, שטילע אויגען, און צום סוף זיך געלאזט גההען ווי מיט צובראכענע איברים.

אויך די מצבות פון די סקאליגער זענען ניט ווייט פון דער פיאזא דעלעע ערבע. זיי זענען אזוי וואונדערליך פראכטיג, וויי דאס דאזיגע שטאלצע געשלעכט אליין, און עס איז א שאד, וואס זיי שטעהען אין אן ענגען ווינקעל, וואו זיי מוזען זיך צונויפדרייקען, כדי צו פארנעמען אזוי ווייניג פלאץ ווי עס איז נאר מעגליך, און וואו עס בלייבט אויך ניט איבעריג געניג פלאץ פאר דעם צוקו־קער, כדי זיי געהעריג צו באטראכטען. עס איז, ווי מיר וואלטען דא געזעהן סימבאליזירט די געשיכטליכע ערשיינונג פון אט דעם געשלעכט: וואהרים זי פילט אויך נאר אוים א קליינעם ווינקעל אין דער איטאליענישער געשיכטע, אדער דער דאזיגער ווינקעל איז דאס אזוי ענג, ווייל ער איז פול מיט גלאנץ פון גוטע מעשים, געזע־נונגס־פראכט און איבערמוטם הערליכקייט. פונקט ווי אין דער גע־שיכטע אזוי זעהט מען זיי אויך אויף זייערע מאנומענטען, שטאל־צע, אייזערנע ריטער אויף אייזערנע פערד. הערליכער פאר אלע־מען, סאן גראנדע, דער פעטער, און מאסטינא, דער פלימעניק.

לייטונגען, ברונימער, שאסעען, בריקען פאר וועמענס חורבות מיר שטעהען נאך הייגט ווי געפֿעפטע. אבער דאס איז עס דאך טאקי: פונקט ווי דער גריך איז גרויס דורך דער אידעע פון דער קונסט, דער העברעער דורך דער אידעע פון איין הייליגסטען גאט, אזוי זענען די רוימער גרויס דורך דער אידעע פון זייער אייביגער ראמא. גרויס אומעטום וואו זיי האבען געשלאגען זיך אין דער באגייסטערונג פאר אט דער אידעע. וואס גרעסער רוים איז געווארען, אלץ מעהר האט זיך פארשפרייט די דאזיגע אידעע, דער יחיד האט זיך אין איהר פארלוירען, די גרויסע, וואס האבען זיך ארויסגעהויבען, זענען נאר געטראגען געווארען פון אט דער אידעע, און די אידעע מאכט די קלייניקייט פון די קלייניע נאך מעהר אנצוזעהן. די רוימער זענען דערפאר געווען אי די גרעסטע העלדען און אי די גרעסטע סאטיריקער. העלדען וועו זיי האבען געהאנדעלט, סאטיריקער בעת זיי האבען געטראכט פון רוים, און האבען באאורטיילט די מעשים פון זייערע חברים. מעסט מען מיט אזא אונגעהיערען מאסשטאב, ווי די אידעע רוים, מוז דעמאלט אפילו די גרעסטע פערזענליכקייט אויסזעהן ווי א קארליק, און דערפון נעמט זיך דער חוזק טאן. טאציטוס איז דער גרויזאמסטער מייסטער פון אט דער סאטירע טאקי דערפאר ווייל ער האט צום טיפסטען געפיהלט די גרויסקייט פון רוים און די קלייניקייט פון די מענשען. ער איז אין זיין אמת'ער פעל יעדעם מאל, וועו ער קען דערצעהלען וואס די בייזע צינגער אויף דעם פארום האבען רעיזאנירט איבער עפים א שאנדטאט פון זייער אימפעראטאר; אמת'דיג פארביסען גליקליך איז ער, וועו ער קען נאר דערצעהלען וועלכע ניט איז בלאמאזשע פון א סענאטאר, ווי למשל א חניפה'לע, וואס האט ניט געהאלפען.

איך האב נאך לאנג ארומגעשפאציערט איבער די העכערע בענק פון דעם אמפיטעאטער און געטראכט פון דער פארגאנגענהייט. פונקט ווי אלע נעביידען ווייזען ארויס אין אבענדליכט צום שטארקסטען דעם גייסט וואס וואוינט אין זיי, אזוי האבען אויך די דאזיגע מויערען מיר דערצעהלט אין זייער פראגמענטארישען לואפידאר סטיל טיף ערנסטע זאכען: זיי האבען מיר דערצעהלט פון מענער אין אלטען רוים. און מיר האט זיך געדאכט, איך זעה זיי

אונטער'ן פרייען הימעל, א טייל אויף קליינע בענקלעך, און א טייל אויף די שטיינערנע בענק פון דעם אלטען אמפיטעאטער. איך בין מיר דאָ אזוי געזעסען און געזעהען בריגהעלא און טאַרטאַנאַ־ליא'ס שפּיגעל געפּעכטען, אויף דעם זעלביגען אָרט, וואו פאַר־צייטענס איז זיך געזעסען דער רוימער און זיך צוגעקוקט צו די גלאַדיאַטאָרען און צום רייצען זיך מיט חיות. דער הימעל איבער מיר, די בלויע קריסטאַלענע שאָל, איז נאָך געווען דער זעלביגער וואָס דאמאָלט. וואָס אמאָל איז געווארען פינסטערער, עס האָבען זיך באוויזען די שטערען. טרופאַלדינא האָט געלאכט, סמעראַלדינא האָט געווויינט, צום סוף איז געקומען פאַנטאַלאָנע און האָט צווא־מענגעפיהרט זייערע הענד. דאָס פאַלק האָט געקלאפּט בראַוואָ, און האָט יובעלדיג זיך געלאָזט אוועק געהען. דאָס גאַנצע שפּיעל האָט ניט געקאָסט אפילו איין טראָפּען בלוט. עס איז אבער נאָר געווען א שפּיעל. פארקעהרט אבער די שפּיעלען פון די רוימער זע־נען שוין גאָר ניט געווען קיין שפּיעלען. יענע מענער האָבען ניט געקענט הנאה האָבען פון זאכען, וואָס זענען גע־טאָן געווארען אויף צו פלייסענס. דערצו האָט זיי געפעהלט די קינדערשע נשמה - הייטערקייט, און, ערנסטהאפט ווי זיי זענען געווען, האָט זיך אויך אין זיינע שפּיעלען געוויזען דער רויהסטער, בלוטיגסטער ערנסט. זיי זענען ניט געווען קיין גרויסע מענשען, אבער דורך זייער שטעלונג זע־נען זיי געווען גרעסער פון אלע אנדערע ערדקינדער, וואָרים זיי זענען געשטאַנען א ו י ף רוים. אזוי שנעל ווי זיי זענען נאָר ארונטער פון די זיבען בערג, זענען זיי געווארען קליין. דערפון נעמט זיך דאָס די קליינליכקייט, וואָס מיר ענטדעקען דאָרט, וואו עס באוויזט זיך זייער פריוואט לעבען; און הערקולאַנום און פּאָמ־פּעי, יענע פאַליפּסעסטען פון דער נאַטור, וואו עס ווערט איצטער ווידער אויסגעגראָבען דער אלטער שטיינערנער טעקסט, באוויי־זען דעם רייזענדען דאָס רוימישע פריוואט לעבען אין קליינע הויי־זעלאָך, מיט נאָך קלענערע שטיבעלעך, וואָס וואַרפען זיך אזוי אין די אויגען אלס היפוך צו יענע קאַלאָסאלע געביידען, וואָס האָבען אויסגעדריקט דאָס עפענטליכע לעבען, יענע טעאטערס, וואסער־

קאפיטעל XXV.

אזוי שנעל ווי עס ווערט טונקעל, שפּאציערט ארום אויף דעם פּלאץ La Bra די שענע וועלט פון ווערא̂נא, אדער זי זיצט דא̂רט אויף קליינע בענקעלעך, פאר די קאווע ביידלעך, און זופט אריין אין זיך סא̂רבערט, א̂בענד־קיהלקייט און מוזיק. דא̂ איז גוט צו זיצען, דא̂ס פאר'חלומ'טע הארץ וויגט זיך אויף זיסע טענער און קלינגט א̂פּ אין ווידערקול. טיילמא̂ל ווען די טרא̂מפּייטען שא־לען אויף, כאפּט עס זיך אויף ווי שכור, און מישט זיך אויך צוזא־מען מיט דעם גאנצען א̂רקעסטער. דעמא̂לט איז דער גייסט ווי־דער זוניג אויפגעמונטערט, עס בליהען ארויס גרויס בלומיגע גע־פיהלען און זכרונות מיט זייערע שווארצע אויגען, און איבער דעם ציהען די געדאנקען, ווי וואנדערנדיגע וואלקענס, שטא̂לץ, פּאמעליך און אייביג.

איך הא̂ב נא̂ך ארומגעשפּאציערט ביז שפּעט נא̂ך האלבער נאכט איבער די גאסען פון ווערא̂נא, וואס זענען געווא̂רען וואס אמא̂ל ליידיגער פון מענשען און הא̂בען געגעבען א וואונדערבארען ווידער־קול. אין דעם שיין פון דער האלבער לבנה, הא̂בען זיך גע־בלייכט די געביידען מיט זייערע בילדער, און ניט איין מא̂רמא̂רען געזיכט הא̂ט מיך א̂נגעקוקט בלייך און פול מיט יסורים. איך בין שנעל פארביי געגאנגען פארביי די מצבות פון די סקאליגער, וואָ־רים מיר הא̂ט זיך געדאכט, ווי סאן גראנדע, וועלכער איז אלעמא̂ל געווען גוט צו דיכטער, וויל ארא̂פּקריכען פון זיין פערד און מיך באלייטען ווי א וועג ווייזער. — דו בלייב נא̂ר זיצען — הא̂ב איך איהם צוגערופען, — איך דארף דיך ניט, מיין הארץ איז דער בעס־טער ציצערא̂נע און עס דערצעהלט מיר אומעטום די געשיכטען,

אלײן ארומשפאציערען, ווי ווייסע שאטענס, אונטער מיר אין פינסטערן צירקוס. מיר איז געווען, ווי איך וואלט געזעהן די גראקכען מיט זייערע באנייסטערטע מארטירער אויגען. — „טי־בעריוס סעמפראניוס!" — האב איך ארונטערגערופען — „איך וועל מיט דיר שטימען פאר דעם אגראריישען געזעץ!" איך האב אויך געזעהן צעזאר'ן. ער האט ארומגעשפאצירט געארעמט מיט מארקוס ברוטוס. — זענט איהר שוין ווידער גוט? — האב איך אויסגערופען — מיר האבען גערעכנקט, אז מיר זענען ביידע געווען געריכט — האט צעזאר צו מיר ארויף גענאכט — איך האב ניט געוואוסט, אז עס איז נאך פארען א רוימער, א חוץ מיר, איך האב זיך דארום געהאלטען פאר בארעכטיגט, צו באהאלטען רוים אין די קעשענעס, און ווייל מיין זוהן מארקוס, איז דאס טאקי געווען דער רוימער, האט ער זיך געהאלטען פאר בארעכטיגט מיך אומצוברענגען. היינטער זיי האט זיך געשלעפט מיט שלאבעריגע פים טיבער־יום נערא. אויך ווייבער האב איך דארט געזעהן ארומגעהן, צוויישען זיי אגריפפינא, מיט איהר שענעם, הערשזוכטיגען געזויכט, וואס איז געווען וואונדערבאר ריהרענד אנצוקוקען, ווי אן אלט מארמאר־בילד, אין וועמענס צוגען דער שמערץ איז ווי פארשטיינערט.— וועמען זוכסטו טאכטער פון נערמאניקום? — שוין האב איך זי געהערט קלאגען — ווי פלוצלונג האט געקלונגען א גלאק, און מען האט געפויקט צום שלאפען געהן, די שטאלצע רוימישע גייסטער זענען פארשוואונדען און איך האב זיך ווידער געפונען אין דער קריסטליך עסטרייכישער געגנווארט.

האפטען זייטיגען בליק, די נאכטפיאלע האט געשמעקט, איך האב
ווידער געקושט די ליעבליכע ליפען, און די שענע לייכע האט זיך
פאמעליך אויפגעהויבען, כדי אויך מיך צו קושען.

וואלט איך נאר געוואוסט, וועד עס האט אויסגעלאשען דאס
ליכט!

וואס האבען פאסירט אין די הייזער, אוז עס דערצעהלט אזוי פינקטליך, אפילו מיט די דאטען אוז נעמען.

וועז איך בין צוגעקומען צו דעם רוימישען טריאומף־בויגען, האט געראד פארביי געשוועבט א שווארצער מאנאך, אוז פון וויי־טענס האט זיך דערהערט א דייטשער ברום: וועד איז דא? — גוטער פריינד! האט וויי וויינענדיג געענטפערט א פרעהליכער דיסקאנט.

צו וועלכער פרוי אבער האט געהערט די שטים, וואס איז אזוי זים אונהיימליך אריין אין מיין נשמה, וועז איך בין פארביי געגאנ־גען, פארביי די "Scala Amozzati?", דאס איז געווען א געוואנג ווי פון דער ברוסט פון א שטארבענדיגער נאכטיגאל. צארט ווי דער טויט, אוז ווי רופענדיג נאך הילף, האט זי אפגעקלונגען מיט א ווידערקול איבער די שטיינערנע הייזער; אויף דעם דאזיגען אָרט האט אנטאניא דעלא סקאלא אומגעבראכט זיין ברודער באַרטא־לאמעא, דעמאלט וועז דער ברודער האט געוואלט געהן צו זיין גע־ליעבטער. מיין הארץ האט מיר געזאגט, אז זי, די געליבטע זיצט נאך אלץ אין איהר קאמער, אוז וואַרט אויף איהר געליעבטען, אוז זינגט נאר, כדי איבערצושרייען דאס פארגעפיהל פון מורא. אבער באלד האט זיך מיר געראכט, אז דאס ליעד אוז די שטים זענען מיר אזוי גוט באקאנט. איך האב שוין ערגיץ אמאל פריהער געהערט אט די זיידענע, שוידערדיגע פארבלוטיגטע טענער, זיי האבען מיך ארומגעשטריקט ווי ווייכע, בעטענדיגע זכרונות, אוז — אוי, דו נאריש הארץ, — האב איך צו זיך אליין געזאגט, — קענסטו דען שוין ניט מעהר דאס ליעד פון דעם קראנקען מאהרענ־קעניג, וואס די טויטע מאריא פלעגט אזוי אפט זינגען? — קענסטו דען ניט מעהר די שטים פון דער טויטער מאריא?

די לאנגע טענער האבען מיך פארפאלגט דורך אלע גאסען, ביז צו דעם גאסט הויז Due Torre, ביז אין מיין שלאף־צימער, ביז אין חלום אריין — אוז דא האב איך ווידער אמאל געזעהן זיי מיין זים געשטארבען לעבען, ליגט שען אוז ריהרט זיך ניט. די אלטע וואש־פרוי האט זיך ווידער דערווייטערט מיט א רעטזעל־

מיט די געגענשטאנדען גופא, ווען ער גלויבט אז דער שפיגעל אליין פארמאגט זאגאר דעם כח היצירה, צו באשאפען עהנליכע געגענשטאנדען. א געוויסער הער עקערמאן האט אמאל געשריבען א בוך איבער געטהע, אין וועלכען ער האט גאנץ ערענסטהאפט פארזיכערט: ווען דער ליעבער גאט וואלט ביי דער באשאפונג פון דער וועלט געזאגט צו געטהע'ן: „ליעבער געטהע, איך בין איצטער, גאט זיי דאנק פארטיג, איך האב איצטער שוין אלץ באשאפען, א חוץ די פייגעל און די בוימער, און דו זיי אזוי גוט, טו מיר צוליעב און באשאף פאר מיר אט די אלע קליניקייטען." — וואלט געטהע פונקט אזוי גוט ווי דער ליעבער גאט, באשאפען אט די חיות אוז געוואוקסען אין גאנצען אין גייסט פון דער איבעריגער שאפונג, דאס הייסט, די פייגעל מיט פעדער און די בוימער גרין.

עס ליגט א געוויסער אמת אין די דאזיגע ווערטער. און איך בין אפילו מיט דער מיינונג, אז געטהע וואלט טיילמאל זיין זאך געמאכט נאך בעסער ווי דער ליעבער גאט אליין, און ער וואלט למשל דעם הער עקערמאן פיעל ריכטיגער באשאפען. דאס הייסט, טאקי מיט פעדערן און גרינס. עס איז ווירקליך א פעהלער פון דער שאפונג, דאס וואס אויף דעם קאפ פון דעם הער עקערמאן וואקסען ניט קיין גרינע פעדערן. און געטהע האט דעם חסרון אויסגעפילט מיט דעם, וואס ער האט פאר איהם אויסגעשריעבען א דאקטאר הוט פון יענא, און איהם אנגעטאן מיט זיינע אייגענע הענד.

א חוץ געטהעס איטאליענישע רייזע, קען מען אויך אנווייזען אויף פרוי פאן מארגאנ'ס „איטאליען", און פרוי פאן סטאהל'ס „קאריננא". וואס עס פעהלט די דאזיגע פרויען אין טאלענט, כדי לעבען געטהע ניט צו ערשיינען אומבעדייטענד, דאס דערגאנצען זיי דורך דער מעגליכער געזינונג, וואס געטהע'ן פעהלט. וואריים פרוי פאן מארגאן האט גערעדט ווי א מאן, זי האט גערעדט מ ט עקדישען אין די הערצער פון פרעכע זעלנער. און מוטיג און זים זענען געווען די טרעלען פון דער דאזיגער פלאטערדיגער נאכטיגאל פון דער פרייהייט. פונקט אזוי, איז אויך, ווי יעדער וויים עס, פרוי פאן סטאהל געווען א ליעבענסווירדיגע מארקאטענדערין, אין דער ארמעע פון די ליבעראלען, און איז מוטיג דורכגעלאפען דורך

קאפיטעל XXVI.

„קענסטו דאס לאנד, וואו די ציטראנען בליהען?"

קענסטו דאס ליער? דערין איז געשילדערט גאנץ איטאליען, אבער מיט די זיפצענדיגע פארבען פון דער בענקשאפט. אין דער איטאליענישער רייזע האט עס געטהע באזונדערס אביסעל אויספיהרליכער, און וואו ער מאלט, האט ער שטענדיג פאר די אויגען דעם אריגינאל. און מען קען זיך פארלאזען אויף דער געטרייקייט פון די אומריסען און די פארבען. איך געפין דערפאר באקוועם אנצוויזען איין מאל פאר אלע מאל אויף געטהע'ס איטאליענישע רייזע, און דאס נאך מעהר, ווייל ביז ווערא, האט ער דורכגעמאכט דעם זעלביגען טור, דורך טירול. איך האב שוין פריהער אמאל*) גערעדט וועגען יענעם בוך, איידער איך האב נאך געקענט דעם שטאף, וועלכען דאס בוך באהאנדעלט, און איך געפין איצט, אז מיין אורטייל, וואס איך האב נאך פאראוים געהאט, איז ריכטיג. מיר זעהען טאקי דערין אומעטום די טאטזעכליכע אויספאסונג און די רוה פון דער נאטור. געטהע האלט פאר איהר דעם שפיגעל, אדער בעסער געזאגט, ער איז אליין דער שפיגעל פון דער נאטור. די נאטור האט געוואלט וויסען ווי זי זעהט אוים, האט זי באשאפען געטהע'ן. אפילו די נעדאנקען, וואס די נאטור האט געהאט אין זינען, וויים ער ווי אזוי פאר אונז אבצושפיגלען, און מען דארף ניט פאראיבעל האבען אויף א היציגען געטהע'אנער, וועז ער איז אזוי ערשטוינט איבער דער אידעאנטיטעט פון די שפיגעל־בילדער,

---

*) אין „צפון־ים", זעה צווייטען באנד, אין די „רייזע־בילדער".
דער איבערזעצער.

קאפיטעל XXVII.

קענסטו דאָס לאָנד, וואו די ציטראָנען בליהען,
אין טונקעלע בלעטער די מאָראַנצען גליהען,
א זאַנפטער ווינד, פון בלויען הימעל וועהט,
וואו שטיל דער מירט און חוך דער לאָרבעער שטעהט.
קענסטו דאָס לאנד?

אַהין, אַהין
וואָלט איך מיט דיר, אוי, מיין געליבטער ציהען.

אָבער רייז נאָר ניט אין אָנהויב אויגוסט, וועז מען וועלט ביי טאָג אָפּגעבראָטען פון דער זון אוז ביי נאכט אויפגעפרעסען פון די פליהה, אויך ראָט איך דיך, מיין ליעבער לעזער, פון וועלאָנא קיין מאילאנד ניט צו פאָהרען מיט'ן פּאָסט וואָגען.

איך בין געפאָהרען צוזאמען מיט זעקס באנדיטען אין א שווער פאליגער Carrozza וועלכע איז צוליעב דעם גרויסען שטויב, פארשלאָסען געווארען פון אלע זייטען אזוי, אז פון דער שענקייט פון דער געגענד האָב איך ווייניג געקענט באמערקען. נאָר צוויי מאל איידער מיר זענען אָנגעקומען אין ברעשיא, האָט מיין שכן אויפגעהויבען דעם זייטיגען לעדערנעם פאָרהאנג, אום ארויסצוקוקען. ביים ערשטען מאל האָב איך נאר ניט געזעהן א חוץ עטליכע שוויצענדיגע טאָגענבוימער, וואָס האָבען אויסגעזעהן, ווי זיי וואָלטען אין זייערע גרינע ווינטער מאנטלען געהאט צו ליידען פון דער דושנער היץ פון דער זון; ביים צווייטען מאל האָב איך שוין געזעהן א שטיק פון א וואונדערקלאָרען בלויען ים, אין וועלכען עם האָבען זיך אָפּגעשפיגעלט די זון אוז א מאָגערער גרענאדיר. דער לעצטער, אן עסטרייכישער נארצים, האָט מיט א

די רייהען פון די קעמפֿענדיגע, מיט איהר פעסעלע ענטהוזיאזם, און האָט געשטארקט די מיערע, און אלײן מיטגענעמפֿט בעסער ווי די בעסטע.

וואָס איז בכלל נוגע איטאַליענישע רייזע באשרייבונגען, האָט וו. מיללער מיט א צייט צוריק וועגען זיי געגעבען אן איבערזיכט אין דעם זשורנאל „קערמעס". זייער צאָל איז א לעגיאָן. צוויישען די עלטערע רייטשע שריפטשטעלער פון דעם פאך זענען דורך דעם גייסט אדער אייגענטימלעכקייט די אויסגעצייכענטסטע: מאָריץ, ארכענהאָלץ, בארטעלס, דער בראוער זיימע, ארנדט, מאיער, בענקאָוויץ און רהעפיס. די נייערע קען איך ווייניגער און נאָר וועניגע פון זיי האָבען מיר פארשאפט פארגענוגען און באלעהרנונג. צוויישען זיי רוף איך אָן דעם יונג־פארשטאַרבענעם ווי מיללער'ס „רוים, רוימער, און רוימערינס" — אך, ער איז געווען א דייטשער דיכטער! — דאָן די רייזע פון קעפאלידעס, וואָס איז אביסעלע טרוקען, ווייטער לעסמאנ'ס: „ציזאלפינישע בלעטער", וואָס זענען אביסעלע צו פליסיג, און צום סוף „די רייזען אין איטאליען זינט 1822, פון פריעדריך טהיערש, לוד. שאַרן, עדוארד נערהארד, און לעצט פאָן קלענצע"; פון דעם דאָזיגען ווערק איז דערווייל נאָר ערשיענען איין טייל, און ער ענטהאלט צום מיינסטען מיטטיילונגען פון מיין ליעבען, ערלעבן טהיערש, וועמענס הומאנע אויג קוקט ערוים פון יעדער שורה.

קע, וואס ער האָט ארונטערגעלאָזט פאר דעם אויפשטייגען אויפ'ן וואָגען. זיין קרוב טאָם האָט געזאָגט: אלע איטאליענער זענען אמת'ע גזלנים, דאָס אייניציג נאָר וואס זיי גנב'ענען ניט. וואלט ער געווען אויסגעקוקט אביסעל ליעבענסווירדיגער, וואלט ער אויך געווען געמאכט די באהויפטונג, אז אלע איטאליענערינס זענען גזלנ'טעם. דער דריטער אין בונד איז געווען מיסטער ליווער, וועמען איך האָב איבערגעלאָזט אין ברייטאָן נאָך א יונג קעלבעל, און האָב איצטער געפונען אין מאילאנד ווי א boeuf a'la Mode ער איז געווען אָנגעטאָן אין גאנצען ווי א דענדי. אָון איך האָב קיינמאָל ניט געזעהן א מענשען, וואס זאָל האָבען בעסער פארשטאָנען, מיט זיין פיגור ארויסצובערענגען לויטער עקען. וועז ער האָט אריינגעשטעקט די גראבע פינגער אין די ארבעל אויסשניט פון דער וועסט, האָט ער אויך מיט דעם קלייניעם פינגער און מיט אלע אירע בעריגע פינגער געמאכט עטליכע עקען; יא, אפילו זיין מויל איז געווען פיער עקיג פארנאנדער געעפענט. צו דעם קומט נאָך צו אָן עקיגער קאָפּ, הינטען שמאָל, אויבען שפיציג מיט א קורצען שטערן און זעהר א לאנגער נעמבע. צוויישען די ענגלישע באקאנטע, וואס איך האָב ווידער געטראָפען אין מאילאנד, איז אויך געווען ליווער'ס מוהמע; פונקט ווי א פעטע לאווינע, איז זי אראָפּגעקומען פון די אלפען, צוזאמען מיט צוויי שנעע ווייסע, שנעע קאלטע שנעע נענזלעך, מיט פאללי און מיס מאללי.

באשולדיג מיך ניט אין אנגלאָמאניא, ליעבער לעזער, וועז איך וועל אין אָט דעם בוך רעדען אזוי פיעל פון די ענגלענדער; זיי זענען איצטער אין איטאליען אין א גרויסער צאָל, אז מען זאָל זיי קענען פארזעהען, זיי ציהען דורכ'ן לאנד אין גאנצע מחנות, שטעהען איין אין אלע גאסטהייזער, לויפען אומעטום ארום, כדי אלץ צו זעהן, און מען קען זיך שוין ניט פארשטעלן קיין איטאליענישען ציטראָנען־בוים, אהן דעם אז אן ענגלענדערין זאָל זיך ניט האָבען אוועק געשטעלט לעבען איהם און געשמעקט פון איהם. און קיין גאלעריע, וואו זיי זאלען ניט האָבען דורכגעשלאָפען מיט זייער „גייזם", צי עס איז נאָך פאראן אלץ, וואס איז אין דעם בוך דורכאָנט אלם מערקווירדיג. וועז מען זעהט אָט דאָס בלאָנדע,

קינדערשע פרייד באוואונדערט, ווי זיין שפּיגעלבילד מאכט איהם אלץ נאָך אזוי געטריי, ווען ער האָט פּרעזענטירט זיין געוועהר, אדער ארויפגעלעגט עס אויפ'ן שולטער, אָדער עס אויסגעלעגט צום שיסען.

פון ברעשיא גופא, ווייס איך אויך ניט פיעל צו דערצעהלען, וואָרים די צייט וואָס איך בין דאָרט געווען, האָב איך באנוצט פאר א גוטען מאָלצייט. מען קען ניט פארדאנקען קיין אָרימען רייזענדען, ווען ער שטילט פריהער דעם הונגער פון לייב, איידער דעם הונגער פון גייסט. דאָך בין איך געווען גענוג געוויסענהאפט, אז איידער איך בין צוריק אריין אין וואָגען, האָב איך מיר אויסגעפרעגט עטליכע נאָטיצען וועגען ברעשיא ביי דעם Cameriere און דאָ בין איך דערגאנגען צווישען אנדערע זאכען, אז די שטאָדט פארמאָגט 40,000 איינוואוינער, איין ראָטהויז, 21 קאפע־הייזער, 20 קאטוילישע קירכען, איין דולהויז, איין אידישע שוהל, איין מענאזשעריע, איין תפיסה, איין שפּיטאָל, איין פּונקט אזא גוטען טעאטער, און איין תליה פאר גנבים, וואָס גנב'ענען וועניגער פון 100,000 טהאלער.

ארום האלבע נאכט בין איך אָנגעקומען אין מאילאנד, און בין פארפאָהרען צו דעם הער רייכמאן, א דייטש, וואָס האָט איינגעריכטעט זיין האָטעל אין גאנצען אויף דעם דייטשען שטייגער. דאָס איז דאָס בעסטע גאסטהויז אין גאנץ איטאַליען, האָבען מיר געזאָגט עטליכע באקאנטע, וואָס איך האָב דאָרט באגעגענט, און וואָס האָבען זיך אפּגערופען זעהר שלעכט אויף די איטאַליענישע האָטעל באלעבאטים און פליי. דאָ האָב איך ניט געהערט עפּיס אנדערש ווי פארדראָסיגע געשיכטען וועגען איטאַליענישע אָפּנאַרערייען, און באזונדערס האָט געשאלטען סער ווילאם, און האָט פארזיכערט, אז אויב אייראָפּא איז דער קאפּ פון דער וועלט, אזוי איז איטאַליען דאָס גנבה'שע היטעל פון דעם דאָזיגען קאָפּ. דער אָרימער באראָנעט האָט אין דעם האָטעל Groce Bianco וואָס אין פּאדואַ, געמוזט באצאָהלען פאר אַן אָרים אָנבייסען, ניט ווייניגער ווי צוועלף פראנק, און אין ביטשענזא, האָט עמיצער פארלאנגט פון איהם א טרינקגעלד, פאר אויפהויבען פאר זיינעט וועגען א הענטש־

נונג ארויסצוזאָגען פאר א בלאסען איטאַליענער מיט א פּעך שוואר־צער באָרד. מיט אן אבענד פריהער האָבען מיר אין דעם טעאטער „סקאלא" געזעהן אויפפיהרען א נייע אָפּער און געהערט דאָס ספּעקטאקעל פון מאָרד, וואָס קומט געוועהנליך פאר ביי אזעלכענע געלעגענהייטען. — איהר איטאַליענער—האָט דער בריטאניער גע־זאָגט צום בלאסען איטאַליענער — זעהט אויס, ווי איהר וואָלט געווען אָפּגעשטארבען פאר אלץ, א חוץ פאר דער מוזיק. און נאָר זי קען אייך נאָך באגייסטערן. — איהר טוט אונז אן אומרעכט, האָט געענטפערט דער בלאַסער, און א ציה געטאָן די אקסעל. אך! האָט ער נאָך צוגעזיפצט, איטאַליען זיצט עלעגיש פאר'חלומ'ט אויף איהרע חורבות, און ווען עס טרעפט אמאָל, אז עס כאפּט זיך אויף ביי דער מעלאָדיע פון עפּיס א ליעד און שפּרינגט שטורעמדיג אויף, אַזוי גילט אָט די באגייסטערונג ניט דוקא דעם ליעד אליין, נאָר פיעל מעהר די אלטע זכרונות און געפיהלען, וואָס דאָס ליעד האָט דערוועקט, זכרונות און געפיהלען, וואָס איטאַליען טראָגט תמיד אין הארצען און וואָס ברויזען איצטער אויף — און דאָס איז די באדייטונג פון דעם ווילדען ליארעם, וואָס איהר האָט געהערט אין דער סקאַלאַ.

אפשר גיט די דאָזיגע ודוי אויך אַ געוויסע ערקלעהרונג, פאר־וואָס מען ווערט אזוי באגייסטערט אויף יענער זייט פון די אַלפּען פון ראָססיני'ס און מייערבעער'ס אָפּערן. אויב איך האָב ווען גע־זעהן ווי מענשען קענען משוגע ווערען, איז דאָס געווען ביי דער אויפפיהרונג פון Crociato in Egitto ווען די מוזיק איז ער־טערווייז פּלוצלינג איבערגעשפּרונגען פון דעם ווייכען, אומעטיגען טאָן אין דעם פון פרייד אויפשרייענדיגען שמערץ. יענער שגעון הייסט אין איטאַליען: **Furore**

רויטבאקיגע פאלק מיט זיינע בלאנקענדיגע קאטשען זיינע בונטע לאקאיען, הירזשענדיגע לויפ־פערד, גרינפארשלייערטע קאמער־מיידלעך און אנדערע טייערע כלים, ווי זיי ציהען נייגעריג און געפוצט איבער די אלפען און וואנדערן דורך איטאליעז, גלויבט מען. אז מען זעהט דאס, אן עלעגאנטע פעלקערוואנדערונג. ווירקליך, דער זוהן אלביאנ׳ס, הגם ער טראגט ווייסע ווש און באצאלט פאר אלץ מיט מזומן, איז דאך א ציוויליזירטער בארבאר, אין פארגלייך מיט דעם איטאליענער. יענער ווייזט אין זיינע זיטען א צוריקגעהאלטענע רויקייט, דער אן אויסגעלאסענע פיינקייט. און אפילו אט די בלאסע איטאליענישע געזיכטער, אין די אויגען דאס ליידענדיגע וויים, די ליפען קראנקהאפט צערטליך, ווי היימליך אריסטאקראטיש זענען זיי אקעגען די שטייף־בריטישע געזיכטער מיט זייער פעבעלהאפט רויטער געזונדקייט! דאס גאנצע איטאל־יענישע פאלק איז אינערליך קראנק. און קראנקע מענשען זענען תמיד אמת׳ר אריסטאקראטיש ווי געזונדע; וואריים נאר דער קראנקער מענש איז א מענש, זיינע גליעדער האבען א געשיכטע פון ליידען, זיי זענען דורכגענומען מיט גייסט. איך גלויב אפילו, אז דורך ליידען און קעמפען, וואלטען זאגאר חיות געקענט ווערען מענשען; איך האב אמאל געזעהען א שטארבענדיגען הונד, וואס האט אין די יסורים פון טויט מיך אנגעקוקט כמעט ווי א מענש.

דער ליידענדיגער געזיכטס אויסדרוק, זעהט זיך ביי די אי־טאליענער ארוים אם שטארקסטען, ווען מען רעדט מיט זיי פון דעם אומגליק פון זייער פאטערלאנד, און אין מאילאנד געפינט מען שוין פאר דעם נעניג געלעגענהייטען. דאס איז די שמערצליכס־טע וואונד אין דער ברוסט פון די איטאליענער, און זיי ציהען זיך צונויף, אזוי שנעל ווי מען באריהרט זיי נאר. זיי מאכען דעמאלט אזא מאדנע באווענונג מיט די אקסלען, וואס פילט אונז אן מיט א זעלטענעם מיטלייד. איינער פון מיינע בריטען האט געהאלטען די איטאליענער פאר פאליטיש אינדיפערענט, ווייל זיי זעהען אויס, ווי זיי וואלטען זיך גלייכגילטיג צוגעהערט, ווען מיר פאליטיזירען ווענען דער קאטוילישער עמאנציפאציאן און דעם טערקישען קריעג: און ער איז נאך נעווען אויף אזוי פיעל אומנערעכט, די דאזיגע מיי־

געשניצט פון ווייסען פאסטפאפיער, און פון דער נאהענט דערשרעקט מען זיך, ווען מען דערזעהט, אז אט דאס שניצווערק באשטעהט פון עכטען מארמאר. די אהן א שיער היילינע בילדער, וואס באדעקען די גאנצע געביידע, די וואס קוקען אומעטום אפיר פון אונטער דעם גאטישען קרוין־דעכיל, און שטעהן געפלאנצט אויבען אויף אלע שפיצען, אט דאס שטיינערנע פאלק מאכט איינעם שיער צומישט. באטראכט מען דאס גאנצע ווערק אביסעל לענגער, אזוי געפינט מען עס ערשט אמת'דיג היבש, קאלאסאל נעט, א שפיעל־צייג פאר ריעזיגע קינדער. דעם בעסטען אנבליק גיט עס דאך ביים לבנה־שיין אין מיטען נאכט. דעמאלט קומען אט די אלע שטיי־נערנע מענשען ארונטער פון דער שווינדעלדיגער הויך, און געהען מיט איינעם איבער דער פיאצא, און רוימען איהם שטיל איין אין אויער אלטע געשיכטען, שפאסהאפט הייליגע, גאנץ סודות'דיגע ג־שיכטען פון גאלאצא וויסקאנטי, וואס האט אנגעהויבען צו בוי־ען דעם דאם און פון נאפאלעאן באנאפארטע, וואס האט איהם שפעטער צו וויטער געבויט.

— זעהסטו — האט מיר געזאגט א זעהר זעלטזאמער הייליגער, וואס איז ערשט פארטיג געווארען אין דער נייעסטער צייט פון דעם נייעסטען מארמאר, — זעהסטו מיינע עלטערע חברים קענען ניט משיג זיין, פאר וואס דער קייזער נאפאלעאן האט מיט אזא התמדה זיך אפגענעבען צו דעם בוי פון דאם. אבער איך וויים עס זעהר גוט. ער האט איינגעזעהן, אז אט דאס גרויסע שטיינערנע הויז, וועט אויף יעדען פאל זיין זעהר א נוצליכע געביידע, און מען וועט זי אויך נאך דעמאלט קענען באנוצען, ווען דאס קריסטענטום וועט שוין מעהר ניט זיין.

ווען דאס קריסטענטום וועט שוין מעהר ניט זיין—איך בין שיער דערשראקען געווארען, ווען איך האב געהערט, אז אין איטא־ליען זענען פאראן הייליגע, וואס קענען פיהרען אזא שמועס, און דאס אויף א פלאץ, וואו עסטרייכישע וואך־סאלדאטען דרעהען זיך ארום מיט בערען היטלען און מיט טורניסטערן אויף און אף. און פון דעסטוועגען איז דער דאזיגער שטיינערנער מאדנער הייליגער נערעכט אין א געוויסען זין. אינעווייניג אין דאס איז אום

קאפיטעל XXVIII.

הגם, ליעבער לעזער, איצטער ביים דערמאנען די ברענא און אמבראזיאנא, וואלט איך שוין געקענט האבען די געלעגנהייט, פאר אייך אויפצומישען מיינע קונסט אורטיילען, ווייל איך דאך פון דעסטוועגען אט דעם בעבער דערווייל לאזען אין א זייט, און זיך באנוגענען מיט דער באמערקונג, אז איך האב אט די שפיציגע געמבע, וואס גיט די בילדער פון דער לאמבארדישער שול, א געווי־סען שטריך פון סענטימענטאליטעט, אויך געזעהן אויך די גאסען פון מאילאנד, ביי אנדערע שענע לאמבארדינס.

פאר מיר איז תמיד געווען אויסערגעוועהנליך באלעהרענד, וועז איך האב די ווערק פון א שולע, געקענט אויך פארגלייכען מיט די ארינגאלען, וואס האבען דער שולע געדיענט פאר די מאדעלן; דעמאלט האב איך דעם כאראקטער פון דער שולע בעסער פאר־שטאנען. אזוי איז מיר פלוצלונג געוואָרען פארשטענדליך אויך דעם יאריד פון ראטערדאם, יאן סטין זיין געטליכסטער היי־טערקייט; אזוי האב איך אויך שפעטער צו אין לאנג־ארנא געלערנט ווי אזוי צו באגרייפען די אמת'דיגקייט פון די פארמען אין דעם ענערגישען גייסט פון די פלארענטינער, און אויך דעם סאן מארקא — די פארבענוואהרהייט און די טרוימערישע אויבערפלעכליכקייט פון די וועניציאנער. גענוג, קיין רוים, ליעבע נשמה, אפשר וועסטו זיך דארט דערהויבען צו דער אנשויאונג פון דער אידעאליטעט אוז צו דעם פארשטענדעניש פון ראפאעל.

און פון דעסטוועגען איין מערקווירדיגקייט פון מאילאנד, וועלכע איז אין יעדער הינזיכט די גרעסטע, זי קען איך ניט לאזען ניט דערמאנט — דאס איז דער דאם.

פון דער וויטענס זעהט ער אוים, ווי ער וואלט געווען אוים־

קאפיטעל XXIX.

איך בעט דיך, ליעבער לעזער, האלט מיך ניט פאר קיין אב־סאלוטען באנאפארטיסט; מיין פארעהרונג גילט ניט פאר די מעשים, נאר פאר דעם געניוס פון דעם מאן, וועלכער אט דער מאן הייסען אלעקסאנדער, צעזאר אדער נאפאלעאן. אומבעדינגט ליעב איך דעם לעצטען נאר ביז צום אכטצעהנטען ברומעיר — און דעמאלט האט ער פאראטען די פרייהייט. און געטאן האט ער דאס ניט אויס נויטוועגדיקייט, נאר אויס א באהאלטענער פאלליעבע פאר דעם אריסטאקראטיזם. נאפאלעאן באנאפארטע איז געווען אן אריסטאקראט, אן אדעליגער שונא פון דער בירגערליכער גלייכקייט, און עס איז געווען א קאלאסאל מיספארשטענדעניש, דאס, וואס די אירראפעאישע אריסטאקראטיע, רעפרעזענטירט פון ענגלאנד, האט איהם באקעמפט אזוי טויט פיינדליך; וואהרים וועלט ער האט אפילו נעהאט די כונה צו מאכען עטליכע ענדערונגען אין דעם פערזאנאל פון דער אריסטאקראטיע, וואלט ער דאך פון דעסטוועגען דעם גרעסטען טייל פון איהר און איהר פרינציפגעלאזט ווי עס איז, ער וואלט געווען אט די אריסטאקראטיע רעגענערירט, אנשטאט וואס זי שטארבט איצט אפ פון עלטערשוואכקייט, בלוט פארלוסט, און אויסגעמאטערטקייט פון איהר לעצטען, געווים פון איהר אמת'דיג לעצטען זיעג.

ליעבער לעזער! מיר ווילען זיך דא איינמאל פאר אלע מאל באהרשטענדיגען. איך לויב קיינמאל ניט די טאט, נאר דעם מענשליכען נייסט, די טאט איז נאר דאס קלייד פונ'ם נייסט, און די נעשיכטע איז ניט מעהר ווי די אלטע גארדראבע פון דעם מענשליכען נייסט. דאך האט די ליעבע טיילמאל ליעב אלטע רעק, און פונקט אזוי האב איך אויך ליעב דעם מאנטעל פון מארענגא.

זומער זעהר קיהל און הייטער און אנגענעהם, און דער דאָם וואָלט אויך געהאט זיין ווערט, ווען אפילו ער וואָלט געווען באשטימט פאר עפּיס אנדערש.

די פארענדיגונג פון דעם דאָם איז געווען איינער פון נאַפּאָ־לעאָנ'ס ליעבלינגס־געדאנקען, און ער האָט שוין ניט געהאלטען ווייט פון זיין ציעל, ווען זיין הערשאפט איז געבראָכען געוואָ־רען. די עסטרייכער פארענדיגען איצט דעם בנין. אויך דער בא־ריהמטער טריאומפטויער, וואָס וועט פארשליסען די סימפּלאָן־גאַס ווערט ווייטער געבויט. אודאי וועט ניט נאפּאָלעאָנס מאנומענט גע־שטעלט ווערען אויף דעם שפּיץ פון אָט דעם בויגען, ווי עס איז פריהער געווען באשטימט. אבער ווי עס זאָל ניט זיין, דער גרויסער קייזער האָט נאָך זיך געלאָזען א מאָנומענט, וואָס איז א סך בע־סער און דויערהאפטער ווי מאַרמאָר, און וואָס קיין עסטרייכער וועט ניט קענען אוועק נעמען פון אונזערע אויגען, ווען מיר אנדע־רע וועלען שוין לאנג זיין אָפּגעשניטען מיט דער קאָסע פון דער צייט און ווי דער שפּריי פונ'ם פעלד פארוועהט ווערען, וועט יענער מאָנומענט נאָך שטעהען פעסט; נייע דורות וועלען ארויסוואקסען פון דער ערד, וועלען שווינדעלדיג ארויפקוקען צו יענעם בילד און זיך ווידער לעגען אין דער ערד אריין; — און די צייט, ניט פעהיג אַזאַ בילד צו צושטערען, וועט זי זוכען עס איינצוהיעלען אין א נעבעל פון לעגענדען, און זיין אונגעהייערע געשיכטע וועט צום סוף ווערען א מיף.

אפשר וועט אין טויזענדער יאָהרען שפּעטער א שפּיצקעפּיגער שול־לעהרער באווייזען אין א וואוילקענעוודיגער דיסערטאציע, אַז דער נאַפּאָלעאָן באָנעפּארטע, איז איינס און דאָס זעלביגע וואָס יענער אנדערער טיטאן, וואָס האָט ביי די געטער צוגערויבט דאָס ליכט, און פאר דער דאָזיגער עברה, האָט מען איהם צוגעשמידט צו אן איינזאמען פעלז אין מיטען ים, וואו עס קומט יעדען טאָג אן אָד־לער און פרעסט אויף זיין הארץ.

אזוי גוט, טראץ די פיעלע שפראך־פארשיעדענקייטען. פונקט ווי עס איז פאראן א מאטעריעלע מלוכה פאליטיק, אזוי איז אויטער אויך פאראן א גייסטיגע פארטיי פאליטיק; און פונקט ווי די פאליטיק פון די מלוכות, וויל‌ען דעם קלענסטען קריג, וואס וועט אויסברעכען צווישען צווי אונבעדייטענדע מלוכות, גלייך צובלאזען צו אן אל־געמיינעם אייראפעאישען קריג, אין וועלכען אלע מלוכות וועל‌ען זיך, צי מיט מעהר, צי מיט ווי‌ניגער איבערגעבענהייט, אבער זיכער מיט אינטערעס ארייננמישען; אזוי קען אויך איטטער ניט פארקומען אין דער וועלט דער מינדסטער קאמף, ביי וועלכען די פארטיי פאליטיק זאל ניט גלייך דערקענען די אלגעמיינע גייסטיגע באדייטונג, און די ווייטעסטע און פרעמדארטיגסטע פארטייען, וועל‌ען געצוואונגען ווערען זיך צו באטייל‌יגען פאר אדער געגען. א דאנק אט דער פארטיי פאליטיק, וואס איך רוף גייסטיגע פאליטיק, וויל זיי־ערע אינטערעסען זענען גייסטיגע און וויל זייער **ultimae rationes** זענען ניט פון מעטאל, ווערען זיי טאקי, דורך דעם פיינדליך איינע אקעגען דער צווייטער, און באקעמפען זיך מיט הילף פון דער מלוכה־פאליטיק, צוויי גרויסע מאסען, וואס שטעהען רעדעו און בליקען. די לאזונגען און די רעפרעזענטאנטען פון אט די דאזיגע צוויי גרויסע פארטיי־מאסען בייטען זיך יעדען טאג, עס פעהל‌ען ניט קיין פארדרעהנישען, אפטמאל ענטשטעהען די גרעסטע מיספארשטענדנישען, און די דאזיגע מיספארשטענדנישען ווערען דורך די דיפלאמאטען. פון אט דער גייסטער־פאליטיק, דורך די שריפטשטעל‌ער, נאך גיכער פארמעהרט, איידער פארמינדערט; דאך וועו אפילו די קעפ מאכען טעות'ן, פיהל‌ען אבער די געמיטהער דער פאר ניט וועניגער, וואס זיי וויל‌ען, און די צייט שטעהט צו מיט איהר גרויסער או־פנאבע.

וואס איז אבער די גרויסע אויפגאבע פון אונזער צייט?

דאס איז די עמאנציפאציאן. ניט בלויז די עמאנציפאציאן פון די אירל‌ענדער, גריכען, פראנקפורטער אידען, וועסט אינדישע שווארצע, און נאך אזעל‌כע געדריקטע פעל‌קער, נאר עס איז די עמאנציפאציאן פון דער גאנצער וועלט, נאר באזונדער פון איירא־פא, וואס איז אויסגעוואקסען, און רייסט זיך איצטער פון די קינ־

„מיר זענען אויף דעם שלאכט פעלד פון מארענגא." אי, האט געלאכט מיין הארץ, ווען דער פאסטיליאן האט ארויסגעזאגט די דאזיגע ווערטער! איך בין צוזאמען מיט א זעהר פיינעם ליפלענ־דער, וואס האט מעהר געוואלט שפּעלען די ראל פון א רוס, אפגע־פאהרען פון מאילאנד פארנאכט, און צו מארגענס אין דער פריה, האב איך געזעהן די זון אויפגעהן איבער דעם באריהמטען שלאכט־פעלד.

דא האט דער גענעראל באנאפארטע דערלאנגט אזא שטאר־קען ציה אויס דעם בעכער פון רוהם, אז פון שכרות איז ער מיט אמאל געוואָרען קאנסול, קייזער און וועלט איינשלינגער, און ערשט אויף סט. העלענא האט ער זיך געקענט אויסניכטערן; מיר זענען אויך פאר'שכור'ט געווען, מיר האבען אלצדינג מיטגע'חלומ'ט, און פונקט אזוי ווי ער האבען מיר זיך אויפגעכאפט, און ווען מיר זענען געוואָרען ניכטער, האבען מיר געמאכט אלערליי חכמה'דיגע רעפ־לעקסיאנען. טיילמאל ווילט זיך אונז דא אויסדאכטען, אז דער רוהם פון קריג איז א פארעלטערט פארגעניגען, די מלחמות באקומען אן עדעלערע באדייטונג, און נאפאלעאן איז אפשר געווען דער לעצ־טער עראבערער.

עס זעהט ווירקליך אויס, ווי איצטער וואָלט געקעמפט געוואָ־רען פאר מעהר גייסטיגע אינטערעסען ווי מאטעריעלע, און ווי די וועלט געשיכטע זאל שוין ניט מעהר זיין קיין געשיכטע פון רוי־בערס, נאר א געשיכטע פון גייסטער. די הויפט קראפט, וואס האט אזוי גוט געקענט געבראכט ווערען צו באוועגען לטובה די פריוואטע צוועקען פון די עהרגייציגע און האבזיכטיגע פירשטען, דאס איז, די נאציאנאליטעט מיט איהר פוסטער גאוה און איהר שנאה, איז איצט צוקראכען און אפגעניצט; מיט יעדען טאג פארשווינדען אלץ מעהר און מעהר די נארישע נאציאנאל פאראורטיילען. אלע שאר־פע באזונדערקייטען געהען אונטער אין דער אלגעמיינקייט פון דער אייראפעאישער ציוויליזאציאן. אט זענען איצטער אין אייראפא ניט מעהר פאראנען קיין נאציאנען, נאר בלויז פארטייען, און עס איז וואונדערבאר צוצוקוקען ווי אט די פארטייען, דערקענען זעהר גוט, טראץ די פארשיעדענע פארבען, און ווי זיי פארשטעהן זיך

ביי א געשמאקען טיש? — יעמאלט וועלען מיר טרינקען דעם ערשטען טאאסט פאר די פראנצויזען. אודאי וועט נאך דויערען א לאנגע צייט איידער אט דער יום טוב וועט קענען געפייערט ווערען, ביז די עמאנציפאציאן וועט זיין דורכגעפיהרט; אבער סוף כל סוף וועט זי דאך קומען, אט די צייט, מיר וועלען ווערען גוט איינער מיט'ן אנדערן, און אלע גלייך, כדי צו זיצען ביים זעלביגען טיש; און יעמאלט וועלען מיר זיין פאראייניגט, און פאראייניגט וועלען מיר קעמפען אקעגען אנדערע וועלט איבלעז, אפשר גאר אקעגען דעם טויט — וועמענס ערענסטער סיסטעם פון גלייכקייט, באלויידיגט אונז וועניגסטענס ניט אזוי פיעל ווי די לאבענדיגע תורה פון ניט גלייכקייט פון דעם אריסטאקראטיזם.

שמייכעל נאר ניט, שפעטערדיגער לעזער, יעדע צייט גלויבט. אז איהר קאמף איז דער וויכטיגסטער. אט דאס איז אייגענטליך דער גלויבען פון דער צייט, און אט דעם גלויבען לעבט זי און שטארבט, און אויך מיר ווילען לעבען און שטארבען אין דער דאזיגער פרייהייט-רעליגיאן, וואס פארדיענט אפשר מעהר דעם נאמען רעליגיאן, ווי דער הויפער אפגעשטארבענער נשמה-געשפענסט, וואס מיר פלעגען נאך רופען מיט דעם נאמען — אונזער הייליגער קאמף, דאכט זיך אונז, איז דער וויכטיגסטער, פאר וועלכען עס איז וועז ניט איז געקעמפט געווארען אויף דער ערד, הגם א היסטארישער פארגעפיהל זאגט אונז, אז אמאל וועלען אונזערע אייניקלעך אראפקומען אויף דעם דאזיגען קאמף, אפשר מיט דער זעלביגער גלייכגילטיגקייט, מיט וועלכען מיר קוקען אראפ אויף דעם קאמף פון די ערשטע מענשען, וואס האבען געהאט צו קעמפען פונקט אקעגען אזעלכע אויסטערלישע ברואים, לינדוווערים און רויבריעזען.

דערשע לייצעם, וואם ווערען געהאלטען פון די פריווילעגירטע, די אריסטאקראטיע. עטליכע פילאזאפישע רעגעאטען פון דער פרייהייט, מעגען נאך כסדר האלטען אין איין אויסשמידען די פיינסטע קייטען פון ראיות, כדי אונז צו איבערצייגען, אז די מילי־אנען מענשען זענען באשאפען געוואָרען אלס חיות, וואם דארפען טראָגען די משא פון עטליכע טויזענד פריווילעגירטע ריטער; זיי וועלען אונז אבער דאם דאך ניט קענען איבערצייגען, אזוי לאנג, — ווי עס זאגט וואלטער, — זיי וועלען אונז ניט קענען פריהער אויפ־ווייזען, אז יענע זענען געקומען אויף דער וועלט מיט זאטלען אויף די רוקענס און די מיט שפּאָרען אויף די פיס.

יעדע צייט האָט איהרע אויפגאבען, און דורך זייער לעזונג רוקט זיך די מענשהייט ווייטער. די פריהערדיגע ניט גלייכקייט, וועלכע איז אין אייראָפּא געקומען דורך דעם פעאדאל־סיסטעם, איז אפשר געווען נויטוועגדיג, אדער א נויטוועגדיגע באדינגונג פאר דעם פאָרטשריט פון דער ציווילי־זאציאן; איצטער אבער שטעהט זי איהר נאָר אין וועג, דערפאר רודערט זי אויף די ציווילי־זירטע הער־צער. די פראנצויזען, אט דאם פאלק פון דער געזעלשאפט, האָט די דאזיגע ניט גלייכקייט, וואם שטויסט זיך אן צום שארפסטען מיט דעם פרינציפ פון דער געזעלשאפט, נויטוועגדיגערווייז, דערביטערט צום טיעפסטען. זיי האָבען געזוכט פאר זיך צו קריגען די גלייכ־קייט דורך דעם, וואם זיי האָבען לייכט אפּגעשניטען די קעפּ, פון יענע, וואם האָבען געוואָלט ניט אנדערש נאָר זיין העכער פאר אלע, און די רעוואלוציאן איז געוואָרען דער סיגנאל פאר דעם באַ־פרייאונגס־קריעג פון דער מענשהייט.

לאָמיר לויבען די פראנצויזען! זיי האָבען געזאָרגט פאר די צווויי גרעסטע בארערפענישען פון דער מענשליכער געזעלשאפט, פאר גוט עסען און פאר בירגערליכער גלייכקייט. אין דער קאָנ־קונסט און אין דער פרייהייט האָבען זיי געמאכט די גרעסטע פאָרטשריט. און וועז עם וועט קומען א צייט אוז מיר אלע וועלען זיך געפינען ווי גלייכע געסט ביי דעם גרויסען איבערבעט מאל־צייט, און מיר וועלען זיך פיהלען גוט — וואָרים וואם איז דען פאראן עפּיס בעסערס, ווי צו זיצען אין א געזעלשאפט פון גלייכע,

ווייטער קעמפען אין דעם חייליגען באפרייאונגס־קריג פון דער מענשהייט.

—וואר דענקט איצטער נאך וועגען מארענגא? האט נע־זאגט מיין מיטרייזענדער, דער ליפלענדישער רוס, וועז מיר זענען געפאהרען איבער דעם ניט פאראקערטען פעלד, — איצטער זענען אלע אויגען געווענדט צום באלקאן, וואו מיין לאנדסמאן ריעביטש, טוט אן די טערקען די טורבאנס, און נאך היינטיגעס יאהר וועלען מיר איינעמען קאנסטאנטינאפאל. זענט איהר פאר רוסלאנד?

דאס איז געווען א פראגע, וואס איך וואלט אומעטום ליעבער געענטפערט, ווי דא אויך דעם שלאכטפעלד פון מארענגא — אין דעם מארגען־נעבעל האב איך געזוהן דעם מאן מיט דעם דרייי־עקיגען היטעלע אוז דעם גרויזען קריעגסמאנטעל, ער האט זיך נע־זאגט שנעל ווי א געדאנק, פון דער ווייטענס האט אפגעשאלט ווי א שוידערדיג זיסער קלאנג: **Allons, enfants de La patrie** אוז דאך האב איך געענטפערט: יא איך בין פאר רוסלאנד.

אוז אין דער אמת'ן, ביי דעם וואונדערליכען אומבייט פון די לאזונגען אוז די רעפרעזענטאנטען אין דעם נרויסען קאמף, האט זיך איצטער געמאכט אזוי, אז דער הייסעסטער פריינד פון דער רעוואלוציאן זעהט די אויסלייזונג פון דער וועלט נאר אין רוס־לאנדס נצחון, אוז ער מוז באטראכטען דעם קייזער ניקאלאי פאר דעם פארקעמפער פון פרייהייט. א מארנער אומבייט! נאך פאר צוויי יאהרען האבען מיר אט דעם אמט אוועקגעבען צו אן ענגלישען מיניסטער, דער געשריי פון דעם הויך טאריישען האס נעגען דזשארדזש קעננינג האט אונז געפיהרט דערצו; אין די אדעליגע, ניט איידעלע קרענקונגען, וואס ער האט געהאט אויסצושטעהן, האבען מיר געזוהן די גראנטי פון זיין געטרייקייט, אוז וועז ער איז געשטארבען מיט דעם טויט פון א מארטירער, האבען מיר זיך אנגעטאן אין טרויער קלייידער, אוז דער אכטער אויגוסט איז געוואקרען א הייליגער טאג אין דעם קאלענדאר פון פרייהייט. די פאהן אבער האבען מיר צוריק אוועקגענומען פון דאונינג סטריט, אוז מיר האבען זי פארלאנגט אין פעטערבורג, אוז מיר האבען אויסגעליבען פאר

קאפיטעל XXX.

אויף דעם שלאכט פעלד פון מארענגא, קומען די באטראכטונ־
גען צו פליהען אין אזעלכענע מחנות. אז מען קען גלויבען, דאס
זענען דיזעלביגע מחנות, וואס ניט איינער האט זיי פלוצלינג גע־
מוזט אויפגעבען, און איצט דרעהען זיי זיך דארט ארום ווי הינד,
וואס האבען ניט קיין באלעבאטים. איך האב ליעב די שלאכט־
פעלדער. וואהרים ווי מוראדיג די מלחמה זאל ניט זיין, אזוי דריקט
זי דאך אויס די נייסטיגע גרויסקייט פון מענשען, וואס וואגט זיך
אקעגען צו שטעלען זיין ב־טערסטען שונא, דעם טויט. און ווער
רעדט נאך פון אט דעם דאזיגען שלאכטפעלד, וואו די פרייהייט
האט געטאנצט אויף בלוטיגע רויזען, דעם תאוה'דיגען כלה־טאנץ!
פראנקרייך איז דעמאלט געווען דער חתן, האט פארבעטען די גאנ־
צע וועלט צו איהר חתונה, און ווי זינגט דאס ליעד?

הורא! ביי יענעם קנם מאל,
דאן האט מען אנשטאט די טעפ,
צוקלאפט אריסטאקראטען־קעפ.

אבער וועה! יעדער צאל, וואס די מענשהייט געהט פארואוים,
קאסט טייכען בלוט; און איז דאס ניט אביסעל צו טייער? איז דאס
לעבען פון דעם יחיד ניט אפשר פונקט אזוי פיעל ווערט, ווי דאס
לעבען פון דעם גאנצען דור? — וואהרים יעדער איינציגער מענש
איז דאך שוין א וועלט, וואס איז מיט איהם געבוירען געווארען און
מיט איהם שטארבט זי, אונטער יעדער מצבה ליגט א וועלט נעשיכ־
טע — לאמיר בעסער ניט רעדען וועגען דעם! דאס פאסט פאר די
טויטע, וואס זענען דא געפאלען; מיר אבער לעבען און מיר ווילען

פונקט אזוי ווי דער אדעליגער פון סיאם, וואָס ווען ער דארף באַ־שטראפט ווערען, ווערט ער אריינגעלעגט אין א זיידענעם זאַק, און געשמיסען מיט פארפיומירטע שטעקענס, אָנשטאָט וואָס דער ביר־גערליכער פארזינדיגטער קריגט נאָר א ליינוואנדענעם זאַק און ניט קיין שמעקענדיגע שמיץ. נו, אָט אזא פריווילעגיע, אזוי ווי זי איז נאָר די איינציגע, וועלען מיר זי זיי פארגינען, אבי זיי קריגען נאָר, באזונדערס דער ענגלישער נאָביליטי. מעג מען מיך כסדר האלטען אין איין דערמאָנען אז אָט די נאָביליטי איז עס, וואָס האָט ביי דער דעספאָטיע צוגענומען די מאַגנא טשארטא און אז ענגלאנד, טראָצדעם וואָס ביי איהר עקזיסטירט נאָך די בירגערליכע שטאַנד אונגלייכהייט, האָט זי דאָך פארזיכערט די פערזענליכע פרייהייט, אז ענגלאנד איז געווען דער מקום מקלט פאר פרייע גייסטער, אין דער צייט ווען דער דעספאָטיזם האָט אונטערדריקט דעם גאנצען קאָנטינענט: — דאָס זענען Tempi passati ענגלאנד מיט איה־רע אריסטאָקראטען קענען שוין איצטער צו גרונד געהן, פרייע גייס־טער האָבען איצטער פאר א נויט נאָך א בעסערן מקום מקלט, און וואָלט אפילו גאנץ אייראָפּא געוואָרען איין גרויסע תפיסה, וואָלט איצטער נאָך אלץ זיך געפונען איין איינציג לאָך, וואו מען קען זיך באהאלטען. דאָס איז אמעריקא. און א דאנק גאָט! דאָס לאָך איז נאָך גרעסער ווי די תפיסה גופא.

אָבער דאָס אלץ זענען בלויז לעכערליכע גרילען; פארגלייכט מען אין דעם ענין פון פרייהייט ענגלאנד מיט רוסלאנד, אזוי בלייבט דאָך ביי קיינעם ניט קיין ספק ניט, פאר וועמען זיך איינ־צושטעלען. די פרייהייט איז געקומען קיין ענגלאנד פון היסטאָרישע סבות, אין רוסלאנד פון פרינציפּען. ווי די סבות אליין, אזוי טראָ־גען אויך זייערע רעזולטאַטען דעם שטעמפּעל פון מיטעלאלטער. גאנץ ענגלאנד איז פארשטיינערט אין מיטעלאלטערליכע אינסטי־טוציאָנען, אונטער וועלכע די אריסטאָקראטיע האָט זיך באפעסטיגט און ערווארט דעם קאמף אויף לעבען און טויט. יענע פרינציפּען אבער פון וועלכע עס איז ענטשטאַנען די רוסישע פרייהייט, אָדער אפשר בעסער: וואָס האלט זיך מיט יעדען טאָג אין ענטוויקלען, דאָס זענען די ליבעראלע אידעען פון אונזער נייעסטער צייט; די

איהר טרענער, דעם קייזער ניקאלאי, דעם ריטער פון אייראפא, דער וואס האט באשיצט די גריכישע אלמנות און יתומים פון אזיאטישע בארבארען, און האט אין דעם דאזיגען דעם נאבעלען קאמף זיבער פארדיענט זיינע שפארען. דאס־מאל האט זיך ווידער באוויזען די געוועהנליכע ערשיינונג, אז אונזערע רעפרעזענטאנטען האבען מיר מעהר צו פארדאנקען די מאיאריטעט פון אונזערע שונאים, ווי אונזער אייגענעם אויסוואהל. וואהרים אזוי שנעל ווי מיר האבען דערזעהן ווער עס איז דאס אין יענער וואונדערליכ־צוזאמענגעשטעלטער געמיינדע, וואס האבען געבעטען ביי גאט אז טערקיי זאל געווינען און רוסלאנד פארלירען, אזוי האבען מיר באלד באמערקט ווער עס זענען דאס אונזערע פרייגד, אדער בעסער געזאגט: ווער עס איז דער שרעק פון אונזערע שונאים. אי, האט דאס דער ליעבער גאט אין הימעל געמוזט לאכען, ווען ער האט אין דערזעלביגער צייט געהערט בעטען פאר דעם, אז די לבנה זאל זיעגען, סאי פון וועלינגטאן, דעם גרויסמופטי, דעם פויפסט, פון ראטשילד דעם ערשטען, פון מעטערניכען און פון א גאנצע כאליאסטרע ריטער, גלחים און טערקען!

דאס וואס די אלארמיסטען האבען ביז אהער דערצעהלט מעשיות וועגען דער געפאהר, וואס קען קומען דורך דעם איבער'ן גרויסען רוסלאנד, איז נארישׂ. וועניגסטענס האבען מיר דייטשען נאר ניט צו ריזיקירען. אביסעל מעהר אדער אביסעל ווינציגער קנעכטישקייט, פאר דעם דארפען מיר זיך ניט שרעקען, דארט וואו עס שטעהט צו געווינען דאס העכסטע, די באפרייאונג פון דעם איבערבלייבענישׂ פון דעם פעאדאליזם און קלעריקאליזם. מען סטראשעט אונז מיט דער הערשאפט פון דער קנוט, אבער איך וואלט פארליעב געגומען אביסעל קנוט, וועז איך זאל נאר ווי־סען, אז אונזערע שונאים וועלען זי אויך באקומען. איך ווייל אבער וועטען, אז זיי וועלען, ווי זיי האבען עס תמיד געטאן, הינטיש זיך אונטערלעקען אקעגען דער נייער מאכט, און שמייכלען גראציעז, און אזוי ווי געקנוטעט ווערען וועלען זיי דאך מוזען, וועלען זיי זיך דערפאר אויסבעטען א פריוויליגיע צו קריגען אז עהרען־קנוט.

קאפיטעל XXXI.

איך בין פאר רוסלאנד — האב איך געזאגט אויף דעם שלאכט־פעלד פון מארענגא און בין ארונטער פון וואגען אויף עטליכע מי־נוטען, כדי אפצוהאלטען מיין שטיל מארגען־געבעט.

ווי פון אונטער א טריאומפבויגען פון קאלאסאלע וואלקענס איז ארויס די זון, זיגרייך, לוסטיג, זיכער, און האט צוגעזאגט א שענעם טאג. מיר אבער איז געווען אויפ'ן הארצען, ווי דער ארי־מער לבנה, וואס איז נאך געשטאנען א בלאסע אין הימעל. זי האט דורכגעוואנדעלט איהר איינזאמען וועג, אין דער וויסטער נאכט, וועו דאס גליק איז געשלאפען, און נאר געשפענסטער, סאוועס און זינדיגע האבען זיך ארומגעטריבען; און איצטער וועו דער יונגער טאג איז ארויס מיט זיינע יובעלדינג שטראהלען און זיין פלאטער־דיגער מארגען־רויטקייט, איצטער מוז זי אוועק פון דאנען — נאך איין אומעטיגען בליק צו דעם גרויסען וועלט ליכט, און זי איז פארשוואונדען ווי א דופטיגער נעבעל.

— עס וועט זיין א שענער טאג — האט אויסגערופען פונ'ם וואגען מיין מיטרייזענדער — יא, עס וועט זיין א שענער טאג — האט געענטפערט שטיל מיין בעטענדיג הארץ און האט געציטערט פאר אומעט און פרייד. יא, עס וועט זיין א שענער טאג. די פרי־הייטס־זון וועט די ערד גליקליכער אנווארימען, ווי אלע אריסטא־קראטישע שטערען צוזאמענגענומען; א נייער דור וועט ארויסבליי־העז, די פרוכט פון א פרייער צוזאמענקונפט, ניט אין דעם צוואנגס־בעט און אונטער דער קאנטראל פון גייסטליכע אקציז־ניקעס; צוזאמען מיט דער פרייער געבורט, וועלען אין דעם מענ־שען אויך קומען פרייע געפיהלען און פרייע געדאנקען, פון וועלכע מיר, די געבוירענע קנעכט האבען גאר קיין אהנונג ניט— אוי!

רוסישע רעגירונג איז דורכגעדרונגען פון די דאָזיגע אידעען, איהר אונבאשרענקטער אבסאָלוטיזם איז פיעל מעהר א מין דיק־טאטור, כדי צו לאָזען יענע אידעען אונמיטעלבאר אריינטרעטען אין לעבען; די דאָזיגע רעגירונג האָט ניט איהרע וואָרצלען אין פעאָדאליזם און קלעריקאליזם, פארקעהרט, זי שטעהט גאָר אקע־גען דער מאכט פונ'ם אַדעל און דער קירך; קאטהארינא האָט שוין באשרענקט די מאכט פון דער קירך, און דער רוסישער אַדעל ענט־שטעהט דורך פארדיענסטען וואָס איינער פארדיענט זיך ביי דער מלוכה; רוסלאנד איז א דעמאָקראַטישע מלוכה, און איך וואָלט זי אפילו אָנגערופען א קריסטליכע מלוכה, ווען איך זאָל וועלען באנוצען אָט דאָס אזוי אָפט מיסברויכטע וואָרט אין זיין זיסעס־טען, וועלטבירגערליכסטען זין; וואָרים די רוסען ווערען באפרייט פון דער ענגהארציקייט פון דעם היידנישען נאַציאָנאליזם, שוין דורך דעם פארנעם פון זייער מלוכה. זיי זענען קאָסמאָפּאָליטען, אָדער ווענינסטענס זעקסטעל־קאָסמאָפּאָליטען, וואָרים רוסלאנד מאכט אויס כמעט א זעקסטעל טייל פון דער באוואוינטער וועלט.

און ווירקליך, ווען עמיצער א דייטשער־רוס, ווי למשל מיין ליפלענדישער מיטרייזענדער, גרויסט זיך פּאַטריאָטיש, און רעדט פון אונזער רוסלאנד און אונזער דיעביטש, קומט עס מיר פאָר, ווי איך וואָלט הערען א הערינג, וועלכע גיט אָן דעם ים הגדול פאר זיין פאָטערלאנד, און דעם וואלפיש פאר זיין לאנדסמאן.

קאפיטעל XXXII.

מיטאג־צייט, וועו די זון האט געברענט, האבען מיר געזוכט אן אברוה אין א פראנציסקאנער קלויסטער, וואס איז געשטאנען אויף א היבש בערגל, און מיט זיינע טונקעלע צופרעסען און וויסע מאנאכען, האט ער ארונטער געקוקט ווי א יאגד־שלאס פון דער אמונה אין די הייטערע גרינע טאלען פון די אפענינען. דאס אין געווען א שענע געבוידע; איך בין בכלל פארביי געפאהרען זעהר מערקווירדיגע קלויסטערס און קירכען. א חוץ דאס קארטהויז אין מאנץ, וואס איך האב נאר געזעהן פון דרויסען. איך האב אפט ניט געוואוסט, צי זאל איך מעהר באוואונדערן די שענקייט פון דער געגענד, אדער די גרויסקייט פון די אלטע קירכען, אדער די פונקט אזוי גרויסע, שטיינפעסטע געזינונג פון זייערע אויפבויער, וואס האבען געקענט זעהן פאראויס, אז א שפעטערדיג אור־אייניקעל ווען ערשט זיין אימשטאנד, אזא בוי־ווערק צו פארענדיגען, און פון דעסטוועגען האבען זיי ניט קוקענדיג דארויף, גאנץ רוהיג געלעגט דעם גרונד־שטיין, און געטראגען א שטיין נאך א שטיין, ביז דער טויט האט זיי אוועקגערופען פון דער ארבייט, און אנדערע בוימייסטערס האבען ווייטער געארבייט און דערנאך זיך אויך אוועקגעלעגט אפרוהען פונקט ווי זיי — אלע מיט דעם פעסטען גלויבען אין דער אייביקייט פון דער קאטוילישער רעליגיאן. און מיט א פעסטען צוטרוי, אז די שפעטערדיגע דורות, וועלען בויען ווייטער, דארט וואו זייערע אבות האבען אויפגעהערט.

דאס איז געווען דער גלויבען פון דער צייט, און די אלטע בוי־מייסטערס האבען געלעבט און זענען אייניגעשלאפען אין דעם

זיי וועלען פונקט אזוי וועניג זיך קענען זיך פֿארשטעלען, ווי שרעק־ליך עס איז געווען די נאכט, אין וועמענם פינסטערניש מיר האבען געמוזט לעבען. און ווי גרויליך מיר האבען געהאט צו קעמפען מיט די מיאוסע רוחות, טעמפּע סאָוועס, און יענע צבועקעס אין דער גע־שטאלט פון הייליגע! אוי, מיר ארימע קעמפערס, וואס מיר האָ־בען זיך דאס געמוזט אין אונזער צייט דורכשלאָגען אין אזעלכענע מלחמות. און וועו דער טאָג פון נצחון שטראהלט ארוים, זענען מיר מיעד און בלייך! די גלוט פון דעם זונענאויפגאנג וועט מעהר ניט רויט מאכען אונזערע באקען, און מעהר ניט קענען דערוואַרעמען אונזערע הערצער, מיר וועלען אפּשטאַרבען, ווי די אוועקגעהענדיגע לבנה — צו קורץ איז דער וועג, אויף וועלכען די מענשען וואנ־דערן. דער סוף — דער קבר פון וועלכען קיינער קען זיך ניט אויס־קויפען.

איך וויים ווירקליך ניט, צו איך פֿארדיען מיר, אז מען זאָל אמאָל מיין ארון באציערען מיט א לאַרבעער קראנץ. די פּאָעזיע, ווי שטארק איך האָב זי ניט געליעבט, איז פאר מיר תמיד געווען א הייליג שפּיעלצייג, אדער א געהייליגט מיטעל פאר הימלישע צוועק־קען. איך האָב קיינמאָל ניט געלעגט קיין גרויסען ווערט אויף דיכ־טער־רום, און צי מען לויבט מיינע ליעדער, אדער מען לאכט פון זיי, דאס אַרט מיך וועניג. אבער א שווערד ז א ל מען לייגען אויף מיין ארון; וואַרים איך בין געווען א בראַווער סאָלדאט אין דעם באפרייאונגס קריג פון דער מענשהייט.

קאפיטעל XXXIII.

די דאזיגע שטאדט איז אלט און אהן אלטערטימליכקייט, ענג און אהן היימישקייט, און מיאוס איבער אלע גרעניצען. זי איז געבויט אויף א פעלז צופוסענס פון אמפיטעאטראלישע בערג, וואס נעמען אויף ארום דעם שענסטען ים־בוזים. די געניעזער האבען דאס פון דער נאטור באקומען דעם בעסטען און זיכערסטען האפען. וויל די שטאדט איז, ווי געזאגט, געבויט אויף איין אייניגען פעלז, דערפאר כדי איינצושפארען פלאץ, האבען די הייזער געמוזט געבויט ווערען זעהר הויך און די נאסען זעהר שמאל. אזוי, או די נאסען זענען כמעט אלע פינסטער. און נאר אין צוויי פון זיי קען פאהרען א וואגען. אבער די הייזער דיענען דא פאר די איינוואוינער, וואס זענען צומייסטענס סוחרים, כמעט אלע פאר שפייכלערס, סקלאדען פון סחורה, און ביינאכט פאר אן ארט צום שלאפען; דעם גאנצען ליעבען טאג לויפען זיי ארום איבער דער שטאדט, אדער זיצען פאר די טירען פון זייערע הייזער, אדער בעסער גאזאגט, אין די טירען. וואהרים וועז ניט וואלטען זיי זיך אננעשלאגען מיט די קניה אן די שכנים פון אקעגען איבער.

פון דער ים־זייט באזונדערס ארום פארנאכט ציים, זעהט די שטאדט אוים שענער. דא ליגט זי ביים ים ווי א בלייכער סקעלעט פון אן ארויסגעוואקסענער ריעזיגער חיה, טונקעלע מוראשקעס. וואס רופען זיך געניעזער, קריכען דערין ארום, די בלויע ים־כוואליעס באשפיעלען זי פלאפלענדיג ווי א ליער פון אן אם, די לבנה דאס בלאסע אויג פון דער נאכט, קוקט ארא דארויף מיט אומעט.

אינ׳ם גארטען פון דעם פאלאצא דאריא, שטעהט דער אלטער ים־גבור אלס נעפטון אין א גרויסען וואסער באסיין. אבער די כטאטוע איז אפגעטראגען און אפגעלעבט. דאס וואסער איז אויס־

דאָויגען גלויבען. דאָ לויגען זיי איצטער פאר די טירען פון יענע אלטע קירכען, אוּן מען מעג זיי ווינשען, אז זיי זאָלען זיך אמת׳דיג גוט שלאָפען, אוּן אז דאָס לאכען פון דער נייער צייט זאָל זיי ניט אויפוועקען. נאָר באזונדערס אָט יענע, וואָס לויגען לעבען אלטע קירכען, וואָס זענען ניט פארטיג געוואָרען. פאר אזוינע, וואָלט עס געווען זעהר שלעכט, ווען זיי וואָלטען זיך ביינאכט פלוצים אויפגעאפט, אוּן ביים שמערצליכען שיין פון דער לבנה זיך ארומגעקוקט אויף זייער ניט פארענדיגטע ארבייט, אוּן באלד באמערקט, אז די צייט פון ווייטער בויען האָט אויפגעהערט, אוּן אז זייער גאנץ לעבען איז געווען נוצלאָז אוּן נאריש.

אזוי רעדט די היינטיגע נייע צייט, וואָס האָט אן אנדערע אויפגאבע, אן אנדערן גלויבען.

איך האָב אמאל געהערט אין קעלן, ווי א קליין אינגעל האָט געפרעגט זיין מאמען, פארוואָס מען פארענדיגט ניט די דאָמען, וואָס זענען נאָר האלב אויפגעבויט. דאָס איז געווען א שען אינגעל. אוּן איך האָב איהם געקושט די קלוגע אויגען, אוּן אזוי ווי זיין מאמע האָט איהם ניט געקענט געבען קיין ריכטיגען ענטפער, האָב איך איהם נעזאָגט, אז היינט האָבען די מענשען נאָר עפּים אנדערש צו טון.

ניט ווייט פון נענוא, אויף דעם שפיץ פון די אפּענינען, זעהט מען דעם ים. צווישען די גרינע שפיצען פון די בערג, באווייזט זיך דאָס בלויע וואסער. אוּן שיפען וואָס מען דערזעהט דא אוּן דאָרטען, זעהען אויס ווי זיי וואָלטען מיט די פולע זעגלען זיך געטראגען איבער די בערג. האָט מען אבער פאר זיך אָט דאָס בילד אין א פאר־נאכט, ווען די לעצטע שטראהלען פון דער זון הויבען אָן זייער וואונדערליכען שפיעל מיט די ערשטע שאטענס פון אבענד, אוּן אלע פארבען אוּן אלע פארמען פארוועבען זיך ווי נעבלעט, דעמאָלט ווערט איינעם מאדנע לעגענדאריש אויף דער נשמה. דער וואָגען קייקעלט זיך בארג אראָפּ. די שלעפעריג זיסעסטע בילדער פון דער נשמה, ווערען אויפגעטרייסעלט אוּן דרעמלען ווידער אייַן, אוּן ענדליך חלומ׳ט זיך איינעם ער איז אין נענוא.

ניט אויסקלעהרען — און פון דעסטוועגען פאלט מיר אפטמאל איין, אז ביידע האבען דאך עהנליכקייטען, וואס איך קען מיר מעהר פארשטעלען ווי זעהן בחוש. אפשר איז אין זיי פארבארגען לאנג־מאנשאפטליכע אייגענארטיגקייטען, וואס רעדען צום דריטען לאנדסמאן, דאס הייסט, צו מיר, ווי מיט שטילע, היימישע קלאנגען. אט די געהיימע קרובה'שאפט באשטעהט אבער קיינמאל ניט אין דער נידערלענדישער הייטערקייט און פארבענלוסט, וואס לאכט אונז אקעגען פון אלע רובענס בילדער, אזוי אז מען קען מיינען, ער האט זיי געמאלט וועג ער איז געווען שבור פון דעם פרעה־ליכסטען רהיין־וויין, אין דער צייט, וואס ארום איהם האט געיר־בעלט טאנצענדיגע קירמעס־מוזיק. ווירקליך, די בילדער פון קאר־געליוס, זעהען גיכער אוים, ווי זיי וואלטען געמאלט געווארען אין „גוטען פרייטאג", אין דער צייט וואס די שווערמוטיגע ליידענס־לי־דער פון דער פראצעסיאן, האבען זיך געצויגען איבער די גאסען און געפונען א ווידער־קלאנג אין דעם אטלעיער און אינ'ם הארצען פון מאהלער. אין דער פראדוקטיוויטעט, אין דער געוואגטקייט פון שאפען, אין דער נעניאלער אורשפרינגליכקייט זענען זיי מעהר עהנליך איינער צום אנדערן. ביידע זענען זיי געבוירענע מאהלער, און געהערען צו דעם ציקלוס פון גרויסע מיסטערס, וואס האבען צום גרעסטען טייל געבליהט אין דער צייט פון ראפאעל. א צייט וואס האט אויך רובענס נאך געקענט אויסאיבען איהר אייגנפלוס אונמיטעלבאר, וועלכע איז אבער פון אונזער צייט אזוי ווייט אפגע־שיידט, אז פאר דער ערשיינונג פון א פעטער קארנעליוס דערשרע־קען מיר זיך שיער; טיילמאל קומט ער אונז פאר, ווי דער גייסט פון איינעם פון יענע גרויסע מאהלער פון דער ראפאעלשער צייט, וואס איז אויפגעשטאנען פון קבר כדי צו מאהלען נאך עטליכע בילדער. א טויטער באשעפער, וואס האט זיך אליין צוריק לע־בעריג געמאכט, דורך דעם מיטבאנראבענעם, אינוועניג־וואוינענדי־גען לעבענס־וואהרט. באטראכטען מיר זיינע בילדער, אזוי זעהען מיר זיי, ווי מיט די אויגען פון דעם פופצעהנטען יאהרהונדערט. געשפענסטיש זענען די קלייידער, פונקט ווי זיי וואלטען פאר אונז פארבייגערוישט אין מיטען נאכט, די לייבער זענען קרעפטיג, ווי

געטריקענט, און די מעווען וואוינען אין די שווארצע ציפּרעסען. ווי א אינגעל, וואָס האָט תמיד אין זינען זיינע קאָמעדיען, האָב איך ביי דעם נאָמען דאָריא גלייך זיך דערמאָנט אָן פרידריך שיללער, דעם עדעלסטען, ווען אויך ניט דעם גרעסטען דיכטער פון די דייטשען.

הגם די מייסטע פון זיי האלטען ביים איינפאלען, זענען דאָך די פּאַלאַצען פון די אמאָליגע מאכטהאָבער פון גענוא, פון דער נאָבילי, זעהר שען, און פול מיט פּראכט. זיי שטעהען צו מייסטענס אויף די צוויי גרויסע גאַסען, וועלכע הייסען סטראדא נאָווא און באַלבי. דער פּאַלאַץ דוראַציאָ איז דער מערקווירדיגסטער. דאָ זענען פאַראן שענע בילדער, און צווישען זיי פּאול ווראָנעא'ס קריסטוס, וועמען מאַריא מאַגדאַלענא ווישט אָפּ די געוואַשענע פיס. אָט די מאַגדאַלענא איז אזוי שען, אז מען דארף זיך שרעקען, זי זאָל ניט נאָכאַמאָל פארפיהרט ווערען. איך בין לאנג געשטאַנען פאר איהר — אַי, זי האָט ניט אויפגעהויבען די אויגען! קריסטוס שטעהט דאָ ווי א רעליגיאָנס־האמלעט: a Nunnery דאָ האָב איך אויך געפונען עטליכע האָלענדער און פיינע בילדער פון רובענס; די לעצטע זיינען אין גאַנצען דורכגעדרונגען מיט דער גאנצער הייטערקייט פון יענעם נידערלענדישען טיטאַן, וועמענס גייסטיגע פליגעל זענען געווען אזוי שטארק, אז ער איז ארויפגעפלויגען ביז צו דער זון, הגם נאָך זיינע פיס האָבען נאָכגעהאנגען הונדערט צענטער האָלענדישער קעז. איך קען ניט פארביי געהען דאָס קלענסטע בילד פון אָט דעם גרויסען מאהלער, אז איך זאָל ניט באצאָהלען דעם מס פון מיין באוואונדערונג. און דאָס, נאָך מעהר, ווייל עס איז איצטער די מאָדע איהם צו באטראכטען און א ציה טאָן מיט די אקסלען. די היסטאָרישע שולע אין מינכען ווייזט זיך באזונדערס גרויס אין אזוינע באטראכטונגען. מען דארף נאָר א קוק טאָן מיט וואָס פאר א גרינגשעצונג דער לאנגהאָריגער קאָרנעליאנער געהט דורך דעם רובענס־זאאַל! און אפשר אָבער לאָזט זיך דער טעות פון די יונגע ערקלעהרען, ווען מען באטראכט דעם גרויסען היפּך צווישען פּעטער קאָרנעליוס און פּעטער פּאול רובענס. קיין גרעסערער היפּך לאָזט זיך שוין כמעט

פון פּיעטעט, וואָרים איך האָב זיך דערמאָנט, אז זי איז מיט ליעבע געלעגען אויף מיינע קליינע פינגער און מיר געהאָלפען ציהען עט־ליכע געזיכטסקאָנטורען, ווען איך האָב, זייענדיג א קליין אינגעל, זיך געלערנט צייכענען אין דער דיסעלדאָרפער אַקאַדעמיע.

דורך א כשוף געצייבענט ריכטיג ווי א טרוים. געוואלדיג אמת, נאר ווען עס פעהלט זיי בלוט. דאס פולסירענדיגע לעבען, די פארב. א קארנעליום איז א באשעפער. דאך ווען מיר באטראכטען זיינע שאפונגען, דאכט זיך אונז אויס, אז קיינע פון זיי קענען ניט לאנג לעבען, ווי זיי וואלטען אלע געמאלט געווארען א שעה פאר'ן טויט, ווי זיי וואלטען געטראגען דעם אומעטיגען פארגעפיהל פון שטארבען. רובענס געשטאלטען, טראץ זייער הייטערקייט, דערוועקען אויך אין אונזער נשמה אן עהנליך געפיהל, זיי זעהען אויך אויס פונקט אזוי ווי זיי וואלטען אין זיך געטראגען דעם זאמען פון טויט, און אונז דאכט, אז אט, אט וועלען זיי טאקי דורך זייער איבערפלום פון לעבען, דורך זייער רויטער פולבלוטיקייט פלוצלינג קריגען דעם שלאק. אט דאס איז זי אפשר די געהיימע קרובה־שאפט, ווען מיר אהנען אזוי וואונדערליך, ווען מיר פארגלייכען מיסטערס. די העכסטע לוסט אין עטליכע בילדער פון רובענס און דער טיפעפט אומעט און די בילדער פון קארנעליוס, דערוועקען אין אונז אפשר דעם זעלביגען גפיהל. פון וואנען נעמט זיך אבער אט דעם אומעט צו א נידערלענדער? דאס האט אפשר צו טאן מיט דעם שוידערליכען באוואוסטזיין, אז ער געהערט צו א לאנג שוין פארקלונגענער צייט. און אז זיין לעבען איז א מיסטישע נאכ־שיקונג. — ווארים וועה! ער איז ניט נאר דער אינציגער גרויסער מאהלער, ווען לעבט איצטער, נאר אפשר אויך דער לעצטער, ווען וועט מאלען אויף דער דאזיגער ערד; פאר איהם ביז צו דער צייט פון די קאראטשי'ס, איז איין לאנגע פינסטערניש, און הינטער איהם שליסען זיך ווידער צונויף די שאטענס. זיין האנד איז א ליכטיגע, אינזאמע גייסטער האנד אין דער נאכט פון דער קונסט, און די בילדער, ווען זי מאלט, טראגען דעם אונהיימליכען טרויר־ער, פון אזא ערענסטער, אפשטויסענדיגער צוריקגעצויגענקייט. איך האב קיינמאל ניט גענקענט באטראכטען אט די לעצטע מאלער'שע האנד, אהן א גהיימען שוידער, ווען איך האב געזעהן דעם מאן אליין, דעם קלייגעם, ביסטערן מענש מיט די הייסע אויגען. און דאך האט די דאזיגע האנד ווידער דערוועקט אין מיר דעם גפיהל

דער געדאנק, אז מיר שטארבען ניט אָפּ ווי אָריגינאַלען, נאָר ווי קאָפּיעס פון לאנג שוין פארגעסענע מענשען, וואָס זענען געווען גלייך צו אונז גייסטיג און קערפּערליך, און נאָך אונז וועלען גע־בוירען ווערען מענשען, וואָס וועלען ווידער אין גאנצען פיהלען און דענקען ווי מיר, און אז אויך זיי וועט דער טויט פּונקט אזוי פאר־ניכטען — דאָס איז א טרויעריגער אייביגער שפּיעל, וואָס האלט זיך אין איין איבער'חזר'ן, ביי וועלכען די ערד מוז אלץ מעהר און מעהר ארויסברענגען וויפיעל דער טויט קען צושטערען, אזוי, אז זי מוז אין אזא נויט, מעהר זאָרגען פאר דער אויפהאלטונג פון מין, איידער פאר דער אָריגינאַליטעט פון די יחידים.

וואונדערבאר האָט מיך פארכאפּט דער מיסטישער שוידער פון אָט דעם געדאנק, בעת איך האָב אין פּאלאץ דוראצאָ געזעהן די פּארטרעטען פון די שעהנע גענועזערינס, און צווישען זיי איין בילד, וואָס האָט אין מיין נשמה ארויסגערופען א זיסען שטורעם, פון וועלכען אז איך טראכט דערפון נאָך איצטער, ציטערן מיר די אויגען־דעקלעך — דאָס איז געווען א בילד פון דער טויטער מאַריא.

דער איופזעהער פון דער גאלעריע האָט אפילו געוואָלט האָ־בען, אז דאָס בילד שטעלט פאָר א הערצאָגין פון גענוא און האָט צוגעגעבען אין זיין ציצעראנישען טאָן: עס איז געמאָלט געוואָ־רען פון דזשוארדזשיא בארבארעל'דעל קאסטעלפראנקאָ דע טרע־ווידזשוארע, וועמען מען האָט גערופען סתם דזשאָרדזשיאנע. דאָס איז געווען איינער פון די גרעסטע מאלערס פון דער ווענעצישער שולע, איז געבוירען געוואָרען אינ'ם יאָהר 1477 און איז געשטאָר־בען אינ'ם יאָהר 1511.

זאָל זיין, סיניאָר קוסטאָד. דאָס בילד איז גוט געטראָפען, מעג עס אפילו האָבען געווען געמאָלט מיט עטליכע הונדערט יאָהר פריהער, דאָס איז ניט קיין חסרון. די צייכענונג איז ריכטיג. די פארב אויסגעצייכענט, דער קנייטש פון די פאלבען אויף דעם ברוסט־געוואנד פאָרטרעפליך. זייט זשע אזוי גוט און נעמט דאָס בילד אראָפּ פון דער וואנד אויף עטליכע אויגענבליק, איך וויל נאָר אראָפּ בלאָזען דעם שטויב פון די ליפּען, און אויך אוועקשארען

קאפיטעל XXXIV.

די זאמלונג פון פּאָרטרעטען פון שענע גענועזערינס. וואָס ווערען געוויזען אין פּאלאץ דוראצאָ, טאָר איך ניט לאָזען ניט דער־מאָנט. קיין זאך אויף דער וועלט קען אונז ניט מאכען אזוי טרויע־ריג געשטימט, ווי דאָס ווען מיר באטראכטען די פּאָרטרעטען פון שע־נע פרויען, וואָס זענען שוין טויט עטליכע הונדערט יאָהר. מעלאנכאָ־ליש קריכט איבער אונז דער געדאנק, אז די אָריגינאלען פון יענע בילדער, פון אָט יענע אלע שענהייטען, וואָס זענען געווען אזוי ליעבליך, אזוי קאָקעט, אזוי וויציג, אזוי שאלקהאפטיג און אזוי שווערמעריש; פון יענע אלע מאי־קעפּלעך מיט די אַפּריל קאפּריזען, פון יענעם גאנצען פרויען פריהלינג איז ניט געבליבען מעהר ווי אָט די דאָזיגע בונטע שאָטענס, וועלכע, א מאלער, וואָס איז שוין אויך פון לאנג פארפוילט, האָט געמאָלט אויף א שטיקעל ליינוואנד, וואָס מיט דער צייט וועט עס אויך ווערען שטויב און פארוועהען. אזוי געהט יעדעס לעבען, דאָס שענע ווי דאָס מיאוס'ע, פאראי־בער אָהן שפּור. דער טויט, אָט דער דאַרער פּעדאנט, פארשוינט ניט די רויז פּונקט ווי ער שוינט ניט דעם דאָרן. ער פארגעסט אויך ניט דאָס איינזאמסטע זאנגעלע אין דער ווייטעסטער וויל־דערניש. ער צושטערט גרינדליך און אָהן אן אויפהער. און אומעטום זעהען מיר ווי די פלאנצען און חיות, די מענשען און זייערע ווערק, ווערען צוריבען אויף שטויב. און אפילו יענע עגיפּטישע פּיראמי־דען, וואָס זעהען אויס, ווי זיי וואָלטען זיך איהם אקעגען געשטעלט, זענען נאָר טראפעען פון זיין מאכט, מצבות פון דער פארגאנגענ־הייט, פון אוראלטע קעניגליכע קברים.

אָבער נאָך ערגער, ווי דאָס דאָזיגע געפיהל פון אייביגען שטאר־בען. פון א וויסטער, גענעצדיגער פארניכטונג, כאפּט אונז ארום

II
די בעדער פון לוקא

די שפּין, וואָס זיצט אין עק פון ראהם — מאריא האָט אלעמאל געהאט אן עקעל פאר שפּינען.

„עקסצעלענצא זעהט אויס צו זיין א גוטער מבין."

— דאָס האָב איך ניט געוואוסט, סיניאָר קוסטאָד. איך האָב נאָר דאָס טאלענט צו ווערען גערירט ביי מאנכע בילדער, און דאן ווערט מיר אביסעל פייכט אין די אויגען. אבער וואָס זעה איך! פון וועמען איז דאָס פאָרטרעט פון דעם מאן אין שווארצען מאנטעל, וואָס הענגט דאָרטען?

„דאָס איז אויך פון דושאָרדושיאנע. א מייסטערשטיק."

— איך בעט אייך, סיניאָר, זייט אזוי גוט און נעמט אויך דאָס אראָפּ פון דער וואנד און האלט עס דא איין אויגענבליק פאר'ן שפּיגעל, כדי איך זאָל קענען פארגלייכען צי איך זעה ניט אוים עהנליך צו אָט דעם בילד.

„עקסצעלענצא איז ניט אזוי בלאָס. דאָס בילד איז א מייסטערשטיק פון דושיאָרדושיאנע; ער איז געווען דער קאָנקורענט פון טיציאנא. איז געבוירען געווארען אין יאָהר 1477 און געשטארבען אין יאָהר 1511.

ליעבער לעזער, דער דושיאָרדושאָנע איז מיר פיעל ליעבער ווי דער טיציאנא, און איך בין איהם שולדיג א באזונדערן דאנק, וואָס ער האָט מיר געמאָלט מאריא'ן. דו ווערסט מסתמא פונקט אזוי ווי איך איינזעהן, אז דושיאָרדושאָנע האָט דאָס בילד געמאָלט פאר מיר און ניט דאָרט פאר וועלכען אלטען געוועזער. און געטראָפען איז עס זעהר גוט, טויטשווייגענדיג געטראָפען. עס פעהלט ניט אפילו דער צער אין די אויגען, אצער וואָס האָט מעהר פאָרגעשטעלט ג'עהלומ'טע ליידען ווי דורכגעלעבטע, און איז זעהר שווער צו מאָלען. דאָס גאנצע בילד איז ווי ארויפגעזיפצט אויפ'ן לייוואנד. אויך דער מאן אין שווארצען מאנטעל איז גוט געמאָלט. און די ביידע סענטימענטאלע ליפּען זענען גוט געטראָפען, אבער זעהר גוט געטראָפען, אזוי ווי זיי וואלטען נאָר וואָס וועלען דערצעהלען עפּיס א מעשה — דאָס איז א מעשה פון דעם ריטער, וואָס האָט געוואלט זיין געליבטע אויפוועקען פון טויט דורך א קוש, און דאָס ליכט האָט זיך אויסגעלאָשען. — —

איך בין ווי אַ ווייב צום מאַן. —

גראַף אויגוסט פאָן פּלאטען האלערמינדע.

וויל דער הער גראַף אַ טענצעל געהן?

נו לאָמיר עס זעהן.

איך שפּיעל איהם אויף.

פיגאראָ.

קאפיטעל I.

וועו איך בין אריין צו מאטילדע'ן אין צימער, האט זי געהאלטען אין פארקנעפלען דעם לעצטען קנאפ פון דעם גרינעם רייט־קלייד, און האט געהאט בדעה אנצוטאן א הוט מיט ווייסע פערערן. אזוי שנעל אבער ווי זי האט מיך דערזעהן, האט זי דעם הוט גלייך אוועקגעוואַרפען פון זיך, און מיט איהרע כוואלענדיגע גאלדענע לאקען איז זי מיר אקעגען געלאפען — דאקטאר פון הימעל און ערד! — האט זי אויסגערופען, און ווי איהר טבע איז, האט זי מיך אנגענומען ביי ביידע אויערלאפען און מיך געקושט מיט דער שפאסיגסטער הארציקייט.

— ווי גהט עס, משוגע'נסטער פון די שטערבליכע! ווי גליקליך בין איך, וואס איך זעה אייך ווידער! וואַרים אויף דער גאנצער וועלט וועל איך אין ערגיץ ניט געפינען קיין פארוקטערען מענשען ווי דו. נאראנים און טפשים זענען פאראן גענוג, און מען ווייזט זיי אפט ארויס די עהרע, זיי צו האלטען פאר משוגע: אבער דער אמת'דיגער שגעון איז פונקט אזוי זעלטען ווי די אמת־דיגע חכמה. ער איז אפשר גאר ניט עפיס אנדערש ווי חכמה, ווען מען עס האט פארדראסען, פארוואס זי ווייס אלץ, אלע שענדליכקייטען פון דער וועלט, און דערפאר האט זי ביי זיך אפגעמאכט דעם קלוגען אפמאך, צו ווערען משוגע. די אריענטאלען זענען א קלוג פאלק. זיי גיבען אפ כבוד א משוגע'נעם פונקט ווי צו א נביא. מיר אבער האלטען יערען נביא פאר משוגע.

אבער מילדיד, פאר וואס האט איהר מיר ניט געשריעבען?

אודאי, דאקטאר, האב איך אייך געשריעבען, און האב באמערקט אויף דער אדרעס: אפצוגעבען אין נייבערלאם. אזוי ווי איהר זענט אבער, — ווער האט זיך דען דאס געקענט ריכטען? —

קאַרל אימערמאַן

דעם דיכטער

ווידמעט אַט די בלעטער אַלס צייכען פון דער

פרייִדיגסטער פאַרעהרונג

דער פערפאַסער.

וואַרעז אויסער זיך, וועז א שענע ענגלענדערין —

— יא, דאָס איז געווען דעמאָלט! איך זאָג זיך איצטער אויך נאָך ניט אָפּ פון צו הויכדיגען אייערע לאנדספרויען; זיי זענען שען וויי זונען, אבער זונען פון אייז. זיי זענען וויים וויי מארמאָר, אבער אויך קאלט וויי מארמאָר. — אויך זייערע קאלטע הערצער ווערען די אָרימע פארפרוירען —

אהא! איך קען איינעם וואָס איז דאָרט ניט פארפרוירען געוואַרעז, אוז איז זיך פריש אוז געזונד אריבער געשפרונגען אין בערג ים. אוז דאָס איז געווען א גרויסער דייטש, א גראָבער —

— ער האָט זיך וועניגסטענס אויך די בריטישע פראָסטיגע הערצער צוגעקיהלט אזוי שטארק, אז ער האָט נאָך איצטער דעם קאטער.

מיליידי האָט אויסגעזוכן זעהר געטראָפען פון דעם דאזיגען ענטפער. זי האָט א נעם געטאָן די רייט־בייטש, וואָס איז געלעגען צווישען די בלעטער פון א ראָמאָן, אלס א צייכען צו וויסען וואו זי האלט, האָט מיט איהר געפאָבט איבער די אויערן פון איהר וויייסען יאגד־הונד, וועלכער האָט שטיל געבורטשעט, האָט שנעל א נעם געטאָן דעם הוט, איהם גיך ארויפגעזעצט אויך דעם לאָקיגען קאָפּ, האָט עטליכע מאל מיט הנאה זיך באקוקט אין שפיגעל אוז געזאָגט שטאָלץ: — איך בין נאָך שען! — אבער פלוצלינג וויי דורכגעשוידערט פון א שמערצליכען געפיהל, איז זי געבליבען שטעהן פארטראכט. האָט פאמעליך אראָפגעצויגען די וויייסע הענדשקע פון איהר האנד, זי מיר דערלאנגט, אוז דערטאָפענדיג מיין געדאנק שנעל וויי א פייל, האָט זי געזאָגט: — ניט אמת, אָט די האנד איז שוין ניט מעהר אזוי שען, וויי אין ראמסגייט? מאטילדע האָט פאר דער צייט א סך געליטטען.

לייבער לעזער, אויך די גלאָקען קען מען קיינמאל ניט דערקענען, וואו זיי האבען א שפאלט. מען באמערקט איהם נאָר אין זייער טאָן. וואלסטו נאָר געווען געהערט דעם קלאנג פון דער שטים, מיט וועלכער די אויביגע ווערטער זענען געזאָגט געווארען, וואלסטו גלייך געוואוסט, אז מיליידי'ס הארץ, איז א גלאָק פון דעם בעסטען מעטאל, אבער א פארבאָרגענער ריס האָט וואונדערבאר טעמפּ

ניט געווען דאָרט, האָט מען דעם בריעף געשיקט קיין סט. לוזע. און אזוי ווי דאָרטען זענט איהר אויך ניט געווען, איז ער געגאנ־גען ווייטער צו אן עהנליכען אנשטאלט, און אזוי האָט ער ארומ־געבלאָנדזשעט איבער אלע דול־הייזער פון ענגלאנד, שאָטלאנד און אירלאנד, ביז מען האָט איהם מיר צוריק געשיקט מיט דער באמער־קונג, אז דער דזשענטעלמאן, וועמען די אדרעס גיט אָן, איז נאָך ניט אָנגעקומען. און אין דער אמת'ן, ווי אזוי האָט איהר עס גע־מאכט, אז איהר זענט נאָך אלץ אויף דער פריי?

איך האָב דאָס געמאכט זעהר כיטרע, מיליידי, אומעטום וואו איך בין נאָר געקומען, האָב איך פארשטאנען ווי אזוי זיך ארויס־צודרעהען פון די דולהייזער, און איך דענק, אז אין איטאַליען וועט עס מיר אויך געלינגען.

אָ, פריינד, דאָ זענט איהר גאנץ זיכער; וואָרים ערשטענס איז אין דער געגענד גאָר ניט פאַראַן קיין דול־הויז, צווייטענס, האָ־בען מיר דאָ אן אויבערהאנד.

מיר? מיילידי! הייסט עס, אז איהר צעהלט זיך אויך צווי־שען די אונזעריגע? ערלויבט זשע מיר, אז איך זאָל אייך אָפּדרוקען דעם ברודער־קוש אויפ'ן שטערן.

אָך! איך מיין: מיר באָד־געסט, צווישען וועלכע איך בין גע־וויס נאָך די קליגסטע — און איצטער מאכט אייך אליין א בא־גריעף פון דער משוגע'נסטער, און דאָס מיין איך דזשוליע מעקס־פיעלד, וואָס האלט אין איין באהויפּטען, אז גרינע אויגען באטיי־טען דעם פריהלינג פון דער נשמה; דאן האָבען מיר דאָ נאָך צוויי שענהייטען —

— אודאי, ענגלישע שענהייטען, מיליידי —

— דאָקטאָר, וואָס באטייט אָט דער שפּאָטישער טאָן? די געל פעטע מאַקאַראָני־געזיכטער אין איטאַליען מוזען אייך שמע־קען אזוי גוט, אז איהר האָט שוין מעהר ניט קיין חוש פאַר די ענגלישע —

— פּלאָמפּונדינג מיט ראָזשינקע אויגען, ראָסט־ביעף בוזים פעסטאָנירט מיט ווייסע כריין־פּאַסען שטאָלצע פּאשטשעטען —

עס איז געווען א צייט, דאָקטאָר, ווען איהר זענט שיער גע־

איך האָב מיר געהאט מיינע געוועהנטליכע געשעפטען, מי־ליידי; איך האָב ווידער געקייקעלט דעם גרויסען שטיין. ווען איך האָב איהם שוין געהאט געבראכט ביז צו דער העלפט פון בארג, דאן האָט ער זיך פּלוצלונג צוריק אראָפּגעקייקעלט און איך האָב ווידער געמוזט אָנהויבען אויפס ניי — און אָט דאָס דאָזיגע קייקלען בארג ארויף און בארג אראָפּ, וועט דויערן אזוי לאנג, ביז איך וועל אליין בלייבען ליגען אונטער'ן שטיין. און מייסטער שטיינ־האקער, וועט דארויף אָנשרייבען מיט גרויסע אותיות: — דאָ ליגט — —

— ביי גאָט, דאָקטאָר, איך לאָז אייך ניט צורוה — זייט נאָר ניט מעלאנכאָליש. לאכט בעסער, אָדער איך —

ניין, קיצעלט מיך ניט. איך וועל ליבערשט אליין לאכען.

— אזוי איז גוט. איהר געפעלט מיר נאָך, פּונקט אזוי גוט ווי אין ראמסגייט, וואו מיר זענען צו ערשטען מאָל, געקומען נאָ־הענט איינס צו ס'אנדערע.

און צום סוף נאָך נעהענטער ווי נאָהענט. יאָ, איך וועל זיין לוסטיג, עס איז גוט, וואָס מיר האָבען זיך ווידער געפונען, און דער גרויסער דייטש — וועט ווידער געפינען א פארגעניגען דע־רין, וואָס ער וועט זיין לעבען איינשטעלען ביי אייך.

מיליידי'ס אויגען האָבען געלאכט ווי דער זונשיין נאָך א שטילען רעגען. און איהר גוטע שטימונג האָט ווידער אויסגעבראכען א לייכטענדיגע, ווען דזשאהן איז אריינגעקומען, און געמאָלדען מיט א שטייפען פּאטאָס פון א לאקעי, זיין עקסצעלענץ דעם מאר־קיז קריסטאָפאָראָ די גומפּעלינאָ.

— ער איז ווילקאָמען! און איהר דאָקטאָר, וועט זיך באקע־נען מיט א פּאָר פון אונזער נאַראָנים־מלוכה. שטעלט זיך נאָר ניט אָפּ אויף זיין אויסערליכען אויסזעהן. באזונדערס אויף זיין נאָז. דער מאן פארמאָגט אויסגעצייכענטע מעלות, למשל א סך געלד, א געזונטען פארשטאַנד, און די קראנקהייט אריינצונעמען אין זיך אלע נארישקייטען פון דער צייט; דערצו נאָך איז ער פארליעבט אין מיין גרין־אויגיגע פריינדין דזשוליע מעקספּיעלד און רופט זי זיין יוליא, און זיך אליין ראָמעאָ. און ער דעקלאמירט און זיפצט —

געמאכט איהרע חייטערסטע טענער, און האָט זי גלייכצייטיג איינגעהילט אין א באהאלטענעם טרויער. דאָך, איך האָב ליעב אזעלכענע גלאָקען, זיי געפינען אלע מאל א גוטען אָפּקלאנג אין מיין אייגענער ברוסט; און איך האָב געקושט מילידי׳ס האנד כמעט הארציגער ווי אמאל. הגם, זי האָט וועניגער געבליהט, און עטליכע אָדערן וואָס האָבען ארויסגעטראָטען אביסעל צו בלוי, האָבען אויסגעזוהן, ווי זיי וואָלטען מיר זאָגען: מאטילדע האָט פאר דער צייט א סך געליטען.

איהר אויג האָט מיך אָנגעקוקט ווי אן אומעטיג איינזאמער שטערן אין א הערבסטיגען הימעל, און וויך און הארציג האָט זי געזאָגט: — ווי עס זעהט אוים האָט איהר מיך וועניג ליעב, דאָקטאָר! וואָרים בלויז פון רחמנות איז אייער טרעהר נאָר וואָס געפאלען אויף מיין האנד, כמעט ווי א נדבה.

וער הייסט איך דען אזוי פארטייטשען די שטומע שפראָך פון מיינע טרעהרען? איך וועט, אז דער וייסער יאגד־הונד, וואָס טוליעט זיך איצט צו איך, פארשטעהט מיך בעסער; ער קוקט מיך אָן. און דאָן וויידער אייך. און עס זעהט אוים ווי ער וואָלט זיך וואונדערן, וואָס די מענשען, אָט די שטאָלצע הערן פון דעם בעשאַף, זענען אינערליך אזוי עלענד. אי, מילידי, נאָר דער עהנליכער שמערץ ברענגט אונז צו טרעהרען. און יעדערער וויינט אייגענטליך נאָר פאר זיך אליין.

— נעגוג, נענוג דאקטאָר. עס איז כאטש גוט וואָס מיר לעבען אין איין צייט, און וואָס מיר חאָבען זיך געפונען אין דעם זעלביגען ערד וויינקעל מיט אונזערע נארישע טרעהרען. אה, וואָס פאר אן אונגליק וואָלט געווען, וען איהר וואָלט געווען געלעבט מיט צוויי הונדערט יאָהר פריהער, ווי דאָס איז געשעהן מיט מיין פרייַנד מיגועל דע צערוואנטעס סאוועדרא, אָדער וען איהר וואָלט געקומען אויף דער וועלט מיט הונדערט יאָהר שפעטער פון מיר, ווי מייַנער אן אנדערער אינטימער פרייַנד, וועמענס נאָמען איך הויב ניט אָן צו ווייסען, וויל ער וועט איהם ערשט קריגען בייַ זיין גע בורט ארום 1900! — אָבער דערצעהלט דאָך, ווי אזוי האָט זיך אייך געלעבט זינט מיר חאָבען זיך ניט געזעהן?

קאפיטעל II.

מאטילדע׳ס ווארנונג, אז איך זאל זיך ניט אַנשטויסען אן דעם מאנ׳ס נאָז, איז געווען גוט באגרינדעט, און עס האָט ווענig גע־פעהלט און ער וואָלט מיר ווירקליך געווען דערמיט אויסגעשטאָכען אן אויג. איך ווייל ניט רעדען קיין שלעכטס אויף דער דאָזיגער נאָז: אדרבא, זי איז געווען פון דער עדעלסטער פאָרם, און זי איז דאָס טאקי, וואָס בארעכטיגט מיין פרייַנד זיך צו רופען מיט׳ן טי־טעל מארקיז. מען קען איהם ווירקליך דערקענען אן דער נאָז, אז ער קומט פון גוטען אדעל, אז ער שטאמט ארויס פון אן אוראלטער זועלט פאמיליע, מיט וועלכער עס האָט זיך אמאָל אפילו דער ליע־בער גאָט משדך געווען, ניט מורא האָבענדיג פאר א פסול אין דער משפחה. אודאי איז וינט דעמאָלט די דאָזיגע פאמיליע אבי־סעל ארונטער פון איהר גרולה, אזוי אז וינט די צייט פון קארל דעם גרויסען, מוזען זיי ציהען זייער חיונה פון דעם האנדעל מיט אלטע הויזען און האמבורגער לאָטעריע־צעטלען, און דאָך פארלי־רען זיי ניט אויף דאָס מינדסטע דעם שטאָלץ אויף זייערע אבות, אדער גיבען ניט אויף אויף איין מינוט די האָפענונג, אז ס׳וועט קומען די צייט און זיי וועלען צוריק קריגען זייערע גיטער, אדער וועניגסטענס א געניגענדע עמיגראנטען־ענטשעדיגונג, וועז זייער אלטער לעגיטימער סואווערען וועט האלטען זיין רעסטאראציאָנס־צוואָג. א צוואָג, מיט וועלכען ער פיהרט זיי שוין ארום ביי דער נאָז צוויי טויזענד יאָהר. זענען אפשר זייערע נעזער טאקי דורך אט דעם לאנגען ביים נאָז ארומגעפיהרט ווערען, אזוי לאנג געוואָרען? אדער זענען אפשר די דאָזיגע לאנגע נעזער א מין אוניפארם, דורך וועלכע דער גאָט קעניג יעהאָוואָ, דערקענט זיינע גווארדיסטען, אפילו דעמאָלט, וועז זיי דעזערטירען? דער מארקיז גומפיליגא איז

און לאַרד מעקספיעלד, דער שוואַנער, צו וועמען די נעטרייע יוליא איז פארטרויט געווארען פון איהר מאַן, איז אן ארגום —

איך האָב נאָר וואָס געהאט בדעה צו באמערקען, אז ארגום האט נעחיט א קוה, — וועז די טיר האט זיך געעפענט, און צו מיין העכסטער פארוואונדערונג, האט זיך אריינגעוואקעלט מיין אלטער פרויַנד, דער באנקיער קריסטיאן גומפעל, מיט זיין נגידישען שמייכעלע און נאט געבענשטען בויך. נאכדעם ווי זיינע גלאנצענדיגע ליפען האבען זיך אן מילוידי׳ם האנד געגוג אפגעשייערט, און ארויסגעבראקט עטליכע נעוועהנטליכע פראגען וועגען געזונד. האט ער אויך מיך דערקענט — און די פרויַנד זענען זיך געפאלען אויף די העלזער.

האלטען אין האנד די טולפּע, אזוי, אז ער האָט אויסגעקוקט ווי אייר נער פון יענע געצענבילדער, וואָס מען קען זעהן אויף אלט אינדישע מצבות, מיט לאָטאָס בלומען אין די הענד. איך אבער האָב בעסער געקענט די דאמע מיט איהר משוגע'נע אינפאלען. מיר איז אָט דאָס שטיק זעהר געפעלען געוואָרען. איך האָב געעפענט דאָס פענסטער און אויסגערופען: — מיליידי, וואָס זאָל איך דענקען וועגען אייך? איז דאָס פארנונפט ויטליכקייט? אָדער אפשר איז דאָס ליעבע?

דא האָט ארויפגעלאכט דער ווילדער ענטפער:

„וועז איך בין אויפ'ן פערד, אזוי ווייל איך דיר שווערען: איך האָב דיך שרעקליך ליעב!"

געווען אזא דעזערטיר ,אבער ער האט נאך אלץ געטראגען זיין אוניפארם און זי איז געווען זעהר בריליאנט, באזעצט מיט צלם'לעך און שטערענדלעך פון רוביגען, א רויטען אדלער אדרעס אין מיניאטור, און אנדערע דעקאראציאנען.

— זעהט איהר, — האט געזאגט מיליידי, — אט דאס איז מיין ליעבלינגס נאז, און איך וויים ניט פון קיין שענערער בלום אויף דער גאנצער ערד.

— אט די בלום, — האט זיס געשמייכעלט גומפעלינא, קען איך אייך ניט לעגען אויף דעם שענעם בוזעם, אהן דעם אז איך זאל אויך ניט מוזע צוליגען מיין בליהענדיג פנים, און אט די בייליאנע וואלט אייך אפשר זשענירט אין דער חיינטיגער היץ. איך ברענג אייך אבער דערפאר א ניט מינדער טייערע בלום, וואס מען זעהט זי דא זעלטען —

ביי די דאזיגע ווערטער האט דער מארקיז געעפענט א שקאר־מיץ פון פלים פאפיער, וואס ער האט מיטגעבראכט, און לאנג־זאם האט ער ארויסגעצויגען א וואונדערשענע טולפע.

און ווי מיליידי האט דערזעהן די דאזיגע בלום, אז זי האט זיך דאס צושריען : — געוואלד ! געוואלד ! איהר ווילט מיך דער־הרג'ענען ? אוועק, אוועק מיט אט דער שרעקליכער זאך ! דער־ביי האט זי זיך אויפגעפיהרט ווי מען וואלט זי וועלען אומברענגען, האט זיך פארשטעלט די אויגען מיט די הענד, איז ארומגעלאפען ווי משוגע איבער'ן צימער, האט פארשאלטען גומפעלינא'ס נאז און זיין טולפע, האט געקלונגען, געטופעט מיט די פים, געשלאגען דעם הונד מיט דער בייטש, אזוי אז ער האט זיך צובילט הויך אויפ'ן קול. און אז דושאהן איז אריינגעקומען, האט זי אויסגערופען פונקט ווי קיען אין דער ראל פון קעניג ריטשארד :

„א פערד ! א פערד !

א קעניגרייך פאר א פערד !"

און ווי א ווירבעלווינד האט זי זיך א לאז געטאן ארוים פון צימער.

— א קוריאוז פרוי ! — האט געזאגט גומפעלינא, וואס איז געבליבען שטעהן באוועגלאז פון פארוואונדערונג און נאך אלץ ג־

כען. נאר עס קען ניט קומען צום ווארט. דורך דעם עכא וואס פלוי־ דערט פון אלע זייטען.

דער הויפט כשוף אבער פון דעם דאזיגען טאל, ליגט נעווים אין דעם, וואס ער איז ניט צו גרוים, און ניט צו קליין; אין דעם, וואס די נשמה פון דעם צוקוקער ווערט ניט מיט נעוואלט אוועק צעריסען ערגיץ ווייט, נאר פילט זיך גיכער אן הארמאניש מיט דעם הערליכען בילד; אין דעם, וואס די שפיצען פון די בערג גופא, ווי ס'איז בכלל דער פאל מיט די אפענינען אומעטום, זענען ניט פארמ־ לאז, אוואנטוריסטיש גאטיש ערהאבען, — ווי למשל די בערג־ קאריקאטורען, וועלכע מיר זעהען אין די נעכמאנישע לענדער, פונקט אזוי ווי די מענשען קאריקאטורען,—נאר וואס זייערע עדעל אפגע־ רונדעטע, הייטער גרינע פארמען, שטעלען מיט זיך כמעט פאר א מין קונסט־ציוויליזאציאן, און קלינגען זיך מעלאריש צונויף מיט דעם בלאס־בלויען הימעל.

— א, יעזו! — האט נעאכצט גומפעלינא, בעת מיר זענען מיט שווערער מיה און גוט דורכגעווארימט פון דער פריה־מארגען־ זון אנגעקומען צו דער אויבען דערמאנטען ציפרעסען הויף, און אראפקוקענדיג אין דארף אריין, געזעהן ווי אונזער ענגלישע פרייב־ דין יאגט זיך הויך אויפ'ן פערד איבער דער בריק, ווי א ראמאנ־ טיש בילד פון א מעשה'לע, און פונקט אזוי טרויעריש־שנעל ווערט זי פארלוירען. — א, יעזו! וואס פאר א קוריאוז פרוי! — האט איבערגע'חזר'ט עטליכע מאל דער מארקיז, אין מיין לעבען האב איך נאך אזא פרוי ניט געזעהן, נאר אין קאמעדיעז קען מען אמאל געפינען איהר'ס גלייכען, און איך גלויב למשל, אז די האלצברע־ כער, וואלט אזא ראל געשפיעלט גוט. זי האט אין זיך עפים, וואס דערמאנט אן א ניקסע. וואס דענקט איהר?

— איך דענק, איהר האט רעכט, גומפעלינא. ווען איך בין מיט איהר געפאהרען פון לאנדאן קיין ראטערדאם, האט מיר געוואגט דער שיפס־קאפיטאן: זי זעהט אוים ווי א רויז, וואס איז באשאטען מיט פעפער. אלס דאנק פאר דעם דאזיגען פיקאנטען פארגלייך, האט זי אויסגעשאסען א גאנץ ביקסעל מיט פעפער אויף זיין קאפ, ווען זי האט איהם געטראפען אין דער קאיוטע א דרעמלדיגען, און

קאפיטעל III

— א קוריאוע פרוי! — האט איבערגע'חזר'ט נומפעלינא, בעת מיר האבען זיך געקליבען נעהן צו זיינע צוויי פריינדינם סיניארא לעטיצא און סיניארא פראנצעסקא, מיט וועלכע ער האט מיך געוואלט באקענען. און אזוי ווי די וואוינונגען פון אט די דאמען זענען געווען אויף א בערגיל אביסעל וויייטער פון דאנען, האב איך ערשט מיט א געפיהל פון דאנקבארקייט דערקענט ווי גרויס עס איז די גוטסקייט פון מיין שווער לייבינגען פריינד, פאר וועמען דאס קלעטערן איז אנגעקומען שווערליך, און אויף יערען בערגיל האט ער זיך געמוזט אפשטעלען און זיפצען: אוי, יעזוס!

די וואוינונגען אין די בעדער פון לוקא זענען אדער אונטען אין א דארף, וואס איז איינגעשלאסען פון הויכע בערג, אדער זיי לינגען אויף אויגעם פון די דאזיגע בערג גופא, ניט וויים פון דער הויפט קוואל, פון וואנען עס קוקט ארונטער אין טאל אריין א פיטארעסקע גרופע פון געבויידען. עטליכע אבער לינגען אויף אייניציגוויים צוואווארפען אויף די רוקענס פון די בערג. און עס קומט אן שווער זיך ארויפצודראפען דורך ווינרעבען, מירטען־קוסטען, לארבער־קוסטען, אלעאנדערס, נעראניום און אנדערע חשוב'ע בלומען און פלאנצען. א וויילדער גן ערן. איך האב נאך קיינמאל ניט געזעהן קיין שענערען טאל, באזונדערס וועו מען קוקט ארונטער אויפ'ן דארף, פון דער טעראסע פון דעם אויבערשטען באד, וואו עס שטעהען די ערענסטע ציפרעסען. דארט זעהט מען די בריק, וואס פיהרט איבער א טייכל, וואס הייסט די „לימא". א טייכל וואס דורכשניידעניג דאס דארף, לאזט עס זיך ארפ פון בויידע זייטען איבער פעלזען אין היבשע וואסער פאלען, און ברענגט ארויס א געוויש, ווי עס וואלט וועלען דערצעהלען די שענסטע זא־

אנדערער ווי דער הער הירש, א שוץ־בירגער פון האמבורג, א מאן, וואָס איז ניט נאָר בלויז אלע מאָל געווען א זעהר עהרליכער לאָ־טעריע קאָלעקטאָר, נאָר וואָס פארשטעהט זיך אויך אויף היהנער־אויגען און עדעלשטיינער, אזוי אז ניט נאָר ווייס ער דעם חילוק צווישען זיי, נאָר ער קען אויך די היהנער־אויגען גאנץ גע־שיקט אויסשניידען און די עדעלשטייענר גאנץ גענוי אָפּשאצען.

— מיר ווילט זיך האָפען, — האָט ער געזאָגט, ווען ער איז געקומען נעהענטער — אז איהר קענט מיך נאָך, הגם איך היים מעהר ניט הירש, איך היים איצט היאצינט און בין דער קאמער־דיענער פון דעם הער גומפּעל.

— היאצינט! — האָט גומפּעל אויסגערופען מיט פארדראָס, איבער דעם דיענערס אינדיסקרעציאָן.

— זייט נאָר רוהיג, הער גומפּעל, אָדער הער גומפּעלינאָ, אָדער הער מארקיז, אָדער אייער עקסצעלענצא, מיר דארפען זיך גאָר ניט זשענירען פאר אָט דעם האר. ער קען מיך, האָט ניט איין לאטעריע צעטעל געשפּיעלט ביי מיר. און איך וואָלט אפילו געקענט שווערען, אז פון דער לעצטער רענאָווירונג איז ער מיר נאָך שולדיג זיעבען מארק מיט ניין שילינג — איך פרעה מיך ווירקליך, הער דאָק־טאָר, אייך דאָ צו טרעפען, האָט איהר דאָ אויך פארגעניגענס־גע־שעפטען? אז ניט, וואָס האָט מען דאָ צו טאָן, אין דער דאָזיגער היץ, וואו מען מוז נאָך דערצו קלעטערן בארג ארויף און בארג אַראָפּ? אין אָבענד בין איך דאָ אזוי מיעד, ווי איך וואָלט געלאָפען צוואנציג מאָל פון דעם אלטאָנאר טויער ביז צו דעם שטיינטויער, און דערביי ערשט גאר ניט פארדיענט.

— אָ, יעזו! — האָט אויסגערופען דער מארקיז — שווייג! שווייג! איך וועל זיך אויפזוכען אן אנדערן באדינער.

— פארוואָס שווייגען? — האָט געענטפערט הירש הוא־צינטאָס — מיר איז דאָך ליעב, ווען איך קען ווידער רעדען א גו־טען דייטש, מיט א פּנים וואָס איך האָב שוין געזעהן אין האמ־בורג, און דערמאָן איך זיך אָן האמבורג —

דאָ, ביי דער עראינערונג אָן זיין קליינעם פאטערלענ־על זע־נען דעם מאנס אייגעלעך געוואָרען פינקעלדיג פייכט און זיפצענדיג

מען האָט שוין צו דעם מאן מעהר ניט געקענט צוגעהן, מען זאָל זיך ניט צוניסען.

—א קוריאזע פרוי!—האָט ווידער געזאָגט גומפּעלינאָ, — אזוי צארט ווי ווייסע זייד און פּונקט אזוי שטארק. און זיצט אויפ'ן פערד פּונקט אזוי גוט ווי איך. זי זאָל נאָר ניט קראנק ווערען פון דעם רייטען! האָט איהר ניט נאָר וואָס געזעהן דעם לאנגען, מאָ־גערען ענגלענדער, וואָס האָט זיך געיאָגט הינטער איהר אויף זיין מאָגערן הענגסט, ווי א גאלאָפּירענדיגע שווינדזוכט? דאָס דאָזיגע פאָלק רייט צו ליידענשאפטליך, גיט אויס דאָס גאנצע געלד פון דער וועלט אויף פערד. ליידי מעקספּיעלד'ס שימעל קאָסט דריי הונדערט גאָלדענע לואיסדאָרס — אַי! און די לואיסדאָרס שטע־הען אזוי הויך אויף דער בערזע, און שטייגען נאָך מיט יעדען טאָג.

— יאָ, די לואיסדאָרס וועלען נאָך ארויפשטייגען אזוי הויך, אז אן אָרימער געלערנטער ווי אונזערס איינער, וועט זיי שוין גאָר ניט קענען דערגרייכען.

— איהר האָט גאָר קיין השגה ניט, הער דאָקטאר, וויפיעל געלד איך מוז אויסגעבען. און דערביי מוז איך זיך באגנוגען מיט איין באדינער. און נאָר ווען איך בין אין רוים, האלט איך מיר א גלח פאר מיין הויז־קאפּליצע. איהר זעהט: אָט קומט מיין היאַצינט!

די קליינע געשטאלט, וואָס האָט זיך אין דעם אויגענבליק באַ־וויזען ביי דעם בויג פון א בערגיל, האָט גיכער פארדיענט דעם נאָ־מען פייער־ליליע. דאָס איז געווען א ברייטער כיואַליענדיגער שאר־לאך רויטער מאנטעל, באזעצט מיט גילדענע טראָלדען, וואָס האָ־בען געשטראהלט אקעגען דעם גלאנץ פון דער זון. און פון דער דאָ־זיגער רויטער פּראכט — האָט ארויסגעשוויצט א קעפּיל, וואָס האָט זיך פארנייגט צו מיר זעהר באקאנט. און ווירקליך, ווען איך האָב אָט דאָס בלאסע פאר'דאגה'טע פּנים'ל און די כסדר זיך פאר־זשמורענדיגע אויגעלעך באמראכט געהענטער, האָב איך דערקענט עמיצען, וועמען איך וואָלט גיכער ערווארטעט אויף דעם בארג סיני, איידער אויף די אפּענינען. און דאָס איז ניט געווען קיין

— דו ווייסט ניט, זאג איך דיר, היאצינט.

— איך זאג אייך, הער גומפע׳ל איך ווייס. אייער עקסצע׳לענץ שיקט מיך איצטער צו דער ליידי מעקספיע׳לד — מיר דארף מען נאר ניט דערצעה׳לען, איך ווייס אייערע געדאנקען, וואס איהר האט נאך אפילו ניט אנגעהויבען צו טראכטען, און אפשר וואס איהר וועט קיינמא׳ל אין לעבען ניט טראכטען, א באדינער ווי מיך וועט איהר ניט אזוי לייכט קריגען — און איך טו עס צוליעב דעם כבוד און צוליעב דער ביל׳דונג, און ווירקליך, כבוד קריגט מען ביי אייך און מען בילדעט זיך אוים — ביי די דאזיגע ווערטער האט ער זיך אוסגעריניגט די נאז מיט א זעהר ווייסען טאשענטוך.

— היאצינט! — האט געזאגט דער מארקיז, דו גנעה איצטער צו דער ליידי דזשוליע מעקספיע׳לד, און ברענג איהר אט די טולפע — גיב אכטונג, ווייל זי קאסט פינף פאונ׳ד — און זאג איהר—

— איך וויים שוין...

— דו ווייסט ניט. זאג איהר: די טולפע איז צווישען די בלומען.

— איך וויים שוין. איהר ווילט איהר עפים זאגען דורך דער בלום. איך אליין האב ביים אינקא׳לעקטירען פאר מאנכע לאטערייע צעטל׳ען, אויך געמאכט עפים א דעוויז. —

— איך זאג דיר, היאצינט, איך ווייל פון דיר ניט האבען קיין דעוויז. טראג אוועק די דאזיגע בלום צו ליידי מעקספיע׳לד, און זאג איהר:

די טולפע איז צווישען די בלומען,
וואס צווישען די קעזען איז דער סטראכינא —
דאך מעהרער נאך ווי בלומען און קעזען,
פארעהרט דיך גומפע׳לינא.

— זאל מיר אזוי גאט געבען גוטס, ווי דאס איז גוט! — האט אוסגערופען היאצינט — ווינקט מיר ניט, הער מארקיז, דאס וואס איהר ווייסט, דאס ווייס איך. און דאס וואס איך ווייס, דאס ווייסט איהר. און איהר, הער דאקטאר, זייט מיר געזונד! וועגען דער קליניקייט, מאכן איך אייך ניט — ביי די דאזיגע ווערטער

האט ער געזאגט: — וואס איז דער מענש! מען נעהט זיך מיט הנאה שפאציערען פאר דעם אלטאנא'ר טויער אויף דעם האמבורגער בארג, און מען באקוקט זיך דארטען די מערקווירדיגקייטען, די לייבען, די פארשידענע פייגעל, די פאפוגאיען, די אפען, די אויסגעצייכענטע מענשען, און מען לאזט זיך פאהרען אויף א קארוסעל, אדער מען לאזט זיך עלעקטריזירען. או! מען טראכט זיך: וואס פאר א תענוג וועט מען דאס ערשט האבען אויף אן ארט, וואס איז צוויי הונדערט מיל וויים פון האמבורג, אין רעם לאנד, וואו עס וואקסען די ציטראנען און פאמעראנצען — אין איטאליען! וואס איז דער מענש! איז ער פאר דעם אלטאנא'ר טויער, וואלט ער וועלען זיין אין איטאליען. און איז ער אין איטאליען, וואלט ער ווידער וועלען זיין אין האמבורג פאר דעם אלטאנא'ר טויער! אך, ווי בין איך שוין דארט צוריק און זעה ווידער דעם מיכאעל'ס־טורעם און דאראוף אויבען דעם זייגער מיט די גרויסע גאלדענע ציפערן אויף דעם ציפער־בלאט, יענע גרויסע, גאלדענע ציפערן, וואס איך פלעג אפט אין די נאכמיטאגען באטראכטען, וועז זיי פלעגען פרייגדליך גלאנצען אקעגען דער זון — אפטמאל וואלט איך זיי געקענט קושען. אך, איצטער בין איך אין איטאליען, וואו עס וואקסען די ציטראנען מיט די מאראנצען; וועז איך זעה אבער ווי עס וואקסען די ציטראנען מיט די מאראנצען, אזוי דערמאנט דאס מיך אן דעם שטייגווועג, וואס אין האמבורג, וואו זיי ליגען אויפגעהויפט נאנצע וועגעלעך פול, און וואו מען קען זיי געניסען נאנץ רוהיג, און ס'איז נאר ניט נויטיג צו קלעטערען אויף אזוי פיעל געפעהרליכע בערג, און אויסצושטעהן אזוי פיעל היץ. זאל מיר אזוי גאט העלפען, הער מארקיז, וועז ניט צולייעב דעם כבוד און צולייעב דער בילדונג, וואלט איך מיט אייך ניט געפאהרען אהער. אבער דאס מוז מען אייך צונעבען: כבוד קריגט מען ביי אייך און מען בילדעט זיך אוים.

— היאצינט! — האט איצטער געזאגט גומפעלינא, וואס איז דורך דער חניפה'לע געווארען אביסעל ווייכער — היאצינט, געה איצטער צו —

— איך וויים שוין —

נאר וואס דא אין אט די אלטע מויערען
מעלאנכאליש גרילצט די גריל פון הויז.

די דאזיגע ערהאבענע וועלטער האט דער מארקיז דעקלאמירט
נעוואלדיג געריהרט. און ער האט א פארקלעהרטער אראפגעקוקט
אין דעם לאכענדיגען מארגענהעלען טאל.

איז ער צוריק אראפ פון בארג, און פאר זיך כסדר געמורמלט: גומפּעלינא, סטראכינא, — סטראכינא, גומפּעלינא. —

דאס איז א טייערער מענש—האט געוואגט דער מארקיז—וועו ניט דאס וואלט איך איהם שוין לאנג אפּגעשאפט. וויל עס פעהלט איהם עטיקעטע. פאר אייך איז דאס גאר ניט. איהר פארשטעהט מיך. וויי געפעלט אייך זיין ליוורעע? דארין איז פאראן נאך פאר פערציג טאלער מעהר טראלדען, וויי אויך דעם ליוורעע פון דאט־שילד'ס באדיענטען. מיר טוט אמת'דיג הנאה, וואס ער מענ־שעלט זיך אוים ביי מיר. וועו ניט וועו גיב־איך איהם אליין א לעקציע אין בילדונג. איך זאג איהם אפטמאל: וואס איז געלד? געלד איז קיילעכדיג און קייקעלט זיך אוועק, אבער בילדונג בלייבט. יא, הער דאקטאר, וועו איך זאל, גאט באהיט, פארלירען מיין געלד, אווי בין איך נאך אלץ א גרויסער מבין אויף קונסט. א מבין אויף מאלערייי, מוזיק און פאעזיע. איהר קענט מיר אפילו צוביגדען די אויגען, און אזוי מיך ארום פיהרען איבער דער גא־לעריע פון פלארענץ, און ביי יעדען בילד, וואס איהר וועט מיך אפּשטעלן, וועל איך אייך אנרופען דעם מאלער וואס האט עס גע־מאלט. אדער וועניגסטענס די שולע צו וועלכער אט דער מאלער האט געהערט. מוזיק? פרואווט פארשטאפט מיר די אויערען, און איך וועל דאך הערען יעדען פאלשען טאן. פאעזיע? איך קען אלע שוישפּילערינס פון דייטשלאנד, און די דיכטער וויים איך פון אויסענווייניג. וואר רעדט די נאטור! איך האב גערייזט צוויי הונ־דערט מייל, דורך טאג און נאכט, כדי צו זעהן אין שאטלאנד איין אינצינען בארג. איטאליען אבער איז איבער אלץ. וויי נעפעלט אייך אט די נאטור געגענד? וואס פאר א שאפונג! קוקט אן די בוימער, די בערג, דעם הימעל, דא אונטען דאס וואסער — איז ניט אלץ וויי געמאלט? האט איהר עס אמאל געזעהן שענער אין א טעאטער? מען וועדט, אזוי צו זאגען, א דיכטער! עס פאלען אייי־נעם איין פערזעו, און מען וויים גאר ניט פון וואנען זיי נעמען זיך: —

שווייגענדיג אין שלייער פון דער אבענד דעמערונג,
רוהט דאס פעלד. דאס ליעד פון וואלד נעהט אויס.

אי, טייערער לעזער, וועז דו ווילסט קלאגען איבער דער צוריסענ־
קייט, אזוי באקלאג ליעבער דאס, וואס די וועלט אליין איז אין
מיטען צוריסען אין צווייען. וואהרים אזוי ווי דאס הארץ פונ׳ם דיכ־
טער איז דער מיטעלפונקט פון דער וועלט, אזוי מוז עס דאך אין
דער היינטיגער צייט יאמערליך צוריסען ווערען. ווער עס קען ריה־
מען זיין הארץ, אז ס׳איז געבליבען גאנץ, דער איז זיך מודה, אז
ער האט א פראזאיש, ווייט פארוואהרפען ווינקעלדיג הארץ. דורך
דעם מיניגען אבער איז דורכגעגאנגען דער וועלט־רים, און טאקע
דערפאר וויים איך, אז די גרויסע געטער האבען מיך הויכבאגנא־
דיגט איבער א סך אנדערע, און מיך געהאלטען פאר ווירדיג צום
דיכטער־מארטירערטום.

אמאל איז די וועלט געווען גאנץ. אין אלטערטום און אין מי־
טעלאלטער; טראץ די אלע אויסערליכע מלחמות, איז דאך
געווען א וועלט־איינהייט, און עס זענען געווען גאנצע דיכטער. מיר
ווילען יענע דיכטער אפגעבען כבוד און פון זיי הנאה האבען; אבער
יערע נאכמאכונג פון זייער גאנצקייט איז א ליגען. א ליגען, וואס
יערעם געזונדע אויג קען דערזעהן, און קען פאר דאס ניט אנטלוי־
פען פון שפאט. דא ניט לאנג האב איך מיר אין בערלין פערשאפט
די געדיכטען פון איינעם פון יענע גאנצקייט־דיכטער, וואס קלאגט
אזוי איבער מיין ביראנישע צוריסענקייט, און ביי דער פאלשער
גרינדליכקייט ,די צארטע נאטור געפילען, וואס האבען מיר אקע־
גען געשמעקט ווי פריש היי, האט מיין ארים הארץ, וואס איז שוין
פון לאנג צוריסען, שיער געפלאצט פאר לאכען, און ניט ווילענ־
דיג האב איך אויסגערופען: מיין ליעבער הער אינטענדאנטור־
ראט וויהעלם נייטאן, וואס געהען איך אן „די ירינע בעעמער"?

— איהר זענט א צוריסענער מענש, אזוי צו זאגען: א בייר־
ראן — האט איבערגע׳חזר׳ט דער מארקיז, האט נאך אלץ פאר־
קלערט אראפגעקוקט אין טאל אריין און פון צייט צו צייט געשמיג־
צעלט מיט דער צונג פאר באוואונדערונג: גאט! גאט! אלץ
ווי געמאלט!

ארימער בייראן! אזוי רוהיג ענגיסען האסטו ניט געקענט!
איז דיין הארץ געווען אזוי פארדארבען, אז דו חאסט די נאטור

קאַפּיטעל IV.

בעת איך בין אמאָל אין א פריהלינגס־טאָג געגאנגען שפּאצי־רען אונטער די בערלינער לינדען, זענען פאר מיר געגאנגען צוויי פרויען, וואָס האָבען א לאנגע צייט געשוויגען, ביז ענדליך האָט איינע שמאכטענדיג אָפּגעזיפצט: — „אך, די ירינע בעעמער!“ אויף וואָס די אנדערע, א יונג צוציקעל, האָט געפרעגט מיט א נאַאיווער פארוואונדערונג: — מאמע, וואָס געהען אייך אָן די ירינע בעעמער?

איך מוז דאָ באמערקען, אז אמת יענע ביידע פּארשוינען זע־נען ניט געווען אָנגעטאָן אין זייד, דאָך האָבען זיי בשום אופן ניט באלאנגט צו דעם המון, ווי עס איז בכלל ניט פאַראַן אין בערלין קיין המון, סיידען אפשר אין די העכסטע שטאנדען. וואָס אנבע־לאנגט יענער נאַאיווער פראגע, געהט זי קיינמאָל ניט ארויס פון מיין געדעכעניש. אומעטום וואו איך דערטאפּ נאָר די ניט אמת'דיגע נאַטור־עמפּפינדונג און עהנליכע גרינע ליגענס, לאכט יענע פראגע וואונדערבאר רייך אין מיין זכרון. אויך ביי דער דעק־לאמאציאָן פון דעם מארקיז, האָב איך זי דערהערט אין מיר, און דערקענענדיג דעם שפּאָט אויף מיינע ליפּען, האָט דער מארקיז אויס־גערופען מיט פארדראָס: — שטערט מיך ניט — איהר האָט ניט קיין חוש פאר נאַטירליכקייט — איהר זענט א צוריסענער מענש, א צוריסען געמיט, אזוי צו זאָגען: א ביירא̇ן.

ליבער לעזער, געהערסטו אפשר אויך צו יענע פרומע פיי־געל, וואָס באטייליגען זיך אין דעם ליעד פון דער ביירא̇נישער צו־ריסענקייט, וואָס שוין זינט צעהן יאָהר ווערט עס פאר מיר אויף אלע אופנים פאָרגעפייפט און פאָרגעטשוויטשערט, און האָט גע־פונען זיין ווידערקול אפילו אין דעם שארבען פון דעם מארקיז?

קאפיטעל V.

סיניאָרא לעטיציא, א פופציג־יאָהריגע יונגע רויז, איז זיך געלעגען אין איהר בעט און געטרילערט און געפלוידערט מיט איהר ביידע גאלאנס, פון וועלכע איינער איז געזעסען פאר איהר אויף א נידערינען פוס־בענקעלע, און דער אנדערער איז געזעסען אנגע־לענטערהייד אויף א גרויסען שטוהל און געשפּיעלט גיטארע. אין דעם דערבייאיגען צימער האָבען צייטענווייז אויך ארומגעפלא־טערט אָפּגעריסענע שטיקער פון א זיסען ליעד אדער א נאָך מעהר וואונדערליך זיס לאכען. דער מארקיז האָט מיך פארגעשטעלט פאר דער סיניאָרע און די ביידע הערען, מיט א געוויסער לייכטער אי־ראָניע, און ער האָט דערביי באמערקט, אז איך בין דער זעלביגער יאָהאן היינריך היינע, דאָקטאר יורים, וואָס איז איצטער באריהמט אין דער דייטשער, יוריסטישער ליטעראטור. צום אונגליק איז איי־נער פון די הערן געווען א פּראָפעסאר פון באָלאָנאָ, און דאָס, א יוריסט, הגם זיין גוט געבויטער קיילעכדיגער בויך, האָט איהם גיכער געמאכט אויסזעהן, ווי איינער וואָס האָט צו טון מיט דער ספערישער טריגאָנאָמעטריע. קומענדיג אביסעל אין א פארלעגענ־הייט, האָב איך באמערקט. אז איך שרייב ניט אונטער מיין איי־גענעם נאָמען, נאָר אונטער דעם נאָמען יארקע; און דאָס האָב איך געזאָגט אויס באשיידענקייט, נאָכדעם ווי מיר איז צופעליג איינגעפאלען דער נאָמען פון א ווערימעל אין אונזער יוריסטישער ליטעראטור. דער באָלאָנעזער האָט זיך אפילו באקלאָגט, אז ער האָט נאָך קיינמאָל ניט געהערט דעם דאָזיגען באריהמטען נאָמען— א זאך, וואָס איז מסתמא אויך דער פאל מיט דיר, ליעבער לעזער.— דאָך האָט ער ניט געצווייפעלט, אז אָט דער נאָמען וועט באלד פארשפּרייטען זיין גלאנץ איבער דער גאנצער וועלט. דערביי האָט

נאר געקענט זעהן, יא אפילו שילדערן אבער קיינמאל ניט פון איהר באזעלט ווערען? אדער האט אפשר רעכט שעלי ווען ער זאגט: דו האסט אי־בערראשטדי נאטור אין א־הר צנועה'דיגער נאקעטקייט, און דו ביזט דארום, ווי אקטעאן צוריסען געווארען פון איהרע הינד!

געגוג דערפון. מיר קומען צו א בעסערן געגענשטאנד. נעמ־ליך, צו סיניאָרא לעטיצא'ס און פראנצעסקא'ס וואוינונג. א קליי־נע, ווייסע געביידע, וואס זעהט נאך אוים צו זיין אין נעגליזשעע און האט פון פארענט צוויי גרויסע, קיילעבריגע פענסטער, פאר וועלכען די הויך ארויפנעצוינענע ווייגשטאקען, לאזען אראפהענגען זייערע לאנגע דינע צווייגען. אזוי, אז עס זעהט אוים, ווי פולע לאקיגע גרינע האר וואלטען געפאלען איבער די אויגען פון הויז. שוין ביי דער שיר האבען אונז אקענען געקלונגען, ווירבעלדיגע, טריילער, טענער פון א גיטארע, און געלעכטער.

טריבטען הארץ, אזא אָרימער, אלטער דיכטער, מיט זיין היל־צערנקייט, איז געגליכען צו די וויינשטאָקען, וואָס מיר זעהען אים ווינטער שטעהן אויף די קאלטע בערג, דאַר און אָהן א בלעטעל, צי־טערדיג פון ווינד און באדעקט מיט שנעע, אין דער צייט וואָס דער זיסער מאָסט, וואָס איז אמאָל גערונען פון איהם, דערווארימט אין די ווייטעסטע לענדער ניט איין הארץ פון א טרינקער, ווער ווייס, אפשר אמאָל, ווען דער קעלטער פון געדאנקען, די דרוק פּרעס, וועט אויך מיך האָבען אָפּגעצאפּט, און דער אלטער, אָפּגעצאפּטער גייסט, וועט זיין צו קריגען נאָר אין דעם פערלאנגס־קעלער פון האָפמאן און קאמפּע, וועל איך אפשר דעמאָלט אויך אזוי זיצען דין און באטריבט, ווי דער אָרימער בארטאָלאָ, אויף דעם פיסענ־בענקעלע לעבען דעם בעט פון אן אלטער אינאַמאָראַטא, און אויף איהר פערלאנג, איהר דערלאנגען דאָס שפּיי קעסטעל.

סיניאָרא לעטיצא האָט זיך פאר מיר ענטשולדיגט, וואָס זי ליגט אין בעט, און דאָס אויפ'ן בויך, וואָרים פון צופיעל פייגען עסען האָט זי געקראָגען א געשוויר אויף א געוויסען אָרט, און דאָס הינדערט זי איצטער צו ליגען, ווי עס פּאסט פאר אן אָרענט־ליכע פרוי, אויפ'ן רוקען. זי איז ווירקליך געלעגען אונגעפעהר ווי א ספינקס; איהר הויכגעקעמטע פריזור האָט זי אָנגעלעהנט אויף ביידע אָרעמס, און צווישען זיי האָט זיך געכוואַליעט איהר בוזים ווי א רויטער ים.

— איהר זענט א דייטש? — האָט זי מיך געפרעגט.

— איך בין עהרליך, כדי עס צו קענען פארלייקענען — האָט געענטפערט מיין ווינציקייט.

— אך, עהרליך זענען שוין גענוג די דייטשען! — האָט זי געזיפצט — נאָר וואָס העלפט דאָס, וואָס די לייט, וועלכע בארוי־בען אונז, זענען עהרליך! זיי מאכען א תל פון איטאַליען. מיינע בעסטע פריינד זיצען איינגעשפּארט אין מילאַנאָ; נאָר שקלא־פעריי —

— ניין, ניין! — האָט אויסגערופען דער מארקיז — בא־קלאָגט אייך ניט אויף די דייטשען. אזוי שנעל ווי מיר קומען קיין איטאַליען, זענען מיר די געהאָרכזאמסטע, באזיגטע באזיגערס; און

ער זיך צוריק געלענט אין שטוהל, האָט אויפגעכאפט עטליכע אקאָרדען אויף דער גיטארע, און געזונגען פון אקסור:

א, מעכטיגער בראָהאמא!
א, לאָז דיר דאָס פלאפלען
פון אונשולד געפאלען.
דאָס פלאפלען, דאָס פלאפלען —

ווי א ליעבליך רייצענדיג עכא פון א נאכטיגאל, האָט פון דעם דערבייאיגען צימער געענטפערט אן עהנליכע מעלאָדיע. סיניאָרא לעטיצא אבער, האָט דערצווישען געטרילערט אויף דעם פיינסטען דיסקאנט:

דיר אליין נאָר גליה'ן די באקען
פאר דיר קלאפט דער פולס אין מיר:
פול מיט זיסע ליעבעס־קלאנגען
ציהט מיין הארץ זיך נאָר צו דיר!

און מיט דער פעסטער פראָזע שטים האָט זי צוגעגעבען:
בארטאָלאָ, דערלאנג מיר דאָס שפיי־קעסטל!

בארטאָלאָ האָט זיך אויפגעהויבען פון זיין נידעריגען בענקעלע, מיט זיינע דארע הילצערנע פיס און האָט דערלאנגט מיט דרך ארץ ניט זעהר קיין רייז שפיי־קעסטל פון בלויען פאָרצעלאָן.

— אָט דער צווייטער גאלאָן, — האָט מיר שטילערהייד אייגערוימט אויף דייטש גומפעלינאָ — איז געווען א זעהר באריהמטער דיכטער. און זיינע ליעדער, הגם זיי זענען געדיכטעט געוואָרען נאָך מיט צוואנציג יאָהר צוריק, קלינגען זיי נאָך ביז אויפ'ן היינטיגען טאָג אין גאנץ איטאליען, און מיט דעם זיסען פייער פון ליעבע, וואָס פלאמט אין זיי, פאר'שכור'ן זיי יונג און אלט, — ער אליין איז אבער איצטער אן ארימער, פארעלטערטער מענש, מיט בלאסע אויגען, אין דעם פארוועלקטען געזיכט, דינע, ווייסע הערעלעך אויף דעם שלאבעריגען קאָפ און מיט א קאלטער ארימקייט אין דעם בא־

און איך דענק, אז ער וועט אזוי זיצען אויף דעם פיסענבענקעלע ביז צו דעם סוף פון זיינע טעג, און אויף איהר פערלאנג וועט ער רעציטירען זיינע געדיכטען אָדער דערלאנגען דאָס שפּייקעסטעל. דער פּראָפעסאר פון יוריספּרודענץ שלעפּט זיך שוין כמעט אויך אזוי לאנג נאָך די בענדער פון דער סיניאָרא'ס ליעבע. ער קומט נאָך אלץ צו איהר אזוי פלייסיג, ווי אין אָנהויב פון יאהרהונדערט, ער מוז נאָך אלץ אזוי אונבארמהארציג זיך אפּזאָגען פון זיינע אקאדעמישע פאָרלעזונגען, ווען נאָר זי פערלאנגט, אז ער זאָל זי באלייטען וואו ניט איז און ער איז נאָך אלץ בעלאס־טעט מיט דער געצוואונגענער פליכט פון אן אמת'ן פּאַטיטאָ.

די געטרייע אויסדויער פון אָט די ביידע געליעבטע פאר א שענקייט, וואָס איז שוין לאנג רואינירט, איז אפשר שוין ניט מעהר ווי צוגעוועהנטקייט, אפשר איז עס פּיעטעט אקעגען אמאָליגע געפיהלען, און אפשר נאָר דער געפיהל גופא, וואָס טיילט אין גאנ־צען אָפּ דעם איצטיגען צושטאַנד פון דעם אמאָליגען געגענשטאַנד, און באטראכט איהם נאָר נאָך מיט די אויגען פון זיין עראינערונג. אזוי זעהען מיר אָפּטמאָל אין קאטוילישע שטעדט, ווי אויף אן עק־גאס, קומען אלטע לייט צו א בילד פון א מאַדאָנא, וואָס איז שוין אָפּגעבלאקירט און אָפּגעריבען, פון וועלכען עס זענען מעהר ניט פארבליבען ווי עטליכע שפּורען און אומריסען, אזוי, אז מען זעהט דאָרט אפשר ניט מעהר ווי די ניש אין וועלכען דאָס בילד איז געווען אויסגעמאָלט און דאָס לעמפּעל, וואָס הענגט איבער איהם; די אלטע לייט אבער, וואָס קניהען דאָרטען אזוי פרום מיט דעם רויזענקראנץ אין האנד, האָבען שוין דאָרטען געקניהט פון קליינערהייד אָן. די געוועהנהייט טרייבט זיי כסדר אין דערזעל־ביגער שעה צו דעם זעלביגען ארט און זיי באמערקען גאָר ניט ווי דאָס געליעבטע הייליגע בילד ווערט אָפּגעריבען. און צום סוף מאכט דאָך די עלטער סאי ווי שוואך אויף דער ראיה און בלינד, אזוי, אז עס קען זיך זיין גאנץ גלייכ־גילטיג, צי די זאך צו וועלכער מיר בעטען, זעהט זיך בכלל נאָך אָן, אָדער ניט. די וואָס גלויבען אזוי ניט זעהענדיג, זענען אויף יעדען פאל גליקליכער, ווי די שארף־אויגיגע,

אייך זעהען סיניאראָ, אייך זעהן אוך אייך פאלען צו די פים איז דאָס זעלביגע — אוך נאכדעם ווי ער האָט אויסגע־שפרייט זיין געל־זיידען טאשענטיכעל, אוך דאָרוף אנידערגע־קניהט, האָט ער צוגענעבען: — דאָ קניה איך אוך הולדיג אייך אין נאמען פון גאנץ דייטשלאנד. —

— קריסטאָפאָרא די גומפעלינאָ! — האָט די סיניאָרא גע־זיפצט טיעפגעריהרט אוך שמאכטענדיג — שטעהט אויף אוך נעמט מיך ארום!

כדי אבער דער ליעבער שעפער זאָל ניט פארדארבען די פרי־זור אוך די שמינקע פון זיין געליבטער, האָט זי איהם ניט געקושט אויף די גליהענדיגע ליפען, נאָר אויף דעם גליהענדיגען שטערן. אזוי אז זיין געזיכט האָט זיך טיעפער אָנגעהויבען אוך זיין רודער. די נאָז, האָט ארומגערודערט אין דעם רויטען ים.

— סיניאָר בארטאָלאָ! — האָב איך אויסגערופען — ער־לויבט מיר, אז איך זאָל זיך באנוצען מיט דעם שפיי קעסטעל.

סיניאָר בארטאָלאָ האָט אומעטיג געשמייכעלט, האָט אבער ניט געוואָגט קיין איינציג וואָרט, הגם ער ווערט פארעכענט אין באָ־לאנאָ, נאָך מעצאָפאנטי פאר דעם בעסטען שפראָך־לעהרער. מיר האָבען ניט ליעב צו רעדען, ווען רעדען איז אונזער פראָפעסיאָן. ער האָט געריינט דער סיניאָרא ווי א שטומער ריטער, אוך ווען ניט ווען האָט ער איהר געמוזט רעציטירען דאָס ליעד, וואָס ער האָט איהר פאר פינף אוך צוואנציג יאָהר צוגעווארפען אין טעאטער, בעת זי איז צום ערשטען מאָל אויפגעטראָטען אין באָלאנא אין דער ראָל פון אריאדנע. ער אליין האָט דעמאָלט נאָך מסתמא געמוזט זיין גוט באָלעטערט אוך גליהענדיג, אפשר עהנליך צו דעם הייליגען דיאָניזאָס גופא, אוך זיין לעטיציא־אריאדנע האָט זיך איהם געווויס געווארפען באקאָניש אין די גליהענדיגע ארעמס עוואָע באקע!

דעמאָלט האָט ער נאָך געדיכטעט א סך ליעבעס־געדיכטען, וועלכע, ווי שוין דערמאָנט, זענען פארבליבען אין דער איטאָליעינשער לי־טעראטור, נאכדעם ווי דער דיכטער אוך זיין געליבטע זענען שוין לאנג געוואָרען מעק־פאָפיר.

פינף אוך צוואנציג יאָהר נעדויערט שוין זיין געטרייקייט,

די יסורים וואס זי חאט
באשאפען דיר, איז זיסע לוסט.

אויך טהיבאוט, וועמען די איטאליענער רופען טיבאלדא, איז זעהר חשוב אין באלאגנא; דאך קען מען דאָרט ניט אזוי די שריפטען פון יענע מענער, ווי מען קען דאָרט זייערע הויפט־אנזיכטען און דעם היפך. נאנז און סאוויני, האב איך אויסגעפונען, קען מען אויך נאר מיט די נעמען. אויך דעם לעצטען האָט דער פראָפעסאָר געמיינט, אז דאס איז א געלעהרנטע פרוי.

— אזוי! אזוי! — האָט ער געזאגט, בעת איך האָב איהם פאריכט אט דעם טעות — ווירקליך ניט קיין פרוי. האָט מען מיך, הייסט עס, אפגענארט. מען האָט מיר אפילו געזאגט, אז סיניאר נאנז האָט אמאל די דאזיגע פרוי ארויסגערופען צו א טאנץ אויף א באל, און מען האָט איהם אפגעזאגט, און דערפון איז ארויס געקומען א ליטעראריש שנאה.

— מען האָט אייך ווירקליך פאלש באנאכריכטעט, דער סיניאר נאנז טאנצט נאר ניט. שוין אויס דעם מענשענפריינדליכען גרונד, כדי עס זאל ניט ענטשטעהן קיין ערד־ציטערניש. יענע ארויסרופונג צום טאנץ, איז וואהרשיינליך א שלעכט פארשטאנענע אלעגאריע. די היסטאריש שולע און די פילאזאפישע, ווערען באטראכט אלס טענצערס, און אין דעם זינען מיינט מען דאס אפשר א קאדריל פון אוגאנע, טיבאלדא, נאנז און סאוויני. און אפשר אין דעם זין האָט מען דאס גזאגט, אז סיניאר אוגאנע, הגם ער איז דער „דיאבעל באאטע" פון דער יוריספרודענץ, טאנצט ער דאך אזוי צימליך פאס ווי לעמיער, און אז סיניאר נאנז, האָט זיך אין דער לעצטער צייט פארמאסטען צו עטליכע גרויסע שפרינג, וואס האבען איהם געמאכט פאר דעם טענצער האגע, פון דער פילאזאפישע שולע.

—הייסט עס, — האָט זיך דער פראָפעסאָר אויסגעבעסערט— דער סיניאר נאנז טאנצט בלויז אלעגאריש — דאך פלוצלינג האָט ער זיך א נעם געטאן צו די סטרונעס פון דער גיטארע און ביי דעם ווילדעסטען געצימבעל האָט ער געזונגען ווי ווילד:

וואם באמערקען גלייך יעדען שארפען קנייטש, וואם באווייזט זיך אויפ'ן פנים פון זייער מאדאנא .קיין זאך איז ניט שרעקליכער ווי אט אזא באמערקען ! אודאי, האב איך אמאל געגלויבט, אז די געטרייליזקייט פון די פרויען איז דאם שרעקליכסטע, און, כדי דעמאלט צו זאגען דאם שרעקליכסטע, האב איך זיי אנגערופען שלאנגען. אבער אך ! וועה ! איצטער ווייס איך, אז זיי זענען ניט אין גאנצען שלאנגען; וואהרים די שלאנגען קענען פון זיך יעדעם יאהר ארויפ וואהרפען די אלטע הויט, און דורך א נייע הויט ווערען א'נגער.

צי איינער פון די ביידע אנטיקע סעלאדאנס איז געווען אייפערזיכטיג דאהויף, וואם דער מארקיז, אדער בעסער געזאגט, זיין נאז, האט זיך אויף דעם דערמאנטען אופן געבאדען אין גליק.— דאם האב איך ניט געקענט באמערקען. באדאלא איז זיך געזעסען מיט א רוהיג געמיט אויף זיין בענקעלע, די פיס־שטעקעלעך פארוואהרפען אייגעם איבער'ן אנדערן, און זיך געשפיעלט מיט דער סיניאר'ס שויס־הינטעלע, א זעהר שען חיה'לע, וואם באלאנא איז זיין היים, און וואם מען קען איהם אויך ביי אונז אונטער דעם נאמען באלאנזער. דער פראפעסאר האט זיך בשום אופן ניט געלאזט שטערען אין זיין געזאנג, וועלכער איז צייטענווייז פארגירט געווארען דורך די זיסע טענער, וואם האבען זיך געטראגען פון דעם דערבייאיגען צימער. וועז ניט וועז האט ער זיך אליין איבערגעהאקט אין מיטען זינגען. כדי מיך צו באשיטען מיט יוריסטישע פראגען. וועז מיר האבען ניט געקענט איינשטימען אין א געוויסען אורטייל, האט ער א נעם געטאן האסטיגע אקארדען און אנגעצימבעלט עטליכע ציטאטען. איך אבער האב אלע מאל אונטערשטיצט מיין מיינונג דורך דער אויטאריטעט פון מיין לעהרער, דעם גרויסען הוגא, וועלכער איז אין באלאנא זעהר באריהמט אונטער דעם נאמען אוגאנא, אויך אוגאליגא.

— א גרויסער מענש ! — האט געזאגט דער פראפעסאר, און דערביי האט ער געצימבעלט און געזונגען :

פון זיין שטים דער זאנפטער רוף
קלינגט נאך טיף ביי דיר אין ברוסט,

קאַפּיטעל VI.

ווען דער מארקיז קריסטאָפאָראָ די גומפּעלינאָ האָט ארויס־
געצויגען זיין נאָז פון דעם רויטען ים, ווי פארצייטענס דער קעניג
פּרעה, האָט זיין פּנים געגלאנצט פון א שוויצענדיגער זעלבסט־צו־
פרידענקייט. א טיעף־געריהרטער האָט ער צוגעזאָגט דער סיניאָרא,
אז אזוי שנעל ווי זי וועט ווידער קענען זיצען, וועט ער זי מיט
זיין אייגענעם וואָגען ברענגען קיין באָלאָנאָ. איצטער איז געוואָ־
רען אָפּגערעדט, אז דער פּראָפעסאר זאָל אָפּפאָהרען פריהער, פאר־
קעהרט, בארטאָלאָ זאָל מיטפאָהרען אינ'ם מארקיז'ס וואָגען, וואו
ער וועט קענען זיצען זעהר גוט אויף דער קעלנע און האלטען דאָס
הינטעל אויף דער שויס, און אז ענדליך וועט מען אין פער־
צעהן טעג אָנקומען קיין פלאָרענץ, וואו סיניאָרא פראנצעסקא, וואָס
וועט רייזען מיט מיליידי קיין פּיזאָ, וועלען פאר דער צייט שוין
אויך דאָרט זיין. בעת דער מארקיז האָט אויף די פינגער אויסגערע־
כענט ווי פיעל דאָס וועט קאָסטען, האָט ער פאר זיך געמורמעלט:
Di Tanti palpiti סיניאָרא האָט זיך דערווייל גע־
לאָזט הערען אויף די העכסטע טענער, און דער פּראָפעסאר האָט
געשטורעמט אין די סטרונעס פון דער גיטארע און האָט דערביי
געזונגען מיט אזעלכענע גליהענדיגע ווערטער, אז טראָפּענס שוויים
האָבען זיך געקייקעלט פון זיין שטערען און טרעהרען זענען איהם
גערונען פון די אויגען און די טראָפּענס שוויים און די טרעהרען
האָבען זיך אויף זיין רויטען פּנים פאראייניגט און זענען געוואָרען
איין איינציגער טייך. בשעת דעם דאָזיגען זינגען און קלינגען האָט
זיך פּלוצלינג אויפגעפּראלט די טיר פון דערבייאיגען צימער און
עס האָט אריינגעשפּרונגען א וועזען.

— אייך, איהר מוזען פון דער אַלטער און דער נייער וועלט,

אמת איז, זיין טיי׳רער נאמען
איז די פרייד פון אלע הערצער,
כוואליעס פון דעם ים, זיי שטורמען,
שווארץ פארוואלקענט זיך דער הימל,
תמיד הערט מען טאראר רופען,
גלייך ווי ס׳וואלטען ערד און הימל
בויגען זיך פאר אט דעם נאמען.

פון דעם הער געשען האט דער פראפעסאר ניט געווואוסט אפילו, אז ער עקזיסטירט. און דאס האט זיך זיינע נאטירליכע סבות. וואהרים דער רוהם פון דעם גרויסען געשען האט נאך ניט דערגרייכט ביז באלאנא, נאר ערשט ביז פאזושיא, וואס איז פיער מייל פון דאנען, און וואו ער וועט זיך נאך אויפהאלטען א לאנגע צייט — פאר הנאה וועגען. — געטינגען אליין איז אויך אין באלאנא ניט אויף אזוי פיעל באקאנט, ווי מען וואלט געמעגט ערווארטען, שוין אויס דאנקבארקייט דעפראר, וויל געטינגען פלעגט זיך ליעב האבען צו רופען דאס דייטשע באלאנא. צי דער דאזיגער נאמען פאסט זיך פאר געטינגען? וועגען דעם וויל איך זיך ניט ארייגלאזען אין קיינע חקירות. על כל פנים אבער אונטערשיידען זיך ביידע אוניווערזיטעטען, דורך דעם איינפאכען אומשטאנד, וואס אין באלאנא געפינען זיך די קלענסטע הינט און די גרעסטע גלערנטע, און אין געטינגען, פארקעהרט, די קלענסטע גלעהרנטע און די גרעסטע הינד.

ער האָט זיך דערמאָנט אַן געשעפטען, און צו זיין צופֿלאָסענקייט ביי א סענטעמענטאַלער אנרעגונג. און דאָך איז אָט די מאניער ניט געווען קיין אונאטירלעכע. זי איז אפשר אין א־הם דאדורך געווא־רען נאטירלעך, ווייל איהם האָט געפעהלט געוואגטקייט. יענע מאכט־לאָזינקייט, וואָס ער האָט געגלויבט, אז ער איז בארעכטיגט דורך זיין געלד און גייסט, זי אפּען ארויסצוואוויזען. און דערפאר האָט ער זי אויף א פייגען שטייגער געזוכט צו פארדעקען דורך דער איבערטריבענסטער הכנעה. זיין בריוט שמייכלען ביי אזעלכענע געלעגנהייטען, האָט געהאט אין זיך עפּעס אונאנגענעהם אנגע־נעהמעס, און מען האָט ניט געוואוסט, צי ווילט זיך איהם שמיי־סען צו באלוינען מיט בייפאל. אויף אזא שטייגער האָט ער ge־האלטען זיין מארגען־רערע פאר סינאָרא פראנצעסקא, וועלכע, האָט, נאָך האלב שלעפעריג איהם קוים צוגעהערט; און וועו ער האָט צום שלוס געבעטען דעם ערלויבעניש צו קושען איהרע פים, וועי־גסטענס דעם לינקען פוס, און האָט צולעצ דעם אויסגעשפרייט זיין געל־זיידענע פאטשייל אויפ'ן דיל און זיך אראפגעלאזט אויף דער קניה, האָט זי איהם גלייכגילטיג אקגען געשטרעקט איהר לינקען פוס, וואָס האָט געשטעקט אין א זעהר ליעבליכען רויטען שוך, אי געגענזאץ צו דעם רעכטען פוס, וועלכער האָט געטראָגען א בלויען שוך. א פאסירליכע קאקעטישקייט, דורך וועלכער די צארטע, נעטע פאָרם פון די פים, זאל זיך נאָך מעהר אנזעהען. נאָכ־דעם ווי דער מארקיז האָט געקושט דעם קלייגעם פוס מיט יראת הכבוד, האָט ער זיך אויפגעהויבען מיט אן אָבצעגדיגען: א יעזו! אין געבעטען די ערלויבעניש פארצושטעלען מיך, זיין פרייגד. די ערלוי־בעניש איז גענעצענדיג געגעבען געוואָרען. און דערביי האָט ניט געפעהלט קיין לויב וועדטער איבער מיינע מעלות, און ער האָט געשוואָרען ביי זיין קאוואלירישע עהרע, אז איך האָב די אומגלויב־ליכע ליעבע נאנץ פיין באזונגען.

איך האָב אויך געבעטען דער דאמע, אז זי זאל מיר ערלויבען דאָס פארגעניגען איהר צו קושען דעם לינקען פוס. און אין דער רגע, וועו איך האָב די עהרע גענאָסען, האָט זי זיך אויפגעכאפּט, ווי פון א פארנעבעלטען חלום, האָט זיך שמייכעלדיג צו מיר

אויך אפילו, איהר נאָך ניט ענטדעקטע מוזען, וועמען עס וועלען ערשט פּאַרעהרען די קומענדיגע דורות, און וועמען אויך האָב געאהנט שוין פון לאַנג אין וואַלד און אויפֿן ים, אייך באשוועד אויך: גיט מיר פּאַרבען, מיט וועלכע אויך זאָל קענען מאָלען דאָס וועזען, וואָס נאָך דער טוגענד, איז עס דאָס הערליכסטע אויף דער דאָזיגער וועלט. די טוגענד דאָס פּארשטעהט זיך אליין, איז די ערשטע פון אלע הערליכקייטען. דער באשאפער פון דער וועלט האָט זי באציערט מיט אזוי פיעל חן, אזוי, אז עס האָט זיך אויסגעדאכט, אז נאָך אזא הערליכע זאך, וועט ער שוין ניט קענען ארויסברענגען. ערשט מיט אמאָל האָט ער נאָכאמאָל צוזאמען גענומען אלע זיינע כחות, און אין א גוטער שעה האָט ער באשאפען די סיניאָרא פראנציסקא, די שענע טענצערין, דאָס גרעסטע מיסטערשטיק, וואָס ער האָט באשאפען נאָך דער טוגענד, און דערביי האָט ער זיך ניט איבערגע׳חזר׳ט אויף דאָס מינדסטע, ווי דאָס איז דער פאל ביי די ערדישע מיסטערס. ביי וועלכע אין די שפּעטערע ווערק באווייזט זיך אלע מאָל דער אנטליהענער חן פון די פריהערדיגע — נייַן, סיניאָרא פראנציסקא, איז אין נאנצען אָריגינעל. זי האָט ניט די מינדסטע עהנליכקייט צו דער טוגענד. און עס זענען פאראן מבינים, וואָס האלטען זי פאר פונקט אזוי הערליך, און גיבען נאָר דעם פאָרצוג צו דער טוגענד, וואָס איז פריהער באשאפען געוואָרען, פאר איהר ענשיענישטע. אבער איז דען דאָס א גרויסער חסרון, וועז א טענצערין איז מיט וועלכע זעקס טויזענד יאָהר צו יונג?

אך, איך זעה זי ווידער, ווי זי איז אזוי אריינגעשפּרונגען דורך דער אויפגעפּראַלטער טיר ביז אין מיטען צימער אריין, אין דער זעלביגער רגע, האָט זי זיך אָהן א שיער מאָל נערדעהט אויף איין פוס, דערנאָך זיך א וואַרף געטאָן אין דער נאנצער לענג אויף דער זאָפא. זיך צוגעהאלטען די אויגען מיט ביידע הענד און אויסגערופען אָהן אן אָטעם: — אך, איך בין אזוי מיער פון שלאָפען! דא איז צוגעקומען דער מארקיז און געהאלטען א לאנגע רעדע, אויף זיין געוועהנטליכען אירָאנישען בריייטען, כבוד־אָפּנעבענדען שטייגער, וואָס איז געווען א מאָדנער היפּך צו זיין קאָרגקייט, וועז

שטערן און די נאָז, האָבען פארגעשטעלט איין איינציגע געראדע ליניע, א זיסען רעכטען ווינקעל, האָט זיך דערמיט אויסגעפאָרמירט די אונטערשטע נאָז־ליניע, וואָס איז געווען אזוי זאָנדערבאר קורץ, פונקט אזוי שמאָל איז אויך געווען דער אָרט צווישען דער נאָז און דעם מויל, וועמענס ליפען האָבען קוים דערגרייכט ביידע עקען און ס'איז דערגאנצט געוואָרען דורך א פאר'חלומ'טען שמייכעלע: אונטער'ן מויל האָט זיך אויסגעבויגען א ליעבער, פולער קין. און דער האלז — אך! פרומער לעזער, איך קום צו ווייט. און א חוץ דעם האָב איך ביי דער דאָזיגער אינאוגוראל־שילדערונג נאָך ניט קיין רעכט צו ריידען פון די צוויי שווייגענדיגע בלומען, וואָס האָבען ארויסגעלויכטען ווי צוויי ווייסע פאָעזיען, ווען סיניאָרא האָט אויפגעקנעפעלט די זילבערנע האלז־קנעפ פון איהר שווארץ־זיידענעם קלייד — ליעבער לעזער! לאָמיר בעסער ארויפגעהן צו דער שילדערונג פון געזיכט, פון וועלכען איך האָב נאָך צו דעצרעהלען, אז עס איז געווען קלאָר און בלאס־געל ווי בורשטין. אז פון די שווארצע האָר, וואָס האָבען באדעקט די שלייפען, ווי גלאנצענדיג־גלאטע אָוואלען, האָט דאָס געזיכט באקומען א קיילעכדיגקייט, און פון צוויי שווארצע פלוצימדיגע אויגען, איז עס געוואָרען באלויכטען ווי פון א כשוף־ליכט.

דו זעהסט, ליעבער לעזער, אז איך וואָלט וועלען דיר צושטעלען א גרינדליכע לאָקאלע באשרייבונג פון מיין גליק, און פונקט אזוי ווי אנדערע רייזענדע, לייגען צו צו זייערע ווערק באזונדערע קארטען פון היסטאָריש־וויכטיגע, אָדער אזוי מערקווירדיגע באצירקען, אזוי וואָלט איך נאָך וועלען פראנצעסקא'ן פארשטעלען דורך געדרוקטע בילדער, אבער אך! צו וואָס טויג א טויטע קאָפיע פון די דרויסענדיגע אומריסען ביי פאָרמען, וועמענס געטליכער רייץ באשטעהט אין די לעבעדיגע באוועגונגען. אפילו דער בעסטער מאלער קען אונז אָט די פארמען ניט ארויס ברענגען ווי עס דארף צו זיין; ווייל די מאלעריי איז דאָך נאָר א אויבערפלעכליכע, גיכער וואָלט דאָס שוין געקענט דער סקולפטאָר. דורך א ביי־טענדיגער באלייכטונג, קענען מיר ביי סטאָטוען אין א געוויסער מאָס ארויסברענגען א באוועגונג. און דער פאקעל, וואָס ווארפט

אראָפּגעבויגען. האָט מיך באטראכט מיט גרויסע, פארוואונדערטע אויגען, האָט מיט פרייד א שפּרונג געטאָן אין מיטען צימער און האָט זיך ווידער געדרעהט אָהן א שיעור מאָל אויף איין פוס. איך האָב געפיהלט מאָדנע, ווי מיין הארץ דרעהט זיך כסדר מיט, עס האָט איהם כמעט אָנגעהויבען צו שווינדלען. דער פּראָפעסאר אָבער האָט זיך לוסטיג א נעם געטאָן צו די סטרונעס פון דער גיטארע און ער האָט געזונגען:

אַן אָפּער־סיניאָרא, זי האָט מיך דערזעהן
איך בין איהר געפעלען און ס'איז באלד געשעהן,
מיר זענען געוואָרען א פּאָר.
אוי, וועה צו מיין אָרימע יאָהר!

באלד האָבען באפרייט מיך פון איהר די קאָרסארען,
איך האָב זי פארקויפט צו זיי די בארבארען,
נאָך איידער זי האָט זיך פארזעהן —
בראוואָ, ביסקראָמא, ס'איז שען!

סיניאָרא פראנצעסקא האָט מיך נאָך אמאָל באטראכט שארף און מיך אָפּגעמאָסטען פון קאָפּ ביז צו די פיס. און מיט א צופריע־דענע מיענע האָט זי באדאנקט דעם מאַרקיז, אזוי ווי איך וואָלט גע־ווען א געשענק, וואָס ער האָט איהר געבראכט אויס פיינקייט. אין דעם געשענק האָט זי געהאט גאָר ווינציג אויסצוזעצען; נאָר וואָס מיינע האָר זענען פאר איהר געווען צו העל־ברוין, און איהר זואָלט בעסער געפעלען, ווען זיי זאָלען געווען זיין טונקעלער, ווי די האָר פון אבאט טשעקאָ. אויך זענען פאר איהר מיינע אויגען גע־ווען צו קליין, און מעהר גרין ווי בלוי. אלס א באצאָהלונג, ליע־בער לעזער, וואָלט איך איצטער דער סיניאָרא פראנצעסקא אויך בא־דארפט שילדערן מיט איהרע חסרונות; אָבער איך האָב ווירקליך גאָר ניט אויסצוזעצען אקעגען אָט דעם ליעבליכען, כמעט לייכט־זיניג געפאָרעמטער גראציען־געשטאלט. אויך דאָס פּנים איז גע־ווען אין גאנצען ווי מען געפינט עס ביי די גריכישע סטאַטוען. דער

אין דעם ווי זי האָט פֿאַראַדיערט איהר אייגענע געשיכטע, האָט זי געלאָזט ביידע פֿאַרליעבטע פֿיס זיך געזעגנען. און עס איז געווען א ריהרענד־נאַריש שוישפּיעל, ווי זיי האָבען זיך ביידע געקושט מיט די שפּיצען און זיך געזאָגט די צערטליכסטע ווערטער — און דער־ביי האָט דאָס ווילדע מיידל געווויינט מיט חנ'עודיגע טרעהרען, וועלכע זענען אבער ווען ניט ווען ארויס געקומען טיף־פער פון דער נשמה ווי עס האָט עס פֿאַרלאַנגט די ראָל. זי האָט אויך איבערדערצעהלט אויך א פֿאסירליך איבערגעטריבענעם שמערצליכען שטייגער, א רעדע וואָס דער אבאָט טשעקא האָט געזאָלט האָבען געהאַלטען, אין וועלכער ער האָט געריהמט די שענ־הייט פון פֿראַנצעסקא מיט פֿעראַנטישע מעטאַפֿאָרען. און דער אופן אויף וועלכען זי האָט געענטפֿערט אלס אָרימע פֿראַנצעסקא, און אליין קאָפּירענדיג איהר אייגען קול אין דער סענטימענטאַלי־טעט פון אמאָליגע יאָהרען, האָט געהאט אין זיך עפּים ליאַלקע־דיגס, אומעטיגס, אזוי אז עס האָט מיך מאָדנע געריהרט. אָדע, טשעקא! אָדע פֿראַנצעסקא, איז געווען דער באשטענדיגער רעפ־רעזיו. די פֿאַרליבטע פיס האָבען זיך ניט געוואָלט פֿאַרלאָזען — און איך האָב מיך שוין ענדליך געפֿרעהט, וועז א בייזער מזל האָט זיי צושיידט, נאָכדעם ווי זי האָט מיר איינגעריומט, אז עס וואָלט פֿאר מיר געווען אן אומגליק וועז די ביידע ליעבענדע, וואָלטען באַ־שטענדיג געבליבען צוזאמען.

דער פֿראָפעסאר האָט אפֿלאָדירט מיט שפֿאסהאפֿטע ציטער־דיגע קלאַנגען פון דער גיטארע, סיניאָרא האָט געזונגען, דאָס הינטעל האָט געבילט, דער מארקיז און איך האָבען געפֿאטשט מיט די הענד, ווי משוגעים, און סיניאָרא פראַנצעסקא איז אויפֿגעשטא־נען און זיך דאַנקבאר פֿאַרנייגט. — עס איז ווירקליך א שענע קא־מעדיע, — האָט זי געזאָגט צו מיר, אבער עס איז שוין לאַנג, ווי זי איז צום ערשטען מאָל אויפֿגעפיהרט געוואָרען! און איך אליין בין שוין אזוי אלט! — קענט איהר טרעפען ווי אלט איך בין?

און דאָך האָט זי בשום אופן ניט ערווארט מיין ענטפער, און אליין שנעל געזאָגט: — אכצעהן יאָהר. — און האָט זיך דערביי

איהר צו א אויסערליך ליכט, זעהט אוים, ווי זי וואלט זי אויך פון אינעווייניג באלעבט. יא, עס איז פאראן א סטאטוע, וואס וואלט דיר, ליעבער לעזער, געגעבען א באגריף פון פראנצעסקא'ס הער־ליכקייט. דאס איז די וועגום פון דעם גרויסען קאנאווא, וועלכע דו קענסט גיפינען אין איינעם פון די לעצטע זאלען פון דעם פאלאצא פיטטי אין פלארענץ. איך דענק איצטער אפט פון יענער סטאטוע. טיילמאל חלומ'ט זיך מיר, זי ליגט אין מיינע ארעמס, און זי ווערט וואס אמאל אלץ לעבעדיגער און צום סוף שעפטשעט זי צו מיר מיט פראנצעסקא'ס שטים. דער טאן פון דער דאזיגער שטים אבער איז דאס געווען, וואס האט צוגעגעבען צו איהר יעדען ווארט די ליעבליכסטע, אונענדליכסטע באדייטונג. און וועז איך זאל דיר זועלען דערצעהלען וועגען וואלט דאס געווען א טרוקענער הויפען בלומען, וואס באזיצען דעם גרעסטען ווערט, נאר דורך זיי־ער ריח. אויך פלעגט זי אפטמאל אויסשפרינגען אין דער הויך און טאנצען, בעת זי האט גערערט, און אפשר איז דאס דער טאנץ געווען איהר אייגענטליכע שפראך. מיין הארץ אבער האט כסדר מיטגעטאנצט און האט עקזעקוטירט דעם שווערסטען פאס, און האט דערביי ארויסגעוויזען אזוי פיעל טאנץ־טאלענט, ווי איך וואלט מיר פון איהם קיינמאל ניט געווען פארגעשטעלט. אויך אזא אופן האט פראנצעסקא אויך דערצעהלט די געשיכטע פון דעם אבאט טשעקא, א יונגען בחור'ל, וואס איז אין איהר געווען פארליבט, וועז זי פלעגט נאך שטריקען שטרוי־היט אין ארנא־טאל. און זי האט פארזיכערט אז איך האב דאס גליק צו זיין עהנליך צו יענעם. דער־ביי האט זי געמאכט די צערטליכסטע פאנטאמימען, האט צוגע־דריקט די שפיץ־פינגער צום הארצען איינמאל און א צווייטען מאל, האט אויסגעזוהן ווי זי וואלט מיט דער הוילער האנד ארויסגע־בראכט די צערטליכסטע געפיהלען, און צום סוף האט זיך א שוועבענדיגע, מיט א פולער ברוסט געווארפען אויפ'ן זאפא, האט באהאלטען דאס פנים אין קישען און האט הינטער זיך אויסגע־שטרעקט די פים אין דער הויך, און האט געדריגעט מיט זיי ווי מיט הילצערנע לייאלקעס. דער בלויער פוס האט געזאלט פארשטע־לען דעם אבא טשעקא, און דער רויטער פראנצעסקא. און

די פאַמעראַנץ וואָס עלטער זי ווערט, אַלץ געלער ווערט זי, אַזוי ווערט אויך אייער שענקייט מיט יעדען יאָהר אַלץ צייטיגער.

די דאַמע האָט אויסגעזעהן צו זיין צופרידען מיט אָט דעם פאַרגלייך, און האָט אויך מודה געווען, אַז זי פיהלט זיך ווירקליך צייטיגער, ווי אַלעמאָל, באַזונדערס אַקעגען דעמאָלט, ווען זי איז נאָך געווען אַ דינער גאָר נישט, און איז צום ערשטען מאָל אויפגע־טראָטען אין באָלאָנאָ. און אַז זי קען נאָך איצט ניט משיג זיי, ווי זי האָט דאָס געקענט מאַכען אַזאַ פוראָר אין אַזאַ געשטאַלט. און איצטער האָט זי דערצעהלט וועגען איהר דעביו אַלס אַריאַדנע, אַ זאַך וועגען וועלכער זי האָט אַלעמאָל גערעדט, ווי איך האָב שפּע־טער ענטדעקט — און ביי געלעגענהייט האָט שוין אַלע מאָל סי־ניאָר באַרטאָלאָ געמוזט דעקלאַמירען דאָס געדיכט, וואָס ער האָט דעמאָלט צוגעוואַרפען אין טעאַטער. דאָס איז געווען אַ גוט געדיכט, פול מיט ריהרענדען טרויער איבער טהעזעאוס'עס טריילאָזיגקייט, פול מיט בלינדער באַגייסטערונג פאַר באַקכוס און מיט בליהענדיגער פאַרהערליכונג פון אַריאַדנע. — Bella Cosa ! האָט אויסגערופען סיניאָרא לעטיציאַ ביי יעדען סטראָף, און איך האָב אויך געלויבט די בילדער דעם פערז־בוי און די גאַנצע באַ־האַנדלונג פון יענעם מיף.

— יאָ, זי איז זעהר שען, האָט געזאָגט דער פּראָפעסאָר.— און הינטער איהר ליגט געוויס אַ היסטאָרישער אמת, איבעריגענס דערצעהלען אונז עטליכע אויטאָרען אויסדריקליך, אַז ענעאיס, אַ פּריסטער פון באַקכוס, האָט חתונה געהאַט מיט דער טרויערענדער אַריאַדנע, נאָכדעם ווי ער האָט זי געטראָפען אַ פאַרלאָזענע אויף נאַקסאָס: און ווי עס געשעהט אָפט, איז אין דער זאַגע פון דעם גאָטס פּריעסטער געוואָרען גאָט אַליין.

איך האָב ניט געקענט איינשטימען מיט דער דאָזיגער מיי־נונג, וואָרים אין דער מיטהאָלאָגיע נייג איך זיך גיכער צו דער היסטאָרישער פאַרטייטשונג, און איך האָב געענטפערט: אין דער גאַנצער מעשה, אַז אַריאַדנע, נאָכדעם ווי טהעזעאוס האָט זי גע־לאָזט זיצען אויף נאַקסאָס, האָט זי זיך געוואָרפען באַקכוס'ן אין די אָרעמס, זעה איך ניט עפּיס אַנדערש, ווי די אַלעגאַריע, אַז זי

ארום געדרעהט אודאי אכצעהן מאל אויף איין פוס. — און ווי אלט זענט איהר, Dottore ?

— איך סיניאָרא, בין געבוירען געוואָרען אין דער נאכט פון ניי יאָהר אכצעהן הונדערט.

— איך האָב דאָך אייך שוין געזאָגט — האָט באמערקט דער מארקיז — דאָס איז איינער פון די ערשטע מענער פון אונזער יאהרהונדערט.

— און ווי אלט מיינט איהר בין איך? — האָט פלוצלונג אויסגערופען סיניאָרא לעטיצא, און ניט קוקענדיג אויף איהר חוה־קאסטיום, וואָס איז ביז איצט געווען פארבאָרגען אונטער דער דעק פון בעט, האָט זי זיך ביי דער דאָזיגער פראגע, א הויב געטאָן אזוי ליידעשנאפטליך אין דער הויך, אז מען האָט באקומען צו זעהן ניט נאָר דעם רויטען ים, נאָר אויך גאנץ אראביען, סיריען און מעסאָפאָטאמיען.

נאָר צוריק שפרינגענדיג א דערשראָקענער פאר דעם דאָזיגען מוראַ'דיגען אנבליק, האָב איך עפים דאָרטען געשטאמעלט, וועגען די שוועריגקייט, אזא פראגע צו פארענטפערן, אין דער צייט, וועז איך האָב דער סיניאָרא ערשט געזעהן ביז א העלפט; דאָך וועז זי איז צו מיר שטארקער צוגעשטאנען, האָב איך איהר צוגענעבען דעם אמת, אז איך קען נאָך ניט בארעבענען דעם חילוק צווישען די איטאליענישע יאָהרען און די דייטשע יאָהרען.

— איז דער חילוק א גרויסער? — האָט געפרעגט סיניאָרא לעטיצא.

— אודאי, — האָב איך איהר געענטפערט — וואָרים אזוי ווי די היץ שפרייט אויס יעדען קערפער, דערפאר זענען די יאָהרען אין וואָרימען איטאליען א סך לענגער ווי אין דעם קאלטען דייטשלאנד.

דער מארקיז האָט מיך בעסער ארויסגעצויגען פון דער פארלעגענהייט, דערמיט וואָס ער האָט גאלאנט באהויפטעט, אז איהר שענקייט האָט זיך ערשט איצט צואוויקעלט אין איהר פולסטער צייטיגקייט. — און סיניאָרא! — האָט ער צוגענעבען — אזוי ווי

נעדריקט צו די ליפען, ווי איך וואלט עס געווען געטאן מיט דעם פוס פון פאפסט. ווי דאס פארשטעהט זיך שוין פון זיך אליין, בין איך אויך שוין געווען דאס קאמער מיידעל, און האב צוגעהאלפען דעם זאק מיט דעם שוך צוריק אנצוטאן.

— איך בין מיט אייך צופרידען — האט געזאגט סיניאָרא פראנצעסקא, נאכדעם ווי איך בין פארטיג געווען מיט דעם עסק, ביי וועלכען איך האב זיך ניט זעהר געאיילט, הגם אלע צעהן פינגער זענען געווען ביי דער ארבייט — איך בין מיט אייך צופרידען. און איהר זאלט מיר נאך אפטער אנטאן די זאקען. היינט האט איהר מיר געקושט דעם לינקען פוס, מארגען וועט פאר אייך פריי זיין דער רעכטער. איבערמארגען וועט איהר מיר שוין מעגען קושען די לינקע האנד, און א טאג נאכדעם אויך די רעכטע. פיהרט אייך נאר גוט אויף, וועל איך אייך שפעטער צו דערלאנגען דאס מויל א. אז. וו.; איהר זעהט, איך וועל אייך נארן לאזען אוואנסירען, און אזוי ווי איהר זענט יונג, קענט איהר עס אין דער וועלט נאך וויט ברענגען...

און איך האב עס וויט געבראכט אין דער דאזיגער וועלט! וועגען דעם זענט איהר מיינע עדות, איהר טאסקאנישע נעבט, דו העל־בלויער הימעל מיט די נרויסע זילבערנע שטערן, איהר ווילדע לארבערער־קוסטען און באהאלטענע מירטען, און איהר, א, זומפען פון דעם אפענין, וואס איהר האט געשוועבט ארום אונז מיט כלה־טענץ, און צוריק נע'חלומ'ט אין יענע בעסערע נעטער־ציי־טען. וועז עס איז נאך ניט נעווען קיין נאטישער לינען, וואס ערלויבט נאר בלינדע באפרידיגונגען אין דער פינסטער פארבאהאלטענער־הייט און פארקלעפט יערען פרייען נעפיהל מיט צבועצ'קע פיינע־בלעטער.

עס איז ניט נויטיג נעווען קיין באזונדערע פיינענבלעטער: ווארים א נאנצער פיינענבוים, מיט פילע פארנאנדער נעשפרייטע צווייגען, האט נערוישט איבער די קעפ פון די גלויקליכע.

האט זיך איבערגענעבען צום טרונק. א השערה, וואס עס טיילען מיט מיר נאך אנדערע געלעהרנטע פון מיין פאטערלאנד. איהר, הער מארקיז, מוזט אפשר וויסען, אז דער פארשטארבענער באנקיער בעטהמאן, האט אין דעם זין פון דער דאזיגער השערה, גלוואסט אזוי צו באלייכטען זיין אריאדנע, אז עם האט אויסגעזעהן, זי האט א רויטע נאז.

— יא, יא, בעטהמאן אין פראנקפורט איז געווען א גרויסער מאן! — האט אויסגערופען דער מארקיז; דאך אין דעם זעלביגען אויגענבליק, איז איהם הפנים עפים וויכטיגעם דורכגעלאפען אין קאפ, ווארים זיפצענדיג האט ער גערערט פאר זיך: — נאט, נאט, איך האב פארגעסען קיין פראנקפורט צו שרייבען צו ראטשילד'ן! און מיט אן ערענסטען פנים פון א סוחר, פון וועלכען עס איז פארשוואונדען יעדער שפאס האט ער זיך גלייך צוזעגענט, אהן לאנגע צערעמאניען, און האט צוגעזאגט ווידער צו קומען ארום פארנאכט.

וועז ער איז שוין געהאט אוועק געגאנגען, און איך האב נאר וואס געוואלט, ווי עס פיהרט זיך אויף דער וועלט, מאכען מיינע נאכבאמערקונגען וועגען דעם מאן, דורך וועמענם גוטסקייט, איך האב געוואונען די אנגענעהמסטע באקאנטשאפט, האב איך צו מיין פארווואונדערונג אויסגעפונען, אז אלע קענען זיך איהם ניט גענוג אפלויבען, און אז אלע האבען איהם באזונדערס גלויבט מיט די איבערטריבענסטע אויסדרוקען פאר זיין ענטהוזיאזמום פאר דאס שענע, זיין אדעליג פיין באנעמען זיך, און זיין אונאייגענניציקייט. אויך סיניארא פראנצעסקא, האט איינגעשטימט אין דעם דאזיגען לויבגעזאנג, און דאך האט זי צוגעגעבען, אז זיין נאז איז אביסעל מוראדיג, און דערמאנט זי תמיד אן דעם טורעם פון פיזא.

ביים געזעגענען האב איך זי ווידער געבעטען זי זאל מיר טוען די טובה, איך זאל איהר מעגען קושען דעם לינקען פוס; אויף וועלכען זי האט מיט א שמייכעלדיגער ערענסטקייט אויסגעטאן דעם רויטען שוך און אויך דעם זאק; און נאכדעם ווי איך האב זיך אראפגעלאזט אויף די קניה, האט זי מיר דערלאנגט דעם ווייסען, בליהענדיגען לילייענפוס, וועלכען איך האב אפשר פרומער

זאכען פון לעבע — א חוץ דעם זענען פאראן טרעהרען אין מצרים און אין פאטסראם. אבער טרעהרען זענען נאך לאנג ניט קיין ער־קלעהרונגען — וואס איז די לעבע? האט נאך קיינער ניט דער־גרונטעוועט איהר וועזען? האט קיינער נאך ניט אויפגעלעזט דאס רעטענויש? אפשר וואלט דאס אויפלעזען געבראכט גרעסערע יסורים ווי דאס רעטענויש גופא, און דאס הארץ ווערט דערפון דערשראקען און פארשטארט ווי ביים אנבליק פון דער מעדוזא. טלאנגען דרעהען זיך ארום, ארום דעם שרעקליכען וואלט, וואס לעזט אויף דאס דאזיגע רעטענויש — אוי, איך וויל קיינמאל ניט וויסען אט דאס אויפלעזונגס־וואלט. דאס ברענענדיגע אומגליק אין מיין הארצען איז מיר נאך תמיד לעבער, ווי דאס קאלטע פאר־שטארט ווערען. אוי, רעדט עס ניט ארויס, איהר געשטארבענע גע־שטאלטען, וואס איהר וואנדעלט דורך די רויזענגערטנער פון דער וועלט, אהן יסורים ווי א שטיין, אבער אויך אהן געפיהלען, ווי א שטיין. און מיט בלייכע ליפען שמייכעלט איהר ארא אויך דעם נארישען בחור, וואס לויבט דעם דופט פון די רויזען און בא־קלאגט זיך אויך די דערנער.

וועז איך בין אבער, ליבער לעזער, ניט אימשטאנד צו זאגען, וואס אייגענטליך עס איז אזוינס די לעבע, אזוי וואלט איך דאך אבער מיט אלע פרטים געקענט דערצעהלען, ווי אזוי מען האלט זיך, און ווי אזוי איינעם איז אויפ'ן הארצען, וועז מען פארליעבט זיך אויף די אפענינען. מען האלט זיך נעמליך ווי א נאר. מען טאנצט איבער בערגלעך און פעלזען און מען רעדט זיך איין, די גאנצע וועלט טאנצט מיט, אויפ'ן הארצען איז יענעם דערבייי, ווי די וועלט וואלט דאס ערשט היינט באשאפען געווארען. און אליין איז מען דאס דער ערשטער מענש. אך, ווי שען איז דאס אלץ! — האב איך מיט פרייד אויסגעופען, וועז איך האב פארלאזט פראנצעסקא'ס וואוינונג. ווי שען און טייער איז די דאזיגע נייע וועלט! מיר איז געווען, ווי איך וואלט דאס בארפט געבען נע־מען צו אלע פלאנצען און חיות. און איך האב אלץ אנגערופען לויט זיין אינעוויניגסטע נאטור, און לויט מיין אייגענעם געפיהל, וואס האט זיך אזוי וואונדערבאר צונויפגעגאסען מיט דער אויסערליכער

קאַפּיטעל VII

וואָס שמיץ זענען, דאָס ווייס מען שוין: וואָס עס איז אָבער די ליעבע, דאָס האָט נאָך קיינער ניט ארויסגעבראכט. עטליכע נאַטור פילאָזאָפען האָבען באהויפּטעט, אז דאָס איז נאָר א מין עלעקטריציטעט. דאָס איז מעגליך: וואָרים אינ'ם מאָמענט ווען מען פארליעבט זיך, פיהלען מיר, ווי אן עלעקטרישער שטראהל אויס דעם אויג פון דער געליעבטער, וואָלט פּלוצלונג געטראָפען אין אונזער הארץ אריין. אַי, די דאָזיגע בליצען טוען אָן די גרעסטע שאדענס, און ווער עס וועט געגען זיי אויסגעפינען אן אָפּלייטער, דעם וועל איך מעהר אכטען ווי פרענקלינען. וואָלטען נאָר געווען אזעל־כענע קליינע בליץ־אָפּלייטערס, וואָס מען זאָל זיי קענען טראָגען אויפ'ן הארץ, און ביי וועלכע עס זאָלען אויך הענגען אזא ווע־טער־שטאַנג, וואָס זאָל קענען אָפּווענדען דאָס שרעקליכע פייער ערגיץ אנדערש! איך האָב אבער מורא, אז ביי דעם קליינעם אמאָר, קען מען ניט אזוי לייכט אוועק רויבען זיינע פיילען, ווי מען האָט געקענט ביי יופּיטער'ן צורויבען זיין בליץ און ביי די טירא־נען דעם סצעפּטער. א חוץ דעם ווירקט ניט יעדע ליעבע ווי א בליץ: טיילמאָל לויערט זי ווי א שלאנג אונטער רויזען, און שפּיאָ־נירט אויס דעם ערשטען שפּאלט אין הארצען, כדי זיך אהין אריין צו כאפּען. טיילמאָל איז עס נאָר א וואָרט, א בליק, די דערצעהלונג פון עפּיס, וואָס פאלט אריין אין אונזער הארץ ווי א ליכטיג זאָמען־קערענדיל, ליגט דאָרטען א גאנצען ווינטער, ביז עס קומט דער פריהלינג, און דאָס קליינע זאָמען־קערענדיל וואקסט זיך פונאַנדער צו א פלאמענדיגער בלום, וועמענס ריח עס פאר'שכור'ט דעם קאָפּ. דיזעלביגע זון, וואָס האָט אין דעם עגיפּטישען נילוס־טאָל אויסגעבריהט די אייער פון קראָקאָדילען, קען אויך אין פּאָטסדאם, וואָס ליגט ביי דער האוועל, צייטיג מאכען אין א יונגען הארצען די

קאַפּיטעל VIII.

אויף א גראָז בערגיל אונטער א ברייטען לאָרבעער־בוים איז זיך געזעסען היאצינטהאָס, דער דיענער פון מארקיז, און לעבען איהם אפּאָלאָ, זיין הונד. דער הונד איז גיכער געשטאנען, וואָרים זיינע פאָדערשטע לאפּקעס האָט ער געהאט ארויפגעלעגט אויף דער שארלאך־קניה פון דעם קליינעם מענשעלע, און זיך נייגעריג צוגעקוקט, ווי אָט דאָס מענשעלע האלט אין האנד א טאַבליצע, אַלע וויילע שרייבט ער עפּיס דארויף, שמייכעלט פאר זיך אומעטיג, שאָקעלט מיט'ן קעפּיל, זיפצט אָפּ טיעף און פערטאָן רייניגט ער זיך מיט הנאה די נאָז.

— הירש היאצינט! — וואָס, צו אלדי גוטע יאָהר — האָב איך איהם אקעגען גערופען — מאכסט אזעלכענע גרימאסען? נו, די סמנים זענען אלע גינסטיגע. אפּאָלאָ שטעהט דיר ביי דער זייט און דער לאָרבער הענגט שוין איבער דיין קאָפּ.

אָבער איך האָב דעם אָרימען מענשען געטאָן אן אומרעכט. פול מיט ליעבע האָט ער געענטפערט: — געדיכטען? ניין, איך בין א פריינד פון געדיכטען, אבער שרייבען שרייב איך זיי ניט. וואָס זאָל איך שרייבען? אז איך האָב דאָ גאָר ניט געהאט וואָס צו טון. האָב איך מיך פון הנאה וועגען געמאכט א ליסט פון אלע יענע נעמען פון פריינד, וואָס האָבען אמאָל געשפּיעלט אויף מיינע לאָטעריע צעטלען. עטליכע פון זיי זענען מיר נאָך אפילו עפּיס שולדיג — מיינט אבער ניט, הער דאָקטאָר, אז איך וויל אייך מאָהנען — ס'איז נאָך דאָ צייט, איהר זענט מיר גוט. וואָלט איהר נאָר דאָס לעצטע מאָל געווען געשפּיעלט 1365 אנשטאָט 1364, אזוי וואָלט איהר איצטער געווען א מאן מיט הונדערט טויזענד מארק מזומנים, און איהר וואָלט ניט באדארפט

וועלט. מיין ברוסט איז געווען א קוואל פון אנטפלעקונגען, און איך האָב פארשטאנען אלע פאַרמען און אלע געשטאלטען. דעם דופט פון די פלאנצען, דעם געזאנג פון די פייגעל, דאָס פייפען פון ווינד און דאָס רוישען פון די וואסערפאלען. טיילמאל האָב איך געהערט דאָס קול פון נאָט: — אדם וואו ביזטו? „דא בין איך פראנצעסקא." האָב איך דאן אויסגערופען, „איך בעט צו דיר, וואָרים איך וויים, אז דו האָסט באשאפען די זון מיט דער לבנה אין די שטערן און די ערד מיט אלע איהרע באשעפענישען! דאן האָט עס שטיל געלאכט פון די מירטען־קוסטען, און שטיל־ערהייבט האָב איך אין מיר אריינגעזופצט: אוי, זיסע נארישקייט, פארלאָז מיך ניט!

שפעטערצו, וועו עס האָט זיך אנגערוקט דער פארנאכט, האָט זיך ערשט אנגעהויבען אויף אן אמת דאָס גליק פון דער ליעבע. די בוימער פון די בערג האָבען געטאנצט מיט שווערע קעפ, וואָס זענען פון דער אונטערגעהענדיגער זון געווען באַשטראהלט אזוי רויט, ווי זיי וואלטען שכור געווארען פון זייערע אייגענע ווייַנטרויבען. אונטען האָט דער טייך זיך האסטיגער אַלאָ געטאָן, און גערוישט פול מיט מורא, גלייך ווי ער וואלט זיך געשראקען, אז די ענטציקט בארוישטע בערג זאלען ניט אומפאלען. דערביי האָבען זיך פון ווייטענס געזעהן אזוינע ליעבליכע בליצען, ווי ליכטיגע קושען. — יא, האָב איך אויסגערופען, — דער לאכענדיגער הימל קושט די געליעבטע ערד... א, פראנצעסקא, שענער הימל, לאָז מיך זיין דיין ערד! איך בין אזוי אין נאנצען ערדיש, און איך געה אזוי אוים נאָך דיר, מיין הימל! — אזוי האָב איך אויסגערופען און בעטענדיג אויסגעשטרעקט מיינע הענד, און בין מיט'ן קאָפ אריינגעפאַהרען ניט אין איין בוים, וועלכען איך האָב דערנאָך ארומגענומען, אנשטאָט וואס איך האָב איהם געזאלט שעלטען. און מיין נשמה האָט אויסגעשריען פול מיט פרייד, שכור פון ליעבע, — און פלוצלינג האָב איך דערזעהן א גלאנצענדיגע שארלאך־געשטאלט, וואס האָט מיך מיט געוואלד ארויסגעריסען פון אלע מיינע חלומות, און מיך צוריק געבראכט צו דער קיהלסטער ווירקליכקייט.

הערשאפטען, נאָדטויזענד אזעלכענע סצענעס, וואָס האָבען זיך גלייכצייטיג איינע דער אנדערער פאַראָדירט? און דאָך זענען ביי־דע השערות געווען ניט באגרינדעט, וואָרים נאָך א סך איבערגע־חזר'טע פראגען, און נאָכדעם ווי איך האָב איהם צוגעזאָגט, איך וועל דעם מארקיז גאָר ניט דערצעהלען, האָט ער זיך פאר מיר מודה געווען, אז ליידי מעקספיעלד איז נאָך געלעגען אין בעט, ווען ער האָט איהר איבערגעגעבען די טולפּע; אין דעם זעלביגען אויגענבליק וואָס ער האָט געוואָלט האלטען די שענע רעדע, האָט זיך איינער פון איהרע פיס באוויזען א נאקעטער, און אזוי ווי ער האָט באמערקט אויף איהם היהנער אויגען, האָט ער גלייך נעבעטען די ערלויבניש, זיי אויסצושניידען. א זאך וואָס איז ערלויבט געוואָ־רען און איז דערנאָך באלוינט געוואָרען, מען האָט איהם דאָס ער־לויבט און באלוינט מיט א פראנצעסקאָני און אין איין וועג שוין אויך פאר דעם איבערגעבען די טולפּע.

— עס געהט מיר אבער אלץ נאָר אין דעם כבוד — האָט היאצינט צוגעגעבען — און דאָס האָב איך אויך געזאָגט דעם בא־ראָן ראָטשילד, ווען איך האָב געהאט די עהרע איהם די היהנער־אויגען אויסצושניידען. דאָס איז געשעהן אין זיין קאבינעט; ער איז דערביי געזעסען אויף זיין גרינעם שטוהל, ווי אויף א טראָן, האָט גערעדט ווי א קעניג, און ארום איהם זענען געשטאַנען זיינע קאָרטיערס און ער האָט געגעבען אָרדערס, און געשיקט שטאפעטען צו אלע קעניגע, און ווי איך האָב איהם פאר דער צייט, אזוי גע־שניטען די היהנער־אויגען, האָב איך מיר געטראכט אין הארצען: דו האָסט איצטער אין דער האנד דעם פוס פון דעם מאן, וואָס ער אליין האלט איצטער אין זיינע הענד די גאנצע וועלט, דו ביזט איצטער אויך א וויכטיגער מענש; ווען דו זאָלסט איהם דאָ אונטען אביסעל צו שארף אריינשניידען, ווערט ער אין כעס און שניידט אויבען די גרעסטע קעניגע, נאָך ערגער — דאָס איז געווען דער גליקליכסטער מאָמענט פון מיין לעבען!

— איך קען מיר פאָרשטעלען דעם דאָזיגען שענעם געפיהל, הער היאצינט, וועלכען אבער פון דער ראָטשילד'שער דינאַסטיע, האָסטו אויף אזא שטייגער אמפּוטירט? איז עס אפשר געווען דער

דא ארום צו לויפען. איהר וואלט אייך געקענט רוהיג זיצען אין האמבורג, רוהיג און בהרחבה, און איהר וואלט געקענט לייגען אויף דער זאפא און זיך לאזען דערצעהלען, ווי עס זעהט אויס אין אי־טאליען. זאל מיר שוין אזוי גאט העלפען! איך וואלט אהער גיט געפאהרען, וועז ניט צוליעב דעם הער גומפּעל. אוי, ווי פיעל היץ און געפאהר און מיעדקייט מוז איך דא אויסשטעהן, און וואו עס איז נאר ערגיץ אן איבערשפּאנונג אדער א שווערמע־רי, איז אויך דער הער גומפּעל דערבייי און איך מוז אלץ מיטמא־כען. איך וואלט שוין געווען לאנג פון איהם אוועק געגאנגען, וועז ער זאל זיך נאר קענען באגעהען אהן מיר. וואהרים וואר וועט דער־נאך דערצעהלען אין דער היים וויפיעל כבוד און בילדונג ער האט געגאסען אין דער פרעמד? און זאל איך זאגען דעם אמת, איך אליין הויב אויך אן א סך צו לייגען אויף בילדונג. אין האמבורג דארף איך זיי, א דאנק גאט, ניט האבען; אבער מען קען ניט ווי־סען. עס טרעפט, מען קומט אמאל אין אן'אנדער ארט. היינט איז א גאנץ אנדערע וועלט. און מען האט רעכט: אזוי זיך אביסעל בילדונג צ־ערט דעם גאנצען מענשען. היינט דער כבוד וואס מען האט דערפון! לייבי מעקספּיעלד למשל, ווי פיין זי האט מיך היינט אין דערפריה אויפגענומען און האנאירט! אקוראט ווי איהרם גלייכען, און זי האט מיר געגעבען טרינק־געלד א פראנצעסקאני, כאטש די בלום האט אין גאנצען געקאסט פינף פאפּאלי. א חוץ דעם איז דאך גלאט א פארגעניגען, וועז מען האט אין דער האנד דעם קלייגעם, ווייסען פוס פון א דאמע.

איך בין ניט וועניג געווען געטראפען פון דער לעצטער בא־מערקונג, און האב גלייך א טראכט געטאן: איז דאס א שטאכ־וואגן? ווי אזוי האט זיך אבער דער לומפּ שוין דערוואוסט פון דעם גליק, וואס מיך האט באגעגענט אט ערשט. אין דעם טאג, און אין דער זעלביגער צייט, וועז ער איז געווען פונקט אויף דער אנדערער זייט פון בארג? איז אפשר דארטען געווען עפּים אן עהנ־ליכע סצענע? און האט זיך ניט דערביי אנטפּלעקט די אירגניע פון דעם גרויסען דיכטער פון דער וועלט־ביהנע דארט אויבען, וואס האט אפשר געלאזט אויפּיהרען צום פארגעניגען פון די הימלישע

הענר אין די הויזען קעשענעם, האט געקלונגען מיט געלד, האט פארדראסיג געשאקעלט מיט'ן קאפ, וועז איינער פון די קליינע קעניגע האט זיך נעוואלט בארגען געלד, אוז נאר דעם קליינעם מיט דעם ווייסען מאנטעל אוז די רויטע הויזען האט ער פריינדליך געגלעט איבער די באקען אוז איהם געלויבט: דו ביזט מיין פלעזיר, מיין ליעבלינג, מיין ג־אכט, אבער דיין פעטער מיכעל זאל צו מיר ניט ציטערעטען. אט דעם נאר וועל איך נאר ניט אנטלייהען. וואהרים ער גיט אוים מעהר מענשען יעדען טאג, וויפיעל ער האט צו פארצעהרען אין א יאהר. דורך איהם וועט נאך קומען אן אומגליק אויף דער וועלט, אוז מיין געשעפט וועט דארונטער ליידען. אזוי זאל מיר נאט געבען אלדאס גוטס, דער יונג האט זיין זאך געמאכט גוט. באזונדערס וועז ער האט אונטערגעהאלפען בייס געהען דעם דיקען קינד, אין ווייסען אטלאס, וואס איז געווען אויסגעווויקעלט מיט אמת'דיג זילבערנע לילייען אוז צו איהם געזאגט: נא, נא, דו, דו, פיהר דיך נאר גוט אויף. דערנעהר דיך ווי עס דארף צו זיין. זעה, אז דו זאלסט ניט ווידער אמאל אוועקגעיאגט ווערען, וועל איך ניט פארלירען מיין געלד. איך זאג דאס איך, הער דאקטאר, עס איז נעווען א פארגעניגען דעם יונג צו הערען. אוז אויב די אנדערע קינדער, לויטער ליעבע קינדער, האבען זייער זאך זעהר גוט געשפיעלט — ביז מען האט זיי געבראכט קובען, אוז זיי האבען זיך נעגומען ארומרייסען פאר דעם בעסטען שטיק, אוז זיך גערייסען די קרוינען פון די קעפ, אוז געשריען אוז געווייגט, אוז אנדערע האבען זיך אפילו — — —

הויכהארציגער ענגלענדער, דער מאן אין לאמבארד סטריט, וואס האט געעפענט א לייה־קאסע פאר קיסרים און מלכים?

— פארשטעהט זיך, הער דאקטאר, איך מיין דעם גרויסען ראטשילד, דעם גרויסען נתן ראטשילד, נתן דעם חכם, ביי וועמען דער קייזער פון בראזיליען האט פארזעצט זיין קרוין. אבער איך האב אויך געהאט דעם כבוד צו קענען דעם בארון סאלאמאן ראטשילד פון פראנקפורט, און הגם איך האב זיך ניט געקענט דערפרעהן מיט זיין אינטימען פום, האט ער דאך געוואוסט ווי אזוי מיך צו שעצען. וועז דער הער מארקיז האט איהם געזאגט, אז איך בין אמאל געווען א לאטאריע קאלעקטאר, האט דער בארון געזאגט זעהר וויציג: איך בין דאך אליין עפים עהנליכעם, איך בין דאך דער אויבערקאלעקטאר פון דער ראטשילדישער הויז, און מיין קאלענג דארף בשום אופן ניט עסען מיט דעם באדיענטען, ער זאל זיצען ביים טיש לעבען מיר, — און זאל מיר אזוי גאט געבען אלדאם גוטס, הער דאקטאר, איך בין געזעסען לעבען סאלאמאן ראטשילד און ער האט מיך באהאנדעלט אין גאנצען ווי זיינם גלייכען, גאנץ פאמיליאנאר. איך בין אויך געווען ביי איהם אויף דעם באריהמטען קינדערבאל, וועלכער איז געווען באשריעבען אין די צייטונגען. אזוי פיעל פראכט, וועל איך שוין אין מיין גאנצען לעבען ניט קריגען צו זעהן. איך בין דאך אין האמבורג אויך געווען אויף א באל, וואס האט געקאסטט 1500 מארק און אכט שילינג. אבער דאס איז דאך נאר געווען ווי א היהנער דרעקעלע אקעגען א מיסטהויפען. וויפיעל גאלד און זילבער און דימענטען איך האב דאס דארט געזעהן! וויפיעל שטערן און אדרענם! דעם „פאלקענ־אר־דען", דאס „גאלדענע פליעס", דעם „לייבען אדרען", דעם „אר־לער־אדרען" — אפילו א גאנץ קליין קינד, איך זאג אייך, א גאנץ קליין קינד — האט געטראגען אן עלפאנטען אדרען. די קינדער זענען געווען זעהר שען מאסקירט און האבען געשפיעלט אין הלואות. און זענען געגאנגען אנגעטאן ווי די מלכים, מיט קרוינען אויף די קעפ. א גרויסער יונג אבער איז געגאנגען אנגעטאן אקוראט ווי דער אלטער נתן ראטשילד. ער האט דאס געמאכט זעהר גוט. האט געהאלטען ביידע

בערגעבען גאנץ גענוי, ווערטליך געטריי, **אין איהר שמוציגסטער** ריינקייט.

עס איז שוין געווען שפּעט, ווען איך בין אָנגעקומען צו דער וואוינונג פון מארקיז. ווען איך בין אריין אין צימער, איז היא־צינט געשטאַנען אליין און געפּוצט די גאָלדענע שפּאָרען פון זיין באלעבאָס, וועלכער, ווי איך האָב עס געקענט זעהן דורך דער האלב געעפענטער טיר פון זיין שלאָפצימער, איז געלעגען אויף די קניה פאר א מאַדאָנא און פאר אַ גרויסען קרוציפיקס.

וואָרים דאָס ווזטו וויסען, ליעבער לעזער, אז דער מארקיז, אָט דער פאָרנעהמער מאַן, איז איצטער א גוטער קאטויליק. אז ער פיהרט שטרענג אויס די צערעמאָניען פון דער אליין באקגליקענדער קירך, און ווען ער איז אין רוים, האלט ער זאָגאר אויס פאר זיך עטליכע אייגענע קאפּליצעס, אויס דער זעלביגער סבה, פארוואָס ער האלט אויס אין לאָנדאָן דאָס בעסט ריים־פערד און אין פּאַריז די שעהנסטע טענצערין.

— הער גומפּעל טוט איצט תפילה — האָט מיר שטיל אַ זאָג געטאָן היאנצינט, מיט א וויכטיגען שמייכעלע. און נאָכדעם ווי ער האָט מיר אָנגעוויזען אויף דעם קאבינעט פון זיין באלעבאס, האָט ער נאָך צוגעגעבען — אזוי ליגט ער אלע אָבענד צוויי שעה אויף די קניה פאר דער פּרימא־דאָנא מיט דעם יעזוס קינד. דאָס איז א פּראכטיג בילד און עס האָט איהם געקאָסט זעקס הונדערט פראנצעסקאנים.

— און איהר, הער היאצינט, פארוואָס קניהט איהר ניט הינ־טער איהם? אָדער זענט איהר אפשר ניט קיין פריינד פון דער קאַטוילישער רעליגיאָן?

— איך בין יאָ אַ פריינד פון איהר, און ניט קיין פריינד— האָט יענער געענטפערט שאָקלענדיג פארטראכט מיט'ן קאָפּ. דאָס איז א גוטע רעליגיאָן פאר אַ חשוב'ען באַראָן, וואָס קען דעם גאנ־צען טאָג ארום געהן ליידיג, און פאר א קונסט־קענער; עס איז אָבער ניט קיין רעליגיאָן פאר א האמבורגער, פאר א מאן וואָס האָט זיך זיין געשעפט. ווער רעדט פאר א לאָטעריע קאָלעקטאר איז דאָס אודאי ניט קיין רעליגיאָן. איך מוז יעדע נומער, וואָס ווערט גע־

קאפיטעל IX.

עס איז ניט פאראן קיין לאנגווויליגערע זאך אויף דער וועלט. ווי דאָס לעזען אן איטאליענישע רייזע־באשרייבונג — סאידען אפשר דאָס שרייבען פון איהר — און נאָר דורך דעם קען עס דער מחבר ווי ניט איז מאכען אביסעל ערטרעגליך, וועו ער רעדט אין איהר פון איטאליען אזוי ווייניג ווי עס איז נאָר מעגליך. טראצדעם וואָס איך באנוץ זיך מיט דעם דאזיגען קונצשטיק זעהר גוט, קען איך דיר, ליעבער לעזער, ניט צוזאגען קיין סך אונטערהאלטונג אין די קומענדיגע קאפיטלען. און טאמער וועסטו זיך לאנגווויליגע ביי די לאנגווויליגע זאכען. וואָס וועט אין זיי פארקומען, טרייסט זשע דיך מיט דעם, אז איך מוז גאָר אָט די לאנגווויליקייטען שרייבען. איך ראָט דיר, דאָ און דארטען הפּ איבער עטליכע זייטלעך, וועסטו דעמאָלט מיט'ן בוך שנעלער פארטיג ווערען—אך, איך וואָלט מיר געוואונשען, אז איך זאָל דאָס אויך האבען געקענט! מיין נאָר ניט, אז איך שפּאם; וועו איך זאָל דיר גאנץ ערנסט צוגעבען מיין אמת'ע מיינונג וועגען אָט דעם בוך, וואָלט איך דיר ראטען, שוין איצטער עס צוצומאכען, און גאָר ניט ווייטער צו לייענען דערין. אן אנדער מאָל וועל איך פאר דיר שרייבען עפּים בעסערס, און וועו מיר וועלען אין דעם קומענדען בוך, אין דער שטאָדט לוקא, זיך ווידער צוזאמענטרעפען מיט מאטהילדע און פראנצעסקא, וועלען דיר די ליעבע בילדער הארציגער געפעלען, ווי דאָס איצטיגע און אפשר אויך די איבעריגע.

א דאנק גאָט! פאר מיין פענסטער צושפּיעלט זיך א קאטעריגקע מיט לוסטיגע מעלאָדיען! מיין טריבער קאָפּ דערף האָבען אזא אויפהייטערונג, באזונדערס וויל איך באדארף איצטער באשרייבען מיין באזוך ביי זיין עקסצעלענץ, דעם מארקיז קריסטאָפּארא די גומפּעלינא. איך וויל די דאזיגע ריהרענדע געשיכטע אי־

אבער זי העלפט אויך גאר ניט. איך האב זי אויסגעפרואווט, און דער־פרואוו קאסט מיך פיער מארק מיט פערצעהן שילינג —

— וויי אזוי, מיין ליעבער הער היאצינט?

— זעהט איהר, הער דאקטאר, איך האב מיר געטראכט: דאס איז אמת'דיג א זעהר אויפגעקלעהרטע רעליגיאן און עס פעהלט איהר שווערמעריי און מופתים; און דאך אביסעל שווער־מעריי מוז זי דאך האבען, א גאנץ קליין מופת'ל דארף זי דאך קענען באווייזען, ווען זי וויל זיך אויסגעבען פאר אן אנשטענדיגע רעליגיאן. אבער ווער זאל דא באווייזען מופתים? האב איך גע־טראכט, ווען איך האב אמאל אין האמבורג באקוקט א פראטעס־טאנטישע קירך, וואס האט געהערט צו דעם גאנץ הויפען מין, וואו ס'איז ניטא מעהר ווי ברוינע בענק און וויסע וועגט, און אויף דער וואנד העגגט ניט מעהר ווי א שווארץ טעוועל, אויף וועלכען עס שטעהען א האלב טוץ וויסע ציפערן. דו טוסט אפשר דער דאזיגער רעליגיאן אן אומרעכט, האב איך מיר ווידער געטראכט, אפשר קע־נען די דאזיגע ציפערן באווייזען פונקט אזעלכע וואונדער ווי א בילד פון גאטס מאמע, אדער ווי א ביין פון איהר מאן, דעם הייר־ליגען יוסף. און כדי די זאך אויסצוגעפינען, בין איך מיר גלייך געגאנגען קיין אלטאנא, און האב טאקי די דאזיגע נומערן בא־זעצט אויף דער לאטעריע. די אמבע האב איך באזעצט מיט אכט שילינג. די טערנע מיט זעקס, די קוואטערנע מיט פיער, און די קווינטערנע מיט צוויי שילינג — אבער איך פארזיכער אייך ביי מיין עהרע, אז קיין איינציגער פון די פראסעטאנטישע נומערן איז ניט ארויסגעקומען. איצטער האב איך געוואוסט, וואס איך האב צו טראכטען. איצטער האב איך מיר געטראכט: בלייבט מיר וועניגער איין רעליגיאן, וואס קען גאר ניט, און ביי וועלכער עס קומט ניט ארוים אפילו קיין אמבע — וועל איך זיין אזא נאר, און אויף דער רעליגיאן וואס איך האב איינגעשטעלט פיער מארק מיט פערצעהן שילינג און פארלוירען, צו געהען איינשטעלען מיין גאנצע עולם־הבא?

— הפנים, אז די אלטע אידישע רעליגיאן זעהט אייך געווים אוים פיעל צוועקמעסיגער?

צוינען פארשרייבען אקוראט, און פארטראכט איך זיך דעמאָלט צו־פעליג וועגען בום! בום! בום! וועגען א קאטוילישען גלאָק, אדער שוויבעלט עס מיר פאר די אויגען ווי קאטוילישער וויהרויך, פאר־שרייב איך מיך. און שרייב איך א ניט ריכטיגע צאָהל, קען חלילה דערפון ארויסקומען דאָס גרעסטע אומגליק. איך פלעג אפט זאָגען צו הער גומפּעל: אייער עקסצעלענץ איז רייך, און קען זיך פאר־גינען צו זיין קאטויליש, וויפיל איהר ווילט, און איהר קענט אייך דעם שכל לאָזען אייניירייכערן קאטויליש און קענט ווערען דום ווי א קאטוילישער גלאָק, און איהר וועט דאָך האָבען וואָס צו עסען; איך אָבער בין א געשעפטסמענש, און מוז מיינע זיבען חושים צוזאַ־מענהאלטען, כדי עפּעס צו קענען פארדיענען. הער גומפּעל ווילּ אפילו זאָגען, אז דאָס איז נויטיג פאר דער בילדונג. איך וועל ניט פארשטעהן ניט יאָהאן פאָן פיהעזוילּ, ניט דעם קאַרעטשיאָ, דעם קאַרעטשיאָ, דעם קאראוואטשיאָ — אָבער איך האָב מיר אלע מאָל געטראכט דער קאַרעטשיאָ און קאַרעטשוא, און קא־ראוואטשיאָ, וועלען מיר אלע גאָר ניט קענען העלפען, וועז קיינער וועט ריי מיר מעהר ניט שפּיעלען און דעמאָלט וועל איך אריינפא־לען אין דער פאטשיאָ. דערביי מוז איך זיך מודה זיין פאר אייך, הער דאָקטאָר, אז די קאטוילישע רעליגיאָן פארשאפט מיר צומאָל ניט קיין פארגעניגען, און אלם א פארשטענדיגער מענש מוזט איהר מיר געבען נערעכט. איך זעה ניט איין דעם שכל. דאָס איז א רעליגיאָן, גלייך ווי דער ליעבער גאָט, זאָל גאָט היטען, וואָלט נאָר וואָס געהאט געשטאָרבען. און עס שמעקט דערביי פון ווייה־רויך, ווי ביי א לויה, און דערביי ברומט אזא טרויעריגע באגרעבע־נישׂ־מוזיק, אז מען באקומט די מעלאנכאָליק — איך זאָג אייך, דאָס איז ניט קיין רעליגיאָן פאר קיין האמבורגער.

— אָבער הער היאצינט, ווי זשע געפעלט אייך די פראָטעס־טאנטישע רעליגיאָן?

— די איז מיר שוין ווידער צו שכל'דיג, הער דאָקטאָר. און וואָלט אין דער פראָטעסטאַנט־שער קירך ניט געווען קיין אָרגעל, וואָלט זי גאָר ניט געווען קיין רעליגיאָן. צווישען אונז געדעדט: אט די רעליגיאָן שאדט גאָר ניט, און איז אזוי ריין ווי א גלאָז וואסער,

ניגע אין בין איך נאר ווידער אין האמבורג, אזוי גוט איך מיר יעדען שבת, ווען ס'וועט נאר ניט זיין קיין ציהונג, אין דעם נייעם רעליגיאנס־טעמפעל. עס זענען ליידער פאראנען מענשען, וואס מאכען אט דעם נייעם איזראעלעטישען גאטעם דיענסט א שלעכטען נאמען, און באהויפטען, אז זי גיט, מיט רעספעקט צו זאגען, א געלעגענהייט צו דער שמד — אבער איך קען אייך פארזיכערן, אז דאס איז א גוטע, ריינליכע רעליגיאן, נאך אביסעלע צו גוט פאר דעם אריאמאן, פאר וועמען די אלטאידישע רעליגיאן איז נאך אפשר אלץ זעהר נוצליך. דער אריאמאן מוז האבען א נארישקייט אין וועלכער ער פיהלט זיך גליקליך, און ער פיהלט זיך גליקליך אין זיין נארישקייט. אט אזא אלטער איד, מיט א לאנגער בארד און צוריסענע קאפאטע, און וואס קען ניט רעדען קיין איין ארטהאגראפיש ווארט, און איז נאך אפשר אביסעל פארכעוואטע, פיהלט זיך אפשר אינערליך גליקליכער ווי איך מיט מיין גאנצער בילדונג. וואוינט זיך דארטען אין האמבורג אין א הייזעל אויף דער ברייטער בעקער גאס, א מאן, וואס הייסט משה לומפּ, מען רופט איהם אויך משה לומפּעל, אדער גלאט לומפּעל; אט דער לומפּעל לויפט ארום די גאנצע וואך מיט'ן פאק אויפ'ן רוקען, כדי צו פארדיענען זיינע פאר מארק; און פון דעסטוועגען קומט ער אהיים פרייטאג צו נאכט, געפינט ער די מנורה מיט די זיעבען ליכט אנגעצונדען, דעם טיש ווייט געדעקט, און ער לענט אוועק זיינע פעק מיט דאגות, זעצט זיך צום טיש מיט זיין קרומער פרוי און נאך קרומערער טאכטער, עסט מיט זיי פיש, וואס זענען געקאכט אין דער פיינער, ווייסער קנאבעל זופ, זינגט דערביי די פראכטיגע זמירות פון דוד המלך, פרעהט זיך מיט'ן גאנצען הארצען איבער דעם, וואס די קינדער ישראל זענען ארוים פון מצרים, פרעהט זיך אויך, וואס די רשעים, וועלכע האבען די אידען שלעכטס געטאן, האבען געהאט א שווארצען סוף, דאס וואס פרעה, נבוכדנצר, המן, אנטיוכוס, טיטוס און אלע די לייט זענען טויט, און אז ער אבער לומפּעל לעבט נאך און עסט זיך פיש מיט זיין ווייב און קינד — און איך זאג אייך, הער דאקטאר, די פיש זענען דעליקאט, און דער מענש איז גליקליך. ער דארף זיך ניט צו פייניגען מיט קיין

— הער דאקטאר, הערט מיר אויף מיט דער אלט־אידישער רעליגיאן. זי ווינש א ך ניט מיין ערגסטען שונא. פון איהר האט מען ניט מעהר ווי שאנד און שפאט. איך זאג אייך, אז זי איז גאר קיין רעליגיאן ניט, נאר אן אומגליק. איך מיד אוים אלץ וואס קען מיך אן איהר דערמאנען. און ווייל „הירש" איז א אידיש ווארט און אויף דייטש הייסט עס היאצינט, האב איך מיר אפילו דעם אלטען הירש געלאזט לויפען און איצטער שרייב איך זיך אונטער: היאצינט, קאלעקטאר, אפעראטאר און טאקסטאטאר. דערצו האב איך נאך די מעלה, וואס אויף מיין שטעמפעל שטעהט שוין א „ה". און איך דארף מיר ניט לאזען אויסקריצען קיין נייעם. איך זאג אייך, עס האט א סך צו זאגען אויף דער וועלט ווי מען הייסט; דער נאמען טוט אויף א סך. וועז איך שרייב זיך אונטער: „היאצינט, קאלעקטאר אפעראטאר און טאקסטאטאר," קלינגט דאך דאס גאנץ אנדערש, ווי איך וואלט געשריעבען גלאט הירש, און מען קען מיך דאן ניט באהאנדלען מעהר ווי א געוועהנליכען לומפ.

— מיין ליעבער הער היאצינט; ווער וואלט דען אייך געקענט אזוי באהאנדלען! עס זעהט אוים, אז איהר האט שוין גמוזט טון אזוי פיעל פאר אייער בילדונג, אז מען דערקענט שוין אן אייך דעם געביל־דעטען מאן, נאך איידער איהר עפענט אויף דאס מויל צו רעדען.

— איהר האט רעכט, הער דאקטאר. איך האב אין דער בילדונג געמאכט אזוינע פארטשריט ווי א ריעזין. איך וויים וויקרליך ניט, וועז איך וועל זיך צוריקקעהרען קיין האמבורג, מיט וועמען איך זאל זיך דארט חבר'ן; און וואס אנבעלאנגט די רעליגיאן, וויים איך שוין יא, וואס איך וועל טוען. פאר דער האנד אבער קען איך מיר נאך ארויסהעלפען מיט דעם נייעם איזראעליטישען טעמפעל; איך מיין דעם ריינעם מאזאיק־גאטעסדינסט מיט ארטהאגראפישע געזאנגען און געריהרטע דרשות און עטליכע אבערגלויבעלעך, וואס א רעליגיאן מוז האבען. זאל מיר אזוי גאט געבען אלדאס גוטס, פאר מיר איז איצטער ניטא קיין בעסערע רעליגיאן, און זי פארדיענט, אז מען זאל זי אונטערשטיצען. איך וועל טון דאס מיי־

ריהרט. מיין נעמיט איז אויפגעלעזט, איך דערשפּיר א העכערע וועלט.

דאָס אויג עם זעהט דעם הימעל אָפען,
דאָס הארץ צוגעהט אין זעליקייט!

— הער נומפּעל, איהר דארפט איינעמען — האָט היאצינט איבערגעהאקט די פּאטהעטישע דעקלאמאציאָן — דאָס בלוט אין אייערע אינגעווייד איז ווידער שווינדלדיג, איך וויים, וואָס אייך פעהלט.

— דו ווייסט ניט, — האָט נעזופּצט דער באלעבאס.

— איך זאג אייך, איך וויים — האָט נעענטפערט דער דיענער, און גוטמוטיג נעשאקעלט מיט זיין ריהרעווידיגען פּנים'ל — איך קען אייך אין גאנצען, דורך און דורך. איך וויים איהר זענט אין גאנצען דער היפוך פון מיר; וועז איהר זייט דורשטיג, בין איך הונגעריג, וועז איהר זענט הונגעריג, בין איך דורשטיג; איהר זענט צו פעט און איך בין צו מאָגער. איהר האָט מעהר אייגבילדונג, און איך האָב דערפאר א חוש פאר געשעפּטען. איך בין א פּראָקטיקום און איהר זענט א דיארעטיקום. קורץ און גוט, איהר זענט אין גאנצען מיין אנטיפּאדעקס.

— אה, יוליא! — האָט נעזופּצט נומפּעלינא — הלואי וואלט געווען די נעלע לעדערנע העמטשקע אויף דיין האנר און איך וואלט נעקושט דיין באק! האָט איהר הער דאקטאָר אמאל נעזוהן די ערעלינגער אין ראָמעא און יוליא?

— אודאי, און מיין גאנצער נשמה איז דאָך דערפון ענטציקט —

— אויב אזוי — האָט דער מארקיז אויסגערופען באגייסטערט. און פייער האָט געשאָסען פון זיינע אויגען און באלויכטען זיין נאז — אויב אזוי פּארשטעהט איהר מיך, אויב אזוי, וויייסט איהר, וואָס עס הייסט, וועז איך וועל אייך זאָגען: איך האָב ליעב! איך ווייל מיך פאר אייך אין גאנצען אויפדעקען. זיי מוחל היאצינט און נעה ארויס —

— איך דארף נאָר ניט ארויס נעהן — האָט היאצינט נעזאָגט

בילדונג, ער זיצט זיך מיט הנאה אין זיין רעליגיאָן און אין זיין גרינעם שלאָף־ראָק, ווי דיאָגנעם אין זיין פאם. ער באטראכט מיט הנאה זיינע ליכט, וואם ער אליין שנויצט זיי אפילו ניט — און איך זאג אייך, וועו עס זאל זיך מאכען די ליכט זאלען ברענען אביסעל מאט, און די שבת־גויה, וואם האט זיי צו שנויצען, איז גראד ניטא ביי דער האנד, און עס מאכט זיך גראד, אז רויטשילד דער גרויסער קומט אריין מיט אלע זיינע מעקלער, דיסקאנטארן, ספע־דיטארען אין קאנטאר שעפס, מיט וועלכע ער נעמט איין די וועלט, און ער זאגט: — משה לומפ, בעט דיר עפים אוים; וואם דו ווילסט האבען, וועט נעשעהן — הער דאקטאר, איך בין איבער־צייגט, משה לומפ וועט רוהיג ענטפערן: „שנויץ מיר די ליכט!" און ראטשילד דער גרויסער, וואלט זאגען מיט פארוואונדערונג: וואלט איך ניט געוועון ראטשילד, וואלט איך וועלען זיין א לומ־פע!

בשעת היאצינט האט אויף אזא אופן, עפיש־ברייט, לויט זיין טבע, ענטוויקעלט זיינע אנזיכטען, האט זיך דער מארקיז אויפגעהויבען פון זיין תפלה־קישען און איז צו אונז צוגעקומען, נאך אלץ מורמעלדיג אונטער דער נאז עטליכע תפלות. היאצינט האט איצטער מיט א וואוא איבערגעצויגען דאם מאראנענבילד וואם האט געהאנגען איבער דעם בעט, האט אויסגעלאשען ביידע וואק־סענע ליכט, וואם האבען פאר דעם בילד געברענט, האט ארונטער־נענומען דעם קופערנעם קרוציפיקס, איז דערמיט צוריקגעקומען צו אונז, און האט עם געפוצט מיט דער זעלביגער שמאטע און מיט דער זעלביגער שפייענדיגער געווויסענהאפטיגקייט, מיט וועלכער ער האט נאר וואם געהאט געפוצט די שפאנן פון זיין באלעבאם. דער באלעבאם אבער איז געווען ווי צושמאלצען אין הויז און ווייכע שטימונג: אנשטאט אן אויבערקלייד, האט ער געטראגען א בריטעו, בלוי־זיידענעם דאמינא מיט זילבערנע פראנזען, און זיין נאז האט געשעמערירט אומעטיג, ווי א פארליבטער לואיס'דאר. — א, יע־זום! — האט ער געזופצט, וועו ער האט זיך ארונטערגעלאזט אויס'ן קישען פון זאפא — דענקט איהר, ניט, הער דאקטאר, אז איך האב היינט אויסגעזוהן זעהר שווערמעריש? איך בין זעהר גע־

— יאָ, ליעבער ווי דאָס גרויסע געווינס — האָט גומפּעלינאָ ווייטער גערעדט — וואָלט איך געהאט אזא נאכט, און אַך! זי האָט מיר שוין לאנג צוגעזאָגט אזא נאכט, ביי דער ערשטער געלע־גענהייט, און איך האָב מיר שוין געטראכט, אז זי וועט דערנאָך אויף צו מאָרגענס אין דער פריה דעקלאמירען, אין גאנצען ווי די ווי די ערעלינגער:

ווילסטו שוין געהן? עס איז דאָך נאָך ווייט צו טאָג.
דאָס איז געווען די נאכטיגאל, און ניט די לערך,
וואָס האָט נאָר וואָס דערגרייכט דאָ צו דיין אויער.
זי זינגט ביי נאכט דאָרט אויף דעם גראנאַטבוים
גלויב מיר, ליעבער, עס איז געווען די נאַכטיגאל.

דאָס גרויסע געווינס פאר איין איינציגע נאכט! האָט אונ־טערדעסען עטליכע מאָל איבערגע'חזר'ט היאצינט, און ניט געקענט צופריעדען ווערען מיט'ן געדאנק — הער מארקיז, איך האָב א גרויסע מיינונג פון אייער בילדונג, נאָר אז איהר זענט אין דער שווערמעריי פארקראכען אזוי ווייט, דאָס וואָלט איך קיינמאָל ניט געווען געגלויבט. די ליעבע זאָל עמיצען זיין ליעבער ווי דאָס גרוי־סע געווינס! אין דער אמת'ן, הער מארקיז, זינט איך בין מיט אייך, אלס משרת, האָב איך מיך שוין צוגעווענט צו א סך בילדונג; נאָר אזוי פיעל ווייס איך, אז ניט אפילו אן אכטעלע פון דעם גרויסען געווינס, וואָלט איך אוועקגעגעבען פאר די ליעבע! רחמנא לצלן! ווען איך זאָל שוין אפילו רעכענען פינף הונדערט מארק, וואָס עס געהט ארונטער, וואָלטען דאָך אויך נאָך אלץ געבליעבען צוועלף טויזענד מארק. די ליעבע! ווען איך רעכען צוזאמען אלץ,וואָס די ליעבע האָט מיך געקאָסט, קומט נאָר ארויס צוועלף מארק מיט דרייצעהן שילינג. די ליעבע! איך האָב אויך געהאט א סך בחנם'דיג גליק אין דער ליעבע, וואָס האָט מיך גאָר ניט געקאָסט; ווען ניט ווען האָב איך מיין געליעבטער, פאר קאָמ־פּלעסאָנס אויסגעשניטען די היהנער־אויגען. איין אמת'דיגע, גע־פיהלפולע ליידענשאפטליכע צוגעטאָנקייט, האָב איך נאָר געהאט

מיט פארדראָס — איהר דארפט זיך פאר מיר ניט צו זשעניערען, איך קען אויך די ליעבע, און ווייס שוין —

— דו ווייסט ניט! — האָט אויסגערופען גומפּעלינאָ.

— א ראיה, הער מארקיז, אז איך ווייס, דארף איך נאָר דער־מאָנען דעם נאָמען זשוליע מעקספיעלד. בארוהיגט אייך. מען האָט אייך אויך ליעב. אבער דאָס אלץ קען אייך גאָר ניט העלפען. דער שוואָגער פון אייער געליעבטער לאָזט זי ניט ארויס פון די אויגען און ער באוואכט זי טאָג און נאכט ווי א דימענט.

— אוי, איך אומגליקליכער — האָט געיאָמערט גומפּעלינאָ— איך האָב ליעב און מען האָט מיך ליעב, באהאלטענערהייד דריקען מיר זיך די הענד, אונטער'ן טיש טרעטען מיר זיך אויף די פיס. מיר ווינקען זיך דורך מיט די אויגען און מיר האָבען ניט קיין געלע־גענהייט! ווי פיעל מאָל שטעה איך מיר אזוי אין לבנה־שיין אויפ'ן באלקאָן און שטעל מיר פאָר, אז איך אליין בין יוליא, און מיין ראָמעאָ צי מיין גומפּעלינאָ האָט מיט מיר געמאכט אן אראנדע־וואו, און איך דעקלאמיר, אין גאנצען ווי די ערעלינגער:

קום, נאכט! קום גומפּעלינאָ, דו טאָג אין דער נאכט!
ווייל דו וועסט רוהען אויף די פליגלען פון דער נאכט,
ווי פרישער שנעע אויף דעם רוקען פון א ראָב.
קום, מילדע ליעבעפולע נאכט! קום און גיב
מיר מיין ראָמעאָ אָדער גומפּעלינאָ —

אָבער וועה! לאָרד מעקספיעלד באוואכט אונז תמיד און מיר שטארבען שיער ביידע פון דעם בענקשאפט־געפיהל! איך וויל דעם טאָג ניט דערלעבען, ווען עס וועט קומען אזא נאכט, וואו יעדעס פון דער ריינער יוגענד בליהונג ווערט איינגעשטעלט, גע־ווינענדיג צו פארליערען! אך! אזא נאכט וואָלט פאר מיר געווען ליעבער, ווי ווען איך וואָלט געוואונען דאָס גרויסע געווינס אויף דער האמבורגער לאָטעריע.

— וואָס פאר א שווערמעריי! — האָט אויסגערופען היא־צינט — דאָס גרויסע געווינס, 100,000 מארק!

מארק, 9) א פלאטשיג שטיק ברויט ווי וויים געבאקענער שיפס־צוויבאק, מיט א קליין לעכל אין דער מיט און צום סוף 10) דעם אויבען דערמאנטען פראשעק, וועלכען דער קליינינקער האט באטראכט מיט א געוויסער ריהרונג און מיט זיין פארוואונדערט אומטיגען שאקל מיט'ן קאפ.

— וועז איך גיב א טראכט — האט ער געזיפצט — אז פאר צעהן יאהרען האט מיר די דיקע גודל געגעבען אט דעם רעצעפט און אז איצטער בין איך אין איטאליען און האלט דאס זעלביגע רעצעפט אין דער האנד, און לעז ווידער די ווערטער: **sal mirabile Glauberi**, דאס הייסט אויף דייטש: עקסטרא פיינער גלויבענזאלץ פון דעם בעסטען סארט — אי, דאן איז מיר אויפ'ן הארצען, ווי איך וואלט דאס דאזיגע גלויבענזאלץ שוין אליין איינגענומען, און ווי איך וואלט שוין געפיהלט זיין ווירקונג. וואס איז דער מענש! איך בין מיר אין איטאליען און טראכט ווען דער דיקער גודל פון דרעקוואל! ווער וואלט דאס געדאכט! איך קען מיר פארשטעלען, אז זי איז איצטער אויפ'ן דארף אין איהר גארטען, וואו עס שיינט די לבנה און ס'זינגט דארט אודאי אויך א נאכטיגאל צו א לערכע —

— עס איז די נאכטיגאל און ניט די לערך — האט אריינגעזיפצט גומפעלינא און האט פאר זיך דעקלאמירט:

זי זינגט ביי נאכט דארט אויף דעם גראנאטבוים,
גלויב מיר, ליעבער, ס'איז געווען די נאכטיגאל!

— דאס איז אלץ איינס — האט היאצינט ווייטער געדעדט— פאר מיינעטוועגען א קאנאריקל; די פייגל וואס מען האלט אין גארטען קאסטען צום ווינצינגסטען. דער עיקר איז דאס בלומענהויז און די טאפעטען אין פאוויליאן, און די שטאאטס־פיגורען וואס שטעהן פאר איהם. און דא שטעהען למשל א נאקעטער נערל פון די געטער און די וועגוס אוריניא, וואס ביידע קאסטען זיי דרייהונדערט מארק. אין מיטען גארטען האט זיך גודל אויך געלאזט מאכען א פאנטאנעלע — און קען זיין אז דארטען שטעהט

איין אייניציג מאל. און דאס איז געווען צו דער דיקער גודעל פון דרעקווּאל. די פרוי האט ביי מיר געשפּיעלט, און ווען איך פלעג קומען, צו באנייען איהר צעטעל, פלענט זי מיר תמיד דערלאנגען אין האנד אריין א שטיק קוכען, א שטיק זעהר גוטען קוכען; טיילמאל האט זי מיר אויך געגעבען איינגעמאכט און א ליקערעלע דערצו. און ווען איך האב זיך איינמאל געקלאגט פאר איהר, אז איך לייד אפט פון דעם, וואס ס'ווערט מיר שווער אויפ'ן הארצען, האט זי מיר געגעבען דאס רעצעפט פון דעם פולווער, וואס איהר אייגענער מאן האט געגעסן. איך באנוץ נאך דעם פראשעק עד היום, עד טוט אויך א סך — קיינע וויטערע פאלגען האט אונזער ליעבע ניט געהאט. איך דענק, הער מארקיז, אז איהר ווילט אמאל באדארפט איינעם פון די פראשקעס. מיין ערשטע זאך, ווי נאר איך בין אנגעקומען פון איטאליען, איז געווען אריינצוגעהן אין אן אפטייק אין מאילאנד, און זיך לאזען מאכען די פראשקעס. און תמיד טראג איך זיי מיט מיר. ווארט נאר א ווילינקע, איך וועל א זוך טון. און ווען איך זוך געפין איך. און אז איך וועל זיי געפינען, וועט אייער עקסצעלענץ איהם מוזען איינעמען.

עס וואלט פארנומען צופיעל צייט, ווען איך זאל וועלען אי־בער'חזר'ן דעם פירוש, וואס דער פלייסיגער זוכער האט געגעבען צו יעדער זאך, וואס ער האט ארויסגעשלעפט פון קעשענע. און באוויזען האבען זיך: 1) א האלב וואקסען ליכט, 2) א זילבערן שיי־דעל, אין וועלכען עס זענען געלעגען די אינסטרומענטען צום שניי־דען היהנער אויגען, 3) א לימאנע, 4) א פיסטויל, וועלכער, הגם ער איז ניט געווען געלאדענט, איז ער דאך געווען ארומגעוויקעלט מיט פאפּיער, אפשר כדי דער אנבליק פון איהם זאל ניט ארויסרופען קיין בייזע חלומות, 5) א געדרוקטע ליסט פון דער לעצטער ציהונג פון דער גרויסער האמבורגער לאטעריע, 6) א שווארץ־לעדערן ביכעל, וואס איז גלייכצייטיג געווען אי א תהלים'ל און אי א ביכעל פאר חובות, 7) א דאלע הושענה וואס איז געווען פארבונדען אין א קנופ, 8) א פעקעל, וואס איז געווען ארומגעבונדען מיט אן אפ־געבלאקירטען ראזאוע סטענגעל, און וואס האט ענטהאלטען די קוויטונג פון א צעטעל, וואס האט אמאל געוואונען פופציג טויזענד

טרינקט אויס דעם בעכער, האָט מיך פארכאפט — זעהט איהר, — האָט ער געזאָגט, נאָכדעם ווי ער האָט מיט א טראגישע מינע גענומען דאָס גלאָז אין וועלכען היאצינט האָט אריינגעשאָטען דעם פּראָשיק — זעהט איהר, אזוי האָט זי געהאלטען דעם בעכער אין געשוידערט, אזוי אז מען האָט מיטגעפיהלט ווען זי האָט געזאָגט:

קאלט ציהט א מאָטער שוידער דורך די אדערן,
וואס מאכט פארשטארען שיער די לעבענס ווארימקייט!

און אזוי איז זי געשטאָנען, ווי איך שטעה איצטער, און האָט געהאלטען דעם בעכער ביי די ליפּען און ביי די ווערטער:

ווארט נאָר, טיבאלד!
איך קום דאָמעא, דאָס טרינק איך אויס פאר דיר!
האָט זי אויסגעלויידיגט דעם בעכער —

— זאָל אייך וואויל באקומען, הער גומפּעל! — האָט געזאָגט היאצינט מיט א פייערליכען טאָן; וואָרים דער מארקיז האָט אין א נאָכאהמענדער באגייסטערונג אויסגעטרונקען דאָס גלאָז, און מיעד פון דער דעקלאמאציאָן, האָט ער זיך געווארפען אויפ'ן זאָפא.

דאָך איז ער לאנג אזוי ניט געלעגען. וואָרים פלוצלונג האָט עמיצער אָנגעקלאפט אין טיר, און ס'איז אריינגעקומען ליידי מעקספיעלד'ס קליינער זשאקעי, וואָס האָט איבערגעגעבען דעם מארקיז מיט א שמייכעלדיגער פארנייגונג א בילעט, און איז גלייך צוריק ארויס געגאנגען. שנעל האָט יענער אויפגערופען דאָס בילעט; בשעת דעם לייענען האָבען די נאָז און די אויגען אויפגעלייכט פון ענטציקען. דאָך איז פלוצלונג זיין פּנים בלייך געווארען ווי א מת. יעדער מוסקעל האָט געצוקט מיט פארלעגענהייט, פון מיט פארצווייפלונג איז ער אויפגעשפרונגען, האָט גלאכט מיט צארן, איז ארומגעלאָפען און געשריען:

„וועה צו מיר, איך נאָר פון גליק!"

— וואָס איז? וואָס איז? — האָט געפרעגט היאצינט מיט א ציטערדיגען קול, און האלטענדיג אין דער ציטערדיגער האנד דעם קרוציפיקס, וועלכען ער האָט איצטער ווידער געפוצט! — וועט מען אונז איבערפאלען היינטיגע נאכט?

זי דאָס איצטער און שנייצט די נאָז און טוט זיך אפשר אָן די הנאה און טראכט פון מיר — אך!

נאָך דעם דאָזיגען זיפץ, איז געקומען א בענקענדיגע שטיל־קייט, וועלכע דער מארקיז האָט סוף כל סוף איבערגעהאקט מיט דער שמאכטענדיגער פראגע: — זאָג מיר אויף דיין עהרענווארט, היאצינט, גלויבסטו באמת אז דיין פראָשעק וועט ווירקען?

— אויף מיין עהרען־וואָרט, עס וועט ווירקען — האָט יענער געענטפערט — פארוואָס זאָל עס ניט ווירקען? ווירקט עס דאָך ביי מיר! און בין איך דען ניט א לעבעדיגער מענש ווי איהר? גלויבענזאלץ מאכט אלע מענשען גלייך: און ווען ראָטשילד נעמט איין גלויבענזאלץ, פיהלט ער דיזעלביגע ווירקונג ווי דאָס קלענסטע מעקלערעל. איך וועל אייך אלץ זאָגען פאראויס: איך שיט אריין דעם פראָשיק אין א גלאָז, גיס אריין וואסער, גיב עס א ריהר, און אזוי ווי איהר האָט דאָס ארונטערגעשלונגען, ציהט צוזאמען א זויער פנים און זאָגט פרר! פרר! דערנאָך הערט איהר אליין, ווי דאָס קייקעלט זיך ארום אין אייך, און עס ווערט אייך מאָדנע אויפ'ן הארצען, און איהר לעגט אייך אין בעט אריין, און איך גיב אייך מיין עהרענוואָרט, איהר שטעהט ווידער אויף, און איהר לעגט זיך ווידער און שטעהט ווידער אויף און אזוי כסדר, און אויף צומאָר־גענס פיהלט איהר זיך לייכט ווי א מלאך מיט ווייסע פליגעל, און איהר טאַנצט אזש פאר געזונדקייט. נאָר וואָס איהר זעהט דאן אויס אביסעל בלאס; אבער איך ווייס איהר האָט האָלד אויסצוקו־קען אביסעל שמאכטענדיג בלאס. און ווען איהר קוקט אויס שמאכ־טענדיג בלאס, האָט מען אייך האָלד —

הגם היאצינט האָט איהם אזוי שטארק צוגערעדט, און האָט שוין אפילו צוגעגרייט דעם פראָשעק, וואָלט דאָס פון דעסטוועגען גאָר ניט גע'פועל'ט, ווען דעם מארקיז זאָל ניט געווען פלוצלונג קומען אויפ'ן זין די שטעל, וואו יוליא נעהמט איין דעם פאַטאַלען טרונק. — וואָס האַלט איהר, דאָקטאָר, — האָט ער אויסגערופען — פון דער מילער אין וויען? איך האָב זי געזעהן אלס יוליא, און גאָט! גאָט! ווי זי שפיעלט! איך בין דער גרעס־טער ענטהוזיאסט פאר דער ערעלינגער, אבער די מילער, ווען זי

וועל זיך דורך דעם דאך ניט לאזען אפהאלטען, איך וועל לויפען צו איהר, פאלען צו איהרע פיס און אויסגעהן פון בלוט!

— פון בלוט איז דא נאר קיין רייד ניט — האט אויסגעבעסערט היאצינט — איהר האט דאך ניט קיין מערידען. זייט נאר ניט לייר־דענשאפטליך.

— ניין, ניין! איך וועל גהן צו איהר, אין איהרע ארעמס— אוי נאכט! אוי נאכט —

— איך זאג אייך — האט היאצינט געדעדט ווייטער מיט א פילאזאפישער געלאסענקייט — איהר וועט אין איהרע ארעמס ניט האבען קיין מנוחה, צוואנציג מאל וועט איהר מוזען אויפשטעהן. זייט נאר ניט לויידענשאפטליך, וואס מעהר איהר וועט אין צימער ארומשפרינגען אויף און אף און וואס מעהר איהר וועט זיך ערגערן, אלץ שנעלער וועט ווירקען דאס גלויבענזאלץ. איהר מוזט טראגען ווי א מאן, דאס וואס דער שיקזאל האט איבער אייך באשלאסען, אז עס איז אזוי ארויס געקומען איז אפשר גוט. און עס איז אפשר גוט, וואס עס איז אזוי ארויסגעקומען. דער מענש איז אן ערדיש וועזען און איז ניט משיג די וועגען פון גאט. דעם מענשען דאכט זיך אפטמאל אט געהט ער אקעגען זיין גליק, און אויפ'ן וועג שטעהט אפשר דאס אומגליק מיט א שטעקען, און וועז א בירגערליכער שטעקען פאלט אויף אן אדעליגען רוקען, אזוי דערפיהלט עס דער מענש, הער מארקיז.

— וועה איז מיר. איך נאר פון גליק! — איז נאך אלץ ווי א ווילדער ארומגעלאפען גומפעלינא. זיין דיענער האט אבער רוהיג ווייטער גערעדט:

— דער מענש ערווארטעט אפט א בעכער מיט נעקטאר און ער קריגט א זופ פון שמיץ, און איז נעקטאר זיס, אזוי זענען דאך די שמיץ דערפאר נאך ביטערער; און עס איז נאך א גליק דאס, וואס דער מענש וועלכער שמייסט, ווערט סוף כל סוף מיעד, וועז ניט וואלט עס דער אנדערער זיכער ניט געקענט אויסהאלטען. גע־פעהרליכער אבער איז עס נאך, וועז דאס אומגליק לויערט אויף דעם מענשען אויפ'ן וועג פון ליבע מיט א קינזשאל און מיט גיפט, וואס דעמאלט איז ער ניט זיכער מיט'ן לעבען. אפשר, הער

— וואָס איז אייך, הער מארקיז? — האָב איך געפרעגט ניט וועניגער ערשטוינט.

— לייענט! לייענט! — האָט אויסגערופען גומפּעלינאָ, אונז צואוואַרפענדיג דאָס בילעט, און ער איז פול מיט פּארצוויפלונג כסדר ארומגעלאָפען אין צימער, און דערביי האָט זיין בלויער דאָמינאָ ארומגעפלאַטערט ווי א שטורם־וואָלקען — וועה איז מיר, איך נאָר פון גליק!

א ן דעם בילעט אָבער האָבען מיר געלייענט אָט וואָס:

זיסער גומפּעלינאָ! אזוי שנעל ווי עס וועט אָנהויבען צו טאָגען, מוז איך אָפּפאָהרען קיין ענגלאנד. מיין שוואָגער איז שוין אוועק געפאָהרען און ער וועט אויף מיר ווארטען אין פלאָרענץ. איך בין איצטער ניט באוואכט, אבער ליידער נאָר אָט די איינציגע נאכט — לאָמיר זשע זי באנוצען לאָמיר דעם בעכער מיט נעקטער, וואָס די ליעבע גיסט אַן פאר אונז, אויסלויידיגען ביז צום לעצטען טראָפען. איך ווארט, איך ציטער — דזשולליא מעקספיעלר.

— וועה איז מיר, איך נאָר פון גליק! — האָט געיאמערט גומפּעלינאָ — די ליעבע וויל מיר דערלאנגען איהר בעכער מיט נעקטאר און איך. אוי, איך הויז־נאָר פון גליק, איך האָב שוין אויסגעלויידיגט דעם בעכער פון גלויבענ־זאלץ! ווער נעמט צוריק ארויס דעם שרעקליכען געטראנק פון מיין מאָגען! הילף! הילף!

— צו דעם קען שוין קיין שום בן־אדם מעהר ניט העלפען— האָט נעזיפצט היאצינט.

— איך באדויער אייך פונ׳ם גאנצען הארצען — האָב איך אויך אויסגערופען מיין מיטלייד — אָנשטאָט דעם בעכער מיט נעקטאר, צו געניסען א גלאָז מיט גלויבענס־זאלץ, דאָס איז ביטער! אָנשטאָט דער טראָן פון ליעבע, ווארט אויף אייך איצטער דער שטוהל פון דער נאכט!

— א יעזו! א יעזו! — האָט דער מארקיז נאָך אלץ געשריען — איך פיהל ווי עס רינט דורך אלע מיינע אדערן — א, בראָווער אפטייקער! דיין געטראנק ווירקט שנעל — אבער איך

און זיין פּאָזאונענענגעל פון דער קאווע־מאכעריי און דו און דיין גודעל, זאָלט אלע האָבען אין בויך מיין גלויבענזאלץ!

— וואָס ווילט איהר פון מיר, הער גומפּעל? — האָט געענט־פערט היאצינט, שוין אויך מיט היץ — וואָס בין איך שולדיג, אז ליידי מעקספיעלד פאָהרט אָפּ גראָד היינט ביי נאכט און גראד היינט פארבעט זי אייך? האָב איך דאָס געקענט וויסען פאראויס? בין איך אריסטאָטעלעס? בין איך אָנגעשטעלט ביי דער השגחה? איך האָב בלויז צוגעזאָגט אז דער פּראָשעק וועט ווירקען, און ער ווירקט אזוי זיכער ווי איך בין אמאָל געוואָרען געהאָלפען. און ווען איהר וועט אזוי אויפגעטראָגען און ליידענשאפטליך ארומלויפען, וועט עס ווירקען נאָך שנעלער.

— אויב אזוי, וועל איך זיך רוהיג אנידער זעצען! — האָט געזיפצט גומפּעלינא, געטופּעט מיט די פיס, געווארפען זיך מיט כעס אויף דער זאָפא. אונטערדריקט מיט א כח זיין כעס און דער האַר מיט'ן דיענער האָבען זיך לאנג אָנגעקוקט, ביז יענער האָט ענדליך נאָך א טיעפען זיפץ און כמעט קוים וואָס מען האָט גע־הערט ארויסגערעדט:

— אָבער, הירש, וואָס וועט די פרוי דענקען פון מיר, ווען איך וועל ניט קומען. זי ווארט איצט אויף מיר, מיט אומגעדולד ווארט זי, זי ציטערט, זי גליהט פון ליעבע —

— זי האָט א שענעם פוס — האָט היאצינט גערעדט צו זיך אליין און אומעטיג געשאָקעלט דאָס קעפּעלע, אין זיין ברוסט אבער האָט עס הפּנים געקאָכט. אונטער זיין רויטען מאנטעל האָט מען געקענט זעהן ווי עס ארבייט א געוואגטער געדאנק —

— הער גומפּעל — האָט עס פון איהם ענדליך ארויסגע־רעדט — שיקט מיך!

ביי די דאָזיגע ווערטער האָט זיך א שטארקע רויטקייט צוגאָ־סען איבער דעם בלאסליכען סוחר'שען פּנים.

מארקיז, איז עס ווירקליך גוט, וואס עס איז אזוי ארויסגעקומען? ווארים אפשר וואלט איהר, אין דער היץ פון ליעבע אהין גלאפען צו דער געליעבטער און אויפן וועג וואלט א קליינער איטאליענער זיך א לאז געטאן אויף אייך מיט א קינזשאל וואס איז לאנג זעקס בראבאנטער אייליען און וואלט אייך — איך וויל ניט עפענען דאס מויל פאר'ן שטן — בלויז ארייננעשטאכען אין לידקע אריין, וואס־רים דא קען מען ניט, ווי אין האמבורג גלייך רופען דעם וועב־טער. און אין די אפענינען זענען גאר ניט פאראנען קיין נאכט וועכטער. אבער אפשר גאר — האט דער טרויסטער געוועדט וויטער, און זיך ניט געלאזט שטערען אויף דאס מינרסטע פון דעם מארקיז'ס פארצווייפלונג — אפשר גאר, וועז איהר וואלט זיך אזוי וואויל און ווארים געווען געזעסען ביי דער ליידי מעקספיעלד, וואלט פלוצים דער שוואנער צוריק געקומען פון דער רייזע און אייך צוגעשטעלט א פיסטויל צו דער ברוסט, און אייך געלאזט אונטער־שרייבען א וועקסעל אויף הונדערט טויזענד מארק? איך וויל מיין מויל ניט עפענען פאר'ן שטן, אבער איך שטעל מיר פאר, ווי וואלט געווען וועז איהר זענט א שענער מענש און לידי מעקספיעלד וואלט געווען אין פארצווייפלונג, טאמיר פארלירט זי אט דעם שע־נעם מענשען, און אייפערזיכטיג, ווי די ווייבער זענען, וואלט זי ניט וועלען, אז אנדערע זאלען דורך איהר שפעטער גליקליך וועי־רען. וואס טוט זי? זי נעמט א ציטראן, צי א פאמעראנץ און שיט אריין א קליין פראשעקעל און זאגט: קיהל דיך אף געליעב־טער, דו ביזט זיך אנגעלאפען און דיר איז היים — און אויף צו־מארגענס אין דער פריה זענט איהר ווירקליך א קיהלער מענש. ווייס איך פון א מאן. ער האט געהייסען פיעפער, און ער האט געהאט א לידענשאפטס ליעבע מיט א מיידעל, וואס האט געהיי־סען פאזאונענגעל־העהנדעל, און זי האט געוואוינט אויף דער קאוועי־מאכערי, און ער האט געוואוינט אין דער פוהלענט־ווייטע —

— איך ווינש, הירש — האט אויסגעשריען מיט כעם דער מארקיז, וועמענס אומרוהיגקייט עס האט דערגרייכט די העכסטע מדרגה — איך ווינש אז דיין פיעפער פון דער פוהלענטווייטע,

איז פאָרגעשטעלט מיט ווייניגער באשטימטע שטריכען, האָף איך דאָך, אז דו וועסט זיין גענוג שארפזיניג צו באגרייפען א נעגאטאַ־ציאָנס־כאראקטער, כאָטש אָהן א שטארקער פאָזיטיווער באצייכע־נונג. דאָס לעצטע וואָלט מיך געווען געקענט ברענגען צו אַ באשעדי־גונגס־פּראָצעס, אָדער אפשר נאָך צו עפּיס ערגערעס. וואָרים דער מארקיז איז מעכטיג דורך זיין געלד און דורך זיינע פארבינדונגען, צו דער צו איז ער נאַטירליך נאָך דער פארבינדעטער פון מיינע שונאים. ער אונטערשטיצט זיי מיט סובסידיען, ער איז אריסטאָ־קראט, אולטרא־פּאַפּיסט, נאָר עפּיס פעהלט איהם נאָך — יאָ, ער וועט זיך שוין אויך דאָס לאָזען אויסלערנען — דאָס לערנביכעל דערצו האָט ער אין די הענד, ווי דו וועסט עס זעהן אויף דער טאפּעט.

עס איז ווידער אבענד, אויף דעם טיש שטעהען צוויי אָרעמ־לייכטערס מיט ברענענדיגע וואקסענע ליכט, זייער שימער שפּיעלט איבער די גאָלדענע ראהמען פון די הייליגע בילדער, וואָס הענגען אויף דער וואנד, און זעהען אויס, דורך דעם פלאקערדיגען ליכט אין דעם באוועגליכען שאָטען, ווי זיי וואָלטען געלעבט. דרויסען פאר דעם פענסטער, שטעהען אין זילבערנעם לבנה־שיין די שווארצע ציפּרעסען, און אין דער ווייט קלינגט אָפּ א טריעב מאריענ־ליעדעל, אין אָפּגעבראכענע קלאנגען און ווי פון א קראנקער קינדער־שטים. אין צימער איז שטיקענדיג. דער מארקיז קריסמאפאָראָ די גומפּעלי־נא זיצט, אָדער בעסער געזאָגט, ליגט ווידער אמאָל נאכלעסיג אויף דעם קישען פון זאָפא. דער עדעלער, שוויצענדיגער לייב, איז ווי־דער באקליידט מיט דעם דינעם בלוי־זיידענעם דאָמינאָ. אין די הענד האלט ער א בוך, וואָס איז געבונדען אין רויטען סאפיאן פּאַ־פּיער מיט א גאָלדשניט, און ער דעקלאמירט פון בוך ארויס הויך און שמאכטענדיג. זיין אויג האָט דערביי א מין קלעפּעכצדיגען גלאנץ, עפּיס עהנליך ווי ביי פארליעבטע קאָטערס. און זיינע באקען און ביידע זייטען־פליגעל פון דער נאָז זענען איבסעל בלייך פון ליידען. אָט די בלאסקייט וואָלט זיך גוט געלאָזט ערקלעהרען פילאָזאָפיש אנטראָפּאָלאָגיש, ווען מען זאָל נאָר בארעכענען, אז

קאפיטעל X.

ווען קאנדיצע איז אנגעקומען קיין עלדאראדא, האט ער גע־זעהן ווי מעהרערע אינגלעך שפּיעלען זיך ארום מיט גרויסע קלומ־פּענס גאלד אנשטאט מיט שטיינער. דער דאזיגער לוקסוס האט איהם געמאכט צו גלויבען, או דאס זענען די קינדער פון קעניג, און ער האט זיך ניט ווייניג פארוואונדערט, ווען ער האט פארנומען, או אין עלדאראדא האבען די גאלדקלומפּענס פונקט אזוי קיין ווערט ניט, ווי ביי אונז די קיעזעל שטיינער, און או די שול־אינגלעך שפּיעלען זיך דערמיט. מיט איינעם פון מיינע פרייַנד, אן אויסלענ־דער, האט געטראפּען עפּעס עהנליכעס, ווען ער איז געקומען קיין דייטשלאנד און צוערשט געלייענט דייטשע ביכער און איז געוואָרען זעהר נשתומם איבער דעם רייכטום פון געדאנקען, וואס ער האט אין זיי געפונען; באלד אבער האט ער באמערקט, או געדאנקען אין דייטשלאנד זענען פארען אזוי פיעל ווי נאלד־קלומפּענס אין עלדא־ראדא, און או יענע שריפּטשטעלער וואס ער האט געהאלטען פאר פרינצען פון גייסט, זענען געווען געוועהנליכע שול־אינגלעך.

די דאזיגע געשיכטע קומט מיר אלע מאל אויפ'ן זין, ווען איך האב בדעה צו שרייבען די שענסטע רעפלעקסיאנען איבער קונסט און לעבען. און דאן לאך איך און באהאלט ליעבער מיינע געדאנ־קען און מיין פעדער, און אנשטאט דעם קריצעל איך מיר אויס אויפ'ן פאפּיער א בילד צי א פיגורעל, און זאג צו זיך אליין, או אזעלכענע טאפּעטען דארף מען אין דייטשלאנד, אין דעם גייסטי־גען עלצאראדא, פיעל נויטיגער ווי גילדערנעסטע געדאנקען.

אויף דער טאפּעט, וואס איך ווייז דיר איצטער, ליעבער לעזער, זהסטו ווידער די וואוילבאקאנטע פּנימ'ער פון גומפּעלינא און פון זיין דיענער הירש־היאצינטאס. און ווען אפילו יענער

און איך מוז מיר זיי פארשרייבן, און שפעטער נאכרעכענען, צי דאס געדיכט איז ריכטיג.

— א־הר האט אונז ווירקליך געטראפען — האט דער מאר־קיז געזאגט מיט א דיראקטיש־פאטעטישען טאן — אין א פאעטי־שער באשעפטיגונג. איך וויים וואויל, דאקטאר, אז איהר געהערט צו יענע דיכטער, וואס האבען אן אייגענזיניגען קאפ, און איהר האלט ניט דערפון, אז אין דער דיכטקונסט זענען די פים דער עיקר. א געביל־דעט געמיט אבער, קען זיך נאר אויסשפרייטען אין א געביל־דעטער פארם. און אט די פארם קענען מיר נאר לערנען פון די גרי־כען און פון די נייערע דיכטער, וואס שטרעבען גריכיש, דענקען גריכיש, פיהלען גריכיש, און אויך אזא אופן ברענגען זיי די גע־פיהלען צו דעם מאן.

— פארשטעהט זיך צו דעם מאן און ניט צו דער פרוי, ווי א ניט־קלאסישער ראמאנטישער דיכטער פלעגט עם טאן — האט בא־מערקט מיין ווינציקייט.

— דער הער גומפעל רעדט טיילמאל ווי א בוך — האט מיר פון דער זייט איינגערוימט היאצינט, און ער האט צונויפגעפרעסט די שמאלע ליפען, שטאלץ געבלינצעלט מיט די אויגעלעך און גע־שאקעלט מיט'ן קעפל ווי איינער וואס זעהט וואונדער. — איך זאג אייך — האט ער צוגעגעבען אביסעל העכער — ווי א בוך רעדט ער טיילמאל, ער איז דעמאלט, אזוי צו זאגען, קיין מענש ניט מעהר, נאר א העכער וועזען, און איך, וועז איך הער זיך צו לענגער צו איהם, ווער איך ווי נאריש.

— און וואס האט איהר דען איצטער אין די הענד? — האב איך געפרעגט דעם מארקיז.

— בריליאנטען! — האט ער געענטפערט און מיר דערלאנגט דאס בוך.

ביי דעם ווארט „בריליאנטען" האט היאצינט א שפרונג געטאן אין דער הויך; דאך אזוי ווי ער האט נאר געזעהן א בוך, האט ער געשמייכעלט מיט א רחמנות'דיגען בליק. דאס בריליאנטענע בוך אבער האט געהאט אויך דעם פארדר־בלאט דעם פאלגענדען טיטול:

דער מארקיז האָט מיט אן אבענד פריהער איינגעשלונגען א גאנץ גלאָז מיט גלויבענזאלץ.

הירש־היאצינטאָס אבער איז געלעגען אויסגעצויגען אויפ'ן דיל, און מיט א גרוים שטיק ווייסען קרייד האָט ער אויפ'ן ברוינעם דיל אויסגעריסעווען אונגעפעהר די דאָזיגע צייכענונג:

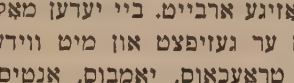

וועדליג עס איז געווען צו זעהן, האָט דעם קליינעם מאן ניט זעהר גשמעקט די דאָזיגע ארבייט. ביי יעדען מאָל, וואָס ער האָט זיך אָנגעבויגען, האָט ער געזיפצט און מיט ווידערווילען גענומר־מעלט: ספאָנדעאוס, טראָעכאוס, יאמבוס, אנטיספאס, אניפעסט און די פעסט! און כדי עס זאָל איהם זיין באקוועמער, האָט ער דערצו נאָך געהאט אויסגעטאָן זיין רויטען מאנטעל און עס האָבען זיך באוויזען צוויי קורצע הכנעה'דיגע פיסעלעך — אין ענגע שארלאָך־רויטע הויזען, און צוויי אביסעל לענגליכע אָפּגעמאָגערטע אָרעמס אין ווייסע, בריייטע העמד־ארבעל.

— וואָס זענען דאָס פאר מאָדנע פיגורען? — האָב איך איהם געפרעגט, נאָכדעם ווי איך האָב א וויי זיך צוגעקוקט צו זיין ארבייט.

— דאָס זענען פיס אין לעבענס גרוים — האָט ער ארויסגעאָבצט אן ענטפער — און איך געפלאגטער מענש, מוז אָט די פיס ארומטראָגען אין קאָפּ, און מיינע הענד טוען מיר שוין וועה פון אָט די אלע פיס, וואָס איך מוז איצטער אויסשרייבען. דאָס זענען די אמת'דיג עכטע פיס פון דער פאָעזיע. וועז ניט צוליעב מיין בילדונג, וואלט איך גלאָזט לויפען די פאָעזיע מיט איהרע אלע פיס. איך האָב איצטער ביי דעם הער מארקיז פריוואט אונטעריכט אין דער פאָעזיע קונסט. דער הער מארקיז לייענט פאר מיר פאר די יעדיכטען, און דערקלעהרט מיר פון וויפיעל פיס זיי באשטעהן.

מיט דעם איז ער גרעסער ווי אלע אנדערע דיכטער. ער חנפה'ט ניט דעם געוועהנטליכען געשמאק פון דעם גרויסען עולם. ער האלט אונז אפּ פון אונזער תאוה צו ווייבער, וואס ציהט ארויף אויף אונז אזוי פיעל אומגליק — אוי, ווייבער! ווייבער! ווער עס וועט אונז באפרייען פון אייערע קייטען, ווער זיין א וואוילטעטער פון די מענשען. עס איז אן אייביגער שאדען, וואס שעקספּיער האט ניט דערצו באנוצט זיין גרויסען טעאטראלישען טאלענט. וואהרים ווי איך האב דאס נאר וואס געלייענט, האט ער ניט מינדער גרויס הארציג געפיהלט, ווי דער גרויסער גראף פלאטען, וואס זאגט וועגען שעקספּיער אין זיינע סאנעטען:

ניט מיידעל־לויגען שטערען דיר דיין דרימעל
דאך אייביג זוכסטו פריינדשאפט צו געווינען;
צו רעטען דיך פון ווייבער דאס האט ער אין זינען,
און ס'איז זיין שענקייט דיין רוהם און אויך דיין הימעל.

בעת דער מארקיז האט די דאזיגע וועטערער דעקלאמירט מיט א וואהרם געפיהל, און דער גלאטער קויט האט זיך געשמאלצען אויף זיין צונג, האט היאצינט געמאכט א פּנים דאס פון בייפאל און דאס פון ווידערווילען, און צום סוף האט ער געזאגט:

— הער מארקיז, איהר רעדט ווי א בוך. אויך די פערזען געהען אויך ווידער אזוי לייכט אראפ ווי ביי נאכט, אבער זייער אינהאלט ווייל מיר ניט געפעלען ווערען. אלס מאן פיהל איך זיך געשמייכעלט, דאס וואס דער גראף פאן פלאטען גיט אונז דעם פּאר־צוג איבער די ווייבער און אלס א פּריינר פון די ווייבער בין איך ווידער א געגנער פון אזא מאן. אזוי איז דער מענש! — אייגער עסט גערן ציבעלעס, אן אנדערער האט מעהר געפיהל פאר וואהרמער פרייגדשאפט, און איך אלס עהרליכער מאן מוז אויפריכטיג צוגעבען, איך האב ליעב צו עסען ציבעלעס, און א מיאוסע קעכין איז מיר ליעבער ווי דער שענסטער שעהנהייטס־פּריינר. יא, איך מוז צוגעבען, אז איך זעה ניט אזוי פיעל שענעס אין דעם מענערשען געשלעכט, אז מען זאל זיך דערין קענען פארליעבען.

וועז היאצינט האט דאס געזאגט, האט ער זיך באטראכט אין

„געדיכטען פון אויגוסט גראף פאן פלאטען:
שטוטגארט און טיבונגען. פערלאג פון דער
י. נ. קאטא'שער בוכהאנדלונג, 1828."

אויף דעם הינטערשטען בלאט איז געשטאנען ציערליך אנגעשריע־
בען: „א געשענק פון ווארעמער, ברידערליכער פריינדשאפט". דער־
צו נאך האט דאס בוך געשמעקט מיט יענעם זעלטענעם פאר־
פיום, וואס האט ניט די מינדסטע פארוואנטשאפט מיט אדעקא־
לאן, און האט אפשר אויך געהאט צו פארדאנקען דעם אומשטאנד,
וואס דער מארקיז האט דערין געלייענט די גאנצע נאכט.

— איך האב די גאנצע נאכט ניט געקענט צומאכען קיין אויג
— האט ער זיך פאר מיר געקלאגט — אזוי צורודערט בין איך ge־
ווען. עלף מאל האב איך געמוזט אויפשטעהן פון בעט און צום
גליק, האב איך דערביי געהאט דאס דאזיגע פאַרטרעפליכע בוך,
פון וועלכען איך האב געשעפט ניט נאר באלעהרונג פאר דער פאע־
זיע, נאר אויך א טרייסט פאר'ן לעבען. איהר זעהט ווי בכבוד איך
האב געהאלטען אט דאס בוך. עס פעהלט ניט קיין איין אייגציג
בלאט, און דאך, וועו איך בין אזוי געזעסען, בין איך ניט איינמאל
שיער געקומען צו א נסיון...

— דאס האט שוין ניט איינעם פאסירט, הער מארקיז.

— איך שווער אויך ביי אונזער ליעבער פרוי פון לאַרעטטא
און אזוי וואהר ווי איך בין אן עהרליכער מאן — האט ער ווייטער
געזאגט — די דאזיגע געדיכטען האבען ניט זייערם גלייבען. ווי
איהר וויסט, בין איך נעכטען אבענד געווען אין א פארצווייפלונג,
אזוי צו זאגען au Desespoir, וועו דאס מזל האט מיר ניט
פארגונען, איך זאל באזיצען מיין דזשולייא — און דא האב איך
געלייענט אט די געדיכטען. יעדעם מאל א געדיכט, וועו איך האב
נעמוזט אויפשטעהן, און דער סוף איז געווען: אזא גלייכגילטיגקייט
צו ווייבער, אז מיין אייגענער וועהטאג פון ליעבע איז מיר געווא־
רען דערווידער. דאס איז טאקי דאס שענע אין אט דעם דיכטער,
וואס ער גליהט מיט וואַרימער פרייַנדשאפט נאר צו מענער. ער
גיט אונז דעם פארצוג פאר דעם ווייבליכען געשלעכט, און בלויז
פאר דעם דאזיגען כבוד אליין דארפען מיר איהם זיין דאנקבאר.

האָבער באזינגט זיין שענהייטס־פריינד, לויבט איהם, און קלאָגט זיך וועגען איהם, באשולדיגט איהם, אז ער איז קאלט, מאכט פּלע־נער כדי איהם צו דערגרייכען, ווארפט צו איהם אייגעלעך, אוי־פערזיכטעלט, שמעכטעלט, זוכט ארויס א גאנצען אוצר מיט צערט־ליכקייטען, כדי אויסצודריקען זיין ליעבע, און דאָס, אזוי ווארם זעליג, אזוי ארומשמעקענדיג און ארומלעקענדיג, אזוי אז מען קען גלויבען, דער פערפאסער איז א מיידעלע, וואָס געהט אויס נאָך א מאן — נאָר עס ווערט עפּיס מאָדנע, וואָס אָט דאָס מיידעלע האַלט זיך אין איין באקלאָגען אויף דער „זיטע", וואָס זי איז אזוי ביטער געשטימט אקעגען אָט דער „זיטע" „וואָס צושיידט", ווי א קעשע־נע גנב אקעגען דער פּאָליציי, און מאָדנע ווערט אויך דאָס, וואָס זי באקלאָגט זיך אויף די וואָס האָבען קנאה און „ביטרע זיך פאר־אייניגען אונז צו שטעהן אין וועג, און האלטען אונז צושיידטע." און דאָס, וואָס זי קלאָגט זיך, אז דער פריינד טוט איהר אָן קרענקונ־גען, וואָס פארוואונדען, און מאָדנע איז אויך דאָס, וואָס זי פאר־זיכערט איהם, אז זי וויל איהם נאָר אָנקוקען פון דער ווייטענס און שווערט איהם: „ניט אמאָל א זילבע, זאָל דיין אוי'ר דערשרעקען." און צום סוף איז זי זיך מודה:

„ביי אנדערע האָט מיין פערלאנג געפונען ווידערווילען,
דו האָסט איהם ניט דערהערט, דאָך אָפּגעשלאָגען
האָסטו איהם אויכעט ניט, אך, מיין זיס לעבען!"

איך מוז דעם מארקיז ארויסגעבען א צייגעניש, אז ער האָט די דאָזיגע געדיכטען גוט פארגעטראָגען. ער האָט דערביי געזיפצט, געאָכצט און זיך רוקענדיג אויפ'ן זאָפא אהין און אהער האָט ער גלייכצייטיג קאָקעטירט מיט דעם געזעס. היאצינט האָט ניט פאר־פעהלט נאָכצופּלאפּלען די גראמען, הגם ער האָט אין דערמיט אריינגעפּלוידערט עטליכע באמערקונגען ניט צו דער זאך. די אָדען האָט ער געשענקט די גרעסטע אויפמערקזאמקייט, ביי דעם דאָזי־גען מין, האָט ער געזאָגט, קען מען לערנען א סך מעהר, ווי ביי די סאָנעטען און גאַזעלען; וואָרים אזוי ווי ביי די אָדען זענען די פיס

שפיגעל. דער מארקיז אבער האָט זיך ניט געלאָזט שטערען און ער האָט דעקלאמירט:

„Der Hoffnung Schaumgebäude bricht zusammen,
Wir mühn uns, ach! und kommen nicht zusammen;
Mein Name klingt aus deinem Mund melodisch,
Doch reihst du selten dies Gedicht zusammen;
Wie Sonn' und Mond uns stets getrennt zu halten,
Verschworen Sitte sich und Pflicht zusammen,
Laß Haupt an Haupt uns lehnen, denn es taugen
Dein dunkles Haar, mein hell Gesicht zusammen!
Doch ach! ich träume, denn du ziehst von hinnen,
Eh' noch das Glück uns brachte dicht zusammen!
Die Seelen bluten, da getrennt die Leiber,
O wären's Blumen, die man flicht zusammen!"[1]

[1] Nr. 99 der „Ghaselen" (Werke, Bd. II, S. 50).

— א קאמישע פאעזיע! — האָט אויסגערופען היאצינט, וועלכער האָט נאָכגעמורמלט די גראמען — פליכט און זיטע צוזאמען, געדיכט צוזאמען, פליכט צוזאמען! קאמישע פאעזיע! מיין שוואָגער, וועז ער לייענט געדיכטען, מאכט ער זיך אפטמאל א שפאס, אוז ביים ענד פון יעדער שורה גיט ער צו די ווערטער „פון פארענט" אוז „פון הינטען". אמאל דאָס ערשטע אוז אמאל דאָס לעצטע; אוז איך האָב קיינמאל ניט געוואוסט אז די פאעזיע געדיכטע, וואָס קומען ארויס פון אזעלכענע גראמען הייסען גאזעלען. איך מוז נאָך אמאל פרואווען אוז זעהן צי דאָס געדיכט, וואָס דער הער מארקיז האָט דעקלאמירט, וואָלט ניט געווען נאָך שענער, וועז נאָך דעם וואָרט צוזאמען וואָלטען צוגענעבען געוואָרען אמאל אזוי אוז אמאל אזוי „פון פארענט" אוז „פון הינטען". די פאעזיע דערפון וועט געווים דורך דעם מיט צוואנציג פראצענט שטארקער ווערען.

ניט קוקענדיג אויף דעם דאזיגען פלאפלען האָט דער מארקיז ווייטער דעקלאמירט גאזעלען אוז סאנעטען, אין וועלכע דער ליעב-

טרויען. וואָרים מיין שוואָגער האָט מיר דערצעהלט, אז אין דער תפיסה, וואָס אין אָדענזעע זיצט א געוויסער עמיצער וואָס איז געווען אָנגעשטעלט ביי דער פּאָסט, און ער האָט ניט עהרליך גע־עפענט די געלד־בייטלען, וואָס זענען דורכגעגאנגען זיינע הענד, ניט עהרליך האָט ער זיי געעפענט און ניט עהרליך האָט ער געלד ארויסגענומען, און האָט זיי ווידער קונציג צונויפגענעהט און זיי געשיקט ווייטער. הערט מען פון אזא געשיקטקייט אזוי פארלירט מען דעם צוטרויען צו מענשען, און מען ווערט א מיסטרויאישער מענש. עס זענען איצטער פאַראַנען א סך שווינדלען אויף דער וועלט. און אין דער פּאָעזיע איז עס געוויס אזוי ווי אין יעדען אנדערן געשעפט.

— די עהרליכקייט — האָט היאצינט ווייטער גערעדט, אין דער צייט, וואָס דער מארקיז האָט ווייטער דעקלאמירט, זיך ניט אומקוקענדיג אויף אונז, אין גאנצען פארזונקען אין געפיהל— די עהרליכקייט איז דער עיקר, הער דאָקטאָר, און ווער עס איז ניט קיין עהרליכער מאן, דעם באטראכט איך ווי א שווינדלער, און וועמען איך באטראכט פאר א שווינדלער, פון דעם קויף איך גאָר ניט, פון דעם לעז איך גאָר ניט. קורץ איך האָב מיט איהם קיין געשעפטען ניט, איך בין א מאן, הער דאָקטאר, וואָס רעדט זיך גאָר ניט איין; ווען איך וויל מיר פאָרט עפּיס איינרעדען, רעד איך מיר איין, אז איך בין אן עהרליכער מאן. איך וויל אייך דערצעה־לען אן עדעלען שטריך פון מיר. און איהר וועט נשתומם ווערען — איך זאָג אייך איהר וועט נשתומם ווערען, אזוי וואָהר ווי איך בין אן עהרליכער מאן. וואוינט זיך א מאן אין האמבורג אויף דעם שפּעערסאָרט, און ער איז א קרעמער פון קרויט און ער הייסט קלע־צעל. דאָס הייסט, איך רוף דעם מאן קלעצעל, ווייל מיר זענען גוטע פריינד, אבער אזוי הייסט דער מאן הער קלאָץ. אויך זיין פרוי מוז מען רופען מאדאם קלאָץ, און זי האָט קיינמאָל ניט גע־קענט ליידען, וואָס איהר מאן שפּיעלט ביי מיר, און ווען איהר מאן פלעגט וועלען ביי מיר שפּיעלען, האָב איך ניט געטאָרט קו־מען צו איהם אהיים מיט דער לאָטעריע צעטעל. נאָר ער פלעגט מיר אלע מאָל זאָגען אין גאס: אָט די און די נומער וויל

גאנץ באזונדערס אפּגעדרוקט פון אויבען, קען מען יעדעס געדיכט מיט באקוועמליכקייט נאָכרעכענען. יעדער דיכטער וואָלט באַ־דארפט, ווי דער גראף פּלאטען, אפּדרוקען פון אויבען איבער די שווערסטע פּאָעזיע־געדיכטע די פיס און זאָגען צו די לייט: זעהט, איך בין אן עהרליכער מאן, איך וויל אייך ניט באטריגען, אָט די קרומע און גלייכע שטרעכעלעך, וואָס איך שטעל אוועק פאר יעדען געדיכט, זענען אזוי צו זאָגען, א קאָנטאָ פינטאָ פון יעדען געדיכט, און איהר קענט אויסרעכענען ווי פיעל מיה דאָס האָט מיך געקאָסט. זיי זענען, אזוי צו זאָגען, די מאָס פון איילען פון יעדען געדיכט און איהר קענט נאָכמעסטען. און פעהלט דערין איין איינציגע זילב, זאלט איהר מיך רופען גנב. אזוי וואָהר ווי איך בין אן עהרליכער מאן. אבער טאקי דורך דעם דאָזיגען פרומען פּנים קען דאָס פּובליקום אָפּגענארט ווערען. טאקי דערפאר, ווייל די פיס זענען אָנגעגעבען פאר דעם געדיכט, דענקט מען זיך: איך וויל ניט זיין קיין מיסטרויאישער מענש, צו וואָס זאָל איך דעם מאן נאָכצעהלען? ער איז אודאי אן עהרליכער מענש, און אזוי צעהלט מען ניט נאָך און מען ווערט באשווינדעלט. און קען מען דען אלעמאָל נאָכרעכענען? מיר זענען איצטער אין איטאַליען און דערפאר האָב איך צייט מיט'ן קרייד די פיס צו פאשררייבען אויפ'ן דיל און דורכזעהן יעדע אָדע. אבער אין האמבורג, וואו איך האָב מיין געשעפט, פעהלט מיר דערצו די צייט און איך וואָלט געמוזט געטרויען דעם גראף פּלאטען ניט געצעלטערהייד, פּונקט ווי מען געטרויט ביי די געלד־בייטלען פון דער קוראנט־קאסע, אויף וועלכע עס שטעהט געשריעבען, וויפיעל הונדערט טאלער דאָרטען איז — זיי געהען פאר'חתמ'ט איבער פון איין האנד צו דער אנ־דערער. יעדער איינער געטרויט דעם צווייטען, אז עס געפינט זיך דערין אזוי פיעל, ווי פיעל עס שטעהט אויפגעשריעבען, און עס זענען דאָך פאַראַנען ביישפּיעלען, וואו א ליידיג־געהער, וואָס האָט ניט קיין סך צו טאָן, האָט אמאָל געעפענט אזא בייטעל און נאָכ־געצעהלט און געפונען אין איהם א פּאָר טאלער צו ווייניג. אזוי קען אויך אין דער פּאָעזיע פארקומען א סך גנבות. באזונדערס ווען איך טראכט שוין וועגען געלד־בייטלען, הויב איך ניט אָן צו גע־

בער־העמדעל און א ריינעם ווייסען האלזטוך, און נעמט א דראשקע, און ציהט זיך ארויס פון דער הויפטקאלעקטע די 50,000 מארק און פאהרט דערמיט צו דעם שפעערסאָרט — און ווי קלעצעל דער־זעהט מיך, פרעגט ער: הירש, וואס ביזטו עפּים היינט אזוי אויס־געפוצט? איך אבער ענטפער ניט קיין וואָרט און לייג מיר אוועק אויפ'ן טיש א גרויסען איבעראשונגס־בייטעל מיט גאלד און זאג פייערלעך: הער קריסטיאן הינריך קלאַץ! די נומער 1538, וואס איהר זענט געווען אזוי גוט ביי מיר צו באשטעלען, האָט געהאט דאס גליק צו געווינען 50.000 מארק. אין דעם דאָזיגען בייטעל האָב איך די עהרע איך איבערצוגעבען דאס געלד און בין אזוי פריי מיר אויסצובעטען א קבלה! איז ווי קלעצעל האָט דאס דערהערט, האָט ער אָנגעהויבען צו ווייגען. ווי מאדאם קלאַץ האָט נעהערט די געשיכטע, האָט זי אָנגעהויבען צו ווייגען, די רויטע מויד האָט געווייגט, דער קרומער משרת פון געוועלב האָט געווייגט, די קינ־דער האָבען געווייגט, און איך? א ווייכער מענש ווי איך בין, האָב איך דאָך ניט געקענט ווייגען, און בין מיר צוערשט געפאלען אין חלשות און ערשט נאָך דעם זענען מיר די טרעהרען געקומען פון די אויגען ווי א טייך מיט וואסער און איך האָב געווייגט דריי שטונדען.

וועז דאס קלייגע מענשעלע האָט דאס דערצעהלט, האָט זיין קול געציטערט און פייערלעך האָט ער ארויסגענומען פון קעשענע דאס אויבען דערמאָנטע פּעקעלע, האָט דערפון אָפּגעוויקעלט דאס ראָזאָווע סטענגעלע און מיר געווייזען דאס קוויטעל, אויף וועלכען קריסטיאן הינריך קלאַטץ האָט זיך אונטערגעשריבען, אז ער האָט באקומען די ריכטיגע סומע פון 50.000 מארק. — וועז איך וועל שטארבען — האָט היאצינט געזאָגט מיט א טרעהר אין אויג — וועל איך הייסען מען זאָל מיר אריינלעגען אין קבר אָט די קבלה, און וועז איך וועל אמאָל דאָרט אויבען געבראכט ווערען פאר דעם בית דין של מעלה, און וועל דארפען אפּגעבען דין וחשבון פון מיי־נע מעשים, דעמאָלט וועל איך מיט דער דאָזיגער קבלה אין האנד צוטרעטען פאר'ן שטוהל פון דעם אלמעכטיגען אוז וועז מיין קטגור, וועט אויסרעכענען אלע עברות וואס איך בין באנאנגען אויף

איך ביי דיר שפּיעלען, און דאָ האָסטו דיר דאָס געלאָזט, הירש! און איך פּלעג זאָגען: גוט קלעצעל! און וועז איך פּלעג אהיים קומען, פּלעג איך אוועק לייגען דעם נומער אין א קאנווערט פּאר זיינעטוועגען אין א זייט, און פּלעג אויפשרייבען אויפ'ן קאָנווערט מיט דייטשע בוכשטאבען: „אויף דעם חשבון פון דעם הער קריס־טיאן הינריך קלאָץ." און איצט הערט זיך צו און שטוינט. עס איז געווען א שענער פריהלינגס טאָג, און די בוימער אויף דער בערזע זענען געווען גרין און די זעפיר ווינטלעך זענען געווען אנגענעהם, און די זון האָט געגלאנצט אין הימעל, און איך בין געשטאנען ביי דער האמבורגער באנק. מיט אמאל קומט קלעצעל, מיין קלעצעל, און אין זיין אָרעם האלט ער זיין דיקע מאדאם קלאָץ און ער גריסט מיך, און רעדט מיט מיר וועגען גאָטס פריהלינגס־פראכט, מאכט אויף עטליכע פּאטריאָטישע באמערקונגען וועגען דעם בירגער מיליטער. דערנאָך האָט ער מיך געפרעגט, ווי עס געהען די געשעפטען, און איך האָב איהם דערצעהלט, אז פּאר עטליכע שעה, איז ווידער איינער געשטאנען ביים שאנדקלאָץ, און אזוי אין א שמועס האָט ער מיר געזאָגט: נעכטען ביי נאכט האָב איך גע־חלומ'ט, נומער 1538 וועט אַרויסקומען דאָס גרויסע געווינס — און אין דער רגע, ווי די מאדאם קלאָץ האָט זיך אזוי פּארקוקט אויף די קייזער־סטאטיסטען פּאר'ן ראטהויז, האָט ער מיר אריינגעשטופּט אין דער האנד אריין דרייצעהן קנאקענדיגע לואיסדאָר'ס — מיר דאכט, איך פיהל זיי נאָך איצטער—און איידער מאדאם קלאָץ האָט זיך ווידער אומגעדרעהט, האָב איך געזאָגט: גוט קלעצעל! און בין אַוועקגענגען. און איך געה מיר אזוי דירעקט, זיך ניט אומקוקענ־דיג, גלייך צו דער הויפט־קאָלעקטע, און היים מיר געבען די נומער 1538, און לעג מיר דאָס אריין אין א קאָנווערט, אזוי שנעל ווי איך קום אהיים, און שרייב מיר אויף: „אויף דעם חשבון פון דעם הער קריסטיאן הינריך קלאָץ." און וואָס טוט גאָט? פערצעהן טעג שפּעטער, כדי צו שטעלען מיין עהרליכקייט צו א נסיון, לאָזט ער אַרויסקומען די נומער 1538 מיט א געווינס פון 50.000 מארק. וואָס טוט אבער הירש? אָט דער זעלבינער הירש, וואָס שטעהט איצטער פּאר אייך? אָט דער הירש טוט זיך אָן א ריין וויים אוי־

קאפיטעל XI.

ווער איז דען דער גראף פֿלאטען, מיט וועלכען מיר האבען זיך דערקענט אין פֿריהערדיגען קאפיטעל? אלס דיכטער און ווערימען פֿרייַנד? אך, לייבער לעזער, די דאזיגע פֿראגע האב איך שוין לאנג געלייַנט אויף דיין געזיכט, און מיט אומווילען געה איך צו דעם ענטפער. דאס איז דאך טאקי דאס שלים מזל פון די דייטשע שרייפטשטעלער, וואס זיי מוזען יערען גוטען צי שלעכטען נאר, וואס זיי צייכענען אויף אויפ'ן טאפעט, ערשט באקאנט מאכען דורך טרוקענע כאראקטער שילדערונג און פֿערזענליכע באשרייבונג, כדי מען זאל ערשטענס וויסען, אז ער עקזיסטירט, און צווייטענס דערקענען דעם אָרט, וואו דער קאנטשיק וועט איהם טרעפען, אויבען צי אונטען. פון פֿאַרענט אָדער פון הינטען. אנדערש איז עס נעווען ביי די אלטע פעלקער און אנדערש איז עס נאך היינט ביי די נייערע פעלקער, ווי למשל ביי די ענגלענדער און פראנצויזען, וואס האבען א פאלקס־לעבען און דערפאר האבען זיי פאלקס־כאראקטערען. מיר רייטשען אָבער, מיר האבען אפילו א גאנץ נאריש פאלק, אבער וועניג אויסגעצייכענטע נאראנים וואס זאלען זיין נענוג באקאנט, כדי מען זאל זיי קענען באנוצען אלס אלגעמיינע פארשטענדליכע כאראקטערען, אין פראָזא אָדער אין פערזען. דאס ביספֿל מענער, וואס מיר פארמאגען פון דעם סאָרט, האבען אמת רעכט, וועו זיי ווילען זיך מאכען פאר וויכטיג. זיי זענען בארעכטיגט פון זיך צו האלטען, אז זיי זענען אן אוצר וואס איז ניט צום אָפשאצען. אזוי למשל איז דער הער געהיימראט שמאלץ, פראפעסאר אין דער בערלינער אוניווערזיטעט, א מאן, וואס איז ניט מיט קיין גלעזל צו באצאלען; א הומאריסטישער שרייפטשטעלער קען זיך ניט באגעהן אהן איהם, און ער אליין

דער וועלט, און מיין גוטער מלאך וועט אויך וועלען אויסרעכענען מיינע גוטע מעשים, דאן וועל איך רוהיג זאָגען: שווייג! — איך וויל נאָר וויסען, איז אָט די קבלה א ריכטיגע? איז דאָס די האנד־שריפט פון קריסטיאן הענריך קלאָץ? און דאָ וועט קומען צו לוי־פען א גאָר קליין מלאכ'ל, און ער וועט זאָגען, איך קען גענוי קלעצעלס האנדשריפט, און ער וועט באלד דערצעהלען די מערק־ווירדיגע געשיכטע פון דער עהרליכקייט, וואָס איך האָב אמאָל באגאנגען. דער באשאפער פון דער אייביגקייט אָבער, דער אלווי־סענדער, וואָס וויים אלצדינג, וועט זיך דערמאָנען אן דער דאָזיגער געשיכטע, און ער וועט מיך לויבען פאר דער זון, לבנה און די שטערען, און ער וועט גלייך בארעכענען אויפ'ן קאָפּ, אז ווען מיינע עברות, זאָלען ווערען אָפּגעצויגען פון די 50.000 מארק, קומט מיר נאָך אלץ ארויס צו צאָהלען רעשטע, און ער וועט א זאָג טאָן: הירש! איך מאך דיך פאר א מלאך פון ערשטען קלאס, און דו וועסט דארפען טראָגען פליגעל מיט רויטע און ווייסע פעדערן.

באשטרעבונגען. דאָרט וואו ער איז זעהר באריהמט ביי אלע, וואס קענען איהם. און וואו ער וועט געווינט זיין אונשטערבליך אזוי לאַנג ווי ער וועט לעבען. די ברילען דורך וועלכע איך זעה איהם געהערען צו עטליכע אייגנוואוינער פון מינכען, וואס פלעגען וועז ניט וועז אין א פרעהליכער שעה צוואוארפען א פרעהליך וואָרט וועגען זיין אויסערליכען אויסזעהן. איך אליין האָב איהם קיינמאל ניט געזעהן. און וועז איך ווייל מיר פארשטעלען ווי ער זעהט אוים, דערמאָן איך זיך אלעמאל אן דעם לעכערליכען כעס, מיט וועלכען עס האָט זיך אמאל צולאָזט מיין פרייגד, דער דאָקטאר לויטענבאכער, איבער דער פאָעטישער נארישקייט בכלל, און גאָר באזונדערס האָט ער דערמאָנט א געוויסען גראף פלאטען, וואס מיט א לאַרבעער קראנץ אויפ'ן קאָפּ, האָט ער זיך געשטעלט אין וועג די שפּאציערגענגער אויף דער עפענטליכער פראָמענאדע אין ערלאנגער, און מיט א באברילטער נאָז האָט ער זיך פארקוקט אין הימעל אריין, און געוויזען יעדען איינעם, אז ער איז אין א פאָעטישער באגייסטערונג. אנדערע האָבען פון דעם ארעמען גראף געהערט בעסער. און האָבען זיך נאָר באקלאָגט אויף זיינע באשרענקטע מיטלען, וואס, ביי זיין עהרגייץ זיך כאָטש אויסצוכענען אלס א דיכטער, נויטיגען זיי איהם צו ארבייטען איבער די כחות, און זיי האָבען באזונדערס געלויבט זיין גוטע האלטונג אקעגען די אינגערע, ביי וועלכע ער איז געווען די באשיידענהייט אליין, מיט דעם וואס ער האָט זיך אויסגעבעטען מיט דער ליעברייכסטער דעמוטיקייט, אז מען זאל איהם ערלויבען וועז ניט וועז צו קומען צו זיי אין צימער אריין, און האָט זיין גוטמוטיקייט געטריבען אזוי וויט, אז ער איז נאָך אלץ געקומען אפילו וועז מען האָט איהם גאנץ דייטליך גלאָזט מערקען, אז זיינע וויזיטען זענען א לאסט, אזעלפענע מעשיות האָבען מיך אין א געוויסען זין גערירט, הגם איך האָב דעם דאָזיגען מאנגעל אין פערזענליכען בייפאל געפונען פאר נאטירליך. אומזיסט האָט זיך דער גראף אפט געקלאָגט:

— דיין בלאָנדע יונגענר, זיסער אינגעל,
לאכט אוים זיך פון דעם טרויעריגען חבר,

פיהלט אין זיך די דאזיגע פערזענליכע וויכטיגקייט, און דאס, וואס מען קען אהן איהם ניט אויסקומען, אין אזא הויכען גראד, אזוי אז ער באנוצט יעדע געלעגנהייט, כדי די הומאריסטישע שריפטשטעלער צו געבען שטאף פאר סאטירע, און דערפאר גריבעלט ער זיך טאג און נאכט, ווי אזוי ער זאל זיך קענען לעכערליך מאכען אלס שטאטסמאן, אונטערלעקער, דעקאן, אנטיהעגעליאנער, און פאטריאט, כדי עפּיס אויפצוטאן פאר דער ליטעראטור, פאר וועלכער ער איז זיך אויך מקריב. די דייטשע אוניווערזיטעטען מוז מען בכלל נאכזאגען דעם שבח, אז זיי שטעלען צו פאר דעם דייטשען שריפטשטעלער מעהר נארישנים, ווי יעדער אנדערער צעך און גאר באזונדערס האב איך זיי תמיד אין דער הינזיכט געוואוסט ווי אזוי צו שעצען. דאס איז אויך די געהיימע סבה, פאר וואס איך וועל זיך ערקלעהרען, אז די אוניווערזיטעטען זאלען בלייבען. הגם איך האב תמיד געפרעדיגט די פרייהייט פון דער ארבייט און די פארניכטונג פון די צעכען. ביי אזא שטארקען מאנגל אין אויסגעצייכענטע נארישנים, וועט מען מיר ניט קענען געניג אפדאנקען, וועו איך וועל אויף דעם טאפעט ברענגען נייע, און זיי מאכען נוצליך פאר אלעמען. פאר דעם וואוי און בעסטען פון דער ליטעראטור, ווי איך דערפאר איצטער רעדען מיט מעהר פרטים פון דעם גראף אויגוסט פאן פלאטען־האלערמינדע. איך וועל דערצו בייטראגען, אז ער זאל פאר דעם צווענ באקאנט ווערען. איך ווי איהם ליטעראריש אויספאשען, ווי די איראקעזען טוען מיט די געפאנגענע, וואס זיי עסען דערנאך אויף ביי די שפעטערדיגע יום־טובים. איך וועל זיך מיט איהם פארנעמען נאנץ געטריי און עהרליך, און אבסאלוט העפליך, ווי עס פאסט פאר א בירגערליכען מענשען. איך וועל דאס מאטעריעלע, דאס אזוי גערופענע פערזענליכע, נאר אויף אזוי ווייט באריהרען, אויף וויפיעל גייסטיגע ערשיינונגען וועלען זיך דורך דעם לאזען ערקלעהרען, און איך וועל אלע מאל אנגעבען דעם שטאנדפונקט פון וועלכען איך קוק אויף איהם, און טיילמאל אפילו די בריל דורך וועלכער איך קוק אויף איהם.

דער שטאנדפונקט, פון וועלכען איך האב דעם נראף פלאטען צום ערשטען מאל דערזעהן, איז געווען מינכען. דער ארט פון זיינע

הינטער זיך — האָט דעמאָלט געשטעקט, אויב איך האָב ניט קיין טעות, אין דער אוניווערזיטעט אין ערלאנגען, וואו מען האָט איהם אָנגעוויזען א באשעפטיגונג; דאָך אזוי ווי אָט די באשעפטיגונג איז ניט געווען גענוג פאר זיין הויכשטרעבענדען גייסט, וואָרים צוזאמען מיט די תאוות האָבען איהם אלץ מעהר און מעהר גענו־מען שטעכען די תאוה'דיגע פארלאנגען צו ניט נאַטירליכער תאוה, און דער גראף איז מיט יעדען טאָג געוואָרען אלץ מעהר און מעהר באַגייסטערט פאר זיין צוקונפטיגער הערליכקייט, האָט ער דאָס געשעפט אויפגעגעבען און האָט באשלאָסען צו לעבען פון שריפטשטעלעריי, פון נדבות, וואָס מאכען זיך ביי א געלעגענהייט, און פון נאָך עטליכע אזעלכענע פארדיענסטען. די גראפשאפט פון דעם גראף ליגט נעמליך אויף דער לבנה, פון וואנען ער וועט, לויט דער שלעכטער קאָמוניקאציאָן אין בייערן, ערשט קענען באקומען זיינע צינזען, לויט גריוטהויזענס בארעכענונג, אין 20.000 יאָהר ארום.

שוין פריהער האָט פאָן פלאטען דע קאָליבראדאָס האלערמינ־דע, געהאט ארויסגעלאָזט א ליעדער זאמלונג, ביי בראקהויז אין לייפציג, מיט א פאָרעדע, און האָט עס גערופען: „לירישע בלע־טער, נומער ־." וואָס זענען ניט באקאנט געוואָרען. הגם ער פארזיכערט אונז, אז די זיעבען חכמים האָבען דעם פארפאסער געשענקט זייער לויב. שפעטער צו האָט ער ארויסגעגעבען לויט דעם טיעק'שען מוסטער, עטליכע דראמאַטישע מעשה'לעך און דערצעהלונגען, וואָס האָבען אויך געהאט דאָס זעלביגע מזל, און זיי זענען געבליבען ניט באקאנט צו די ניט קלוגע גרויסע מאסען, און זענען נאָר געלייענט געוואָרען פון די זיעבען חכמים. אונטער־דעסען, כדי צו געווינען נאָך עטליכע לעזער, א חוץ די זיעבען חכמים, האָט זיך דער גראף גענומען צו דער פאָלעמיק און האָט אָנגעשריעבען א סאַטירע אקעגען באריהמטע שריפטשטעלער, און דאָס, אקעגען מילנער'ן, וואָס איז שוין דעמאָלט געווען פון אלע־מען פארהאסט און מאָראליש פארניכטעט, אזוי אז דער גראף איז גראָד געקומען אין דער רעכטער צייט, כדי דעם טויטען הויפ־ראט ערינדור, אויך צו דערלאנגען דעם הויפטשטאָך, ניט אין קאָפ

דערפאר וועל איך באנוצען זיך מיט שפאס,
אנשטאט וואס איצטער לאב איך זיך מיט טרעהרעז.
וועט נאט אין הימעל מוזען מיך אויסהערען
און פרעהליכקייט מיר מוזען געבען.

אומזיסט פארזיכערט דער ארעמער גראף, אז ער וועט אמאל וועלען דער באריהמטעסטער דיכטער, אז אויף זיין שטערען זעהט זיך שוין דער שאטען פון א לארבעער־בלאט. און אז ער וועט אויך זיין זיס אינגל קענען מאכען אונשטערבליך דורך געדיכטעז, וואס וועלען קיינמאל ניט זיין פארגענגליך. אך! טאקי אט די פייער־ליכקייט איז קיינעם ניט ליעב געווען, און אין דער אמת'ן איז איהם ניט געווען מקנא צו זיין. איך דערמאן זיך נאך מיט וואס פאר אן אונטערדריקטען שמייכעל א קאנדידאט פון אזא פייערליכקייט איז אונטער די ארקאדען פון מינכען באטראכט געווארען פון עטליכע פרעהליכע פרייגד. א שארפזיכטיגער חברה מאן האט אפילו געוואלט האבען, אז ער זעהט הינטער יענעמס פאלעס פון מאנטעל א שאטען פון א לארבעערבלאט. וואס איז נוגע צו מיר אליין, ליעבער לעזער, אזוי בין איך ניט אזא שלעכטער, ווי דו דענקסט. איך האב רחמנות אויף דעם ארימען גראף, וועז אן אנדערער מאכט פון איהם חוזק. איך צווייפעל צי האט ער זיך טאקי אין דער אמת'ן נוקם געווען אן דער פארהאסטער „זיטליכקייט", הגם ער שמאכט אין זייכע ליעדער, צו באגעהן אזא נקמה; איך גלויב שוין פיעל מעהר אין די פארוואונדעטע קרענקונגען, באליידיגטע צוריקשטויסונגען, און צוריקווייזונגען, וועגען וועלבע ער זינגט אליין אזוי ריהרענד. איך בין איבערצייגט, אז ער האט זיך בכלל באנומען אקעגען דער מאראל א סך פיינער, ווי עס איז איהם אליין ליעב געווען. און ער קען אפשר, פונקט ווי דער גענעראל טילו זיך ריהמען: איך בין קיינמאל ניט געווען שכור, איך האב קיינמאל ניט באריהרט קיין פרוי, און האב קיינמאל ניט פארלוירען קיין שלאכט. און געווים דערפאר זאגט אויף איהם דער דיכטער:

„דו ביזט א ניכטער, אומשולדיגער יונג."

דער ארימער יונג, אדער אפשר בעסער, דער ארימער אלטער יונג — וואריים ער האט שוין דאמאלט געהאט עטליכע תאוות

מיינע אייגענע פארזוכען גיבען מיר מעהר רעכט ווי יעדען אנדערן, צו ווירדיגען דעם גראף'ס מעטרישע פארדיענסטען. די ביטערע מיה, דעם געוואלטיגען אויסדויער, דאָס קלאפען מיט די ציין אין די ווינטער נעכט, די געוואלדיגע אנשטרענגונגען מיט וועלכע ער האָט די פערזען אויסגעארבייט, דאָס ענטדעקט אן אונזערייגער פיעל שנעלער, ווי דער געוועהנליכער, פשוט'ער לעזער, וואָס האלט די גלאטקייט, ציערליכקייט און פאליטור פון יענע פערזען פון גראף, פאר עפ־ס לייכטס, און האָט הנאה פון דעם גלאטען וואָרט־ שפיעלערייַ אהן געדאנקען, פונקט ווי מען אמוזירט זיך עטליכע שעה פון קונציגע שפרינג, פון געהען אויף א שטריק, פון טאנצען איבער אייער, פון שטעלען זיך אויפ'ן קאָפּ, און מען גיט דערביי ניט א טראכט, אז יענע ארימע לייט האָבען זיך נאָר געקענט אויס־ לערנען אָט די אלע קונצען, אָט די גאנצע מעטריק פון לייב, נאָר דורך יאָהרען לאנגען צוואנג, און גרויזאמען הונ־ גער לידען. איך, וואָס איך האָב זיך אין דער דיכט־קונסט ניט אזוי פיעל געפלאגט, און האָב זי אלע מאל אויסגעאיבט אין פארבינדונג מיט גוטען עסען, איך ווייל דעם גראף פלאטען, וועמען עס איז דערנאנגען זויערער און ניכטערער, דערפאר נאָך מעהר לויבען, איך וועל איהם נאכזאגען דעם שבח, אז קיין שטריק־טאנ־ צער אין אייראָפּא קען ניט אזוי גוט ווי ער באלאנסירען אויף שלאפע גאזעלען, אז קיינער פון די אייער־טענצער קען ניט אזוי גוט עקזעקוטירען איבער

א. אז. וו.

ווי ער, אז קיינער קען זיך ניט אזוי גוט שטעלען אויפ'ן קאָפּ ווי ער. וועז אפילו די מוזען זענען ניט גוט צו איהם, האָט ער דאָך דעם גע־ ניום פון דער שפראך אין זיין מאכט, אָדער בעסער געזאָגט, ער ווייס, ווי אזוי צו באצווינגען; — וואָרים די פרייע לייבע פון אָט דעם ענניום פעהלט איהם, אויף אָט דעם יונג מוז ער אלץ כסדר נאכלויפען, און ער ווייס נאָר ווי אזוי צו דערטאפען די דרויסענ־ דיגע פארמען, וואָס טראץ זייער שענער קיילעכדיגקייט, לאָזען זיי

אריין, נאָר אויף דעם פאלסטאפ'שען שטייגער אין דעם דיקען פלייש פון די פים. דער ווידערווילען אקענען מילנער'ן האָט אָנגע־פילט יערעם עדעלע הארץ; די פאָלעמיק פון דעם גראף איז דער־פאר ניט געפעלען געווארען. און די „פערהענגניספאָלע גאבעל" האָט דערפאר געקראָגען דאָ און דאָרטען א נישקשה'דיגע אויפנא־מע, ניט בייַם גרויסען פובליקום, נאָר בייַ ליטעראטארען און בייַ די אייגענטליכע שולי־לייט. דער עיקר בייַ די לעצטע, ווייל יענע סאטירע האָט שוין ניט מעהר נאָכגעמאכט דעם ראָמאנטישען טיעק נאָר דעם קלאסישען אריסטאָפאנעס.

איך גלויב, אז דאָס האָט געמוזט זיין אין יענער צייט, ווען דער הער גראף איז אָפּגעפאָהרען קיין איטאליען; ער האָט שוין מעהר ניט געהאט קיין ספק, אז ער וועט קענען לעבען פון זיין פאָעזיע האָט געהאט דעם געוועהנליכען פראָזאָישען כבוד צו דערלאנגען געלד אויף דעם חשבון פון דער פאָעזיע; וואָרים די פאָעזיע די „טאָכטער פון הימעל" די הויכגעבוירענע, האָט אלײַן קיינמאל קיין געלד ניט, און בייַ אזעלכענע געלעגענהייטען וועגדט זי זיך אלעמאל צו קאָטא. דער גראף האָט איצטער פאר־זיכערט טאָג און נאכט, אז ער וועט ניט בליבען בייַ דעם פאָר־בילד פון טיעק און אריסטאָפאנעס, נאָר ער מאכט אויך נאָך גע־טהע'ן אין ליער, דערנאָך האָראַץ'ן אין דער אָדע, דערנאָך פעט־ראַרכו'ן אין סאָנעטען, דערנאָך דעם דיכטער האפיז אין פערזישע גאזעלען — בקיצור, ער האָט אונז אויף אזא אופן דערלאנגט די בלומען פון די בעסטע דיכטער און אין דערזעלביגער צייט זיינע אייגענע „לירישע בלעטער" אונטער דעם טיטול: „געדיכטע פון דעם גראף פּלאטען א. אז. וו."

קיינער אין דייטשלאנד איז ניט מילדער אקענען די פאָעטישע ערשייַנונגען, ווי איך. און איך פארגיס מיט'ן גאנצען הארצען אזא אָרימען מענשען ווי פּלאטען — זיין שטיקעלע רוהם, וואס ער האָט זיך אזוי שווער פארדיענט מיט דעם שוויים פון זיין פּנים. קיינער איז ניט מעהר נעגייגט ווי איך צו ריהמען זיינע באַ־שטרעבונגען, זיין התמדה, און צו לויבען זיין באלעזענקייט אין דער פאָעזיע, און צו אנערקענען זיין פארדיענסט אין דעם זילבענ־מאָס.

האָט זיך אליין אויסגערופען אלס דער דריטער. הגם יעדער איינער קען איינזעהן, אז נאָר מיט ראמלער און אפשר אויך מיט א. וו. שלעגעל קען ער אויסמאכען א טריאומוויראט. דער גרויסער ראמ־לער, ווי מען פלעגט איהם רופען אין זיין צייט, ווען ער פלעגט,— הגם אָהן א לארבעער קראנץ אויפ'ן קאָפּ, אבער פאר דאָס מיט א גרעסערען צאָפּ און מיט א האָרבייטעל, — ארומשפּאציערען צום מאקט אין דעם בערלינער טהיער־גאָרטען, מיט די אויגען אויפגע־הויבען צום הימעל און מיט דעם שטייפען לייווענטענעם שירם אונטער'ן אָרעם, האָט ער זיך דעמאָלט אויך געהאלטען פאר דעם רעפּרעזענטאַנט פון דער פּאָעזיע אויף דער ערד. זיינע פערזען זענען געווען די פאָלקאָמסטע אין דער דייטשער שפּראך, און זיינע פאר־עהרער, צווישען וועלכע עס האָט זיך אויך געהאט פארבלאָנדזשעט אפילו א לעסינג, האָבען געמיינט אז ווייטער קען מען עס שוין ניט ברענגען אין דער פּאָעזיע. כמעט דאָס זעלביגע איז שפּעטער צו געווען דער פאל מיט א. וו. שלעגעל, וועמענס פּאָעטישע ניט פול־שטענדיקייט, האָט זיך אבער ארויסגעזעהן זינט די שפּראך האָט זיך ווייטער אויסגעבילדעט. אזוי אז אפילו די יעניגע, וואָס האָבען אמאָל דעם זינגער פון „אריאן" אליין געהאלטען פאר אן אריאָן. זעהען איצטער נאָר נאָך אין איהם א שול־לעהרער מיט פארדיענס־טען. צי האָט זיך שוין אבער דער גראף פּלאטען דערהויבען צו לאכען איבער שלעגעל, וואָס א חוץ דער פּאָעזיע, איז ער ווערט געריהמט צו ווערען, פּונקט ווי שלעגעל האָט אמאָל געלאכט איבער ראמלער'ן, דאָס ווייס איך ניט. אבער דאָס ווייס איך, אין דער פּאָעזיע זענען זיי זיך אלע דריי גלייך. און ווען דער גראף פּלאטען מעג נאָך ווי ארויסווייזען אין די גאזעלען זיינע שאָקעלדיגע בא־לאנסיר־קונצען, און ווען ער מעג נאָך ווי עקזעקוטירען זיין אייער־טאַנץ אין די אָדען, יאָ, ווען אין זיינע קאָמעדיעס, שטעלען זיך אפילו אויפ'ן קאָפּ — איז ער דאָך ניט קיין דיכטער, אז ער איז ניט קיין דיכטער, דאָס זאָגט אפילו די אונדאנקבארע מענליכע יו־גענד, וואָס ער באזינגט אזוי צערטליך. אז ער איז ניט קיין דיכטער, זאָגען די פרויען, וואָס זענען אפשר — דאָ מוז איך עס זאָגען איהם צו גוטען — דאָ ניט אין גאנצען אונפּארטייאיש, און אפשר

זיך אבער קיינמאל ניט ארויס רעדען עדעל. קיינמאל האבען זיך פון דער נשמה פון א פלאטען ניט ארויסגעריסען, די נאטור לויטען ווי מיר הערען ביי די קינדער און אנדערע דיכטער, קיינמאל האבען זיי ניט ארויסגעבליהט ווי אן אנטפלעקונג; דעם שרעקענדיגען צוואנג, וואס ער מוז זיך אליין אנטוען כדי עפים צו זאגען, רופט ער אן „א גרויסע טאט אין ווערטער" — אזוי אין גאנצען ניט באקאנט מיט דעם וועזען פון דער פאעזיע, וויים ער צומאל ניט, אז דאס וואָרט איז נאר ביי דעם רהיטאָר א טאט. ביי דעם אמת'ן דיכטער אבער אן עראיינעניש. ביי איהם, אקוראט פארקערט ווי ביי דעם אמת'ן דיכטער, איז די שפראך קיינמאל ניט געווארען קיין מייסטער, ער איז פארקערט געווארען דער מייסטער אין דער שפראך, אדער בעסער געזאגט, אויף דער שפראך, ווי א ווירטואז אויף אן אינסטרומענט. וואס ווייטער ער האט עס אויף אזא אופן געבראכט אין דער טעכניק, אלץ א גרעסערע מיינונג האט ער נעקראגען פון זיין ווירטואזיטעט; ער האט דאך געוואוסט צו שפיעלען אויף אלערליי אופנים. ער האט דאך פערזיפיצירט די שווערסטע פאסאזשען, טיילמאל האט ער נאכגעזוכט, אזוי צו זאגען, אויף דער „ג" — סטרונע, און ס'האט איהם פארדראסען, וועז דאס פובליקום האט ניט אפלאדירט.ווי אלע ווירטואזען, וואס האבען זיך נאר אויסגעארבייט אן אייגזייטיג טאלענט, שטרעבט ער נאר נאך אפלאדיסמענטען. דערפאר האט ער מיט פארדראס צוגעזעהן ווי אנדערע זענען באריהמט, דערפאר האט ער מקנא געווען זיינע קאלעגען פאר זייער געווינס, ווי למשל אויף קלאורען, האט ער גלייך געשריעבען פינף אקטיגע פאסקעווילען, וועז ער האט נאר באמערקט אז איין איינציגע קסעניע פון טאדעל איז געמיינט פאר איהם, האט ער קאנטראלירט אלע רעצענזיאנען אין וועלכע אנדערע זענען געווארען געלויבט און ער האט כסדר געשריען: איך וואר ניט גענוג געלויבט, ניט גענוג באלוינט, וואס ריס א'ך בין דער פאעט, דער פאעט פון די פאעטען, א. אז. ו. אזוי הונגעריג און לעכצענדיג נאך לויב און נדבות האט זיך נאך קיינמאל ניט ארויסגעווייזען קיין אמת'ער דיכטער. קיינמאל ניט קאפשטאק, קיינמאל ניט געטהע, צו וועלכע דער גראף פלאטען

מיינונג ער האָט זיך דערוואוסט דורך א דריטער האנד. און דאָך האָט מען איהם שלעכט צו וויסען געגעבען. אין דער הינזיכט וואָלט מיר קיינער ניט געקענט באשולדיגען אין פאטהאָס. דער ערשטער גראָף איז פאר מיר גיכער אן ערשיינונג, פון וועלכער איך האָב הנאה. און אין זיין ערלויכטער לייעבהאָבערייי, זעה איך נאָך עפּיס, וואָס פאסט ניט פאר דער צייט, עפּיס וואָס איז בלויז א פאר־שעהמטע פאראָדיע פון אן אנטיקען איבערמוטה. דאָס איז עס דאָך טאקי, יענע לייעבהאָבעריי איז אין אלטערטום ניט געווען געגען די זיטען, און האָט עס הערַאיש געקענט לאָזען הערען אין דער עפענטלייכקייט. וועז למשל דער קייזער נערָא האָט געמאכט א סעודה, וואָס האָט געקאָסט מיליאָנען, אויף שיפען, וואָס זענען געווען באדעקט מיט גאָלד און עלפענביין, האָט ער זיך געלאָזט פייערליך איינווייהען מיט א אינגעל, וואָס האָט געטראָגען דעם נאָמען פיטהאָגאָראס (Cuncta denique spectata quae et im) און האָט (in femina nox operit דערנאָך אונטערגעצונדען די שטאָדט רוים, כדי ביי די קנאקענדיגע פלאָמען בעסער צו קענען באזינגען דעם אונטערגאנג פון טראָיא. דאָס איז נאָך געווען א גאָזלען־דיכטער, וועגען וועלכען איך וואָלט געקענט רעדען מיט פאטהאָס; דאָך וועגען דעם נייעם פיטהאָגאָראס, וועלכער דרעהט זיך ארום אין דעם היינטיגען רוים, אויף די וועגען פון פרייגד־שאפט, נויטבאדערפטיג, ניכטער און שרעקענדיג, מיט זיין העלען געזיכט, און ער ווערט צוריקגעווייזען פון ליעבלאָזע יונגען און דערנאָך זיפצט ער אויס זיינע גאזלען ביי אן אָרימען אויל־לעמ־פיל, וועגען דעם קען איך נאָר שמייכלען. אינטערעסאנט אין דער הינזיכט איז דער פארגלייך צווישען די פלאטענישע געדיכטען און דעם פעטראָן. ביי יענעם איז שארפע, אנטיקע, פלאסטיש היידני־שע אפענקייט; פארקערט גראָף פלאטען, טראָץ זיין קוואפען זיך אויף קלאסיציטעט, באהאנדלט זיין געגענשטאנד פיעל מעהר ראָמאנטיש, פארשלייערט, פארבענקט, פאפאפיש — איך מוז נאָך צוגעבען: חנופ'יש. וואָרום דער גראָף פארשטעלט זיך מאנכעם מאל אין א פרומען געפיהל. ער מיידט אויס די גענויערע גע־שלעכטס באצייכענונגען; נאָר די וואָס זענען איינגעווייהט, די

צולייעב דער נייגונג, וואס זיי האבען ביי איהם אויסגעפונעז. פיהלען זיי צו איהם אביסעל אייפערזוכט. אדער אפשר פיהלען זיי זיך בארויבט דורך דער טענדענץ פון זיינע געדיכטען פון דער ביז איצטיגער פארטיילהאפטער שטעלונג, וואס זיי האבען געהאט אין דער געזעלשאפט. שטרענגע קריטיקער, וואס זענען פארזעהן מיט שארפע בריללען זענען איינשטימיג מיט אט דעם אורטייל, אוז דריקען זיך אויס אפשר נאך לאקאנישער. — וואס געפינט איהר אין די געדיכטען פון דעם גראף פאן פלאטען־האלערמינע? — האב איך דא ניט לאנג געפרעגט אזא מאן. — זיץ־פלייש! איז געוען דער ענטפער. — איהר מיינט אין דער הינזיכט פון דער מיט גרויס מיה אויסגעארבייטער פארם? — האב איך איבערגעפרעגט— ניין! האט יענער געענטפערט, זיץ־פלייש, אויך בנוגע דעם אינהאלט.

וואס אנבעלאנגט ווידער דעם אינהאלט פון די פלאטען'שע געדיכטען, קיין לויב פאר זיין אינהאלט וואלט איך איהם ניט געבעז, אבער אונבעדינגט איהם איבערגעבען צו דעם צענזור'שען כעם דאס וואלט איך אויך ניט. Chacun a son gout. איינעם געפעלט דער אקס, א צווייטען וואסישטא'ס קוה. מיר געפעלט אפילו ניט יענער רהאדאמאנטישער ערענסט, מיט וועלכען דער אינהאלט פון די פלאטענ'שע געדיכטען זענען ג'משפט געווארען אין די בערלינער יאהרביכער פאר וויסענשאפטליכע קריטיק. אבער אזוי זענען שוין די מענשען. עס איז לייכט פאר זיי אריינצופאלען אין אייפער, וועז זיי רעדען פון זינד, וואס וועט זיי ניט מאכען קיין פארגעניגען. אין „מארגענבלאט" האב איך דא ניט לאנג געלייענט אז אויפזאץ מיט דער איבערשריפט: „אוים דעם זשורנאל פון א לעזער". אין וועלכען דער נראף פלאטען טרעט ארוים אקעגען אט די וואס האבען אויסצוזעצען זיין פרייהדשאפטס ליעבע, מיט יענער באשוידענקייט, וואס ער קען קיינמאל ניט פארליירקענען, אוז דורך וועלכען מען קען איהם אויך דא דערקענען. וועז ער זאגט, אז „דאס העגעל'שע וואכענבלאט" באשולדיגט איהם אין א געהיימער עברה מיט א „לעבערליכען פאטהאס", אזוי ווי ל ער, ווי דאס איז צו דערקענען, בלויז פארלויפען דעם וועג אנדערע, וועגען וועמענס

געגעבען די נאזעלען און די סאנעטען, וואס זענען דעמאלט געדיכ־
טעט נעווארען פאר לוט׳ס טיר. אין פלאטען׳ס געדיכטען, זעהען
מיר אומעטום דעם פויגעל שטרויס, וואס פארשטעקט נאר דעם
קאפ, דעם גאוה׳דינען אהנמעכטיגען פויגעל, וואס האט די שענס־
טע פעדערן, און דאך קען ער ניט פליהען, און קריגערייש לויפט ער
ארום איבער דעם פאלעמישען זאמד־מדבר פון דער ליטעראטור.
מיט זיינע שענע פעדערן אהן כח צום פליהען מיט זיינע שענע פער־
זען אהן פאעטישען פליה, איז ער פונקט דער היפך פון יענעם אר־
לער פון געזאנג, וועמענס פליגעל עם גלאנצען וויניגער, אבער מיט
וועלכע ער הויבט זיך אויף צו דער זון — איך מוז ווידער צוריק־
קומען צו דעם רעפרעין: דער גראף פלאטען איז ניט קיין דיכטער.

פון א דיכטער פארלאנגט מען צוויי זאכען: אין זיינע לירי־
שע געדיכטען מוזען זיין נאטור־לויטען, אין זיינע עפישע אדער
דראמאטישע געדיכטען מוזען זיין געשטאלטען. קען ער זיך אין דער
הינזיכט ניט לענגיטימירען, וועלט איהם דער דיכטער־טיטול אפ־
געזאגט, אפילו ווען זיינע איבערגעע פאמיליען פאפיערען און
אדלם דיפלאמען זענען אין דער בעסטער ארדענונג. דאס לעצטע
קען זיך זעהר זיין דער פאל ביים גראף פלאטען. דערין צווייפעל
איך ניט, און איך בין איבערצייגט, אז ער וועט שמייכלען מיטלי־
דיג הייטער, ווען עמיצער זאל עפים וועלען פארדעכטיגען זיין גרא־
פען־טיטול. אבער פרואווט נאר ארויסצואווייזען דעם מינדסטען
צווייפעל אין איין אינצינגער קסענינ וועגען זיין דיכטער־טיטול
— גלייך וועט ער זיך מ׳ט א כעם אוועקזעצען און אקעגען אייך
אפדרוקען פינף אקטינג סאטירען. וואהרים די מענשען האלטען זיך
וואס שטארקער אן א טיטול, וואס צווייפיטיגער און ניט בא־
שטימטער דער טיטולום איז, וועלכער בארעכטיגט זיך דערצו. און
ס׳קען זיין, אז דער גראף פלאטען וואלט יא געווען א דיכטער, ווען
ער זאל געווען לעבען אין אן אנדערער צייט, און ער וואלט, א חוץ
דעם, אויך געווען אן אנדערער, ווי ער איז איצטער. דער מאנגעל
אין נאטור־לויטען אין זיינע נעדיכטען שטאמט אפשר דערפון, וואס
ער לעבט אין א צייט אין וועלכער ער טאר ניט אנרופען מיט די
נעמען זיינע אמת׳דיגע געפיהלען. וואו דער זעלביגער זיינט, וואס

זאָלען זעהן קלאָר; אקעגען דעם גרויסען המון, גלויבט ער זיך אמאָל צו האָבען גענוג באהאלטען מיט דעם, וואָס ער לאָזט טיילמאָל ארויס דאָס וואָרט „פריינד", און מיט איהם טרעפט ווי מיט דעם פויגעל שטרויס, וועלכער גלויבט, אז ער איז באהאלטען, ווען ער פארשטעקט זיין קאָפּ אין זאמד, אזוי אז עס זעהט זיך נאָר ארויס דער הינטערשטער חלק. אונזער ערלויכטער פויגעל וואָלט געטאָן פיעל בעסער, ווען ער וואָלט דעם הינטער חלק פאר־שטעקט אין זאמד און געוויזען דעם קאָפּ. און ווירקליך ער איז מעהר א מאן פון הינטער חלק ווי א מאן פון קאָפּ. בכלל פּאסט איהם גאָר ניט דער נאָמען מאן. זיין ליעבע האָט א פּאסיוו פּאַטהאָ־גאַרעאישען כאראקטער. ער איז אין זיינע געדיכטען א פּאַטהיקאָס, ער איז א פרוי, און דאָס, א פרוי, וואָס האָט הנאה פון דעם גלייכען ווייבערשען. ער איז גלייכצייטיג א מענערשע טריבאדע. אָט די שרע־קיגע, בויגיגע נאַטור, קוקט ארויס פון אלע זיינע געדיכטען. ער גע־פינט אלע מאָל א נייעם שעהנהייטס־פריינד. אומעטום זעהען מיר אין די דאָזיגע געדיכטען פּאָליאַנדריע און ווען אפילו ער סענ־טימענטאליזירט:

„דו ליעבסט אָון שווייגסט — אוי, וואָלט איך אויך געשוויגען

און מיינע בליקען נאָר פארשווענדט אויף דיר!
אוי, וואָלט איך קיינמאָל זיך ניט געווענדט צו דיר,
וואָלט איך קיין קרענקונג ניט געוועזען אונטערליגען.

דאָך אָט די ליעבע וואָלט איך וועל'ן באזיעגען
און וועה דעם טאָג, וואָס וועט זי ענד'גען קאלט.
זי האָט פון יענע רוימען דאָ צו אונז געשטראהלט,
וואו די מלאכים גליקליכע זיך ליעבען."

דערמאָנען מיר זיך גלייך אָן די מלאכים, וואָס זענען געקומען צו לוט'ן דעם זוהן פון חרן, און מיט שווערער מיה האָבען זיי זיך קוים געראטעוועט פון די צערטליכע ליעבהאָבערייען. ככתוב, ווי עס שטעהט געשריעבען אין חומש, וואו עס זענען ליידער ניט אָנ־

אין זיין קאָמפּעטענץ. איך מוז דאָ דערמאָנען, אז דער גראף פּלא־טען פארזיכערט צו אָפט דעם פּובליקום, אז שפּעטער צו וועט ער ערשט דיכטען דאָס באדייטענסטע, פון וועלכען מען האָט איצט נאָך ניט קיין אהנונג. יאָ, אז ער וועט ערשט דעמאָלט שרייבען איליא־דען און אָדיסעען קלאסיציטעטס־טראגעדיען און אנדערע אונ־שטערבליכקייטס־קאָלאָסאל־געדיכטען, ווען ער וועט זיין פארבעריי־טעט נאָך אזוי פיעל און אזוי פיעל מוסטערן. דו, ליעבער לעזער, האָסט אפשר אָט די אויסגיסונג פון דעם זעלבסטבאוואוסטזיין אליין געלייענט אין די מיט גרויס מיה געפיילטע פערזען, און דער צוזאָג פון אַזאַ צוקונפט האָט דיר אפשר דערפאר נאָך מעהר הנאה געטאָן, ווען דער גראף האָט אין דערזעלביגער צייט אלע דיכטער פון דייטשלאנד, א חוץ דעם גאנץ אלטען געטהע, געשילדערט ווי א כאַליאַסטרע שלעכטע פּארטאַטשעס, וואָס שטעהען איהם נאָר אין וועג, וועלכער פיהרט צום רוהם, און וועלכע זענען אזוי אונ־פארשעהמט, און צורייסען יענע לאָרבעערען און באלוינונגען וואָס געהערען נאָר צו איהם.

וואָס איך האָב וועגען דעם געהערט רעדען אין מינכען, דאָס וועל איך פארשווייגען: אבער צוליעב דער כראָנאָלאָגיע, מוז איך דערצעהלען, אז אין יענער צייט האָט דער קעניג פון באיערען אויס־געדריקט זיין אבזיכט, צו געבען וועלכען ניט איז דייטשען דיכטער אַ יעהרליכען געהאלט, אָהן דעם, אז עס זאָל דערמיט פארבינדען ווערען אן אמט, אזא אונגעוועהנליכער ביישפּיעל, וואָס האָט פאר דער גאנצער דייטשער ליטעראטור געקענט ברענגען שענע פאָלגען. מען האָט מיר געזאָגט —

דאָך איך וויל ניט אָפּטרעטען פון מיין טעמא. איך האָב גערעדט וועגען דעם גראף פּלאטענס באריהמערייען, וואָס האלט אין איין שרייען: איך בין דער פּאָעט, דער פּאָעט פון אלע פּאָעטען! איך וועל דיכטען אָדיסעען און איליאדען א. אַז. וו. איך ווייס ניט וואָס דאָס פּובליקום האלט פון אזעלכענע באריהמערייען, אבער איך ווייס גאנץ גענוי, וואָס א דיכטער דענקט וועגען דעם, דאָס הייסט אן אמת'ר דיכטער, וואָס האָט שוין עמפּפינדען די פארשעמטע זיס־קייט אין דעם באהאלטענעם שוידער פון דער פּאָעזיע. און ווי א

שטעהט וואָס אמאָל אלץ פיינדליכער אקעגען זיין ליעבע, פארבאָט איהם זאָגאר זיך וועגען דעם צו באקלאָגען אפענערהייד. וואו יעדע עמפפינדונג זיינע, מוז ער צודעקען, כדי וואָס ווענינער צו דער־שרעקען דאָס אויער פון פובליקום. אָט דער שרעק לאָזט ביי איהם ניט אויפקומען קיין אייגענעם נאַטור־לויט, זי פארדאַמט איהם מעטריש צו בעארבייטען די געפיהלען פון אנדערע דיכטער, און ווען ס'איז נויטיג זיי צו באנוצען אלס א פארשטעלונג פון זיינע אייגע־נע געפיהלען. עס געשעהט איהם אפשר אן אומרעכט, ווען ניט האָבענדיג קיין איינזעהן מיט אָט דער אומגליקליכער לאגע, וויל מען באהויפטען, אז דער גראף פלאטען האָט זיך אויך אין דער פאָעזיע געוואָלט ווייזען אלס גראף, און געוואָלט איינהאַלטען זיין אַדעל, און דערפאר האָט ער אונז פאָרגעפיהרט געפיהלען פון א באקאנטער פאמיליע, געפיהלען וואָס האָבען שוין זייערע 64 אבות. וואָלט ער געווען געלעבט אין דער צייט פון דעם רוימישען פיטהא־גאָראס, וואָלט ער דעמאָלט אפשר געקענט זיינע געפיהלען לאָזען פרייער ארויסטרעטען, און ער וואלט אפשר געווען געגאלטען פאר א דיכטער. דעמאָלט וואָלטען איהם ווענינסטענס ניט געווען גע־פעהלט די נאַטור־לויטען אין זיינע לירישע געדיכטען — דאָך דער מאנגעל אין געשטאַלטען אין זיינע דראמען וואָלט נאָך אלץ גע־ווען געבליבען, אזוי לאנג ווי אויך זיין זינליכע נאַטור, וואָלט זיך ניט געענדערט, און ער אליין וואָלט אויך ניט געוואָרען קיין אנדע־רער. די געשטאַלטען, וואָס איך מיין, זענען נעמליך יענע זעלבסט־שטענדיגע באשעפענישען, וואָס זענען ארויסגעטראָטען פון דעם שאַפענדיגען דיכטער־גייסט ווי פאַלאַס־אטהענע אויס דעם קאָפּ פון קראָניאָן; לעבעדיגע טרוים־געשטאַלטען, וועמענס מיסטישע געבורט שטעהט, מעהר ווי מען גלויבט עס, אין א וואונדערזאמען צוזאמענהאנג מיט דער זינליכער נאַטור פון דעם דיכטער, אזוי, אז אזא גייסטיג געבערען איז פארזאָגט דעמיעניגען, וואָס ער אליין גיט זיך איבער אין גאזעלען ווי אן אונפרוכטבאר באשעפעניש, אין א צוקראָכענער ווייכקייט.

און דאָך, דאָס זענען אלץ פריוואטע מיינונגען פון א דיכטער און זייער געוויכט הענגט אָפּ פון דעם, ווי ווייט מען וויל גלויבען

פּילאטום'ן, איז ער אויך ניט געווען באשיידען, און ניט באשיידען האָט ער געענטפערט, וועז יענער האָט איהם געפרעגט: ביזטו דער קעניג פון די אידען? האָט ער געזאָגט: דו זאָגסט עס. און אזוי זאָגט אויך ער, דער גראָף פּילאטען: איך בין עס. איך בין דער פּאָעט! — דאָס וואָס איז קיינמאָל ניט געלונגען דער שנאה פון קריסטוסעס א פּעראכטער, דאָס איז געלונגען דעם פּירוש פון זעלבסט פּארליעבטער גאוה.

פּונקט ווי מיר ווייסען, וואָס מיר האָבען צו האלטען דערפון, וועז אייגער שרייט כסדר אויף אזא אופן: איך בין דער פּאָעט! אזוי ווייסען מיר אויך, וואס פּאר א פּארהעלטניש עס האָט מיט די גאנץ אויסערגעוועהנליכע געדיכטען, וואָס דער גראָף ווילְ נאָך דיכטען, וועז ער וועט קריגען די געהערינג צייטיקייט, און וואָס וועלען אזוי אונערהערט איבערטרעפען אין באדייטונג זיינע ביז איצטיגע מייסטערווערק. מיר ווייסען גאנץ גענוי, אז די שפּעטער־דיגע ווערק פון דעם אמת'ן דיכטער, זענען אויף קיין פאל ניט באדייטענדער ווי די פּריהערדיגע, פּונקט אזוי וועניג ווי א ווייב, וועלכע וואָס מעהר זי געבוירט, ברענגט זי ניט קיין פאלקאָמענערע קינדער אויף דער וועלט; ניין, דאָס ערשטע קינד איז שוין פּונקט אזוי גוט ווי דאָס צווייטע — נאָר דאָס געבוירען וועדט לייכטער. די לייביכע וואַרפט ניט צוערשט ארוים א קרולִיק, דערנאָך א העזעל, דערנאָך א הינטעל און צום סוף א לייב. מאראָם געטהע האָט גלייך ביים ערשטען מאָל ארויסגעבראכט א יונגען לייב, און אָט דער לייב האָט אונז ביים ערשטען וואַרף גלייך געגעבען דעם לייב פון בערלעכינגען. פּונקט אזוי האָט אויך שילער גלייך ביים אָנהויב ארויסגעוואַרפען זיינע רויבער, אָן וועמענס לאפעם מען האָט שוין געקענט דערקענען דעם לייבען מין. שפּעטער איז ערשט געקומען די פּאלִיטור, די גלאטקייט, די פייל, „די נאטירליכע טאָכטער" און די „כלה פון מעסינא". ניט אזוי אבער איז עס צו־גענאנגען מיט דעם גראָף פּילאטען, וועלכער האָט אָנגעהויבען מיט א שרעקענדיגער געקינסטעלקייט, און פון וועלכען עס זינגט דער דיכטער:

גליקליכער פּאזש, וואָס געניסט די פארבאָרגענע קונסט פון דער פּרינצעסין, וועט ער געוויס זיך ניט באריהמען אויף דעם אָפענעם מאַרק מיט דער זעליקייט פון דער דאָזיגער עמפּפינדונג.

צוליעב אזעלכענע באריהמערייען האָט מען דעם גראף פּלאטען שוין א סך מאָל געמאכט צום אויסדרעהען, און ווי פאלסטאף האָט ער זיך אלעמאָל געוואוסט ווי אזוי צו ענטשולדיגען. ביי אזעלכענע ענטשולדיגונגען קומט איהם צוניץ א טאַלענט, וואָס איז אויסער־געוועהנטליך אין זיין מין, און וואָס פארדיענט א באזונדערע אנער־קענונג. דער גראף פּלאטען ווייס נעמליך פון יעדען פלעק, וואָס איז אין זיין ברוסט, אויך צו געפינען א שפּור, ביי וועלכען ניט איז גרויסען מענש, מעג דער פלעק אפילו זיין נאָך ווי קליין, און מיט איהם זיך צו פאַרגלייכען. אזוי למשל ווייס ער פון שעקספּיר'ס סאָנעטען, אז זיי זענען געווענדט צו א יונגען מאן און ניט צו קיין פרוי, און צוליעב דעם טאקי לויבט ער שעקספּיר'ן, און פארגלייכט זיך מיט איהם — און דאָס איז דאָס איינציגע, וואָס ער האָט פון איהם צו זאָגען. מען וואָלט געקענט נעגאטיוו שרייבען אן אפּאָלאָ־גיע פון דעם גראף פּלאטען און באהויפּטען, אז אין די און די פאר־בלאָנדזשעניש לאָזט ער זיך נאָך ניט באשולדיגען, ווייל ער האָט זיך נאָך ניט פארגלייכט צו דעם אדער דעם גרויסען מענש, וועמען דאָס ווערט נאָכדערצעהלט. צום געניאלסטען און באוואונדערונגס־ווירדיגסטען ווייזט ער זיך ארויס אין דעם אויסקלייבען פון דעם מאַן, אין וועמענס לעבען ער האָט ענטדעקט אונבאשיידענע רע־דען, און דורך זיין ביישפּיעל, וויל ער כשר'ן זיין באריהמעריי. ווירקליך, צו אזא צוועק זענען די ווערטער פון יענעם מאן נאָך קיינמאָל ניט ציטירט געוואָרען — וואָרים דאָס איז ניט קיין קלע־נערער ווי יעזוס קריסטוס גופא, וואָס האָט פאר אונז ביזהער גע־גאָלטען אלס דער מוסטער פון הכנעה און באשיידענקייט. האָט קריסטוס זיך אמאָל געגרויסט? דער באשיידענסטער פון אלע מענשען, וואָס איז נאָך באשיידענער דערמיט, וואָס ער איז געווען דער געטליכער? יאָ, דאָס וואָס ביז אהער האָבען ניט געוואוסט אלטע טעאָלאָגען, דאָס האָט ענטדעקט דער גראף פּלאטען. וואָרים ער אינסינואירט אונז, אז קריסטוס, ווען ער איז געשטאַנען פאר

וויל דאס ווערען, האב איך נאר צוערשט זיך דערוואוסט פון די עפענטליכע בלעטער, וועלכע האבען אפילו צוגענעבען, אז דער גראף פלאטען וועט ווערען א מאנאך אוז געהן אין קלויסטער אריין. בייזע צינגער האבען אפילו געוואלט האבען, אז דער נדר פון אריימקייט אוז דאס צוריקהאלטען זיך פון ווייבער וועלען איהם ניט אנקומען שוואר. ווי עס פארשטעהט זיך אליין, אין מינכען האבען ביי אזעל־כענע ידיעות געקלונגען די גלעקעלך אין די הערצער פון זיינע פריינד. זיינע ליעדער זענען אין די גלח'שע בלעטער געלויבט ge־ווארען מיט קיריע עליזאן אוז הללויה; אוז אין דער אמת'ן האבען די הייליגע מענער פון דעם קעליבאט זיך געמוזט פרעהען מיט יענע נעריכטען, דורך וועלכע עס ווערט פארהאלפען די צוריק־האלטונג פון דעם ווייבליכען געשלעכט. ליידער האבען מיינע נעריכטען אן אנדערע טענדענץ. אוז דאס וואס גלחים אוז אינגלעך־באזינגער קענען דערפון ניט האבען קיין נוצען, דאס וואלט מיך טאקי געקענט אומעטיג מאכען, אבער ניט פארוואונדערן. פונקט אזוי וועניג האב איך זיך פארוואונדערט, וועו איך האב אין דעם טאג פון מיין אפרייזען קיין איטאליען פארנומען פון מיין פריינד דעם דאקטאר קאלב, אז דער גראף פלאטען איז אקעגען מיר געשטימט זעהר פיינדליך, אוז האט שוין פאר מיר אנגעגרייט א שווארצען סוף אין זיין לוסט־שפיעל מיט'ן נאמען „קענ'ג עדיפוס". אוז וואס איז שוין אפילו אנגעקומען אין אויגוסבורג צו עטליכע פירשטען אוז גראפען, וועמענס נאמען איך האב פארגעסען, אדער איך וויל פארגעסען. אויך אנדערע האבען מיר דערצעהלט, אז דער גראף פלאטען האט מיך פיינט אוז אז ער שטעלט זיך מיר אקעגען וויא שוגא: — אוז דאס איז מ'ר אויך יעדען פאל געווען אנגענעהמער ווי וועו מען וואלט מיר געווען נאכגעזאגט, אז דער גראף פלאטען האט מיך ליעב ווי א פריינד הינטער מיין רוקען. וואס אנבעלאנגט די הייליגע מענער, וועמענס פרומער כעם געגען מיר האט זיך אויך באוויזען אין דער זעלבינגער צייט, אוז ניט בלויז צוליעב מיינע אנטי קעליבאטישע געדיכטען, נאר אויך צוליעב די פאליטישע אנאלעגן, וואס איך האב דעמאלט ארויסגענעבען, אזוי האב איך אויך נאר דורך דעם געקענט געווינען, וועו מען האט געזעהן, אז

„צו וואס דו קומסט אזוי פארטיג פון גאר נישט
מיט אפגעלעקטען, לאקירטען געזיכט
ביזט נלייך צו א שפיעלצייג, געשניצט פון קארק.

און דאך, וועו איך זאל ארויסזאגען מיינע באהאלטענסטע
געדאנקען, וועל איך צונעבען, אז איך האלט גאר ניט דעם נראף
פלאטען פאר אזא גרויסען נאר, ווי עס לאזט זיך נלויבען צוליעב
יענער באריהמעריי קרענק און באשטענדיגען אליין זיך באוויכערן.
אביסעל נארישקייט, דאס פארשטעהט זיך. געהערט תמיד צו דער
פאזיע; אבער עס וואלט געווען שרעקליך, וועו די נאטור וואלט
אנגעלאדענט אויף איין אייגציגען מענשען אזא גרויסע פארציע
נארישקייט, וואס וואלט געווען נענוג פאר הונדערט גרויסע דיכ־
טער, און פון דער פאזיע אליין האט זי איהם נאר געגעבען אזא
אונבאדייטענער קליינע דאזע. איך האב אורזאכען צו גלויבען, אז
דער הער נראף גלויבט אליין ניט אין זיינע באריהמעריען, און אז,
נויטבאדירפטיג אין לעבען ווי ער איז אין דער ליטעראטור, האט
ער גיכער צוליעב דעם בארערפעניש פון דעם אויגענבליק נעמוזט
ווערען זיין אייגענער לויבענדיגער רופיאנא, אין דער ליטעראטור
ווי אין לעבען. דערפון נעמען זיך דאס אין ביידע ערשיינונגען,
פון וועלכע מען וואלט געקענט זאגען, אז זיי רופען ארויס מעהר
א פסיכאלאגישען ווי אן עסטעטישען אינטערעס. דערפון נעמט זיך
דאס אין דערזעלביגער צייט אי א ווייניגרישע נשמה־אפשלאפונג,
אי אן אויסגעטראכטער איבערמוט. דערפון נעמט זיך עס זיינע
קלאנגרישע רייד וועגען באלדיגען שטארבען און די שטראלענדיגע
באריהמעריי מיט דער קינפטינער אונשטערבליכקייט. דערפון דער
אויפברויזענדיגער בעטלער־שטאלץ און די שמאכטענדיגע אונטער־
טעניקייט. דערפון דאס באשטענדיגע באקלאגען זיך, אז קאטא וועט
איהם לאזען אויסגעהן פון הונגער". דערפון די אנפאלען פון קא־
טויליזיזם א. אז. וו.

צי דער גראף מיינט עס ערנסט מיט דעם קאטויליזיזם, דע־
רין צווייפעל איך. צי ער איז בכלל געווארען קאטויליש, ווי עטלי־
כע פון זיינע הויכגעבוירענע פרייגד, דאס ווייס איך ניט. אז ער

פיעל עס איז נאר מעגליך, אזן איך קען ארום געהען מיט דער גוטער פראטעסטאנטישער שטרייט־האק, ווי מיין הארץ געלוסט. זיי מעגען זיך דאן כסדר, כדי צו נעווינען דעם המון, לאזען דורך זייער לייבליכען פאעט ברענגען אין פערזון די אלטע ווייבערישע לעגענדע פון מיין ניט גלויבען — אן די גוט באקאנטע קלעפ וועלען זיי שוין גוט דערקענען דעם גלויבענס־חבר פון א לוטהער, לעסינג אזן פאס. אודאי ווייל איך ניט אויפהויבען די אלטע האק אויך אט די הערען — ווארים דער אנבליק פון די געגנער, מאכט מיך לייכט צום לאכען. איך האב אין מיר א שטיק פון אייגענשפיגעלס טבע, אזן איך האב ליעב א צומיש פון שפאס — אבער איך וואלט יענע מיסט־אקסען ניט וועניגער דערלאנגט איבער'ן קאפ, וועז אפילו איך זאל פריהער מיין האק פארהיילען מיט לאכענדיגע בלומען.

דאך וויל איך ניט מיין טעמא פארלאזען, איך גלויב, אז ס'איז געווען אין יענער צייט, וועז דער קעניג פון באיערען האט דעם גראף פלאטען געגעבען א יעהרליכען געהאלט פון זעקס הונדערט גולדען, מיט דער שוין דערמאנטער אבזיכט, אזן דאס ניט פון דער שטאאטס קאסע, נאר פון דער קעניגליכער פריוואטקאסע, ווי דער גראף האט עס זיך געוואונשען אלס א באזונדערן חסד. דער לעצטער אומשטאנד, וועלכער כאראקטעריזירט די קאסע, האב איך נאר דערמאנט אלס א נאטיץ פאר דעם נאטור־פארשער. וועלכער וועט אפשר מאכען שטודיען איבער דעם אדעל. אין דער וויסענשאפט איז אלץ וויכטיג. ווער עס וועט מיר פארווארפען, אז איך נעם דעם גראף פלאטען צו וויכטיג, דער זאל געהן קיין פאריז אזן ער וועט זעהן, ווי דער פיינער, ציערליכער קואוויער, שילדערט אין זיינע פארלעזונגען דאס אומריינסטע וועריימעל מיט אלע גענויעסטע אינצעלהייטען. עס טוט מיר דערפאר אויך זעהר לייד, וואס איך קען ניט גענויער פעסטשטעלען דאס דאטום פון יענע 600 גולדען; אזוי פיעל אבער ווייס איך, אז דער גראף פלאטען האט פריהער פארטיג געמאכט זיין קעניג עדיפוס, אזן אז דער קעניג עדיפוס, וואלט ניט געווען ארויסגעקומען אזוי בייסיג, וועז דער מחבר וואלט געווען געהאט מעהר צו בייסען.

איך בין ניט איינער פון די זייעריגע. וועז איך וויי דאָ אז, אז מען רעדט פון זיי ניט קיין גוטס, זאָג איך אבער דערמיט נאָך נאָר ניט קיין שלעכטס וועגען זיי. איך בין אפילו מיט דער מיינונג, אז נאָר אויס ליעבע צום גוטען וואָלטען זיי וועלען דורך פרומען באַטרוג די וועלט פון דעם שלעכטען צו גאָר ניט מאכען. אוז אז די שלעכטע, וואָלטען זיין נאָר צוליעב דעם צוועק, וועלכער הייליגט יעדעם מיטל, געזוכט צו פארשיטען ניט נאָר יעדען גייסטיגען לעבענס קוואל, נאָר די מאטעריעלע לעבענס קוואלען. נארישערווייז האָט מען יענע גוטע לייט, וואָס האבען אין מ׳נכען זיך זאָנאָר פארגעשטעלט אלס געמיינדע, באַהערט מיט׳ן נאָמען יעזואיטען. זיי זענען זיכער ניט קיין יעזואיטען, וואָרים וועז יאָ, וואָלטען זיי אייגעזוהן, אז למשל איך, איינער פון די שלעכטע, בין אויפ׳ן ערנסטען פאל א גאנצער מאדים אין דער ליטעראריש אלכימיסטישער קונסט, אוז איך וויים וויי אזוי פוז מיינע שונאים גופא צו מאכען דוקאטען. אוז דאָס, אויך אזא אופן, אז איך קריג די דוקאטען, אוז מיינע שונאים די קלעפ; — זיי וואָלטען איינגעזוהן, אז אזעלכענע קלעפ פארלירען נאָר ניט פון זייער ווערט, וועז אפילו מען באשמוצט דעם נאָמען פון דעם שלעגער, פונקט ווי דער ארעמער בעל עברה, פיהלט ניט וועניגער די קנוט, וועז אפילו דער ריכטער, וואָס האָט זי איהם צוגע׳פסק׳נט, ווערט ערקלעהרט פאר ניט עהרליך, — אוז דער עיקר, וואָלטען זיי איינגעזוהן, אז אבי־סעלע פארליעבע פאר דעם אנטי־אריסטאקראטישען פאָס אוז עט־ליכע אונשעדליכע וויצען אויף נאָטס מאמע, צוליעב וואָס, זיי האָבען מיך צוערשט אָנגעגריפען מיט קויט אוז נאָרישקייט, איז ניט געקומען פון מיין אנטי־קאטוילישקייט. געווים זענען זיי ניט קיין יעזואיטען, נאָר א נעמישעבץ פון קויט אוז דומקייט, וועמען איך דארף פונקט אזוי וויניג האסען, ווי א מיסט־וואָגען אוז דעם אָקס, וואָס שלעפט איהם, אוז וואָס מיט אלע זייערע אנשטרענגונגען דערגרייכען זיי פונקט דאָס פארקעהרטע פון דאָס, וואָס זיי וויל, אוז זיי קענען מיך נאָר ברענגען דערצו, אז איך זאָל זיי ווייזען, וואָס פאר א גוטער פראָטעסטאנט איך בין, אז איך באוויז זיך מיט מיין גוטען פראָטעסטאנטישען רעכט אויף ווי־

לעסטערונג, אויף וועלכע עס קלעפט דער שימעל פון פארעלטערטען כעס, אין אט דער זילבינער, און ציטעריג נאכגעאהמטער גיים־טעסטומעל. ווי עס פארשטעהט זיך שוין אליין, ווייזט זיך אין דעם גראף'ס ווערק ניט קיין שפור פון וועלכער ניט איז טיעפער וועלט פארניכטונגס־אידעע, א זאך וואס איז דער קערן, פון יעדער אריס־טאפאנישער קאמעדיע, און וועלכע וואקסט אויס ווי א פאנטאס־טיש איראנישער צויבערבוים, מיט בליהענדיגע געדאנקען, מיט נעסטען פון זינגענדיגע נאכטיגאלען, און מיט קלעטערנדיגע אפען. אזא אידעע מיט דעם יובל פון טויט, און מיט דעם צושטערונגס־פייערווערק דארפען מיר פון דעם ארימען גראף ניט ערווארטען. דער מיטעלפונקט, די ערשטע און לעצטע אידעע, דער גרונד און צוועק פון זיין אזוי געפענעם לוסטשפיעל, באשטעהט ווי ביי דער „פערהענגניספולען נאבל" ווידער פון לייכטע ליטעראריש מא־כרייקעס. דער ארימער גראף האט נאר געקענט נאכמאכען עטליכע אויסערליכקייטען פון אריסטאקראטס, נעמליך די פיינע פערזען און די גראבע ווערטער. איך זאג גראבע ווערטער, ווייל איך ווייל ניט באנוצען קיין גרעבערן אויסדרוק, ווי א שעלטענדיגע פרוי גיסט ער אויס נאנצע בלומען־טעפ פון זידלעריען אויף די קעפ פון דייטשע דיכטער. איך ווייל דעם גראף הארציג גערן מוחל זיין פאר זיין כעס. אבער ער וואלט כאטש געמוזט אויפפאסען אויף עטליכע הינזיכטען, וואלט ער אין אונז וועניגסטענס ניט פאר־שוועכט דאס געשלעכט, וואס מיר זענען דאך ניט קיין ווייבער, נאר מענער, און פאלגליך געהערען מיר דאך צו א געשלעכט, וואס איז לויט זיין מיינונג דאס שענע געשלעכט, און וועלכעס ער האט אזוי ליעב. דאס קען מאכען א מאנגעל אין דעליקאטעסען. וואס אנדערע בחורים'לעך קענען דערפאר צוויפלען אין זיין הולדי־גונג. וואס יעדער פיהלט, אז דער וואס האט ליעב אין דער אמת'ן, פארהרט אויך דאס נאנצע געשלעכט. דער זינגער פון פרויענלאב איז זיכער קיינמאל ניט געווען גראב קענען וועלכע ניט איז ווייב, און א פלאטען דארף דערפאר ארויסווייזען מעהר אכטונג אקענען די מענער. אבער ווי ניט דעליקאט ער איז! אהן צנועות דער־צעהלט ער דעם פובליקום, אז מיר דיכטער אין צפון דייטשלאנד

אין צפון־דייטשלאנד, וואוהין דער טויט פון מיין פאָטער האָט מיך פּלוצלינג צוריקגערופען, האָב איך ענדליך געקראָגען דאָס אונגעהייערע באשעפעניש, וואָס איז ארויסגעקראָכען פון דעם גרויסען איי, וועלכעס דער פויגעל־שטרויס איז אזוי לאנג אויסגע־זעסען. און וועמען עס האָבען באגריסט מיט א פרומען קרעכץ די נאכט סאָוועס פון דער קאָנגרעגאציאָן, און מיט א פריידיגען גע־שריי די אדעליגע פּאוועס. עס האָט געזאָלט זיין ניט ווענינער ווי א פארדערבליכער באסיליסק. קענסטו, ליעבער לעזער, די זאגע פון דעם באסיליסק? דאָס פאָלק דערצעהלט, ווען א מענליכער פויגעל לעגט אן איי, ווי א ווייב, קומט פון דעם ארויס אזא גיפטיג באשעפעניש, אז זיין הויך פארפּעסטעט די לופט. טויטען קען מען דאָס בלויז דורך דעם, וואָס מען שטעלט פאר איהם אקעגען א שפּיעגעל, וואָרים ווען ער דערזעהט וואָס פאר א שרעקליכע מיאוס־קייט ער איז, שטארבט ער פון שרעק.

הייליגע שמערצען, וועלכע איך האָב ניט געוואָלט פארשווע־כען, האָבען מיר ערלויבט ערשט אין צוויי חדשים שפּעטער, ווען איך האָב זיך געבאָדען אויף דעם אינזעל העלגאָלאַנד, דעם קעניג עדיפּוס לייענען. און דאָרטען גוט געשטימט, פון דעם באשטענ־דיגען אָנבליק פון דעם גרויסען, מוטיגען ים, איז פאר מיר די קליינליכע געזינונג און די אלטע אויסגעדראָשענקייט פון דעם הויכגעבאָרענעם מחבר, געוואָרען אמת'דיג קלאָר. אָט דאָס מייס־טערווערק האָט מיר איהם ערשט געוויזען אין גאנצען ווי ער איז, מיט זיין גאנצער בליהענידגער פארוועלקטקייט, מיט זיין איבער־פלוס פון מאנגעל און גייסט, פון זיין איינבילדונג אָהן איינביל־דונגסקראפט, אין גאנצען ווי ער איז, פאָרסירט אָהן פאָרס. פּי־קירט אָהן פּיקאנט צו זיין, א טרוקענע וואסער־נשמה, א וויסטער פרעהליכער יונג. אָט דער טרובאדור פון יאָמער, אָפּגעשוואכט ביי לייב און זעעל, האָט זיך דאָס פארמאָסטען נאָכצומאכען דעם געוואלדיגסטען, פאנטאזיערייכסטען, און וויציגסטען דיכטער פון דעם יוגענטליכען גריכענלאנד! קיין זאך איז ניט דערווידער, ווי אָט די קאָנוואולסיווע אָהנמעכטיגקייט, וואָס וויל זיך אויפ־בלאָזען ווי די מוטיקייט. אָט די קוים מיט מיה צונויפגעשלעפּטע

און ווייס ניט ווי אזוי זיי צו באנוצען. וואָלט ער נאָר געהאט אביסעל מעהר פאנטאַזיע, אזוי וואָלט ער מיך געשילדערט ווענינגס־טענס פאר אַ באַהאַלטענעם פּראָצענטניק; וואָס פאר אַ קאָמישע סצענען עס וואָלטען ארויסגעקומען! עס טוט מיר וועה ביז אין דער נשמה, ווען איך זעה, ווי דער אָרימער גראף לאָזט פארביי יעדע געלעגענהייט פאר א גוטען וויץ! ווי טייער וואָלט ער ראופּאך'ן געקענט באנוצען אלס דעם טראגעדיען־ראָטשילד, ביי וועמען די קעניגל־כע ביהנען מאכען זייערע הלואות! דעם עדיפּוס גופא, די הויפּט פּערזאָן פון זיין לוסט־שפּיעל, וואָלט ער דורך עטליכע מאָ־דיפיקאציאָנען אין דער פאבולע פון שטיק אויך געקענט בעסער באנוצען. אָנשטאָט וואָס ער לאָזט איהם טויטען דעם פאטער לאַיאָס און הייראטען די מוטער יאָקאַסטע, האָט ער עס פארקעהרט געקענט איינריכטען אזוי, אז עדיפּוס טויטעט זיין מוטער און האָט חתונה מיט זיין פאָטער. דאָס דראמאטיש־עפאקטאלע אין אַזאַ געדיכט, וואָלט א פּלאטען בעדארפט זעהר מייסטערהאפט געלינ־גען. זיין אייגענע געפיהלס־ריכטונג, וואָלט איהם דערביי צונוץ געקומען. ווי א נאַכטיגאל, וואָלט ער טיילמאָל נאָר באדארפט בא־זינגען די רעגונגען פון זיין אייגענער ברוסט, ער וואָלט צוגע־שטעלט א שטיק, וואָס, ווען דער פארשטאָרבענער איפלאנד וואָלט נאָך געלעבט, וואָלט עס אין בערלין זיכער גלייך געוואָרען איינשטו־דירט, און וואָס מען וואָלט אויך איצטער געגעבען אויף פּריוואטע ביהנען. איך קען מיר ניט פארשטעלען עפּיס גאנצערעס, ווי דעם שוישפּיעלער וואורם אין דער ראָל פון אזא עדיפּוס. ער וואָלט זיך אליין איבערטראפען. א חוץ דעם איז דער גראף גאָר ניט פּאָלי־טיש, ווען ער פארזיכערט אין זיין לוסטשפּיעל, אז ער האָט „ווירק־ליכען וויץ" אָדער ארבייט ער אפשר אויף דעם איבעראשונגס־עפעקט, אויף דעם טעאטער קאופּ, דורך דעם וואס דאָס פּובליקום זאָל כסדר ערווארטען וויץ, און צום סוף זאָל ער זיך גאָר ניט בא־ווייזען? אדער אפשר גאָר, וויל ער דאָס פּובליקום אויפמונטערן צו זוכען דעם ווירקליכען געהיימען וויץ אין שטיק, און דאָס גאנצע איז ניט מעהר ווי א שפּיעל אין „בלינדע קוה", וואו דער פּלאטענ־שער וויץ איז אזוי כיטרע, אז ער לאָזט זיך ניט דערטאפּען? און

האבען אלע די „קרעץ, צו וועלכע מיר באנוצען ליידער א זאלב, וועלכע אלס שטינקענדיגע שאצט ער זי בעסער פאר א סך אנדערע." אם ווינציגסטען צארט איז ער אקעגען אימערמאן. שוין ביים אנהויב פון זיין געדיכט לאזט ער איהם אונטער א שפאנישע וואנד טוען זאכען, וואס איך דארף ניט אנרופען ביים נאמען, און וועלכע מען קען דאך ניט אפליקענען. איך האלט עס אפילו פאר וואהרשיינליך, אז אימערמאן האט טאקי געטאן אזעלכענע זאכען. עס איז אבער כאראקטעריסטיש, אז די פאנטאזיע פון דעם גראף פלאטען איז אפילו א קינצלערין זיך אונטערצוהערען ביי זיינע שונאים a posteriori ער שוינט אפילו ניט האוואלד'ן, אט די גוטע נשמה, וואס איז זאנפט ווי א מיידעל — אך, אפשר טאקי צולייב דער ווייבליכקייט האט איהם א פלאטען פיינט. מילנער'ן וועמען, ווי ער זאגט, ער האט שוין פון לאנג „דורך א ווירקליכען וויץ אוועקגעלעגט אהן כחות", אט דער טויטער וועלט ווידער אויסגעגראבען פון קבר. קינדער און קינדם־קינדער בלייבען ניט אונבאריהרט. ראופבאך איז א איד.

„דאס אידעל ראופעל —

„וואס טראגט אלס ראופבאך הויך אזוי די נאז."

„שמיערט טראגעדיען אינ'ם קאצעניאמער" נאך ער־ גער געהט עס דעם „גע'שמדט'ן היינע". יא, יא, דו האסט קיין טעות ניט ליעבער לעזער, דאס בין איך, וועמען ער מיינט, און אין קעניג עדיפוס קענסטו ליענען, ווי איך, וועז איך האב עטליכע שעה געשריעבען ליעבע ליעדער, זעז איך זיך גלייך דערנאך אוועק און שנייד דוקאטען. און ווי אים שבת זיץ איך מיט לאנגבערדיגע מוישעלם און זינג ביי דער נמרא. ווי איך קוילע אין דער סדר נאכט ניט דערוואקסענע קריסטען, און פון רשעות קלויב איך אלעמאל אויס דערצו אן אומ־ גליקליכען קריסטליכען שריפטשטעלער — ניין, ליעבער לעזער, איך וויל דיר קיין ליגען ניט זאגען, אזעלכענע גוטע אויסגעמאלטע בילדער שטעהען ניט אין „קעניג עדיפוס". און דאס, וואס זיי שטע־ הען ניט, אט דאס איז טאקי דער חסרון, וואס איך האב אויסצו־ זעצען. דער גראף פלאטען האט טיילמאל די בעסטע מאטיוון,

ס'וועט קומען דער טאָג, וועו זיי וועלען קומען — נרייט זיך צו, ליעבער לעזער, ווארים איך גלויב איצט אריין אין פאטהאס און ווער שוידערליך — דער טאָג וועט קומען, וועו פון טארטארוס וועלען ארויפנידערען די פרומע טעכטער פון דער נאכט „איימענידען". איך שווער ביים סטיקס! — ביי דעם דאזיגען טייך, שווערען מיר געטער קיינמאל ניט פאלש — קומען וועט דער טאָג, וועו זיי וועלען זיך באווייזען. די טונקעלע אייביג גערעכטע שוועסטער, זיי וועלען ערשיינען מיט שלאנג־גלאקטע, רויט־דערצערנטע געזיכטער, מיט די זעלביגע שלאנגען־קאנטשיגעס, מיט וועלכע זיי האבען אמאל געשמיסען ארעסטעס'ן, דעם אונאטירליכען זינדער, וואס האט דער'חרג'עט זיין מאמע, די טינדאריידישע קליטעמנעסטרא. אפשר הערט דער גראף שו ן איצטער ווי די שלאנגען צישען. — איך בעט דיך, ליעבער לעזער, טראכט איצטער וועגען דעם מויל פון א וואלף און פון סאמיעל־מוויק — אפשר כאפט שוין איצטער אן דעם גראף דער גהיימער שרעק פון א בעל עברה, — דער הימל פארכמארעט זיך, עס שרייען נאכט פייגעל, פון ווייטענס קייקלען זיך דונערן, עס בליצט, עס שמעקט קאלאפאניום — וועה! וועה! די ערלויכטע אבות קריכען ארויס פון די קברים, זיי רופען אויס נאך דריי, פיער מאל: וועה! וועה! איבער דעם קלאגענדיגען אייניקעל, זיי באשווערען איהם, אז ער זאל אנטוון זייערע אלטע אייזערנע הויזען, כדי זיך צו שיצען אקעגען די שרעקליכע ריטער — ווארים איימענידען, וועלען איהם מיט זיי צופאסעווען. די קאנטשיק־שלאנגען וועלען זיך אירגענדש אין איהם זאטיגען מיט הנאה. און פונקט ווי דער קעניג ראדרינגא, וועו מען האט איהם איינגעשפארט אין דעם שלאנגענטורעם, וועט אויך דער ארימער גראף צום סוף ווייגען און קלאגען:

אוי! זיי פרעסען, אוי, זיי פרעסען!
מיט וואס איך האב צו מיינסט געזינדיגט.

שרעק דיך ניט, ליעבער לעזער, דאס איז דאך נאר אלץ אין שפאס. אט די פורכטבארע איימענידען זענען ניט מעהר ווי א לוסטיגע קאמעדיע, וואס איך וועל לויט מיין אייגענעם געשמאק שרייבען אונטער דעם זעלביגען טיטול, און די טראגישע פערזון, וואס הא־

אפשר טאקי דערפאר איז דאס פובליקום, וואס געווענטליך לאכט עס ביי לוסטשפיעלען, אזוי פארדראסיג ווען זיי זענען ביי דער אויפפיהרונג פון פלאטענס א שטיק. וואָרים זיי דערטאפען ניט דעם באהאלטענעם וויץ. אומזיסט פיפטשעט דער באהאלטענער וויץ און פיפטשעט וואס אמאל העכער; דא בין איך! דא בין איך! אין דער אמת'ן! — אומזיסט. דאס פובליקום איז נאריש און שטעלט זאן ערענסט געזיכט. איך אבער, וואס איך וויים, וואו דער וויץ שטעקט, האב הארציג געלאכט, ווען איך האב געלייענט פון דעם „גרעפליכען הערשזוכטיגען דיכטער," וואס היעלט זיך איין אין א גראפישען הייליגען שיין, דער וואס באריהמט זיך, אז יעדער הויך, וואס קומט פון זיינע ציין, איז א צומאהלונג". און דער וואס זאגט צו אלע דייטשע דיכטער:

„יא, פונקט ווי נערא ווינש איך איך נאר איין געהירן.

כדי מיט איין איינציגען קלאפ איהם אייך צו שפאלטען—"

דער פערז איז א שלעכטער. דער באהאלטענער וויץ אבער באשטעהט אין דעם, וואס דער גראף אייגענטליך ווינשט, אז מיר אלע זאלען זיין נערא'ס און פארקעהרט ער, אונזער אייניציגער לייבער פריינד פיטהאגאראס.

איך וואלט אפשר, פאר דעם גראף'ס טובה וועגען, נעקענט ארויסקריגען נאך עטליכע באהאלטענע וויצען, דאך אזוי ווי ער האט אין קענינ עריפום ביי מיר אנגענריפען דאס לייבסטע—וואָרים וואס קען מיר דער זיין לייבער ווי דאס קריסטענטום?—איז מיר ניט צו פארדענקען, ווען איך בעציה זיך ניט אזוי ערנסט צום עריפום, אט די „גרויסע טאט אין וועלטער" ווי צו זיינע פריהערדיגע טעטיקייטען.

און דאך. דער אמת'ר פארדיענסט האט תמיד געהאט זיין לוין. און דעם פערפאסער פון עריפום, וועט זיין שכר באקומען. הגם ער האט זיך דא, ווי אלעמאל, נאר אונטערגענעבען דעם איינפלוס פון זיינע אדליגע און נייסטליכע, וואס זענען הינטער איהם. יא, עס גיהט ארום אן אוראלטע זאגע צווישען די פעלקער פון אריענט און אקסידענט, אז יעדע גוטע אדער שלעכטע טאט, מוז עפּיס ברענגען אויף דעם וואס האט די זאך געטוען. און

III.

די שטאָדט לוקאַ.

בען איך נאר וואס אזוי דערשראקען, שטעהן אין דעם לוסטיגסטען בוך אויף דער וועלט, אינ׳ם דאן קיכאט פון לא מאנשא, וואו אן אל־טע, אנשטענדיגע הויפדאמע רעציטירט זיי אין דער גענעראלט פון דעם גאנצען הויף. איך זעה, דו שמייכעלסט ווידער. לאמיר זיך צושיידען לאכענדיג און פרעהליך. וועז אט דאס לעצטע קאפיטעל איז געווען אביסעל לאנגווייליג, איז ידערין נאר שולדיג געווען דער גענענשטאנד אליין; איך האב עס מעהר געשריעבען צום נוצען. ווי פון הנאה וועגען. און וועז עס איז מיר געלונגען א נייעם נאר אויף צו מאכען נוצליך פאר דער ליטעראטור, וועט מיר דאס פא־טערלאנד שולדיג זיין א דאנק. איך האב דאס פעלד געמאכט גרייט, אויף וועלכען גייסטיגע שריפטשטעלער וועלען זייען און שניידען. דאס באשיידענע באוואוסטזיין פון אט דעם פארדיענסט איז מיין שענסטער לוין.

פאר קעניגע, וואס ווילען מיר דערפאר נאך שיקען א טא־באק־פושקעלע, באמערק איך, אז די בוכהאנדלונג „האפמאן און קאמפע" אין האמבורג, האט דאס רעכט פאר מיר צו עמפפאנגען אויסכענע זאכען.

געשריעבען שפעט אין הערבסט
פון יאהר 1829.

מיר ווילט זיך אַלעמאָל לאַכען פון די ענגלענדער, וואָס האָבען אַזאַ קליינליך־פי־ליסטערישע מיינונג וועגען זייער צווייטען גרעסטען דיכטער (וואָרים נאָך שעקספּיער'ן געהערט ביירא̇נ'ען די פּאַלמע), ווייל ער האָט אָפּגעלאכט פון זייער פּעדאנטריי, זיך ניט געקענט צופּאַסען צו זייערע קליינלי־כע זיטען, ניט געוואָלט האַלטען פון זייער קאַלטער אמונה; ווייל זייער ניכטערקייט איז איהם געווען עקעלהאַפט און ווייל ער האָט ניט געקענט ליידען זייער גאוה, און זייער הניפה. אַ סך פון זיי צלמ'ן זיך אי־בער ווען זיי דערהערען נאָר זיין נאָמען. און אפילו די פרויען, הגם זייערע באַקען גליהען מיט ענטוזיאזם, ווען זיי לייענען איהם, איז אָבער אין דער עפענטליכקייט, טרעטען זיי אויך אַרויס אַקעגען זייער גע־הייטען ליעבלינג.

(„בריעף פון אַ געשטאָרבענעם“; אַ פראַגמענטאַריש טאָגבוך אויס ענג־לאַנד. מינכען 1830).

קאַפּיטעל I.

די ארומיגע נאַטור ווירקט אויף דעם מענשען — פארוואָס ווירקט ניט אויך דער מענש אויף דער ארומיגער נאַטור? אין איטאַליען איז זי ליידענשאפטליך, ווי דאָס פאָלק, וואָס לעבט דאָרטען; ביי אונז אין דייטשלאַנד איז זי ערענסטער, פאר־

וואנדעלט אין אלע חיות און פלאנצען און שוין האבען זיי אויס־
געלייזט.

נאר וועניגע פון די שטיינער האבען געפיהלען, און נאר ביים
שיין פון דער לבנה אטעמען זיי. אבער אט די ווינציגע שטיינער,
וואס פיהלען זייער צושטאנד, זענען שרעקליך עלענד. די בוימער
געהט עס שוין בעסער. זיי קענען ווייניגען. די חיות אבער זענען שוין
צום מיינסטען געבענשט, ווארים זיי קענען רעדען. יעדע חיה אויף
איהר אופן, און די מענשען צום בעסטען. עס וועט אמאל קומען א
צייט, וועו די גאנצע וועלט וועט זיין אויסגעלייזט, און דעמאלט
וועלען אלע אנדערע באשעפענישען אויך קענען רעדען, פונקט אזוי
וויי אין יענע אוראלטע צייטען, פון וועלכע עס זינגען די דיכטער.

די עקדישען זענען אן איראניש פאלק, און האבען ליעב אפ־
צונארען די אנדערע חיות. אבער אקעגען מיר זענען זיי געווען
זעהר הכנעה'דיג. זיי האבען געזיפצט אזוי עהרליך, און האבען
מיר דערצעהלט מעשיות פון אטלאנטים, וואס איך וועל שפעטער
אויפשרייבען, כדי זיי זאלען זיין א נוץ פאר דער וועלט. איך האב
זיך געפיהלט זעהר גוט און היימיש צווישען די דאזיגע קליינע
ברואים, וואס זענען גליכצייטיג די שומרים פון די יארביכער
פון דער נאטור. זאל מענליך זיין, אז זיי זענען עפים א פאר־
כשופ'טע פריעסטער־פאמיליע, עהנליך צו די פריעסטער פאמי־
ליען פון דעם אלטען מצרים, וואס האבען אויך אזוי ווי זיי געלעבט
אין די לאבירינטישע פעלזען־שפאלטען און באלוישט די נאטור?
אויף זייערע קעפלעך, גופים'לעך און עקלעך בליהען פונקט אזעל־
כענע צייכענבילדער ווי אויף די עגיפטישע היראגליפענמיצען
און היראפאנטען־מאנטלען.

מיינע קליינע פרייגד האבען מיך אויך אויסגעלעהרנט א
שפראך פון צייכענס, א דאנק וועלכער איך קען זיך דורכריידען
מיט דער שטומער נאטור. דאס דערלייכטערט מיר אמאל די נשמה.
באזונדערס ארום פארנאכט, וועו די בערג זענען איינגעהילט אין
שויעריג זיסע שאטענס, און די וואסער־פאלען רוישען, און אלע
פלאנצען שמעקען, און שנעלע בליצען יאגען זיך אהין און אהער—

טראכטער און געדולדיגער, האָט אויך די נאטור, ווי די מענשען אמאל, געהאט א מעהר אינערליך לעבען? די געמיטס־קראפט פון אן ארפעאום האָט געקענט מאכען באוועגען בוימער און שטיינער מיט זיינע באנייסטערטע ריטמען. וואלט נאָך איצטער געקענט געשעהן עפּיס עהנליכעס? די מענשען און די נאטור זענען געוואָרען פלעגמאטיש און געניצען איינס פון ס׳אנדערע. א קרענקליכער פּריסישער פּאָעט וועט מיט די קלאנגען פון זיין לירע קיינמאל ניט קענען מאכען צום טאנצען דעם טעמפּעלאָווער בארג אדער די בערלינער לינדען.

אויך די נאטור האָט איהר געשיכטע. און דאָס איז גאָר אן אנדערע געשיכטע, ווי די, וואָס מיר לערנען אין די שולען. מען וואלט בעדארפט אנשטעלען אלס פראָפעסאָר אין אונזערע אוניווערזיטעטען א לייאדע אייגע פון די עקדישען, וואָס לעבען שוין זייט טויזענדער יאָהרען אין די פעלזען־שפּאלטען פון די אפּענינען, און מיר וואלטען געקראָגען צו הערען גאָר וואונדערליכע זאכען. אבער דער שטאלץ פון עטליכע הערען אויף דעם יוריסטישען פאקולטעט, וואלט זיכער פּראָטעסטירען אקעגען אזא אנשטעלונג. פארגינט דאָך שוין איצטער ניט איינער פון זיי שטילערהייד דעם ארימען הונד פידא, און האָט מורא, אז טאמיר וועט ער קענען פארנעמען זיין אָרט אינ׳ם געלערנטען קלייזעל.

די עקדישען מיט זייערע קלוגע עקלעך און מיט זייערע כיטרע אייגעלאָך האָבען מיר דערצעהלט וואונדערליכע זאכען, וועו איך האָב איינער אליין ארומגעקלעטערט צווישען די פעלזען פון די אפּענינען. ווירקליך, עס זענען פּראָגען זאכען צווישען הימעל און ערד, וואָס ניט בלויז אונזערע פילאָזאָפען האָבען פון זיי קיין השגה ניט, נאָר אפילו ניט די געוועהנליכסטע נאָראָנים.

די עקדישען האָבען מיר דערצעהלט: עס גיהט אָרום א זאָגע צווישען די שטיינער, אז גאָט האָט אמאל געוואלט ווערען שטיין, כדי זיי אויסצולייזען פון זייער פארשטיינערטקייט. אן אלטער עקדיש האָט אבער באהויפטעט, אז אט דאָס ווערען שטיין וועט ערשט געשעהן יעמאלט, וועו אט וועט זיך שוין האָבען פאר־

קאפיטעל II.

— קיין זאך אין דער וועלט וויל ניט געהן אויף צוריק. — האָט מיר געזאָגט אן אלטער עקדיש — אלץ שטרעבט פאָראוים. און צום סוף וועט פאַרקומען א גרויס נאטור־אוואנסמענט. די שטיינער וועלען ווערען פלאַנצען, די פלאנצען וועלען ווערען חיות, די חיות וועלען ווערען מענשען אוו די מענשען וועלען ווערען געטער.

— אָבער — האָב איך אויסגערופען — אוו וואָס וועט ווערען פון יענע גוטע לייט, די ארימע אלטע געטער?

— דאָס וועט זיך שוין אויסגלייכען, לייבער פריינד — האָט געענטפערט דער עקדיש — וואהרשיינליך וועלען זיי אָפּדאנקען. אָדער אז ניט וועט מען זיי אויף וועלכען עס איז בכבוד'ן אופן געבען דעם וועג.

פון מיין היראָגליפענ־הויטיגען פילאָזאָף, האָב איך זיך דערוואוסט נאָך אנדערע סודות. איך האָב אבער געגעבען מיין עהרענ־וואָרט קיין זאך ניט מגלה צו זיין. איך וויים איצטער מעהר ווי שעלינג אוו העגעל.

— וואָס האלט איהר פון אָט די ביידע? — האָט מיך אמאל געפרעגט דער אלטער עקדיש מיט א שפאָטיש שמייכעלע, בעת איך האָב פאר איהם דערמאָנט די צוויי נעמען.

— וועו מען טראכט זיך אריין, — האָב איך געענטפערט, — אז זיי זענען בלויז מענשען אוו ניט קיין עקדישען, מוז מען שטוי־נען איבער זייער בקיאות. אין דער אמת'ן, לערנען זיי ביידע איינע אוו דיזעלביגע תורה, די וואוילבאקאנטע אידענטיטעטס פילאָזא־פיע. דער חילוק איז נאָר וואָס זיי צוגעהן זיך אין דעם אופן פון דער דארשטעלונג. וועו העגעל שטעלט אויף די יסודות פון זיין פי־לאָזאפיע, דאכט זיך, אז דאָס זעהט מען יענע היבשע פיגורען,

אוי נאַטור, די שטומע יונגפרוי! איך פארשטעה גוט דיינע בליצען, אַט דאָס אומזיסטע פּרואווען צו ריידען, וואָס צוקט אויף דיין שענעם פּנים, און איך האָב אַזאַ רחמנות אויף דיר, אז איך וויין. אָבער דעמאָלט פארשטעהסטו אויך מיך און דו ווערסט פרעה־ליכער. און דו לאכסט צו מיר מיט גאָלדענע אויגען. שענע יונג־פרוי, איך פארשטעה דיינע שטערן און דו פארשטעהסט מיינע טרעהרען!

נער אָדער די זינגערין זאָנטאַג? און איך דענק —

— דענק! — האָט דער עקדיש אויסגערופען מיט א שארפען טאָן פון גרינגשעצונג — דענקען! ווער פון אייך דענקט? מיין קלוגער האַר. שוין אַ יאָהר טויזענד, ווי איך מאך אונטערזוכונגען וועגען די גייסטיגע פונקציאָנען פון די חיות. באַזונדערס שטודיר איך די מענשען, אַפען און שלאַנגען. איך האָב אויף די דאָזיגע זעלטזאמע באשעפענישען פארווענדט אזוי פיעל התמדה ווי ליאָנע אויף די גאָנשערס. און שטיצענדיג זיך אויף אלע מיינע בעאוי־באַכטונגען, עקספּערימענטען, און אַנאַטאָמישע פארגלייכונגען קען איך אייך באשטימט פארזיכערן: אז קיין מענש דענקט ניט. ווען ניט ווען פאלט נאָר דעם מענשען עפּיס איין, און אזעלכענע גאַנץ אונשולדיגע איינפאלען רופען זיי געדאַנקען. און דאָס צוזאַמענשטע־לען פון געדאַנקען איינעם לעבען אנהערן רופען זיי דענקען. אָבער איהר קענט עס איבערגעבען אין מיין נאָמען: קיין מענש דענקט ניט. קיין פילאָזאָף דענקט ניט. ניט שעלינג און ניט העגעל דענ־קען. און וואָס אנבעלאַנגט זייער פילאָזאָפיע, איז זי ניט מעהר ווי לופט אין וואסער, פּונקט ווי די וואָלקענס פון הימעל; איך האָב שוין געזעהן אָהן א שיעור אַזעלכענע וואָלקענס שטאָלץ און זיכער איבער מיר אריבערציהען. און די זון פון דעם קומענדיגען מאָרגען האָט זיי אויפגעלייזט אין זייער אורשפּרינגליכען גאָר ניט:

— עס איז דאָ נאָר איין איינציגע אמת'ע פילאָזאָפיע. און די שטעהט אין אייביגע היראָגליפען אויף מיין אייגענעם עק.

ביי די דאָזיגע ווערטער, וואָס זענען ארויסגערעדט געוואָרען מיט א שטארקען פּאטהאָס, האָט דער אלטער עקדיש זיך אויס־געדרעהט צו מיר מיט'ן רוקען, און ווי ער איז זיך אַזוי לאנגזאם אוועקגעגאנגען און געדרעהט מיט'ן עק, האָב איך אויף איהם גע־זעהן די וואונדערליכסטע היראָגליפישע פיגורען, וואָס האָבען זיך מיט א בונטער באדייטזאמקייט געצויגען איבער דעם גאנצען עק.

וועלכע א נעשיקטער לעהרער וויים ווי אזוי צונויפצושטעלען פון אלערליי ציפערן, אזוי אז א געוועהנליכער צוקוקער זעהט נאר דאס אויבערפלעכליכע, נאר דאס הייזעל, אדער דאס שיפעל אדער דאס זעלנערייל, וואס איז פון יענע ציפערן צוזאמענגעשטעלט געווארן, אין דער זעלביגער צייט אבער וועט א דענקענדער שולאינגעל אין דער פיגור גופא קענען דערקענען די לעזונג פון א טיעפען חשבון. שעלינגס יסודות זענען גיכער געגליכען צו יענע אינדישע בילדער פון חיות, וואס זענען צוזאמענגעשטעלט פון אלערליי אנדערע חיות, שלאנגען, פייגעל, עלעפאנטען און עהנליכע לעבעדיגע בריאים דורך פארשיעדענע אויסטערלישע פארפלעכטונגען. דער דאזיגער מעטאד איז פיעל אנגענעהמער, פרעהליכער, פולסירענדיג ווארימער. אלץ לעבט אין איהם, אין דער צייט וואס די אבסטראקטע העגעלשע ציפערן קוקען אונז אן אזוי גרוי, אזוי קאלט און טויט.

—גוט, גוט — האט געענטפערט דער אלטער עקדיש — איך שטוים זיך שוין אן, וואס איהר מיינט: אבער זאגט מיר, האבען די דאזיגע פילאזאפען א סך תלמידים?

איך האב פאר איהם איצטער גענילדערט, ווי אין דעם גערנטען אזוים פון בערלין פארזאמלען זיך די קעמלען ארום דעם ברונים פון דער העגעל'שער חכמה, לאזען זיך דארט אראפ אויף די קניה, און לאזען אויף זיך אויפלאדענען די טיערסטע לאגלען. כדי דערמיט ווייטער צו ציהען דורך דעם זאמדיגען מדבר. איך האב פאר איהם ווייטער גענילדערט, ווי אזוי די נייע אטהענער שטופען זיך צו דער שפריצענדיגער קוואל פון דעם שעלינג'שען גייסט־נעטראנק, גלייך ווי עם וואלט געווען דאס בעסטע ביער, א געברוי פון לעבען. א געטראנק פון אונשטערבליכקייט.

דעם קלייגעם נאטור־פילאזאף איז באפאלען די געלע קנאה, וועז ער האט דערהערט אז זיינע קאלענען קריגען אזא גרויסען כבוד, און מיט ערגערניש האט ער געפרעגט: — וועלכען פון די ביידע האלט איהר פאר דעם גרעסטען? — דאס קען איך ניט ענטשיידען. — האב איך געענטפערט. — פונקט אזוי וועניג ווי איך וואלט געקענט ענטשיידען, וער ס'איז גרעסער: די זינגערין שעכ־

יעדער מאן אזא אינדיווידועלען אויסדרוק אויף זיין פנים, און ווייס ווי אזוי צו לאזען פיהלען זיין פערזענלעכקייט דורך דער האלטונג, דורך דעם אופן ווי אזוי ער פארווארפט דעם מאנטעל, און ווען נויטיג, אויך דורך דעם אופן ווי ער באנוצט זיך מיט'ן קינזשאל. פארקעהרט ביי אונז אין לאנד, זעהט מען בלויז מענשען מיט אלגעמיינע אלצאייניגע פיזיאנאמיעס; ווען זיי זענען צוועלף צוזאמען, מאכען זיי אוים א טוץ. און פארטשעפעט זיך דאן איינער מיט זיי, רופען זיי די פאליציי.

געווארפען אין די אויגען האט זיך דאס, וואס אין לוקענישען טייל פונקט ווי אין גרעסטען טייל פון טאסקאנא, טראגען די פרויען גרויסע, שווארצע פילצענע היט מיט גרויסע שווארצע שטרויס־פעדערן; אפילו די שטרוי־פלעכטערינס טראגען אויך אזעלכענע שווערע היט. פארקעהרט, די מענער טראגען צו מיינטענס א לייכטען שטרויענעם הוט, און יונגע בחורים'לעך באקומען אזעלכענע היט אלס מתנות, פון דעם מיידל, וואס האט זיי אליין אויסגעארבייט, און ווילכע האט אין זיי אריינגעפלאכטען איהרע ליעבעס־גראנקען און אפשר אויך איהרע זיפצען. אמאל איז פראנצעסקא אויך אזוי געזעסען צווישען די מיידלעך און צווישען די בלומען פון דעם ארנא־טאל און געפלאכטען אזא הוט פאר איהר caro Cecco און האט געקושט יערעם שטרויעלע, וואס זי האט פארנוצט דערצו, און האט דערביי געזונגען איהר שענע אריע: Occhie, stelle mortale — דער געקרייזעלטער קאפ, ווילכער האט אמאל אזוי שען געטראגען דעם שענעם הוט, פון א טאנזור, און דער הוט אליין הענגט, אלט און אפגענוצט איז'ם ווינקעל פון א פינסטערן אבאטע־שטיבעל אין באלאנא.

איך נעהער צו די מענשען, וואס האבען אלעמאל ליעב צו נעמען א קירצערען וועג, ווי דעם שאסעע, און ווען עס טרעפט תמיד, אז זיי פארבלאנדזשען זיך אויף שמאלע שטעגען, צווישען וועלדער און שטיינער. דאס איז אויך דא געשען. און אויף מיין רייזע קיין לוקא האב איך זיכער באדארפט צוויי מאל אזוי פיעל צייט, ווי געווענליכע מענשען, וואס געהען מיט'ן שאסעע. א שפערלינג, וועמען איך האב געפרענט דעם וועג, האט געטשווי־

קאפיטעל III.

אויך דעם וועג צווישען די בעדער פון לוקא און דער שטאדט, וואס טראגט דעמזעלביגען נאמען, ניט ווייט פון דעם גרויסען קאש־טאן־בוים, וועמענס ווילד־גרינע צווייגען באשאטענען דעם טייך, און אין דער גענענווארט פון א ווייסבערדיגען ציעגענבאק, וואס האט זיך דארט געפאשעט ווי א פרוש איינער אליין, איז דאס גע־פיהרט געווארען דער גשפרעך, וואס איך האב דערצעהלט אין דעם פריהערדינען קאפיטעל. איך בין געגאנגען צו דער שטאדט לוקא, כדי דארט אויפצוזוכען פראנציסקא'ן און מאטהילדע'ן, מיט וועל־מען איך האב געהאט אפגערעדט, זיך דארטען צו טרעפען, נאך מיט אכט טעג פריהער. איך בין אבער אין דער באשטימטער צייט אומזיסט געגאנגען אהין און איצטער האב איך זיך צום צווייטען מאל געלאזט אויפ'ן וועג אהין. איך בין געגאנגען צופוס, פאר־ביי די שענע בערג און די גרופען בוימער, וואו די נאלדענע מא־ראנצען האבען ארויסגעלייכט פון דעם טונקעלעם גרין, ווי די שטערן פון טאג, און גירלאנדען פון ווינרעבען האבען זיך אין די שענסטע פלעכטען געצויגען אויף מיילען און מיילען. דאס גאנצע לאנד איז דארטען אזוי גארטענדיג, און אזוי געציערט, ווי ביי אונז די דארפישע סצענען, וואס ווערען פארגעשטעלט אין טעא־טער; אויך די פויערים פון לאנד זעהען אויס ווי יענע בונטע געשטאלטען, וואס פארכאפען אונז אלס זינגענדיגע, שמייכלענדיגע און טאנצענדיגע סטאפאושען. אין ערגיץ זעהט מען ניט קיין פי־ליסטער נעזיכטער. און זענען אפילו דא פילישטער, זענען עס דאך אימאלינישע מראנצען־פילישטער, און ניט קיין אנגעשטאפטע דייטשע קארטאפעל־פילישטער. מאהלעריש און אידעאל ווי דאס לאנד גופא, זענען אויך די מענשען. און דערצו טראגט נאך

געהאַנגען אויפ'ן האַלז דעם עמבלעם פון מוט־גען פליהען, נעמליך מיין מינאַטור־בילד, און וועלכער שפּרייזט דערפאר ארום אזוי מעכטיג, ווי ער וואָלט דאָס אליין געווען אן אָדלער?—דו ווייסט ליעבער לעזער, ווי ווייניג אורזאכען איך האָב זיך צו פיהלען בא־ליידיגט, ווען אן אָדלער טראכט פון מיר אזוינס. איך גלויב, דער בליק וואָס איך האָב איהם צוריקגעווארפען, איז געווען נאָך שטאָל־צער ווי דער זייניגער. און ווען ער האָט זיך נאָכגעפרעגט ביי דעם ערשטען בעסטען לאָרבעחר־בוים, ווייס ער איצטער ווער איך בין.

ווען ס'איז צוגעפאלען דער אבענד, און די בונטע וואלד־ליע־דער זענען ביסלעכווייז שטילער געוואָרען, און די בוימער האָבען גענומען רוישען אלץ ערענסטער און ערענסטער, האָב איך זיך ווירקליך פארבלאָנדזשעט אין די בערג. אן ערהאַבענע סודות'דיקייט און א הארציגע פייערליכקייט, האָט ווי גאָט'ס אָטעם, דורכגעצויגען דורך דער פארקלערטער שטילקייט. דאָ און דאָרטען האָט צו מיר פון אונטען ארויפגעקוקט א שען, טונקעל אויג און איז אין דעמזעלביגען אויגענבליק פארשוואונדען. אַ צערטליך שעפּטשען האָט ארומגעטאנצט ארום מיין הארץ און ניט געזעהענע קושען האָבען לוסטיג באריהרט מיינע באקען. די אבענד רויטקייט האָט איינגעהילט די בערג, ווי מיט פורפור־מאַנטלען, און די לעצטע זון־שטראהלען האָבען באלויכטען זייערע שפּיצען אזוי, אז זיי האָבען אויסגעזעהן ווי זיי וואָלטען געווען מלכים מיט גאָלדענע קרוינען אויף די קעפּ. איך אָבער, בין געשטא־נען ווי א קייזער פון דער וועלט, ארומגערינגעלט פון אָט די גע־קרוינטע וואַסאַלען, וואָס האָבען מיר אָפּגעגעבען דעם געהעריגען כבוד.

טשערט און געטשוויטשערט, און האָט מיר דאָך ניט געקענט געבען קיין ריכטיגען ענטפער. אפשר האָט ער איהם אליין ניט גע־ווואוסט. פון די שמעטערלינגען און די באבוטשקעס, וואָס זענען געזעסען אויף גרויסע גלאָקענבלומען, האָב איך אויך ניט געקענט ארויסקריגען קיין וואָרט; זיי זענען אוועקגעפלויגען נאָך איידער זיי האָבען פארנומען מיינע פראגען, און די בלומען האָבען גע־שאָקלט מיט זייערע טאנלאָזע קעפ. צייטענווייז האָבען מיך אויפ־געוועקט די ווילדע מירטען, וואָס האָבען מיט דינע קול׳כעלעך נע־לאכט פון דער ווייטענס. שנעל האָב איך דאָז ארויפגעקלעטערט אויף די העכסטע פעלזען־שפיצען און אויסגערופען: איהר וואָל־קענס פון הימעל! שווימערס אין די לופטען! זאָגט מיר, וואו געהט דער וועג צו פראנצעסקא׳ן? איז זי אין לוקא? זאָגט מיר, וואָס טוט זי? וואָס טאָנצט זי? זאָגט מיר אלץ, און וועו איהר וועט שוין האָבען אלץ געזאָגט, זאָגט עס מיר נאָכאמאָל!

ביי אזא איבערפלום פון נארישקייט, האָט געקענט געשעהן, אז אן ערנענסטער אדלער, וועמען מיין רוף האָט נעשטערט אין זיינע אייגזאמע חלומות, זאָל מיך האָבען אנגעקוקט מיט א גרינג־שעצענדען ווידערווילען. אבער איך האָב עס איהם לייכט מוחל געווען; וואָרים ער האָט קיינמאָל ניט געזעהן פראנצעסקא׳ן. און דערפאר קען ער זיך זיצען אזוי ערהאָבען מוטיג אויף זיין פעסטען פעלז, און אזוי נשמה פריי ארויפקוקען צום הימעל, אדער אזוי רוהיג אראָפגלאָצען אויף מיר, אזא אדלער האָט אן אונערטרעגליך שטאָלצען בליק און קוקט אן איינעם, ווי ער וואָלט וועלען זאָגען: וואָס ביזטו פאר א פויגעל? ווייסט דו ניט, אז איך בין נאָך אלץ א קעניג, פונקט אזוי גוט, ווי איז יענע העלדענצייטען, וועו איך פלעג טראָגען יופיטערס בליצען און באצירערן נאפאלעאָנס פאהנען? ביזטו א געלערנטער פאפוגאי, וואָס האָט זיך די אלטע ליע־דער אויסגעלערנט אויף אויסווייניג און פלאָפעלט זיי נאָך פעראנ־טיש? אדער א טורטעלטויב, וואָס פיהלט שען און וואָרקעט מיזערא־בעל? אדער אן אלמאנאך־נאבטיגאל? אדער אן אפגעשטאנענער גאנער, וועמענס עלטער־עלטער־זיידעס האָבען געראטעוועט רוים? אדער גאר א נארישער האהן, וועמען מען האָט אויס איראָניע אנ־

ליעבען איינפאל פון א געדולדיגען מתמיד פון דער קריסטליכער ניט דייטשער שולע.

די גלחים אין איטאליען האבען זיך שוין לאנג אויסגענלייכט מיט דער עפענטליכער מיינונג. דאם פאלק דארטען איז שוין לאנג געוואוינט דערצו, צו אונטערשיידען צווישען דער גייסטליכער ווירדע און דעם אומווירדיגען פארשוין. צו עהרען די ווירדע, ווען דער פארשוין איז ווערט מען זאל איהם פאראכטען. טאקי אט דער קאנטראסט, וואס מוז ענטשטעהן צווישען די אידעאלע פליכטען און געזעצען פון דעם גייסטליכען שטאנד, און די נויטיגע באדערפענישען פון דער זינליכער נאטור, יענער אוראלטער, אייביגער קאנפליקט צווישען דעם גייסט און דער מאטעריע, אט דאם מאכט די איטאליענישע גלחים, פאר שטעהענדיגע טיפען פון דעם פאלקס־הומאר און סאטירען, ליעדער און נאוועלען. עהנליכע ערשיינונגען באווייזען זיך אומעטום, וואו עס איז נאר דא אן עהנליכער גלחים־שטאנד. אזוי למשל אין הינדאסטאן, און די קאמעדיען פון יענעם ניט פרומען לאנד, — ווי מיר האבען שוין דאם באמערקט אין דער סאקאנטאלא און אין דער דא ניט לאנג איבערזעצטער וואזאנטאזענא, — שפיעלט תמיד א בראהמין די קאמישע ראל, דעם פריעסטער־גראציאזא. אזוי צו זאגען. און אין דערזעלביגער ציט ווערט ניט אויף דאם מינדסטע געמינערט דער יראת הכבוד, וואס מען איז איהם שולדיג, פאר זיין עבודה און פאר זיין פריוויליעגירטער היליקייט. — פונקט אזוי ווי אן איטאליענער וועט ניט מיט וועניגער יראת הכבוד הערען די מעסע, אדער זיך מתודה זיין פאר א גלח, וועלכען ער האט ערשט מיט א טאג פריהער געפונען א שכור'ן אין דעם קויט פון דער גאס. אין דייטשלאנד איז דאס אנדערש. דער קאטוילישער גלח ווייל דארט רעפרעזענטירען ניט בלויז זיין ווירדע דורך זיין אמט, נאר אויך זיין אמט דורך זיין פערזאן; און וועו ער האט אפשר לכתחילה ווירקליך געמיינט גאנץ ערנסט מיט זיין בארוף און נאכדעם, וועו זיין נדר פון ענישות און הכנעה שטויסען זיך צוואמען מיט דעם אלטען אדם'ן, און ער ווייל זיי פארט ניט פארלעצען אין דער עפענטליכקייט, באזונדערס אויך, ווייל ער ווייל

קאפיטעל IV.

איך וויים ניט צי דער מאנאך, וועלכען איך האב באגעגענט ניט וועיט פון לוקא, איז א פרומער מאן. אבער איך וויים, אז זיין אלטער לייב שטעקט ארים און נאקעט אין א גראבען קיטעל, יאהר אויף, יאהר אויס; די צוריסענע סאנדאלען קענען ניט געגוג באשיצען זיינע נאקעטע פיס, וועז ער קלעטערט אויף די פעלזען אין־בער דערנער און וויילדע געוואוקסען, כדי אויבען אין די בערג־דער־פער צו טרייסטען קראנקע — אדער לערנען די קינדער וויי אזוי צו בעטען — און ער איז צופריעדען, וועז מען ווארפט איהם דער־פאר אריין א שטיקעל ברויט אין דער טאבע, אוז וועז מען גיט איהם אביסעל שטרוי אויף וואס צו שלאפען.

„געגען ד ע ם מאן וועל איך ניט שרייבען", האב איך געזאגט צו זיך אליין, — „וועז איך וועל ווידער זיין אין דער היים אין דייטשלאנד, און וועל מיר א גוט אפגעגעסענער און וואריימער זיצען אויף מיין לעהנשטוהל בייס קנאקענדיגען אוויועלע, בהרחבה מיר טרינקען א שאל טהעע און שרייבען געגען די קאטוילישע גלחים — געגען ד ע ם מאן וויל איך ניט שרייבען."—

כדי צו שרייבען געגען קאטוילישע גלחים, מוז מען אויך קענען זייערע פנימ'ר. די אריגינאלע פנימ'ר זעהט מען אבער נאר אין איטאליענישע: א פארגליכונג צווישען זיי וואלט אויסגעפאלען פונקט אזוי, ווי מען וואלט וועלען פארגלייכען רוימישע און פלאדרעטינישע בילדער פון הייליגע, מיט יענע פרומע פארזעהענישען, וואס האבען צו פערדאנקען זייער עקזיסטענץ דעם שפיסבירגערליכען פינזעל פון א נירענבערגער שטאדטמאלער, אדער גאר דעם

שע גלחים ניט פון געוועהנליכע סטאטיסטען, נאר פון יענע פראָ־
טעסטאנטישע גייסטליכע, וואס ווייסען אויף דעם ארטאדאקסישען
אופן צו פרעדיגען אין דער טעאלאגישער פאקולטעט, און
אין דער קירכען - צייטונג געגען פערנונפט, וועלטלוסט,
געזעניוס און טייפעלטום. מען וואלט דאן בעקומען צו זעהען ג־
זיכטער, וועמענס גלח'ישע אויסזעהן, וואלטען געווים גיכער צוגע־
פאסט צו יענע ראלען. עס איז דאך א באקאנטע זאך, אז די גייסט־
ליכע פון דער גאנצער וועלט, רבנים, מופטים, דאמיניקאנער,
קאנסיסטאריאל־ראטען, פאפען, באנצען, קורץ, גאט'ס גאנצער די־
פלאמאטישער קארפוס, האט אין געזיכט א געוויסע פאמיליע־
עהנליכקייט, אזא ווי מען געפינט אפטמאל ביי לייט, וואס הא־
בען דיזעלבינע באשעפטיגונג. שניידער פון דער גאנצער וועלט
צייכענען זיך אוים דורך דער צארטקייט פון די גליעדער. קצבים
און סאלדאטען האבען זייער עהנליכקייט. אידען האבען זייער
אייגענטימליכע עהרליכע מיענע, ניט ווייל זיי קומען ארויס פון
אברהם, יצחק און יעקב, נאר ווייל זיי זענען סוחרים, און דער
פראנקפורטער קריסטליכער סוחר, איז פונקט אזוי עהנליך צו דעם
פראקפורטער אידישען סוחר, ווי איין פויל איי איז עהנליך צום
אנדערן. די גייסטליכע סוחרים, אזעלכענע וואס ציהען זייער חיונה
פון דעם רעליגיאנס־געשעפט, האבען דערפאר אויך אין געזיכט
אן עהנליכקייט. אודאי, עטליכע נואנסען ענטשטעהען דורך דעם
אופן, ווי אזוי זיי פיהרען זייערע געשעפטען. דער קאטוילישער
גלח פיהרט עס גיכער ווי א קאמי, וואס איז אנגעשטעלט אין א
גרויס געשעפט; די קירכע, דאס גרויסע הויז, וועמענס שעף עס
איז דער פויפסט, גיט זיי א באשטימטע באשעפטיגונג, און דער־
פאר אויך א באשטימטען געהאלט. ער ארבייט נאכלעסיג, ווי יעדער
וואס ארבייט ניט אויף זיין אייגענעם חשבון, און האט א סך קא־
לענען, און ביי די גרויסע געשעפטען בלייבט ער לייכט אונבא־
מערקט — איהם ליגט נאר אין הארץ דער קרעדיט פונ'ם הויז,
און נאך מעהר, אז דער קרעדיט זאל אנהאלטען. וואָרים טאמיר
באנקראטירט דאס הויז פארלירט ער זיין חיונה. דער פראטעס־
טאנטישער גלח, איז פארקעהרט אומעטום דער פרינציפאל, און

זיך ניט אויסשטעלען אין זיין נאקעטקייט אקעגען אונזער פרײנד קרוג אין לייפציג, דערפאר זוכט ער ווייניגסטענס פון אויבענ־אויף אויסצוזוהן ווי א הייליגער. דערפון נעמט זיך דאס די צביעות, חניפה און די איבערטריבענע פרומקייט פון די דייטשע גלחים; פארקעהרט ביי די איטאליעניש, זעהט מען די דורכזיכ־טיגקייט פון דער מאסקע, און א געוויסע פעטע איראניע און הרחבה'דיגע וועלט־פארדייאונג.

דאך וואס העלפען אזעלכענע אלגעמיינע רעפלעקסיאנען! זיי קענען דיר וויניג נוצען, ליעבער לעזער, וועז דו קריגסט חשק צו שרייבען געגען די קאטוילישע גלחים. צו דעם צוועק, מוז מען, ווי שוין געזאגט, זעהען מיט אייגענע אויגען די פנימ'ער, וואס געהערען דערצו. ווירקליך, עס איז אפילו ניט גענוג וועז מען זעהט זיי אין קעניגליכען בערלינער קעניגליכען אפערא הויז. דער פריהערדיגער גענעראל־אינטענדאנט האט אפילו אלעמאל געטאן דאס זייניגע, כדי די קרוינונגס־פראצעסיאן אין דער „יונגפרוי פון אר־לעאנס" פארצושטעלען אזוי געטרויי, ווי עס איז נאר מעגליך. און דערפאר פלעגט ער פאר זיינע לאנדסלייט איבערגעבען די אידעע פון א פראצעסיאן און זיי וויזען גלחים פון אלע קאליבערן. דאך דאס געטרייסטע קאסטיום, קען ניט פארבייטען די אריגינאלע ge־זיכטער, און וועז מען וואלפט אפילו ארויס נאך 100,000 טאלער פאר גאלדענע בישאף־היטעלאך, אויסגעשטיקטע העמדער און עהנ־ליכע סחורות, — וועלען דאך די פראטעסטאנטישע שכל'דיגע נעזער, וואס וועלען ארויספראטעסטירען פון אונטער יענע בי־שאף'ס היטעלאך, די דינע חקירה'דיגע פיסלאך, וואס וועלען ארויס־קוקען פון אונטער די וויסע שפיצען פון די כארהעמדער, די אויפ־געקלעהרטע בייכער, פאר וועמען יענע גלח'שע קליידער זענען צו בריים, אט דאס אלץ וועט אן אונזריגען דערמאנען, אז ניט קיין קאטוילישע גייסטליכע דרעהען זיך דאס ארום אויף דער ביהנע, נאר בערלינער וועלט־מענשען.

איך האב אפטמאל נאכגעטראכט, צי דער גענעראל־אינטענ־דאנט וואלט ניט א סך בעסער געווען פארגעשטעלט יענע פראצעסיאן, וועז ער וואלט לאזען שפיעלען די ראלען פון די קאטוילי־

קאפיטעל V.

עס איז שוין געווען נאכט, וועז איך בין אנגעקומען אין דער שטאדט לוקא.

אין גאנצען אנדערש האט זי פאר מיר אויסגעזעהן מיט א וואך פריהער, וועז איך האב זיך דארט ארומגעהרעהט בייטאג אין די אפהילכענדיגע פוסטע גאסען, און האב זיך געפיהלט ווי איך וואלט דאס אריינגעפאלען אין איינע פון יענע פארשאלטענע שטעדט פון וועלכע די אם פלעגט מיר אמאל דערצעהלען. דעמאלט איז די נאנצע שטאדט געווען שטיל ווי דער קבר. אלץ איז געווען אזוי בלייך און אפגעשטארבען. אויף די דעכער האט זיך געשפיעלט דער גלאנץ פון דער זון, ווי גאלדענע פליטערלעך אויף דעם קאפ פון א בר־מינן. דא און דארטען האט אוים די פענסטער פון אן אלטען איינגעפאלענעם הויז אראפגעהאנגען אייביג גרינע וואנד־ריטלעך, ווי פארטרוקענטע גרינע טרעהרען. אומעטום נאגעניש און שרעקיג־שטילער טויט. די שטאדט האט אויסגעזעהן בלויז ווי דער געשפענסט פון א שטאדט. א שטיינערנער כשוף אין מיטען העלען טאג. דעמאלט האב איך אומזיסט געזוכט און געזוכט די שפור פון א לעבעריגען נפש. איך דערמאן זיך נאר, אז פאר אן אלטען פאלאצ איז געלעגען און געשלאפען א בעטלער, מיט אן אויסגעשטרעקטער אפענער האנד. אויך דערמאן איך זיך, אז אויבען בייס פענסטער פון א שווארצליך צופוילטען הייזעל, האב איך געזעהן א מאנאך, וואס האט דעם רויטען האלז מיט דעם פליישיגען פלי־כעוואטען קאפ אריסגעשטעקט היבש לאנג פון דעם ברוינעם קי־טעל, און לעבען איהם האט זיך באוויזען א נאקעטע פרוי מיט א פולען בוזים; אונטען אין דער האלב אפענער טיר האב איך געזעהן אריינגעהן א קליינעם יונג. וואס האט אין בויד העגד געטראגען א

ער פיהרט די רעליגיאָנס־געשעפטען אויף זיין אייגענעם חשבון. ער פיהרט ניט קיין אָגולנע געשעפטען ווי זיין קאַטוילישער חבר, נאָר קליין האנדעל; און אזוי ווי ער מוז דאָס געשעפט אליין פארזאָר־גען, טאָר ער ניט זיין נאַכלעסיג. ער מוז לויבען זיינע גלויבענס־ארטיקלען, און אָפּלאכען פון די סחורות פון זיינע קאָנקורענטען. און ווי אן אמת'ר קרעמער, שטעהט ער אין זיין בודקע פול מיט קרעמערשע קנאה אקעגען אלע גרויסע געשעפטען. גאָר באזונדערס אקעגען דעם גרויסען הויז פון רוים, וואָס האלט אויף פיעלע טוי־זענדער בוכהאלטערס און משרתים און האָט זיינע פארטרעטער אין אַלע פיער טיילען פון דער וועלט.

דאָס האָט געוויס אויך זיינע פיזיאָנאָמישע ווירקונגען. אבער ווען מען קוקט אויף זיי פון פּאַרטער, באמערקט מען זיי ניט. אין די הויפּטשטריכען בלייבט דאָך די פאַמיליענעהנליכקייט פון די געזיכטער די זעלביגע ביי די קאטוילישע גלחים, ווי ביי די פּראָ־טעסטאַנטישע. און ווען דער גענעראל־אינטענדאַנט וואָלט די אוי־בענדערמאָנטע הערן געווען גוט בעצאָהלט, וואָלטען זיי זייערע ראָ־לען, ווי תמיד געשפּיעלט אויסגעצייכענט. אויך זייער גאנג וואָלט פיעל בייגעטראָגען צו דער אילוזיאָן; הגם, א פיין געניט אויג וואָלט גלייך באמערקט, אז ער אונטערשיידט זיך דורך דינע נואנסען פון דעם גאנג ביי קאטוילישע גלחים און מאָנאַכען.

אַ קאַטוילישער גלח געהט אזוי, פּונקט ווי דער גאנצער הי־מעל וואָלט באלאנגט צו איהם; פארקעהרט, אַ פּראָטעסטאַנטישער גלח, געהט ארום, גלייך ווי ער וואָלט דעם הימעל געהאלטען אין ארענדע.

אויסגעצייכענט פון די אנדערע מאָנאַכען דורך לאנגע בערד, און האָבען אין דערזעלביגער צייט פאָרגעשטעלט די סאַפיאָרען, פון דער דאָזיגער גלויבענס־אַרמעע. נאָך זיי זענען געגאנגען קאַפּוצי־נער אָהן בערד, צווישען זיי א סך מענערשע עדעלע געזיכטער, זאָ־גאַר אנדערע יוגענדליך שענע פּנים'ער, וועמען די ברייטע טאָנזור האָט זעהר געפּאסט, ווייל דער קאָפּ האָט דורך דעם אויסגעזעהן ווי ארומגעפלאָכטען מיט א ציערליכען קראנץ פון האָר, און האָט ארויסגעקוקט צוזאמען מיט דעם נאַקעטען נאַקען זעהר פיין פון דעם ברוינעם קיטעל. נאָך זיי זענען געגאנגען קיטלען פון אנדערע קאָלירען: שווארץ, ווייס, געל, אויך אראָפּגעלאָזטע דרייעקיגע היט, קורץ אלע יענע קלויסטער־קאָסטיומען, מיט וועלכע מיר זענען שוין לאנג באקאנט דורך דער באמיהונג פון אונזער גענע־ראל אינטענדאַנט. נאָך דעם מאָנאַכען אָרדען, זענען געקומען די אמת'ע גלחים. ווייסע העמדער איבער שווארצע הויזען און פאר־ביגע היטעלעך; הינטער זיי זענען געקומען נאָך חשוב'ערע גייסט־ליכע, איינגעוויקעלט אין פיעל־פארביגע זיידענע דעקען און אויף דעם קאָפּ — א מין הויכע מיץ, וואָס שטאמט נאָך מסתמא פון מצרים, און מיט וועלכע מען באקענט זיך אויך אין די דענאָנ'שע ווערק, אין דער „צויבער־פלייט" און ביי בעלזאָני. דאָס זענען גע־ווען אלטע אויסגעדיענטע געזיכטער, און עס האָט זיך געדאכט זיי שטעלען מיט זיך פאָר א מין אלטע גווארדיע. צום לעצט איז גע־קומען דער אייגענטליכער שטאַב. א חופּה און אונטער איהר אן אַלטער מאן מיט נאָך א העכערער מיץ און אין נאָך א רייכערער דעק, וועמענס שלעפּ עס האָבען נאָכגעטראָגען ווי פּאַזשען צוויי אלטע לייט אין דיזעלביגע בגדים.

די מאָנאַכען, וואָס זענען געגאנגען פאָראויס, זענען געגאנגען מיט פארלעגטע אָרעמס, ערענסטהאַפט שווייגענדיג; אָבער די, מיט די הויכע מיצען, האָבען געזונגען א גאָר אומגליקליכען געזאנג. אזוי אונטער'ן נאָז, אזוי שנאָפּעלדיג, אזוי קייקעלדיג, אז איך בין איבערצייגט, ווען די אידען זאָלען זיין די גרויסע פאָלקסמאסע און זייער רעליגיאָן זאָל זיין די שטאַאַטס־רעליגיאָן, וואָלט מען דאָס אויביגע געזאנג בא־

ריעזיגע גרויס־בייכיגע וויין־פלאש. — אין דעמזעלביגען אויגענ־בליק האָט פון דער ווייטענס געקלונגען א דין איראָניש גלעקעל, און אין מיין זכרון האָבען געלאכט די נאָוועלען פון באָקאַטשיאָ. די דאָזיגע קלאנגען האָבען אבער בשום אופן ניט געקענט פארשרייען דעם מאָדנעם גרויל, וואָס האָט דורכגענומען מיין נשמה. דער גרויל האָט מיך אפשר דערפאר נאָך מעהר ארומגענומען, ווייל די זון האָט אזוי ווארעם און העל באלויכטען די אונהיימליכע גע־ביידען; און איך האָב דערפיהלט, אז געשפּענסטער זענען נאָך מורא'דיגער, ווען זיי ווארפען פון זיך אראָפּ די שווארצע מאנט־לען פון דער נאכט און לאָזען זיך זעהען ביום העלען ליכט פון מיטען טאָג.

בעת איך בין איצטער, אכט טאָג שפּעטער, ווידער אמאָל גע־קומען קיין לוקא, בין איך געוואָרען נשתומם ווי אנדערש עס האָט איצט אויסגעזעהן אָט די שטאָדט. וואָס איז דאָס? האָב איך אויס־גערופען, ווען די ליכט האָבען געבלענדט מיינע אויגען און די מענשען־שטראָמען האָבען זיך געכוואַליעט דורך די גאַסען. איז א גאנץ פאָלק פון נאכט־רוחות אויפגעשטאַנען פון די קברים, כדי נאָכ־צומאכען אויף דעם ווילדסטען משונה'דיגסטען אופן דאָס לעבען? די הויכע, טריבע הייזער זענען פארציערט מיט לאָמפּען. אומע־טום הענגען ארויס פון די פענסטער בונטע טעפּיכען, וואָס פאר־דעקען כמעט די פוילע גרויע ווענד, און איבער זיי בויגען זיך ארויס ליעבע מיידעלשע פּנימ'ר, אזוי פריש, אזוי בליהענדיג, אז איך מיין, דאָס איז דאָס לעבען אליין, וואָס פייערט איצט זיין חתונה־מאָלצייט מיט'ן טויט און האָט צו דעם מאָלצייט פאר־בעטען די שענקייט פון דער יוגענד. יאָ, דאָס איז געווען א לע־בעדיגער טויטער יום טוב — איך ווייס ניט, ווי ער הייסט אין קא־לענדאר — אויף יעדען פאַל איז ער עפּיס א יאָהרצייט פון א געדולדיגען מארטירער. וואָרים איך האָב שפּעטער געזעהען ארומ־טראָגען א שארבען פון א הייליגען מת און נאָך עטליכע קנאָכען, באציערט מיט בלומען און עדעלשטיינער. און מוזיק האָט געשפּיעלט ווי צו א חתונה. דאָס איז געווען א שענע פּראָצעסיאָן.

פאָראויס זענען געגאַנגען די קאַפּוצינער, וואָס האָבען זיך

באריינט געווארען פון מעהר דערוואקסענע. און די גלחים אין די הויכע מיצעו האבען שוין נעהאט פאר זייערע ליכט־טרעגער אמת'ע באלעבאטים. אבער צום סוף דער הער ארכי־בישאף אליין— ווארים דאס איז געווען דער מאן, וואס איז געגאנגען אונטער דער חופה מיט אזא פארנעהמער הכנעה און גרייז־גרויע פאזשען האבען נאכגעטראגען די שלעפ פון זיין מאנטעל — אט דער ארכי־בישאף האט נעהאט ביי יעדער זייט א לאקאי, און ביידע האבען געלאנצט אין בלויע ליוורעען מיט געלע טרעסען, און זיי האבען געטראגען די וויסע וואקסענע ליכט אזוי צערעמאניעז, ווי זיי וואלטען סערווירט אין א הויף.

אלענפאלס האט זיך מיר נעדאכט, אז דאס ליכט טראגען איז א גוטע אייגריכטונג. ווארים דורך דעם האב איך בעסער געקענט באטראכטען די געזיכטער, וואס נעהערען צום קאטוליציזם. און איך האב זיי איצטער געזעהן. און דאס, אין דער בעסטער באליכטונג. און וואס האב איך דען געזעהן? נו יא, דער קלערי־קאלער שטעמפעל האט אין ערגיץ ניט געפעהלט. אבער נעמט דאס אוועק, זענען די געזיכטער צווישען זיך געווען אזוי פארשידען ווי אנדערע געזיכטער. איינס איז געווען בלאס ,א צווייטס איז געווען רויט. די נאז האט זיך אויפגעהויבען שטאלץ, יענע איז געווען נ דערגעשלאגען. דא איז געווען א פינקעלדיג שווארץ אויג. און דארט א שימערינדיג גרוי אויג — אבער אויף אט די אלע גע־זיכטער זענען געלענגען די שפורען פון דערזעלביגער קראנקהייט, א שרעקליכע, אונהיילבארע קראנקהייט, וואס וועט וואהרשיינליך זיין די אורזאך, פארוואס מיין אייניקעל, וועז איהם וועט ניט הונדערט יאהר שפעטער אויסקומען צו זעהן א פראצעסיאן אין לוקא, וועט ער ניט געפינען קיין אייניגען פון יענע געזיכטער. איך האב מורא, אז איך בין אליין אנגעשטעקט פון יענער קראנק־הייט, און א פאלגע פון איהר איז יענע ווייכקייט, וואס פאקט מיך אזוי מאדנע, וועז איך באטראכט דאס קראנקע פנים פון א מאנאך, און אויף דעם פנים זעה איך די סימפטאמען פון יענע ליידען, וואס באהאלטען זיך אונטער די גראבע קיטלען: — ני־ קרענקטע ליעבע, פאדאגרא, אפגענארטער עהרגייץ, אויסגעארטען רו־

צייכענט מיט'ן נאָמען „מוישעלן". גלויקליכערווייז האָט מען עס נאָר געקענט הערען ביז א העלפט. וואָרים הינטער דער פּראָצעסיאָן, האָבען זיך געצויגען מעהרערע קאָמפּאניען מיליטער, ווי עס האָבען איבערהויפּט אויך ביידע זייטען לעבען די גייסטליכע מארשירט פון יערער זייט צו צווייי גרענאַדירען. עס זענען געווען כמעט מעהר סאָלדאטען ווי גייסטליכע; אָבער צו דער אונטערשטיצונג פון דער רעליגיאָן מוז מען היינט האָבען א סך באָאָנעטען. און בעת עס ווערט געגעבען די ברכה, דאן מוזען פון דער ווייטענס אויך די קאַנאָנען באדייטונגספול דונערן.

וועז איך זעה אזא פּראָצעסיאָן, וואו אונטער א מיליטערישער וואך געהען די גייסטליכע, אזוי טריבזעליג און יאָמערדיג, נעמט מיך אלעמאל ארום אן אומעט, און מיר דאכט, ווי איך וואלט דאָס געזעהן אונזער אויסלייזער אליין, ווי מען פיהרט איהם צו דער תליה ארומגערינגעלט מיט זעלנער. די שטערן פון לוקא האָבען געווייס אויך אזוי געטראכט ווי איך. און וועז איך האָב זיפצענדיג ארויפגעקוקט צו זיי, האָבען זיי מיך אָנגעקוקט מיט זייערע פרומע אויגען אזוי איינשטימיג, אזוי העל און אזוי קלאָר! נאָר מען האָט ניט באדארפט זייער ליכט. טויזענדער און טויזענדער לאָמפּען און ליכט און מעדעלשע פנימ'ער האָבען ארויסגעלאָנצט פון אלע פענסטער. ביי די גאסען ווינקלען זענען געשטאָנען אויפגעשטעלט פלאקערדיגע פּעך־פלאָמען, און א חוץ דעם האָט נאָך יעדער גלח געהאט פאר זיך איינעם, וואָס האָט איהם נאָכגעטראָגען א ליכט. די קאפוצינער האָבען צומייסטענס געהאט פאר זייערע ליכט טרעגער קליינע אינגלעך, און די יוגענדליך פרישע פּנים'לעך האָבען אָפּטמאל ארויפגעקוקט מיט הנאה'דיגער נייגיעריקייט צו די אלטע ערענסטע בערד. א פישוט'ער אָרימער קאפוצינער קען ניט באצאָהלען קיין גרויסען ליכט־טרעגער, און די עובדה ביי פּראָצעסיאָנען מוז אויך זיך נעמען דאָס אינגעל, וועלכען ער לערנט דעם „אווע מאריע", אָדער וועמענס מוהמע עס איז זיך פאר איהם מתודה, און מען קען ניט זאָגען, אז ער טוט דאָס מיט וועניגער ליעבע. די מאָנאכען, וואָס זענען געגאנגען נאָך זיי, האָבען געהאט ניט פיעל גרעסערע אינגלעך, א פּאָרנעהמערער אָרדען איז שווין

מיר געטראכט, ווען איך האָב געזעהן דעם אָרימען, בלייכען גלח, וועמען דער טויט אליין האָט באלויכטען דעם וועג אין בעט אריין.

אך! אייגענטליך וואָלט מען דאָך געגען קיינעם ניט באַ־דארפט צו שרייבען אויף דער וועלט. יעדער איז אליין קראנק גע־נוג אין דעם דאָזיגען גרויסען לאַזאַרעט, און ניט איין פּאָלעמיש בוך דערמאָנט מיך ניט ווילענדיג, אָן א מחלוקה, וואָס איז פאָר־געקומען אין א קליינעם שפּיטאל אין קראקוי, וואו איך האָב זיך צופעליג געפונען, און וואו עס איז געווען שרעקליך צו הערען ווי די חולאים האָבען זיך איינס דאָס אנדערע פאָרגעווארפען זייערע חסרונות; ווי אן אויסגעדארטער שווינדזיכטיגער האָט חוזק גע־מאכט פון אויפגעשוואָלענעם וואסער־זיכטיגען; ווי איינער האָט גע־לאכט פון דעם צווייטענס קרעבס אויף דער נאָז און ווי דער מיט'ן קרעבס האָט געלאכט איבער דעם אויסגעקרימטען מויל און פארדרעהטע אויגען פון זיינע שכנים, און דער סוף איז געווען, אז די ווילדע, אין היץ ליגענדע, זענען נאקעט ארויסגעשפּרונגען פון די בעטען און האָבען פון די אנדערע קראנקע אראָפּגעריסען די דעקען און די ליילעכער, און מען האָט ניט געזעהן מעהר ווי שרעקליכען עלענד און צוקאליעטשעטע גופים.

קען, חרטה, מעריזען, די וואונדען פון הארץ, וואס זענען געקומען דורך דער אונדאנקבארקייט פון די פרייגד, דורך די רכילות פון די שונאים, און דורך די אייגענע זינד. אט דאס אלץ און נאך פיעל משהר, וואס עס קען געפינען א פלאץ אונטער א גרויסען קיטעל, פונקט ווי אונטער א פיינעם מאדע פראק. אוי! עס איז ניט איבערטריבען, וועו דער פאעט שרייט אויס אין זיינע יסורים: דאס לעבען איז א קראנקהייט און די גאנצע וועלט א לאזארעט!

„און דער טויט איז אונזער רופא.—" אך! איך ווייל וועגען איהם קיין שלעכטס ניט רעדען, און ווייל ניט שטערען קיין אנדערע אין זייער פארטרויען; וואס אזוי ווי ער איז דער אייגציגער דאקטאר, זאלען זיי בעסער טאקי גלויבען, אז ער איז אויך דער בעסטער דאקטאר. און דאס אייגציגע, וואס ער וועגדט אן, זיין אייביגע ערד־קור, איז אויך די בעסטע. וועניגסטענס קען מען איהם נאכזאגען א לויב, אז ער איז תמיד גלייך ביי דער האנד און טראץ זיין גרויסער פראקטיק, לאזט ער אויף זיך לאנג ניט וואר־טען, וועו מען ווייל איהם נאר האבען. טייל־מאל געהט ער נאך זיי־נע פאציענטען אפילו צו דער פראצעסיאן, און טראגט זיי נאך דאס ליכט. דאס איז זיכער געווען דער טויט אליין, דער וואס איך האב איהם געזעהן ביי דער זייט פון א בלאסען, קרענקליכען גלח: אין דינע ציטערדיגע ביינערנע הענד האט ער דעם גלח געטראגען זיין ברענענדיג ליכט, האט דערבי גוטמוטיג צוגעשאקעלט מיט דעם שרעקיגען ליסען־קעפיל, און ווי שוואך ער איז אליין געווען אויף די פיס, האט ער דאך פון דעסטוועגען נאך צייטענווייז אונ־טערגעפיהרט דעם ארימען גלח, וועלכער איז מיט יעדען טראט געוואקרען נאך בלייבער און איז שיער אומגעפאלען. עס האט אוים־געזעהן, ווי ער וואלט איהם אונטערגענעבען מוט: ווארט נאר נאך א שעה'לע, וועלען מיר דאן זיין אין דער היים, און איך וועל אוים־לעשען דאס ליכט, און איך וועל דיך לייגען אויפ'ן בעט, און די קאל־טע, מיערע ביינער וועלען זיך קענען אויסרוהען, און דו וועסט גוט אנטשלאפען וועדען, אזוי אז דו וועסט ניט הערען דאס קלאגענדיגע הייליגע מכאל'ס גלעקעל.

„גענוג ד ע ם מאן וועל איך אויך ניט שרייבען", האב איך

איז זי אפשר נויטיג געווען פאר דער קראנק געוואָרענער און צוטראָטענער מענשהייט? ווער עס זעהט זיין גאָט אין יסורים, דער טראָגט לייכט אריבער זיינע אייגענע ליידען. די פריהערדיגע פרעהליכע געטער, וואָס האָבען אליין ניט געפיהלט קיין יסורים, האָבען אויך ניט געוואוסט ווי עס איז אויפ'ן הארצען די אָרימע געקוועלטע מענשען. און דער אָרימער געקוועלטער מענש האָט אין זיין נויט אויך צו זיי ניט געקענט האָבען קיין אמת'ן צוטרויען. יענע זענען געווען יום טוב'דיגע געטער, ארום וועלכע מען האָט לוסטיג ארומגעטאַנצט, און וועמען מען האָט נאָר געקענט דאנקען. זיי זענען דערפאר אויך קיינמאָל ניט געליעבט געוואָרען פונ'ם גאנצען הארצען. כדי אזוי פונ'ם גאנצען הארצען געליעבט צו ווערען — מוז מען אליין וויסען פון ליידען. דער מיטלייד איז די העכסטע מדרגה פון דער ליעבע. אפשר די ליעבע אליין. פון אלע געטער, וואָס האָבען אַמאָל געלעבט, איז דערפאר קריסטוס יענער גאָט, וועלכער איז צום מייסטען געליעבט געוואָרען, באזונדערס פון די פרויען — —

אנטלויפענדיג פון דער גרויסער מענשענמענגע, בין איך אריינגעפאלען אין אן איינזאמער קירך. און דאָס וואָס דו, ליעבער לעזער, האָסט נאָר וואָס געלייענט, איז ניט אזוי אין גאנצען מיינע אייגענע געדאנקען, נאָר דאָס זענען גיכער עטליכע ניט ווילענדיגע ווערטער, וואָס זענען פאר מיר קלאָר געוואָרען, אין דער צייט, וואָס איך בין געזעסען אויף איינעם פון די געבעט בענק, און האָב געלאָזט די טענער פון אָרגעל דורכציהען דורך מיין ברוסט. איך בין מיר דאָרט אזוי געלעגען מיט א פאַנטאַזירענדער נשמה, און צו דער אויסערגעוועהנליכער מוזיק האָב איך מיר אונטערגעדיכטעט נאָך אויסערגעוועהנליכע טעקסטען; ווען ניט ווען האָבען מיינע בליקען פארבלאָנדזשעט דורך די דעמערנדע בויגונג, און האָבען געזוכט די טונקעלע איבערגאנגס־טענער, וואָס האָבען געהערט צו דער מעלאָדיע. ווער איז די פארשלייערטע, וואָס קניעט דאָרט פאר א מאדאָנע בילד? דאָס אייל־לעמפיל, וואָס הענגט פאר'ן בילד באלייכט גרויענהאפט־זיס די שענע יסורים'האפטע מוטער פון א געקרייציגטער ליעבע, די ווענוס דאָלאָראָסא; דאָס חניפה'דיגע גע־

קאפיטעל VI

ענער חאָט איצטער אויך פאר די אַנדערע פארזאמעלטע געשטער אויסגעטיילט ליעבליכען נעקטאַר, און אויסגעשעפט פליסיג דעם קרוג, דאָך האָבען די זעליגע געשטער צולאכט זיך גאָר הויך אויפ'ן קול, וועז ז'חאָבען געזעהן ווי העפעסטאָס געהט געשיקט-אַרום אינ'ם זאל, און אַזוי האָבען זיי זיך אונטערהאַלטען דעם גאַנצען טאָג, ביז ס'איז פארגאנגען די זון. און ס'חאָט ניט געפעהלט קיין אייניצע זאָך אויף דער סעודה. ניט דער געקלאנג פון די סטרונעע, פון דער ליעבליכער לירע אַפאָלאָנ'ס און אויך ניט ס'געזאנג פון די מוזען, מיט זייערע ליעבליכע שטימען. וואולגאטא.

און דאָ איז פלוצים אריינגעפאלען א בלייכער, צובלוטיגטער איד, מיט א קרוין פון דערנער אויפ'ן קאָפּ און מיט א גרויסען הילצערנעם צלם אויפ'ן פלייצע: און ער האָט א וואַרף געטאָן דעם צלם אויף דעם הויבען געטער טיש, אזוי אז די גאלדענע באַקאלען האָבען אויפגעציטערט און די געטער זענען געווארען אנטשוויגען און בלייך און וואָס אמאל אלץ בלייכער, ביז זיי זענען ענדליך אין נאנצען צורונען געווארען אין נעבעל.

און איצט איז געקומען א טרויעריגע צייט. און די וועלט איז געווארען גרוי און פינסטער. עס זענען מעהר ניט געווען קיין גליקליכע געטער. דער אָלימפּ איז געווארען א לאזארעט, וואו געשונדענע, געבראָטענע און געשטאָכענע געטער האָבען זיך ארומגעשלעפט לאנגווייליג, און האָבען פארבונדען זייערע וואונדען און געזונגען טרויעריגע ליעדער. די רעליגיאָן האָט מעהר ניט געגעבען קיין פרייד, נאָר טריסט; דאָס איז געווען א טריבזעליגע, בלוט-טריפענדיגע רעליגיאָן פאר פארברעכערס.

איצטער געשטאָרבען און קומט אהער, כדי צו לייענען די ערשטע נאכט־מעסע, און דאָ וועט זיך ערשט אָנהו־בען דער טרוי־עריגער מתים־שפּיעל. פּלוצלינג אָבער האָט זיך פון די טרעפּ ביים אַלטאַר אויפגעהויבען די ליעבע געשטאַלט פון דער פארשלייער־טער בעטערין. —

יאָ, זי איז דאָס געווען. שוין איהר לעבעדיגער שאָטען האָט געמאכט, אז עס זאָלען פארשווינדען די ווייסע רוחות. איצטער האָב איך געזעהן נאָר זי, און בין שנעל נאָך איהר נאָכגעגאנגען, ווען זי איז ארויס פון קירך, און ווען זי האָט לעבען דער טיר אויפגעהויבען דעם שלייער, האָב איך געזעהן פראנצעסקא'ס פארוויינט פּנים. זי האָט אויסגעזעהן ווי א פארבענקטע ווייסע רויז, באשפּרענקעלט מיט טוי פון דער נאכט און באשיינט מיט דעם שטראהל פון פריהמאָרגען. — פראנצעסקא, האָסט מיך ליעב? — איך האָב גע־פרעגט א סך און זי האָט געענטפערט ווייניג. איך האָב זי בא־לייט צום האָטעל Crace de Matta וואו זי און מאַטילדע זענען איינגעשטאַנען. די גאסען זענען געוואָרען ליידיג, די הייזער זענען געשלאָפען מיט געשלאָסענע פענסטער־אויגען. נאָר דאָ און דאָרט האָט דורך די הילצערנע וויהעס געבלינצעלט א ליכטעל. אויבען אין הימעל אָבער, האָט ארויסגעטראָטען פונ'ם וואָלקען א העל־גרי־נער רוים און אין דעם רוים האָט געשוואומען די האַלבע לבנה, ווי א זילבערנער גאָנדאָל אין א ים פון זשמאַראַגדען. אומזיסט האָב איך געבעטען פראנצעסקאַ'ן, זי זאָל כאָטש איין איינציג מאָל ארויפקוקען אויבען צו אונזער אלטען גוטען פריינד. זי האָט אָבער דאָס קעפּיל געהאלטען פאר'חלומ'ט אראָפּגעלאָזען. איהר גאַנג, וואָס אזוי פלעגט ער זיין א לוסטיג שוועבענדיגער, איז איצטער געווען א געמאָסטענער. איהרע טריט — פינסטער קאטויליש. זי האָט זיך באוועגט, גלייך ווי צום טאקט פון א פייערליכען אָרגעל, און פּונקט ווי פריהער האָבען איהרע פיס געשטעקט אין זינד, האָבען זיי איצטער געשטעקט אין דער רעליגיאָן. אונטערוועגענס האָט זי פאר יעדען הייליגען בילד בא'צלמ'ט איהר קאָפּ און איהר בוזים; אומזיסט האָב איך געפּרואווט איהר דערביי צו העלפען. ווען מיר זענען אבער אָנגעקומען אויף דעם מארק פאר

היימניספולע ליכט איז ווי בגנבה צייטענוויז געפאלען אויף דער פארשלייערטער בעטערין. זי, די בעטערין, ליגט אפילו באוועלאז אויף די שטיינערנע שטיגען פון אלטאר, דאך איז דער כייטענדיגער באלייכטונג ריהרט זיך איהר שאטען, לויפט טיילמאל צו צו מיר, ציהט זיך ווידער האסטיג צוריק, ווי דער שטומער מאהר, דער שרעקענדיגער ליעבעס־שליח אין א הארעם — און איך פארשטעה איהם. ער לאזט וויסען אז ס'איז דא זיין הארענטע. די סולטאנין פון מיין הארץ.

עס ווערט אבער וואם אמאל אלץ טונקעלער און טונקעלער, אין דער ליידיגער קירך: דא און דארט שוועבט דורך אן אונבאשטימטע געשטאלט פארבייי די זיילען, ווען ניט ווען דערהערט זיך א שטיל געמורמל פון א זייטיגער קאפליצע, און מיט זיינע לאנגע לאנגעצויגענע טענער זיפצט דער ארגעל ווי א זיפצענדיגריעזענהארץ. —

עס האט זיך אבער געדאכט, אז יענע ארגעל־טענער וועלען קיינמאל ניט אויפהערען, פונקט ווי יענער גוסס'דיגער קול, יענער לעבעדיגער טויט, וואלט וועלען דויערען ביז אייביג. איך האב געפיהלט אזא קלעמעניש ביים הארצען, וואם לאזט זיך ניט איבערגעבען, אזא מאדנעם שרעק, ווי מען וואלט מיך באגראבען א לעבעדיגען. יא, ווי איך, א לאנג שוין געשטארבענער, וואלט אויפגעשטאנען פון קבר און בין צוזאמען מיט אנדערע נאכט־רוהות, אריינגענאנגען אין דער געשפענסטישער קירך, כדי צו הערען די תפילות פון מתים און כדי זיך מתודה צו זיין אויף די זינד פון טויטע. צייטענווייז האט זיך מיר געדאכט, ווי איך וואלט ווירקליך געזוהן זיצען לעבען מיר אין דעם גייסטערהאפטען ליכט פון בין השמשות. די געשטארבענע געמיינדע אין פארגעסענע אלטפלארענטינישע טראכטען, מיט לאנגע, בלאסע געזיכטער גאלד־באשלאגענע געבעט־ביכער אין דינע הענד. שטיל שוועבטשענדיג און מעלאנכאליש צושאקלענדיג מיט די קעפ, איינם צו ס'אנדערע. דער ציטערדיגער טאן פון א ווייטען אפשטארבענדיגען גלעקיל, האט מיך ווידער אמאל דערמאנט אן דעם קראנקען גלח, וואם איך האב געזוהן ביי דער פראצעסיאן, און איך האב געזאגט צו זיך אליין: ער איז

מיין שענע, אפט געקושטע, שלאנקע, קאטוילישע פראנ־
צעסקא! פאר דער דאזיגער איינציגער נאכט, וואס דו וועסט מיר
ערלויבען, וועל איך אליין ווערען קאטויליש — אבער אויך נאר
פאר דער דאזיגער נאכט! אוי, די שענע, זעליגע קאטוילישע נאכט!
איך ליג אין דיינע ארעמס און גלויב שטרענג קאטויליש אין דעם
גן־ערן פון דיין ליעבע. פון די ליפען קושען מיר זיך אראפ די
ליעבע באקענטעניש. דאס ווארט ווערט פלייש, דער גלויבען ווערט
גשמיות'דיג אין דער פארם און אין דער געשטאלט! וואס פאר א
טייערע רעליגיאן! איהר גלחים! יובעלט אייך דערווייל אייער
קירי עלייזאן, קלינגט מיט די קליינע גלעקלעך, רויכערט, לאזט
קלינגען די גרויסע גלאקען, לאזט ברויזען דעם ארגעל, לאזט אויפ־
קלינגען די מעססע פון פאלעסטרינא — דאס איז דער לייב! —
איך גלויב, איך בין זעליג. איך שלאף איין. אבער אזוי שנעל ווי
איך וועל אויפשטעהן צומארגענס אין דער פריה, וועל איך מיר
אויסרייבען פון די אויגען דעם שלאף און דעם קאטויליזיזם. און
איך וועל ווידער קלאר זעהען די זון און די ביבעל. און וועל ווידער
זיין פראטעסטאנטיש שבל'דיג און ניכטערן, פונקט אזוי ווי פרי־
הער.

דער סאנקט מיכעלעס קירך, וואו די מארמארענע מוטער פון שמערץ האט ארויסגעלייכט פון דער פינסטערער נישׂ, מיט די באגילדעטע שוועדען אין הארצען און מיט די קרוין פון לעמפלעך אויפ'ן קאפ, דא האט פראנצעסקא פארוואנדפען איהרע ארעמס ארום מיין האלז, האט מיך געקושט און געשעפטשעט: **Cecco, Cecco, caro Cocco!**

איך האב די דאזיגע קושען רוהיג צוגענומען. הגם איך האב גוט געוואוסט, אז אין דער אמת'ן זענען זיי נעמיינט געווארען פאר א באלאנישען אבאטע,, א דיענער פון דער קאטוילישער רעליגיאן. אלס פראטעסטאנט האט מיך דאס געווייסען ניט געפלאגט, וואס איך מאך פאר דאס מיניגע די גיטער פון דער קאטוילישער גיסט־ליכקייט, און אויפ'ן ארט האב איך פארשוועכט פראנצעסקא'ס פרומע קושען. איך וויים, אז די גלחים וועלען דערפאר זיכער ווערען אין כעס. זיי וועלען זיכער שרייען אויף דעם, וואס איך האב באוויבט די קירך. וועלען אויף מיר אנוועגדען דעם פראנצויזישען רעליגיאן געזעץ. ליידער מוז איך צוגעבען, אז אט די קושען זע־נען געווען דאס אינציגע, וואס איך האב יענע נאכט געקענט ארויס־קריגען. פראנצעסקא האט געהאט באשלאסען יענע נאכט צו פאר־ברענגען אין קניהען און בעטען, כדי מיט דעם אויסצולייזען איהר נשמה פון זינד. אומזיסט האב איך זיך געבעטען ביי איהר, מיר זאלען די תפלות צוזאמען האלטען; — וועז זי איז אריין אין איהר צימער, האט זי צוגעקלאפט די טיר פאר מיין נאז. אומזיסט בין איך אין דרויסען נאך געשטאנען א גאנצע שעה און געבעטען, זי זאל מיך אריינלאזען, און האב געזיפצט אלע מעגליכע זיפצען און גע'חנפ'עט מיט אלערליי פרומע טרעהרען, און געשוואוירען מיט די הייליגסטע שבועות — פארשטעהט זיך, לאזענדיג פאר זיך א התר די שבועות ניט צו האלטען. — איך האב געפיהלט, ווי איך הויב אן ווערען א יעזואיט. איך בין געוואָרען אין גאנצען שלעכט און האב זיך אפילו אנגעבאטען צו ווערען קאטויליש פאר דער דאזיגער אייניציגער נאכט —

— פראנצעסקא! — האב איך אויסגערופען — שטערן פון מיינע געדאנקען! געדאנק פון מיין נשמה **vita della mia vita!**

דעם דיל. וועז איך האב זיך ארומגעקוקט, האב איך דערזעהן פונקט אזא בליהענדיגע פרוי, וואס האט זיך געפאכעט מיט א פאכער, און הינטער דעם פאכער האב איך דערקענט מיליידי׳ס לאכענדיגע אויגען. איך האב זיך צו איהר אראפגעבויגען און זי האט מיר שמאכטענדיג אריינגעהויכט אין אויער אריין: Delightful!

— אום גאטעסווילען! — האב איך צו איהר שטיל געוואגט— זייט ערענסט. לאכט ניט. וואהרים אז ניט וועט מען אונז זיכער ארויסווארפען.

אבער עס האט ניט געהאלפען קיין בעטען. צום גליק האט מען ניט פארשטאנען אונזער שפראך. וואהרים וועז מיליידי איז אויפגעשטאנען, און איז אונז נאכגענאנגען דורך דעם געדרענג צום הויפט אלטאר, האט זי זיך אויפגעפיהרט ווי א ווילדע מיט איהרע קאפריזען, מיט קיין זאך זיך ניט רעכענדיג, גליך ווי מיר וואלטען געשטאנען אליין אויף די אפענינען. זי האט חוזק געמאכט פון אלץ, אפילו די ארימע געמאלטע בילדער אויף די וועגט זענען ניט געווען זיכער פון איהרע פיילען.

— זעה דא! — האט זי אויסגערופען — אויך ליידי חוה, א געבוירענע „פאן ריפ", זעה ווי זי דיסקוטירט מיט דער שלאנג. עס איז א גוטער אינפאל פון׳ם מאלער, וואס ער האט דער שלאנג געמאלען מיט א מענשליכען קאפ און א מענשליכען פנים. עס וואלט דאך אבער געווען נאך אינטערעסאנטער, וועז ער וואלט דאס דאזיגע פארפיהרעריש פנים געווען באציערט מיט א מיליטעריישער וואנצע. זעהט איהר, דאקטאר, דארט יענעם מלאך, וועלכער זאגט אן דער הויכגעבענשטער יונג־פרוי איהר געבענשטען צושטאנד, און שמייכעלט דערביי אזוי איראניש? איך וויים, וואס אט דער־דאפיאנא טראכט זיך! און יענע הייליגע מאריא, פאר וועמענס פים עס האבען זיך ארונטערגעלאזט אויף די קניה מיט גאלד און מתנות פון ווייהרויך דער הייליגער אליאנס פון מזרח־לאנד, זעהט זי ניט אוים ווי די קאטאלאני?

סיניאָרא פראנצעסקא, וועלכע האט פון אט דער פלוידערייי גאר ניט פארשטאנען, ווייל זי האט ניט געקענט קיין ענגליש, האט איצטער געמאכט א באמערקונג, אז די דאמע, וועגען וועלכער אונ־

קאפיטעל VII.

וועו די זון האט אויף צומארגענס ווידער הארציג ארײַפגע־
לאכט פון הימעל, האבען זיך אין גאנצען אויסגעלאשען די טריב־
זעליגע געדאנקען און געפיהלען, וואס האבען זיך אין מיר דער־
וועקט אין דעם פריהערדיגען אבענד ביי דער פראצעסיאן, און האט
מיך געמאכט קוקען אויפ'ן לעבען און אויף דער וועלט ווי אויף א
לאזארעט.

די גאנצע שטאדט האט געשוויבעלט פון לוסטיגען פאלק און
בונט אויסגעפוצטע מענשען. דא און דארטען האט נאר פארביי
געשוועבט א שווארץ גלח'ל. דאס פאלק האט נערוישט, געלאכט
און געשמועסט. מען האט כמעט גאר ניט געהערט דאס קלינגען
פון די גלאקען, וואס האט נערופען צו א גרויסער מעסע אין דער
קאטעדראלע. אט די קאטעדראלע איז א שענע איינפאכע קירך,
וועמענס בונט מארמארענע פאסארע, וואס איז באציערט מיט איה־
רע זיילעכלעך, וואס זענען געבויט אייגער איבער דעם אנדערען, און
קוקט אונז אן אזוי וויציג טריב. אינוועניג זענען די זיילען און די
וועגד גשוועו איבערגעצויגען מיט רויטען טוך. און לוסטיגע מוזיק
האט זיך גענאסען איבער די שטראמענדיגע מענשען־מאסע. איך
האב גפיהרט סיניאר פראנצעסקא ביים ארעם, און וועו איך
האב איהר ביים ארײַנגאנג דערלאנגט דאס וויהוואסער, און אונ־
זערע נשמות זענען דורך דער זיסער פייכטער פינגער־באריהרונג
עלעקטריזירט געוואָרען, האב איך אין דערזעליגער צייט אויך
באקומען אן עלעקטרישען שלאג אין פוס, אזוי אז פון שרעק האב
איך זיך שיער איבערגעקוליעט איבער די קניהענדיגע פויערטעס,
וואס האבען — גאנץ ווייס אנגעטאן און באלאדענט־מיט די לאנגע
אויערינגען און האלדקייטען פון געלען גאלד, — געדיכט באדעקט

צייט פון לוקא, וועגען וועלכע עס ווערט אזוי פיעל דערצעהלט אין די געשיכטס־ביכער פון מאקאיוועלי דעם ראמאנטישען סאלוסטי, און וועמענס גייסט עס ווהטט ארויס פון דאנטע׳ס געזאנגען, דעם קאטוילישען האמער. אודאי רעדען ארויס פון יענע מיענען, די שטרענגע געפיהלען און די בארבארישע געדאנקען פון מיטעלאלטער; און וועז אפילו עס שוועבט אויף אנדערע בחור׳ישע מיילער דאס שמייכעלדיגע באקענטעניש, אז אויף דעמאלט זענען ניט אלע רויזען געווען אין גאנצען פון שטיין און פארשלייערט. און וועז אפילו אויף פון די פרום אראפגעלאזטע אויגענדענקלעך פון ניט איין מאדאנא פון יענער צייט, בלינצעלט ארויס אזא שאלקהאפטיגער וואונק, גלייך ווי זי וואלט אונז גערן געשענקט נאך א קריסטום קינד, אין יעדען פאל, איז עס אבער א הויכער גייסט, וואס רעדט צו אונז פון יענע אלט־פלארענטינישע בילדער. דאס איז דאס אייגענטליך הערראישע, וואס מיר זעהען אויף אין די מארמארענע געטער־בילדער פון פארצייטען און דאס באשטעהט, ניט ווי דאס מיינען אונזערע עסטעטיקער, אין אן אייביגער רוה אהן ליידענשאפט אהן אומרוה. אויף דורך עטליכע שפעטערדיגע בילדער, וואס הענגען אין דעם דאם פון לוקא, ציהט זיך, אפשר אלס טראדיציאנער נאכקלאנג, יענער אלט־פלארענטינישער זין. באזונדערס האט זיך מיר געווארפען אין די אויגען א חתונה אין קאנא, פון אנדרע דעל סארטא׳ס א תלמיד, געמאלט אביסעל הארט און רויה אויסגעארבייט. דער אויסלייזער זיצט צווישען דער ווייבער, שענער כלה און צווישען אייגעם פון די פרושים, וועמענס שטיינערנע לוחות־פנים וואונדערט זיך איבער דעם געניאלען נביא, וואס מישט זיך אויס א לוסטיגער צווישען די רייהען פון די לוסטיגע, און פארכאפט דעם עולם מיט נסים, וואס זענען נאך גרעסער ווי די נסים פון משה רבינו; וואס רים משה האט נאר געקענט, וועז אפילו ער האט נאך ווי אזוי געשלאגען דעם שטיין, נאר ארויסברענגען וואסער פון איהם, און יענער האט נאר באדארפט ארויסרעדען א וואורט, און אלע קריגען האבען זיך אנגעפילט מיט דעם בעסטען וויין. א סך ווייבער, כמעט וועגעציאנים קאלאריט, איז דאס בילד פון אן אומבעקאנ־

זער פריינדין רערט, האָט איצטער ווירקליך פּאַרלוירען דעם גרעס־
טען טייל פון איהר גוטען נאָמען. אונזער פריינדין אָבער האָט זיך
ניט געלאָזט שטערען, און האָט אויך קאָמענטירט די פּאָסיאָנס־
בילדער, ביז צו דער קרייציגונג, אָן אמת'דיג שען בילד, אויף
וועלכען עס זענען געווען אויסגעמאָלט צוויישען אנדערע אויך דריי
נאָרישע אונטערטעניגע פּנים'ר, וואָס האָבען זעהר בהרחבה'דיג זיך
צוגעקוקט צו גאָט'ס מאַרטירערטום. און וועגען זיי האָט מילידי
באהויפּטעט, אז זיי זענען באפוילמעכטיגטע קאָמיסאָרען פון עטט־
רייך, רוסלאַנד און פראַנקרייך. אם מייסטען האָט געהאָט צו לייי־
דען דער הילליגער יוסף. זי האָט נעמאכט די ווילדסטע באמער־
קונגען וועגען זיין אנטלויפען קיין מצרים, וואו מאריא מיט'ן
קינד ויצען אויפ'ן עזעל, און ער געהט נאָך פון הינטען אלס אָנטרייי־
בער. מילידי האָט באהויפּטעט, אז דער מאלער האָט געוואָלט פאר־
שטעלען א נעוויסע עהנליכקייט צוויישען דעם אָנטרייבער און דעם
פיערפיסיגען. ביידע האָבען ווירקליך געלאָזט אראָפהענגען זייערע
לאַנגע אויערען איבער די מעלאַנכאָליש־אראָפגעבויגענע קעפּ. —
אין וואָס פאר אן אונערהערטער פּאַרלעגענהייט עס געפינט זיך
דער אָרימער מענש! — האָט אויסגערופען מאטהילדע.
— גלויבט ער, אז דער ליעבער גאָט האָט זיך אראָפגעלאָזט
צו ווערען זיין מיטאַרבייטער, האָט ער דאָך א גוטע אורזאַך, זיך
איבערצוגעבען צום טיוועל; גלויבט ער עס ניט, איז ער דאָך אן
אפיקורס, און ער וועט סאי ווי פאָהרען צום טיוועל. וואָס פאר א
שרעקליכע דילעמא! דערפאר לאָזט ער דאָס אזוי טרויעריג אראָפ
דעם קאָפּ. און זיי האָבען נאָך דערצו זיין קאָפּ באציערט מיט א
גלאָריע, וואָס זעהט אוים ווי א שטאָהלענע קרוין פון הערנער.
דער גורל פון דעם אָרימען עזעל־טרייבער שניידט מיר ביים האַר־
צען! קיינמאָל ביז אויפ'ן היינטיגען טאָג, האָב איך זיך אין א
קירך נאָך ניט געפיהלט אזוי געריהרט.

אונטער־עסען האָבען די פרעסקאָ'ס, וואָס האָבען זיך בא־
וויזען צוויישען די רויטע דעקען פון די וועגד, אין א געוויסער
מאָס אָפּגעשוואכט מיט זייער ערענסטקייט דעם בריטישען שפּאָס־
לוסט. אויף זיי זענען געווען געזיצטער פון יענער העלדענמוטיגער

פיהרערישע מאכט, וואס לויערט אין דעם געלד־זאק, און געוואר־רענט אקעגען דער אומגעטרייקייט פון די געשעפטסלייט. יעדער רייכער איז א יהודה איש־קריות.

— איהר מאכט דאך טאקי א פארביסען גלויביג פנים, הער דאקטאר, — חאט מיר איינגערוימט מיליידי — איך האב אייך נאר וואס באטראכט, און זייט מיר מוחל, וועז איך באליידיג אייך, איהר האט אויסגעזעהן ווי א גוטער קריסט.

„צווישען אונז גערעדט, בין איך דאס. קריסטוס—"

— גלויבט איהר אפשר טאקי, אז ער איז א גאט?

„אודאי, מיין גוטע מאטהילדע. ער איז דער גאט, וועמען איך האב צו מיסטען ליעב — ניט ווייל ער איז אזא לעניטימער גאט, וועמענס טאטע עס איז שוין געווען א גאט, און האט באהערשט די וועלט זייט א לאנגער צייט, נאר ווייל ער, הגם ער איז א געבוירענער ארעליגער פון הימעל, איז ער פון דעסטוועגען דאך דעמאקראטיש געזאנען, האט ניט ליעב קיין העפליכע צערעמא־ניאל־פראכט; ווייל ער איז ניט קיין גאט פון דער אריסטאקרא־טיע, פון געשוירענע וואויל־קענעווידינג, און ווייל ער איז א בא־שיידענער גאט פון פאלק, א בירגער־גאט. **un bon dieu citoyen** ווירקליך, וועז קריסטוס וואלט נאך ניט געווען קיין גאט, אזוי וואלט איך איהם אויסגעקליבען פאר א גאט. און איך וואלט איהם געהאלטן פיעל ליעבער ווי אן ארויפגעצוואונגענעם אבסאלוטען גאט. איהם, דעם אויסגעקליבענעם גאט. דעם גאט, וואס איך האב אליין אויסגעקליבען.

טען קינסטלער, וואס הענגט דערנעבען, און אין וועלכען דער פרייגדליכער פארבען־שפיעל וועלט גאר זעלטזאם בארוהיגט פון א שמערץ, וואס ציטערט דורך אין איהם. דאס בילד שטעלט פאר, ווי מאריא האט געגומען א פונט זאלב פון אונגעפעלשטען, טייערען נארד, און האט דערמיט געזאלבט די פיס פון יעזוס'ן, און האט זיי אפגעווישט מיט איהרע האר. קריסטום זיצט דא ארומגערינגעלט פון זיינע תלמידים, א שענער, גייסטרייכער גאט, מענשליך אומעטיג פיהלט ער א שווערינג פיעטעט אקעגען זיין אייגענעם לייב, וואס וועט באלד דארפען אזוי פיעל יסורים אויסשטעהן, און וואס דער כבוד פון זאלבען, וועלכען מען ווייזט נאר ארויס צו א געשטארבענעם, געהערט שוין איצטער צו איהם און ער קריגט איהם שוין איצטער; ער שמייכעלט נעריהרט אראפ צו דער קניהענדיגער פרוי, וואס אנגעטריבען פון א פארגעפיהל פון מורא, האט זי געטאן יענע בארמהערציגע טאט, וואס וועט קיינמאל ניט פארגעסען ווערען, אזוי לאנג עס וועלען זיין ליידענדיגע מענשען, און וואס שמעקט ווי א דערקווויקונג פאר די ליידענדע מענשען דורך טויזענדער יאהרען. א חוץ דעם תלמיד, וואס איז געלעגען אויף קריסטום'ענס הארץ און וועלכער האט אויך פארשריבען אט די טאט, האט, ווי עס ווייזט אוים, קיינער פון די אפאסטאלען ניט געפיהלט איהר באדייטונג. און דער, מיט דער רויטער בארד, זעהט זאנאר אוים, ווי ער וואלט זאגען, ווי עס שטעהט געשריבען אין די היילינע ספרים: — פארוואס ווערט אט די זאלב ניט פארקויפט פאר דריי הונדערט גראשען און דאס געלד אוועקגענעבען צו ארימע לייט? — אט דער עקאנאמישער אפאסטאל, איז גראד דערינניגער, וואס האט צו טאן מיט דעם בייטעל. די געוועהנהייט פון די געלדגעשעפטען האט איהם נעמאכט טעמפ אקעגען אלע אונאייגענינציגע נארדען־ריחות פון דער לויבע. ער וואלט דאס בעסער פארביטען אויף גראשענס און זיי פארנוצען פאר א נוצליכען צוועק. און טאקע ער, דער גראשען־בייטער, איז דאס געווען דער, וואס האט דעם אויסלייזער פארראטען, פאר דריסיג זילבערנע שקלים. אזוי האט אויך דאס שוואנגעליום אנטפלעקט, אין דער געשיכטע פון דעם באנקיער צווישען די אפאסטאלען, די אונהיימליכע פאר־

זיי זענען דאָך אימער ווירקזאם. וואָרים איהר זעהט דאָרטען יענע שטאָק פינסטערע פנימ'ער? אדער גאָר יענעם חברה מאָן, וואָס ליגט דאָרט אויף זייגע דומע קניה און זעהט אוים מיט זיין צור־עפענטען מויל אולטרא־נאַריש?

— אום דעם ליעבזן הימעלס ווילען! — האָב איך געענט־פערט שטיל — וואָס שאדט דען דאָס, וואָס יענער קאָפ איז אזוי באַלויכטען פון דער פערנונפט? וואָס געהט דאָס אונז אָן? וואָס שטערט דאָס דען אייך? זעהט איהר דאָך טאָג טעגליך אָקסען, קיה, הינד, עזלען, וואָס זענען פונקט אזוי נאַריש, און דאָך שטערען זיי אייך ניט אין אייער רוה אָון רעגען אייך ניט אויף צו ווידער־ווילינג אויסדרוקען!

— אך, דאָס איז גאָר עפּים אנדערש — איז מילוידי מיר אריינגעפאלען אין די רייד — יענע חיות טראָגען פון הינטען עקען, און מיך פארדריסט טאקי, וואָס אזא חברה־מאָן, וואָס איז פונקט אזוי בעסטיאַליש נאַריש, האָט פון דעסטוועגען ניט קיין עק.

— יאָ, דאָס איז עפּים אנדערש, מילוידי.

VIII. קאפיטעל

דער ארכי בישאף, אן ערענסטער זקן, האט אליין געליעגט די מעססע. און עהרליך צוגעגעבען, ניט נאר איך, נאר ביז אין א געוויסער גראד אויך מילוידי, מיר ביידע זענען שטילערהויד באריהרט געוואָרען פון דעם הייליגען גייסט, וואס הערשט אין אזא מעססע, און פון דער הייליקייט פון דעם אלטען מאן, וואס האט זי פארגעליענט. איז דאך יעדער אלטער מאן שוין פאר זיך אליין א פריעסטער. און די צערעמאניען פון דער קאטוילישער מעססע, זענען דאך אזוי פארצייטיג אלט, אז זיי זענען אפשר דאס אינצי־גע, וואס האט זיך דערהאלטען פון דער וועלט'ס קינדערשער צייט, און געווינט ביי אונז דרך ארץ ווי אן עראינערונג אין די ערשטע אבות פון אלע מענשען. — זעהט איהר, מילוידי, — האב איך געזאגט, יעדע באווענונג, וואס איהר זעהט דא: דער אופן ווי מען לעגט צונויף די הענד און ווי מען שפרייט אויס די ארעמס, את דאס בוקען זיך, את דאס וואשען די הענד, דאס אנרויכערן, דער בעכער, יא, דאס גאנצע אנטועכץ פון דעם מאן, פון דער מיט־רא ביז צום זוים פון דער סטאלא, את דאס אלץ איז אלט עגיפ־טיש און אן איבערבלייבענים פון א פריעסטערטום, וואס וועגען זיין וואונדערבארען וועזען, זענען צו אונז איבערגענאנגען בלויז קנאפע ידיעות; פון א פארצייטיגען פריסטערטום, וואס האט אויסגעפארשט די חכמה, און אויסגעקלעהרט די ערשטע געטער, באשטימט די ערשטע סימבאלען אין דער יונגער מענשהייט —

— צום ערשטען מאל באטראגטן — האט ארייגגעווארפען מיט א ביטערן טאן מילוידי — און איך גלויב, דאקטאר, אז פון דער פריהעסטער צייט אן, איז אונז ניט איבערגעבליעבען קיין אייג־ציגע זאך, א חוץ עטליכע טרויעריגע פארמולען פון באטרוג. און

דערביי נעזעהן דאָס ברענענדיגע פּנים, דעם רויטען, שטארקען האלז ווי ביי א בופעל־אָקס, און די געוואלדיגע פויסטען פון אט דעם מאן, האָט מען זיין ניהנום'דיגע דראָהונג ניט געקענט האל־טען פאר קיין מליצה.

— I like this Man ! — האָט נעזאָגט מילידי.

— דאָ האָט איהר רעכט. — האָב איך געענטפערט — אויך מיר גפעפלט ער בעסער, ווי א טייל פון אונזערע זאנפטע, האָמאָע־פאטישע נשמה־דאָקטוירים, וואָס שיטען אריין איין־צעהנטוי־זענדסטע פערנונפט און א עמער קאראל וואסער, און פארוויגען אונז אין די זונטאָגס, מיט זייערע דרשות.

— יאָ, דאָקטאָר, פאר זיין ניהנום האָב איך רעספעקט; אבער צו זיין גן־ערדן האָב איך ניט קיין גרויס צוטרויען; ווי איך בין שוין בכלל זעהר פריה אריינגעפאלען אין צווייפל מכח דעם גן־ערדן. וועז איך בין נאָך געווען קליין, אין דובלין, פלעג איך אפט ליגען מיט דעם רוקען אין גראָז און קוקען אין הימל אריין, און פלעג איבערטראכטען, צי דער הימל פארמאָגט ווירקליך אזוי פיעל הערליכקייטען, ווי מען דערצעהלט זיך וועגען איהם. אבער, פלעג איך מיר זאָגען, ווי קומט דאָס, וואָס פון אט די הערליכקייטען פאלט קיינמאל נאָר ניט ארונטער. לאָמיר זאָגען א בריליאנטער אויערריגג אדער א שנור פערל, אדער צום וויינציגסטען א שטי־קעל אנאנאס־קוכען, און אז תמיד שיקט מען אונז נאָר פון דאָרטען ארונטער האָגעל, שנעע, אדער גלאט א רעגען? דאָס איז ניט אין נאנצען ריכטיג, פלעג איך מיר טראכטען —

— פארוואָס זאָגט איהר דאָס, מילידי? פאר וואָס פער־שווייגט איהר בעסער ניט דעם דאָזיגען צווייפל? אונגלויביגע, וואָס גלויבען ניט אין קיין הימל, דארפען ניט זוכען אנדערע איבערצו'שמד'ן; ווייניגער אויסצוזעצען. יאָ, אפילו לויבענס־וועלט איז די מיסיאָנס־פראָפאנאנדע פון יענע ליט, וואָס האָבען א גן־עדן מיט כל טוב. און וועלכע וויל פון זיין הערליכקייט ניט עגא־איסטיש אליין געניסען, און דערפאר פארבעטען זיי זייערע מיט־מענשען, אין איהם אנטייל צו נעמען, און זיי זענען ניט פריהער צופריעדען ביז אט די גוטע איינלאדונג זייערע וועלט אנגענומען.

קאפיטעל IX.

נאך דער מעסטע, איז נאך געווען א סך, וואס צו זעהן
און צו הערען. באזונדערס די דרשה פון א גרויסען געזונדען מא־
נאך, וועמענס באפעהלענדיגע מוטיגע אלט־רוימישע געזיכט, האט
גאר וואונדערליך ארויסגעקוקט פון דעם גראבען בעטלער קיטעל,
אזוי אז דער מאן האט אויסגעזעהן ווי אן אימפעראטאר פון ארימ־
קייט. ער האט נע'דרשה'ט וועגען גן־ערן און וועגען גיהנום, און
איז צייטענווייז ארײנגעפאלען אין דער ווילדעסטער באגייסטערונג.
זיין שילדערונג פון גן־ערן איז געווען אביסעל בארבאריש איבער־
געכאפט די מאס, און זי איז געווען פול מיט גאלד, זילבער, עדעל־
שטיינער, טייערע מאכלים און ווײנען פון די בעסטע יאהרגאנגען;
דערביי האט ער געמאכט אזא פארקלעהרט און פארצויגען פנים,
און ער האט זיך געשיבערט פאר פרייד אין דעם קיטעל אהין און
אהער, וועז ער האט זיך צווישען די מלאכים'לעך מיט די ווייסע
פליגעלעך, אליין געפיהלט ווי א מלאכ'ל מיט ווייסע פליגעלעך. וועי־
ניגער באצויבערענד, יא, זאגאר זעהר פראקטיש־ערענסט איז געווען
זיין שילדערונג פון גיהנום. דא איז דער מאן געווען א סך מעהר
אין זיין אייגענער הויט. ער האט באזונדערס געפייערט אויף די
זינידגע, וואס גלויבען שוין מעהר ניט אזוי אמת קריסטליך אין דעם
אלטען פייער פון גיהנום, און גיבען אפילו אנצוהערען, אז עס האט
זיך אין דער נייערער צייט אביסעל אפגעקיהלט, און מיט דער
צייט וועט עס זיך אין נאנצען אויסלעשען. „און וועז אפילו — האט
ער אויסגערופען — דאס גיהנום זאל האלטען ביים אויסלעשען,
אזוי וואלט איך מיט מיין אטעם די לעצטע גליהענדיגע קוילען
ווידער אנגעבלאזען, אזוי אז זיי זאלען אויפסניי אויפפלאקערען מיט
זייערע אלטע פלאמען.“ און הערט מען זיך צו צו די דאזיגע ווער־
טער, וואס האבען ארויסגעבריללט ווי דער צפון־ווינד, און האט מען

זיך טיילמאל שיער אויפשפרינגען כאפען די עקסטרא פאסט און ווערען א גרויסער מאן — שוין דעמאלט איז מיר געפעלען געווא־רען די דערצעהלונג פון דער פרוי, וואס איז געגאנגען איבער די גאסען פון אלעקסאנדריע, טראגענדיג אין איין האנד א לאגעל וואס, און אין דער צווייטער א ברענענדיגען פאקעל, און האט גערופען צו די מענשען, אז מיט דעם וואסער זאלען זיי אויסלעשען דאס גיהנום און מיט דעם פאקעל זאלען זיי אנצינדען דעם גן־ערן, כדי דאס שלעכטע זאל מעהר ניט בלייבען ניט געטאן, נאר אויס מורא פאר דער שטראף; און דאס גוטע זאל מעהר ניט אויס־געפיהרט ווערען, נאר וויל עס ווילט זיך קרינען באלוינונג. אלע אונזערע מעשים, זאלען ארויסשפרינגען פון דער קוואל פון אונאיי־גענציגער ליעבע, אלץ איינם צי עס איז דא אונשטערבליכקייט, צי ניט.

— איהר גלויבט הייסט עס אויך ניט אין אונשטערבליכקייט?

— אי, זענט איהר כיטרע, מיליידי! איך זאל אין דעם צווייפלען? איך, וועמענס הארץ עס שלאגט די וואהרצלען אלץ טיע־פער און טיעפער אין די טויזענדער יאהרען פון דער פערגאנגענ־הייט און פון דער צוקונפט? איך, וואס איך אליין בין איינער פון די אייביגע מענשען? וואס יעדער אטעם־צוג איז אן אייביג לע־בען. יעדער גראנק אז אייביגער שטערן — איך זאל ניט גלויבען אין אונשטערבליכקייט?

— איך דענק, דאקטאר, אז עס פאדערט זיך א היבשע פארציע גאוה און פרעטענזיע דערצו, אז נאכדעם ווי מיר האבען אויך דער וועלט שוין גענאסען אזוי פיעל גוטס און שענס, זאל מען נאך א חוץ דעם פארלאנגען פון ליעבען גאט די אונשטערבליכקייט! דער מענש, דער אריסטאקראט צווישען די חיות, וואס האלט זיך פאר בעסער ווי אלע זיינע מיט־באשעפענישען, וואלט אויך וועלען אויסבעטען ביי דעם טראן פון דעם וועלט־קעניג דורך שירים ותשבחות און דורך תפלות, אויך די קניה, דאס רעכט אויך אי־ביקייט, — א, איך וויים וואס עס באטייט דאס דאזיגע צוקעז מיט די ליפען, אונשטערבליכער הער!

— איך האָב מיך אבער אלעמאָל געוואונדערט, דאָקטאָר, פארוואָס אנדערע רייכע־לייט פון דעם מין, וואָס אלס פּרעזידענ־טען, וויצע פּרעזידענטען אָדער דירעקטאָרען פון די מיסיאָנסגעזעל־שאַפטען גיבען זיך אזוי פיעל אָפּ מיט דעם, כדי צו מאכען פעהיג פאר'ן גן־עדן עפּים אן אלטען בעטלערישען פארשימעלטען אידען, כדי ער זאָל זיך קענען אויף שפּעטער אָנגרייטען עולם הבא, און דאָך וועלען זיי קיינמאָל ניט א טראכט טאָן איהם שוין איצטער אויף דער ערד צו לאָזען אנטייל נעמען אין זייערע פארגעניגענס. אָט אזוי, למשל, וועלען זיי איהם זומער ניט פארבעטען אין זייערע זומער־וואוינונגען, וואו עס איז געוויס פאַראן א סך נאַשערייען, וועלכע וואָלטען דעם אָרימען חברה מאַן זיכער אזוי גוט געשמעקט, ווי ער וואָלט איהם געניסען אין גן־עדן גופא.

— דאָס לאָזט זיך דערקלעהרען, מיליידי. די הימלישע פארגע־ניגענס קאָסטען זיי גאָר ניט. און עס איז א טאָפּעלט פארגעני־גען, ווען מיר קענען אונזערע מענשען באגליקען אויף אזא וואָלווע־לען אופן. צו וועלכע פארגעניגענס אבער קען דער ניט־גלויביגער עמיצען פארבעטען?

— צו גאָר ניט מעהר, דאָקטאָר, ווי צו א לאנגען, רוהיגען שלאָף, וואָס קען אָבער טיילמאָל פאר אן אומגליקליכען זיין זעהר ווינשענסווערט, באזונדערס ווען ער איז פריהער זעהר געפּלאגט געוואָרען מיט צודרינגליכע איינלאדונגען אין הימעל אריין.

אָט דאָס האָט די שענע פרוי אַרויסגערעדט מיט שטעכיגען, ביטערען טאָן, און ניט אין גאנצען אָהן ערענסט האָב איך גע־ענטפערט: — ליעבע מאַטהילדע, פאר מיינע מעשים אויף דער וועלט, הויבט מיך ניט אָן צו אַרען צו עס איז דאָ א גן־עדן אָדער א גיהנום. איך בין צו גרויס און צו שטאָלץ, אז דער פארלאנג נאָך הימלישען שכר, אָדער די מורא פאר דער שטראף פון גיהנום זאָלען מיך קענען בעאיינפלוסען. איך שטרעב צום גוטען, ווייל עס איז שען. און עס ציהט מיך צו צו זיך, און איך פארוואַרף דאָס שלעכטע, ווייל עס איז מיאוס און איז מיר דערווידער. נאָך אלס אינגעל, ווען איך האָב אמאָל געלייענט פּלוטאַרך'ן — און איך לייען איהם נאָך היינט אויך יעדען אָבענד אין בעט, און מיר ווילט

ווי עס ווייזט אויס, איז מיליידי ניט קיין ליעבהאָבערין פון פּאַראַדען און רעוויוען. זי האָט אונז פון דאָרטען אוועקגעשלעפּט מיט אן איראָנישען שרעק. איך האָב ניט ליעב — האָט זי גע־זאָגט — צו שטעהען נאָהענט לעבען אזעלכע מענשען מיט שווער־דען און מיט ביקסען. באזונדערס ווען זיי מארשירען אין א גרוי־סער צאָהל ווי ביי אויסערגעוועהנליכע מאנעוורען. וואָס טוט מען ווען איינער פון אָט די טויזענדער ווערט פּלוצים משוגע, און דערשטעכט מיך מיט דעם כלי זיין, וואָס ער האלט אין האנד? אָדער ווען ער קומט פּלוצלונג צום שכל און טראכט ביי זיך אַזוי: „וואָס האָסטו דאָ צו ריזיקירען? צי פארלירען? ווען אפילו זיי וועלען דיר צונעמען דאָס לעבען? זאָל אפילו זיין אז יענע אנדערע וועלט, וואָס מען זאָגט אונז צו נאָך דעם טויט, איז ניט אזא בריליאנטענע, ווי מען זאָגט איהר נאָך, זאָל זיין, אז זי איז גאָר שלעכט, אבער וועניגער ווי מען גיט דיר איצטער, ווע־ניגער ווי זעקס קרייצער א טאָג, קען מען דאָך אויך דאָרט דיר ניט געבען — דערפאר מאך דיר כאָטש א שפּאס און דערשטעך יענע קליינע ענגלענדערין מיט דעם פאריסענעם נעזיל?" בין איך דאַן ניט אין דער גרעסטער געפאַהר? ווען איך זאָל זיין אַ קעניג, וואָלט איך איינגעטיילט די סאָלדאַטען אין צוויי קלאַסען. איין קלאַס וואָלט איך געלאָזט גלויבען אין דער אונשטערבליכקייט, כדי זיי זאָלען אין דער שלאכט האָבען מוט, און ניט שרעקען זיך פאר'ן טויט. און איך וואָלט זיי באנוצט בלויז צו מלחמות. די אנדערע אָבער וואָלט איך באשטימט פאר פּאַראַדען אין רע־וויוען. און כדי עס זאָל זיי קיינמאָל ניט איינפאלען, אז זיי ריזי־קירען גאָר ניט, ווען זיי וועלען צוליעב א שפּאס אומברענגען עמי־צען, וואָלט איך זיי אונטער א טויט־שטראף פארבאָטען, צו גלויבען אין אונשטערבליכקייט. יאָ, איך וואָלט זיי אפילו נאָך צוגעגעבען אביסעל פּוטער צו זייער ברויט, כדי זיי זאָלען אמת'דיג ליעב קרי־גען דאָס לעבען. פארקעהרט די ערשטע, יענע אונשטערבליכע העלדען, וואָלט איך דאָס לעבען געמאכט זעהר זויער, כדי זיי זאָלען זיך גוט אויסלערנען עס צו פאראכטען, און זאָלען בעטראכ־

קאפיטעל X.

סיניאָרא האָט אונז געבעטען, מיר זאָלען מיט איהר מיטגעהן אין קלויסטער אריין, וואו עס ליגט דער צלם, וואָס באווייזט מופתים, דער מערקווירדיגסטער צלם אין גאנץ טאסקאנא. אוז עס איז געווען גוט, וואָס מיר האָבען פארלאָזט דעם דאָם. וואָרים מאטהילדעס משוגעת'ן וואָלטען אונז סוף כל סוף דאָך געבראכט צו פארלעגנהייטען. זי האָט געשפרודעלט מיט היציגע קאפריזען: לויטער ליעבליך נאריש געדאנקען, אזוי אימערמוטיג, ווי יונגע קעצער לעך, וואָס שפרינגען ארום אין דער מאיאווער זון. ביים ארויסגאנג פון דאָם האָט זי דעם אנווייז־פינגער דריי מאָל איינגעטונקט אינ'ם הייליגען וואסער, האָט זיך יעדעס מאָל דערמיט באשפרענקעלט, אוז געמורמעלט: דם, צפרדע, כנים. וואָס נאָך איהר באהויפטונג איז דאָס די ארבישע פארמעל מיט וועלכען די כשוף־מאכערינס פארוואנדלען דעם מענשען אין אן עזעל.

אויף דער פיאצא פאר דעם דאָם, איז פארגעקומען א מאָנעווער פון א גרויסע מאסע סאָלדאטען, כמעט אלע אין עסטרייכישע אוניפארמען אוז די קאמאנדאָ איז געווען אויף דייטש. וועניגסטענס האָב איך געהערט די דייטשע וועדטער: „פרעזענטירט'ס געווער! פוס געווער! שולטער געווער! רעכטסאום! האָלט!" איך גלויב, אז ביי אלע איטאליענער, ווי ביי עטליכע אנדערע אייראָפאישע פעלקער וועדט קאמאנדירט אויף דייטש. זאָלען מיר דייטשען זיך גרויסען דערמיט? האָבען מיר אזוי פיעל צו זאָגען אין דער וועלט, אז דאָם דייטשע איז אזש געווארען די שפראָך פון באפעהלען? אדער באפעהלט מען אונז אפשר אזוי פיעל, אז דאָם געהארכזאם זיין וועדט צום בעסטען פארשטאָנען אין דער דייטשער שפראָך?

— אבער, לויבער דאקטאר, אזא איטאליענישען קעניג איז נאר ניט צו פארדענקען, ווען ער רעגיערט ניט א טאג. שוין צוליעב דער צו גרויסער היץ. מען דארף נאר מורא האבען, אז די קאר־באנארי׳ס קען זיך אמאל באנוצען מיט אזעלכענע טעג; ווארים אין דער לעצטער צייט איז מיר געווארען באזונדערס אויפפא־לענד, אז די רעוואלוציאנען האבען אלעמאל אויסגעבראכען אין אזעלכענע טעג, אין וועלכע מען האט ניט רעגיערט. און האבען אמאל די קארבאנארי׳ס געמאכט א טעות, און געמיינט, אז דאס איז א ניט־רעגיערטער טאג, און גענען אלע זייערע ערווארטונ־גען, איז דאך רעגיערט געווארען. האבען זיי פארלוירען די קעפ. די קארבאנארי׳ס קענען דארום קיינמאל ניט זיין גענוג פארזיכ־טיג און מוזען גענוי אויפפאסען אויף דער רעכטער צייט. פאר־קערט אבער איז דאס די העכסטע פאליטיק פון די קעניגע, וואס זיי האלטען בסוד, אין וועלכען טאג זיי רעגיערען ניט. און אויך דאס, וואס אין אזעלכענע טעג זעצען זיי זיך כאטש איינמאל אויף דער רעגיער שטוהל און שניצען זיך אויס פענס, אדער פארזיגלען קאנ־ווערטען, אדער לינירען וויים פאפיער, אלץ נאר כדי דאס פאלק וואס קוקט דורכן פענסטער אריין אין פאלאץ, זאל מיינען, אז עס ווערט רעגיערט.

אין דער צייט, וואס אזעלכענע באמערקונגען האבען זיך ארויסגעקייקעלט אויס מיליוי׳ס פיינעם מיילכעל, האט אויף פראנצעסקא׳ס ליפען געשוועבט א שמייכעלדינע ציפריעדענהייט. זי האט וועניג גערעדט. איהר גאנג איז פון דעסטוועגען שוין ניט געווען אזוי זיפצענדיג־זיך אפזאגענדיג־גליקליך ווי אין דעם אבענד פריהער. זי איז גיכער געגאנגען ווי א זיגעריין. יעדער טראט ווי א שאל פון טראמפייט; און דאך איז דאס מהר געווען א גייסט־ליכער זיעג ווי א וועלטליכער, וואס האט זיך באוויזען אין איהרע באווענונגען. זי איז געווען כמעט דאס בילד פון א טריאומפיידענדער קירך און איבער איהר קאפ האט געשוועבט א אונזיכטבארע גלא־ריע. די אויגען אבער, ווי זיי וואלטען ארויסלאבען פון טיעהרען, זענען שוין ווידער געווען אין נאנצען ווי פון א יועלט־קינד, און אין דעם פיעלפארביגען מענשען־שטראם, וואס האט געבוי־אלירט

טען די מיליער פון די קאנאנען אלס דעם אריינגאנג צו א בעסער־ רער וועלט.

— מיליידי — האב איך געזאגט — איהר וואלט געווען א שלעכטער רעגענט. איהר וויסט גאר ניט ווי אזוי מען רעגירט. און פון דער פאליטיק פארשטעהט איהר אודאי גאר ניט. וואלט איהר אבער געליענט די פאליטישע אנאלעז —

— איך פארשטעה זיך אין אזעלכענע זאכען אפשר בעסער ווי איהר, טייערער דאקטאר. נאך יונגערהייד האב איך געזוכט עפּים צו לערנען פון דעם. וועז איך בין נאך געווען קליין, אין דובלין —

„און בין געלעגען אויפ'ן רוקען אין גראז, — און געטראכט, אדער ניט געטראכט, ווי אין ראמסגייט—"

פון מיליידי'ס אויגען איז אויף מיר געפאלען א בליק ווי א שטילער פארוואורף פון אונדאנקבארקייט. מיט אמאל אבער האט זי ווידער געלאכט און האט ווייטער געררעט: וועז איך בין נאך געווען קליין אין דובלין, און האב געקענט זיצען אויף א ברעג פונ'ם פיסענבענקעלע, אויף וועלכען עס האבען געוהנט דער מא־ מעס פיס, דעמאלט פלעג איך אלעמאל האבען עפּים צו פרעגען, וואס די שניידערס און שוסטערס, בעקערס, קורץ די מענשען פון דער גאנצער וועלט האבען צו טאן. און די מאמע פלעגט מיר דע־ מאלט ערקלעהרען: די שניידערס נעהען קליידער; די שוסטערס מאכען שיך, און די בעקערס באקען ברויט. און וועז איך האב זי געפרעגט: און וואס טוען די קעניגע? האט מיר די מאמע געענטפערט: די קעניגע רעגיערען. „וויסטו ליעבע מאמע," האב איך געזאגט, „וועז איך זאל זיין א קעניג, וואלט איך אמאל ניט רעגיערט א גאנצען טאג, בלויז כדי צו זעהן ווי עם וואלט דאן אויסגעזעהן די וועלט," — מיין ליעב קינד, — האט די מאמע געענטפערט — אנדערע קעניגע טוען דאס אויך. און עס זעהט טאקי אזוי אויס.

— ווירקליך, מיליי . זייער מאמע האט רעכט געהאט. באז־ זונדערס דא אין איטאליען זענען פּאראן אזעלכענע קעניגע, און מען דערקענט עס לייכט אין פיעמאנט און אין נעאפּעל —

קאפיטעל XI.

די קירך וואו עס געפינט זיך דער צלם פון לוקא, וואָס באַווייזט מופתים, געהערט צו א קלויסטער, וועמענס נאָמען איך האָב איצט גראָד ניט אין זכרון.

ווען מיר זענען אריינגעקומען אין דער קירך, זענען פאר דעם הויפּט־אַלטאר געלעגען אויף די קניה אין א שטילען געבעט א האלב טוץ מאָנאַכען. נאָר ווען ניט ווען האָבען זיי, ווי אינ'ם כאָר ארויסגערעדט עטליכע אָפּגעריסענע ווערטער, וואָס האָבען אָפּגעקלונגען אין די איינזאמע אַקאָרדען אביסעל מורא'דיג. די קירך איז געווען טונקעל. נאָר דורך קליינע, געמאָלטע פענסטער, איז אריינגעפאלען א פיעלפארביג ליכט אויף די ליסע קעפּ און אויף די ברוינע קיטלען. גלאנצלאָזע קופּערלאָמפּען האָבען קוים באלויכטען די געשווארצטע פּרעסקאָ'ס און די בילדער אויף דעם אַלטאר. פון די ווענט האָבען ארויסגעטראָטען הילצערנע בילדער פון הייליגע, באמאָלט מיט שרייענדיגע פארבען און ביי דעם צווייפעל־האפטען ליכט האָבען זיי אויסגעזעהן ווי לעבעדיג — מיליידי האָט א געשריי געטאָן און האָט מיר אָנגעוויזען אויף א מצבה לעבען אונזערע פיס, פון וועלכער עס האָט בולט אראָפּגעקוקט דאָס שטאַרע בילד פון א בישאָף מיט זיין מיטרא און דעם פּאַסטוך־שטעקען, צונויפגעלעגטע הענד און אן אראָפּגעלאָזטע נאָז. — אך! האָט זי שטיל א זאָג געטאָן — איך האָב אליין ניט ווילענדיג, אָנגעטראָטען אויף דער שטיינערנער נאָז, און איצטער וועט ער זיך צו מיר היינט ביינאכט באווייזען אין חלום. און איך יועל שוין זעהן א נאָז!

דער סאַקריסטאַן, א בלייכער, יונגער מאָנאַך האָט אונז געוויזען דעם צלם וואָס באווייזט מופתים. און ער האָט אונז דערביי

פארביי אונז איז קיין אייניציג מלבוש ניט פארלוירען געוואָרען פון איהרע פּאָרשענדיגע אויגען. עקקא! — האָט זי אויסגערופען— וואָס פאר א שאל! דער מארקיז וועט מיר מוזען קויפען פונקט אזא קאושמיר פאר א טורבאן. וועז איך וועל טאנצען ראָקסעלאנא. אך. ער האָט מיר אויך צוגעזאָגט א צלם'ל מיט דימענטען!

אָרימער גומפּעלינא! צו דעם טורבאן וועסטו דיך לייכט לאָזען איבערעדען. דאָך דער צלם וועט דיך נאָך קאָסטען ניט איין זויערע שטונדע. אָבער סיניאָרא וועט דיך שוין אזוי לאנג מאטערן אוז דיר אָנטוען אזעלכענע יסורים, ביז דו וועסט ענדליך דערצו מסכים זיין.

געהערשט א קאטולישע איינהייט. ביי טאג איז זי געווען א שמאכטענדיג בלאסע לבנה. און ביי נאכט — א גליהענדיגע זון. — לבנה פון מיינע טעג! זון פון מיינע נעכט! איך וועל דיך שוין קיינמאל מעהר ניט זעהן!

—איהר האט רעכט — האט געזאגט מילידי — איך גלויב אויך אין מופתים פון דעם צלם. איך בין איבערצייגט, אז וועז דער מארקיז זאל נאר ניט זיין קארג מיט די ברילאנטען ביי דעם צו־געזאגטען צלם'ל, וועט ער זיך געווים אויסבעטען ביי דער סיניאראַ א ברילאנטען מופת. זי וועט ענדליך פון זיי נאך ווערען אזוי פארבלענדט, אז זי וועט זיך פארליעבען אין זיין נאז. איך האב אויך געהערט וועגען די מופתים פון געוויסע אַרדען־צלם'לעך, וואס האבען פון אן ארענטליכען מענש געמאכט א געמיינעם יונג.

אזוי האט די שענע פרוי זיך געווויצעלט איבער אלץ. זי האט קאקעטירט מיט דעם ארימען סאקריסטאן. האט געמאכט עטליכע שפאסען אויף דעם חשבון פון דעם בישאף, און וועז מיר זענען פארבייגעגאנגען דעם קעסעל מיט דעם ווייהרויך, האט זי מיך דורך איהם ווידער געוואלט פארוואנדלען אין אן עזעל.

צי דאס איז געווען אמת'ע שטימונג, וואס דאס ארט האט מיר פארשאפט, צי האב איך געוואלט אפווארפען דעם דאזיגען שפאס, וואס האט מיך אינערליך פארדראסען, דאס וויים איך ניט. גענוג איז אז איך בין אריין אין דעם געהעריגען פאטהאס און האב אזוי געזאגט:

— מילידי! איך האב ניט ליעב אזא וואס פאראכט די רע־ליגיאן. שענע פרויען וואס האבען ניט קיין רעליגיאן, זענען ווי בלומען וואס האבען ניט קיין דופט; זיי זענען געגליכען צו יענע קאלטע, ניכטערע טולפען, וואס פון זייערע כינעזישע פארצעלאיענע טעפ, קוקען זיי אויף אונז אזוי פארצעלאיז, און וועז זיי וואלטען געקענט רעדען, וואלטען זיי אונז געווים געוואלט אויפקלעהרען, ווי אזוי זיי זענען ארויסגעקומען פון א ציבעלע. ווי עס איז גענוג, אז מען שמעקט נאר ניט שלעכט, און ווי, איבעריגענס, וואס אנבע־לאנגט דעם ריח, דארף א בלום מיט שכל אין גאנצען ניט האבען קיין ריח.

דערצאהלט פון די אלע נסים, וואס ער האט באוויזען. א מענש פון שטימונגען ווי איך בין, האב איך אפשר ניט ארויסגעוויזען קיין אונגלויביג געזיכט. וועז ניט וועז טרעפט זיך מיט מיר, אז איך גלויב אין נסים, באזונדערס, — ווי עס איז געווען דער פאל דאַרטען, — וועז דאס אַרט און די שעה זענען גינסטיג דערפאר. דעמאלט גלויב איך, אז די גאנצע וועלט איז א נס, און די גאנצע וועלט נעשיכטע איז א לעגענדע. בין איך געווען אַנגעשטעקט פון פראנצעסקא'ס גלויבען, וועלכע האט נעקושט דעם צלם מיט א ווילדער באגייסטערונג? דערווידער איז מיר געווען דער ווילדער שפאט פון דער ענגלענדערין. אפשר האט מיך איהר שפאט דערפאר וועה געטאן, ווייל איך אליין האב זיך אויך ניט געפיהלט פרי פון איהם, און איך האב דאס בשום אופן ניט געהאלטען פאר לויבענסווערט. מען קען ניט לייקענען, אז דער חשק אפצולאכען די פרייד, וואס מען געפינט אין דעם ווידערשפרוך פון די זאכען, טראגט אין זיך עפּיס שלעכטס, אנשטאט וואס דער ערנסט איז ניכער פארבונדען מיט די בעסערע געפיהלען — די טוגענד, דער חוש פאר פרייהייט און די ליעבע זענען זיהר ערנסט. און דאך זענען פאראן הערצער, אין וועלכע די אפּלאכונג און דער ערענסט, דאס שלעכטע און דאס הייליגע, דאס פייער און די קעלט פארבינדען זיך אזוי מאדנע, אז עס ווערט שווער איבער איהם ארויסצוטראגען א מיינונג. אזא הארץ האט נעשטעקט אין מאטילדע'ס ברוסט; טיילמאל איז איהר הארץ געווען א געפרוירענער אינזעל פון אייז, פון וועמענס גלאטען שפיגעל באדען, עס בליהען ארויס די פארבענקט גליהענדיגסטע פלאמען וועלדער. טיילמאל איז עס געווען אן ענטוזיאסטישער פלאמענדיגער וואולקאן, וואס איז פלוצים געוואָרען איבערגעשאטען פון א לאכענדיגער שנעע לאווענע. און פון דעסטוועגען מיט איהר גאנצער אויסגעלאסענקייט איז זי דאך ניט געווען דורכאוים שלעכט. זי איז אפילו ניט געווען זינליך. יא, איך גלויב פון דער זינליכקייט האט זי נאר אויפגעפאסט די וויציגע זייט. און האט פון דעם הנאה געהאט, ווי פון א נארישען שפיעל מיט ליאלקעס. אויך וויפיעל אין גאנצען אנדערש איז געווען פראנצעסקא! איז איהרע געדאנקען און געפיהלען האט

קאפיטעל XII.

און אזוי ווי סיניאָרא האָט ניט פארשטאַנען אונזער געשפּרעך, וואָס מיר האָבען געפיהרט מעהרסטענטיילס אין ענגליש, איז זי געפאלען אויף דער המצאה, — נאָט וויים ווי אזוי — או מ ר זאָלען רעדען וועגען דעם, וועמענס לאנדסלייט עס האָבען מעהר מעלות. זי אליין האָט געלויבט אי די ענגלענדער, אי די דיי־טשען. הגם ביי זיך אין הארצען האָט זי די ערשטע געהאלטען פאר ניט קלוג און די לעצטע פאר נארישׂ. א זעהר שלעכטע מיי־נונג האָט זי געהאט וועגען די פרייסען, וועמענס לאנד עס ליגט— לויט איהר געאָגראפיע — נאָך ווייטער ווי ענגלאנד און דייטשלאנד. א באזונדערס שלעכטע מיינונג האָט זי געהאט וועגען דעם פּרייסישען קעניג, דעם גרויסען פרעדעריצ, וואָס איהר פיינדין, סיניאָרא סעראפינא האָט פאר א יאָהרען געטאַנצט צו איהר בענעפיץ־באלעט. און אי דאָס ניט מאָדנע געגוג, וואָס אָט דער קעניג, פריעדריך דער גרויסער, לעבט נאָך אלץ אין די איטאליענישע טעאטערס און אין דעם געדעכעניש פון דעם איטאליענישען פאלק.

— ניין, — האָט געזאָגט מילידי, און זיך ניט צוגעהערט צו סיניאָרא'ס זיסע רייד — ניין, דעם דאָזיגען מענש דארף מען ניט ערשט פארוואנדלען אין אן עזעל. ניט נאָר וואָס ביי יעדע צעהן טריט, בייט ער זיין מיינונג און האלט זיך כסדר אין איין ווידערשפרעכען, נאָר איצטער וועט ער נאָך וועלען א מיסיאָנער. און איך גלויב נאָר, אז ער איז א פארשטעלטער יעזואיט. פון זי־כערקייט וועגען, מוז איך איצטער אנשטעלען א פרום פּנים. וואָ־רים אז ניט וועט ער מיך נאָך איבערגעבען צו זיינע חברים די קריסטליכע צבועקעס, די הייליגע אינקווויזיצאָנס־דיילעטאַנטען.

שוין ביי דעם וואָרט טולפּע איז מיליידי געוואָרען אן אויפ־
געקאָכטע און ווען איך האָב גערעדט, האָט איהר ווידערווילען
אַקעגען דער דאָזיגער בלום געווירקט אויף איהר אזוי שטארק, אז
זי האָט זיך פול מיט פארצווייפלונג צוגעהאלטען די אויערען. האלב
איז עס זיכער געווען קאָמעדיע. האלב אָבער איז געווען פארשטעל־
טער ערנסט. און זי האָט מיך אָנגעקוקט מיט א ביטערען בליק און
פון טיעפען הארצען האָט זי מיט א שארפען שפּאָט א זאָג געטאָן:

— און איהר, טייערע בלום, וועלכע פון די רעליגיאָנען איז
די אייעריגע?

— איך, מיליידי, איך האָב אלע רעליגיאָנען. דער דופט פון
מיין נשמה געהט ארויף אין הימעל אריין און מאכט דאָרטען
שכור אפילו די אייביגע געטער.

ארויסגעקלונגען א טאָן פון דער שמערצליכסטער ביטערקייט, פונקט ווי א שלאַנג פון דעם בלומענבייט. איך האָב שוין געקענט יענעם טאָן, ביי וועלכען דאָס וויציגע קריסטאַלענע הארץ פון דער וואונדערבארער פרוי, הגם עס האָט שטארק געציטערט, האָט עס אבער ניט לאַנג געדויערט, און איך האָב געוואוסט, אז פונקט אזוי לייכט ווי ער ענטשטעהט, אזוי לייכט וועט ער פארשווינדען, וועז מען וועט מאכען פאר איהם די ערשטע בעסטע לאכענדיגע באמערקונג. אדער וועז אזא באמערקונג וועט איהר אליין איינפאלען. אין דער צייט, וועז זי איז געשטאנען אנגעלעהנט אן דעם הויפט טויער פון דעם קלויסטער־הויף, און האָט צוגעדריקט איהרע הייסע באקען צו די קאלטע שטיינער און זיך אויסגעווישט די טרעהרען פון די אויגען מיט איהרע לאנגע האָר, דעמאָלט האָב איך געפרואווט אויפצוועקען איהר גוטע שטימונג, מיט דעם, וואָס איך האָב אויף איהר אייגענעם שפאָטישען אופן געואָלט צו מיסטעפיצירען די אָרימע פראנצעסקען. און איך האָב איהר דערצעהלט פון דעם זיעבען־יאָהריגען קריג. און דאָס האָט זי, ווי עס ווייזט אוים, זעהר פאראינטערעסירט, און זי האָט געמיינט, אז דער זיעבען יעהריגער קריעג האָט זיך נאָך ניט געענדיגט. איך האָב איהר דערצעהלט א סך אינטערעסאנטע זאכען פון דעם גרויסען פעדעריגא, דעם וויציגען קאמאשען־גאָט, וואָס האָט אויסגעקלעהרט די פרייסישע מאָנארכיע, און וועלכער האָט אין זיין יוגענד געקענט זעהר פיין שפיעלען אויף דער פלייט און האָט אויך געשריעבען פראנצויזישע פערזען. פראנצעסקא האָט מיך געפרעגט ווער עס וועט זיעגען: די פרייסען אדער די דייטשען? וואָרים ווי עס איז שוין אויבען דערמאָנט געוואָרען, האָט זי די ערשטע געהאלטען פאר א גאנץ אנדער פאלק. און דאָס איז א געוועהנליכע זאך. וואָרים אין איטאליען פארשטעהט מען אונטער דעם נאָמען דייטשען, נאָר די עסטרייכער. סיניאָרא האָט זיך ניט וועניג געוואונדערט, וועז איך האָב איהר דערצעהלט, אז איך אליין האָב א לאנגע צייט געלעבט אין דער Capitale delle Prussia דאָס הייסט אין Berlino א שטאָדט, וואָס ליגט גאנץ אויבען אין דער געאָגראפיע, ניט ווייט בון נאָרדפאל. זי האָט אויפגעשוידערט וועז איך האָב פאר איהר

וואָס וועלען מיך פאַרברענען in effigie וואָרים די פּאָליציי ערלויבט זיי נאָך ניט די פּערזאָן אליין אריין צו ווארפען אין פייער. — אך עהרווירדיגער הער! מיינט נאָר ניט, אז איך בין אזוי קלוג, ווי איך זעה אויס. מיר פעהלט ניט קיין רעליגיאָן. און איך בין ניט קיין טולפּע. ביי גאָט — נאָר ניט קיין טולפּע. איך וויל שוין ליעבער גלויבען אין אלץ! איך גלויב שוין איצטער דעם עיקר פון אלע עיקרים, וואָס שטעהט אין דער ביבעל. איך גלויב, אז אברהם האָט געבראכט אויף דער וועלט יצחק'ן. יצחק — יעקב'ן און יעקב — יהודה'ן. פּונקט ווי איך גלויב אויך, אז יהודה האָט זיין שנור תמר דערקענט דאָרט וואו די וועגען שיידען זיך... איך גלויב אויך, אז לוט און זיינע טעכטער האָבען צופיעל געטרונקען. איך גלויב, אז פּוטיפר'ס ווייב האָט איבערגעלאָזט ביי זיך אין די הענד דעם מאנטעל פון דעם פרומען יוסף. איך גלויב אויך, אז די צוויי זקנים, וואָס האָבען איבעראשט שושנה'ן אין באָד, זענען געווען זעהר אלט. א חוץ דעם גלויב איך נאָך, אז יעקב אבינו האָט צו־ערשט אָפּגענארט זיין ברודער און דערנאָך זיין פאָטער; אז דוד המלך האָט אוריה'ן געגעבען א גוטען פּלאץ ביי זיין חיל, אז שלמה המלך האָט זיך פארשאפט טויזענד ווייבער, און נאָכדעם האָט ער זיך געקלאָגט, אז אלץ איז נאַריש. איך גלויב אויך אין די עשרת הדברות, און האלט זאָגאר פון די מייסטע פון זיי. איך געלוסט ניט נאָך מיין חבר'ס אָקס, ניט נאָך זיין דיענסט, אויך ניט נאָך זיין קוה און נאָך זיין עזעל. איך ארבייט ניט שבת, אין דעם זיעבענטען טאָג, אין וועלכען גאָט האָט גערוהט. יאָ, אויס פאָר־זיכטיקייט, אזוי ווי מען ווייס שוין ניט וועלכער טאָג עס איז דער זיעבעטער, טו איך אָפט גאָר ניט די גאנצע וואָך. וואָס אבער דעם איז אנבעלאַנגט קריסטוס'עס געבאָטען, האלט איך אויך דעם וויכטיגסטען: נעמליך, אז מען זאָל אפילו ליעב האָבען די פיינד— וואָרים אך! יענע מענשען וואָס איך האָב צום מיינסטען ליעב גע־האט, זענען אלע מאָל געווען — און איך האָב דאָס ניט געוואוסט — מיינע ערגסטע שונאים.

— אום גאָטעס ווילען, מאטילדע, וויינט ניט! — האָב איך אויסגערופען, ווען פון דעם לוסטיגסטען חוזק מאכען האָט ווידער

קריסטענטום איז נויטיג פאר דער מלוכה, כדי די אונטערטאנען זאלען מיט הכנעה געהאָרכען, און א חוץ דעם דארף מען דאָך זעהן אז עס זאל ניט פארקומען צופיעל גנבות און צופיעל מאָרדען, דערפאר זוכען זיי מיט זייער גאנצער בארעזאמקייט וועניגסטענס צו באקעהרען צום קריסטענטום זייערע מיטמענשען. זיי זוכען, אזוי צו זאָגען, ערזאצמענער פאר דער רעליגיאָן, וואס זיי וואלטען וועלען אויפהאלטען, און וועמענס שטרענגע פארבאָטען איז פאר זיי אליין צו שווער אָפצוהיטען. ביי דער דאָזיגער פאר־לעגנהייט נעמען זיי אָן די דיענסטפארטיקייט פון די אידען. אט די אידען מוזען דאָס איצט פאר זיי איצטער וועלען קריסטען. און אזוי ווי דאָס דאָזיגע פאלק וועט פאר געלד און פאר גוטע רייד לאָזען מאכען פון זיך אלצדינג, האָבען זיך די אידען שוין אזוי אריינגעמארשירט אין קריסטענטום, אז זיי מאכען שוין געוואל־דען איבער די אפיקורסות און זענען גרייט צו קעמפען אויף טויט און לעבען פאר די דריי ־ אייניקייט. און זענען אין כעס אויף די ראציאָנאליסטען און שלעגדערן ארום אין לאנד אלס רעליגיאָנס ־ שפיאָנען, פארשפרייר־טען מוסר־דרשות, אין די קירכען פארדרעהען זיי די אויגען צום בעסטען, שטעלען אָן די פרומסטע פנימ'ער, און זענען בכלל שוין אזוי פרום, אז דאָ און דאָרטען דערוועקען זיי שוין זאָגאר קנאה, און די אלטע מיסטערס פון דער מלאכה קלאָגען זיך שוין שטילער־הייד, אז דאָס קריסטענטום ליגט איצט אין גאנצען אין אידישע הענד.

געשילדערט די געפאהרען, וואָס איינער האָט דאָרטען אויסצו־שטעהן, ווען ער באגעגענט אן אייז בער אויפ'ן וועג. — וואָרים ליעבע פראנצעסקא — האָב איך איהר ערקלעהרט — אין שפּיצ־בערגען ליגען צופיעל בערען אין גאַרניזאָן, און אָט די בערען קומען טיילמאָל אויף א טאָג קיין בערלין אויס פּאטריאָטיזם כדי צו זעהן דעם „בער און דעם באַפּסאַ". אָדער איינמאָל ביי בייערמאנ'ען אין „קאפע ראָיאל" גוט צו עסען און צו טרינקען שאַמפּאניער. דאָס קאָסט זיי אָפט מעהר געלד וויפיעל זיי האָבען מיטגעבראכט. און אין אזא פאל האלט מען אזא בער צוגעבונדען אזוי לאנג, ביז זיינע חברים קעהרען זיך אום און באצאָהלען פאר איהם. דערפון נעמט זיך אויך דאָס ווערטעל: „אָנבינדען א בער". א סך בערען וואוינען אין דער שטאָדט גופא. יאָ, מען זאָגט אפילו אז בערלין האָט זיין ענטשטעהונג צו פארדאנקען די בערען, און דערפאר הייסט זי טאקי „בערלין". די שטאָדט בערען זענען אבער איבער־ריגענס אזוי געבילדעט, אז זיי שרייבען די שענסטע טראגעדיען און קאָמפּאָניערען די הערליכסטע מוזיק. וועלף געפינען זיך דאָר־טען אויך גענוג. נאָר אזוי ווי צוליעב דער קעלט טראָגען זיי וואר־שאָווער שאָף־פּעלצען, קען מען זיי אזוי לייכט ניט דערקענען. שנעע גענז פליהען דאָרט ארום און זינגען „בראוואואריען" און היר־שען לויפען דאָרט ארום אלס קונסט מבינים. איבעריגענס לעבען די בערלינער זעהר מעסיג און פלייסיג. און די מייסטע זיצען ביז צום נאָפּעל אין שנעע און שרייבען דאָגמאַטיקען, מוסר ספרים, רע־ליגיאָנס־געשיכטען פאר די טעכטער פון די געבילדעטע שטאנדען, קאטעכיזמען און דרשות פאר אלע טעג אין יאָהר, און הייליגע ליעדער און דערצו זענען זיי זעהר מאָראליש. וואָרים זיי זיצען ביז צום נאָפּעל אין שנעע.

— זענען דען די בערלינער, קריסטען? — האָט אויסגערופען סיניאָרא פול מיט פארוואונדערונג.

— עס האָט עפּיס יאָ א שייכות מיט זייער אייגענעם קריס־טענטום. אין דער אמת'ן פעהלט זיי דאָס קריסטענטום אין גאנצען. און זיי זענען אויך צו שכל'דיג, אז זיי זאָלען די אמונה קענען האלטען ערנסטהאפט, אָבער אזוי ווי זיי ווייסען, אז דאָס

מעסער אויף קלייגע שטיקלעך און מאכט פון זיי קלייגע שטערן. מען קען אויף דער מאמען ניט פאראיבעל האבען, פאר דער דאזיגער באשיינפערליכער פאלשער ערקלעהרונג. וואָרים מיט די בעסטע אסטראָנאָמישע קענטנישען, וואלט זי מיר דאך ניט געקענט געבען צו פארשטעהן דעם גאנצען זון־ און־לבנה־סיסטעם. און די גייסטיגע פראגען האָט זי מיר פארענטפערט אויף א גשמיות'דיגען אופן. עס וואלט דאך אבער געווען בעסער, וועז זי וואלט די ערקלעהרונג אפ־ געלענט ביז יענער צייט, וועז איך וועל וועלען רייפער. אדער וע־ ניגסטענס וואלט זי כאטש ניט געווען אויסגעטראכט קיין ליגען. וואָרים וועז איך בין זיך צוואמענגעקומען מיט דער קלייגער לוסי אוז די פולע לבנה איז געשטאנען אין הימעל, אוז איך האָב איהר ערקלעהרט, ווי אזוי מען וועט באלד פון איהר מאכען קלייגע שטערן, האָט זי מיך אויסגעלאכט, אוז געזאגט, אז איהר באָבע, די אלטע א'מיערא האָט איהר דערצעהלט, דאָם די פולע לבנות וועלען אין גיהנום אויפגענעמען אלם פייער מעלאנען. אוז אזוי ווי דאָרט איז ניטא קיין צוקער, מוז מען זיי באשיטען מיט זאלץ אוז פעפער. אוז האָט די קלייגע לוסי פריהער זיך אויסגעלאכט פון מיין מיי־ נונג, וואָם איז געווען אביסעל נאָאיוו עוואנגעליש, האָב איך איצ־ טער נאָך מעהר געלאכט פון דער קאטוילישער אנזיכט. פון דעם אז סלאבען איז געקומען צו אן ערנסטען שטרייט, מיר האָבען זיך דערלאנגט בוכצעם, מיר האָבען זיך צוקראצט ביז בלוט אוז פאָ־ לעמיש באשפיגען, ביז דער קלייגער א' מיערא איז געקומען פון שולע אוז אונז פאנאנדער־גערישען. דאָם אינגעל האָט שוין אין דער שולע באקומען א בעסערען באגריף פון דער הימלישער ווי־ סענשאפט, האָט געקענט מאטעמאטיק אוז האָט אונז רוהיג געגעבען צו פארשטעהן אונזער ביידענס טעות'ן אוז וועגען די נארישקייט פון אונזער שטרייט, אוז וואָם איז געשעהן? מיר ביידע מיידלעך, האָבען דערווייל אונטערדריקט אונזער מיינונגס־שטרייט, אוז מיר האָבען זיך גלייך פאראיניגט, כדי דעם קלייגעם רוהיגען מאטע־ מאטיקער גוט אנצוברעכען די ביינער.

— מילידי! מיך פארדריסט, וואָרים איהר זענט גערעכט. אבער דאָם לאָזט זיך ניט ענדערן. די מענשען וועלען אלעמאל

קאפיטעל XIII.

אויב סיניאַרא האָט מיך ניט פארשטאַנען, וועסטו ליעבער לעזער, מיך זיכער בעסער פארשטעהן, אויך מילוידי האָט מיך פערשטאַנען. און דאָס וואָס זי האָט מיך פארשטאַנען האָט אין איהר ווידער אויפגעוועקט די גוטע שטימונג. דאָך וען איך האָב געוואָלט באהויפטען — איך וויים שוין ניט מעהר צי מיט אן ערענסטען געזיכט — אז דאָס פאַלק מוז האָבען א באשטימטע רעליגיאָן, איז ווידער צווישען אונז ענטשטאַנען א שטרייט.

— דאָס פאַלק מוז האָבען א רעליגיאָן! — האָט זי אויסגערופען. — דעם דאָזיגען זאָץ הער איך שטענדיג פרערידען פון טויזענד נארישע און פון איבערטוויזענד צבוע'שע ליפען —

— און דאָך איז עס אמת, מילוידי. פונקט אזוי ווי א מאמע קען ניט ענטפערן אלע פראגען פון קינד מיט'ן אמת, וויל זיין השגה וועט דאָס ניט באנעהמען, אזוי מוז אויך זיין א פאַזיטיווע רעליגיאָן, א קירך, וואָס זאָל קענען פאר'ן פאַלק פארענטפערן אלע גייסטיגע פראגען זיינע, אויף א גשמיות'דיגען אופן. לויט זיין השגה נאָך.

— אוי וועה, דאָקטאָר. טאקי אייער פארגלייך, דערמאָנט מיך אָן א מעשה, וואָס וועט צום סוף ניט גינסטיג זיין פאר אייער מיינונג, וען איך בין נאָך געווען קליין, אין דובלין —

— און בין געלעגען אויפ'ן רוקען —

— אָבער, דאָקטאָר, מען קען דאָך מיט אייך קיין וואָרט ניט ארויסרעדען. שמייכעלט נאָר ניט אזוי אונפארשעמט, און הערט: וען איך בין נאָך געווען קליין, אין דובלין, און בין געזעסען ביי דער מאמעס פיס, האָב איך זי איינמאָל געפרעגט, וואָס מען טוט מיט די אלטע פולע לבנות. „ליעב קינד", האָט געזאָגט די מאמע, „די אלטע פולע לבנות צוהאקט דער ליעבער גאָט מיט דעם צוקער-

יענע פאלקסמומיע, וואס וואנדערט איבער דער וועלט, איינגעווי־קעלט אין זיינע אוראלטע בוכשטאבענווינדעלעך, א הארט שטיק וועלט־געשיכטע, א געשפענסט. וואס פון הנאה וועגען האנדעלט עס מיט וועקסלען און מיט אלטע הויזען — זעהט איהר, מיליידי דארט יענעם מאן מיט דער וויסער בארד, וועמענס שפיץ עם זעהט אויס, ווי ער וואלט זיך ווידער אנגעהויבען צו שווארצען און מיט די גיים־טערהאפטע אויגען —

— זענען דארטען ניט די חורבות פון די אלטע רוימער קברים?

— יא, טאקי דארטען זיצט דער אלטער מאן, און, אפשר מאטילדע, טוט ער דארטען איצטער תפלה. דאס איז א שוידערלי־כע תפלה, אין וועלכער ער באקלאגט זיינע ליידען, און קלאגט אן די פעלקער, וואס זענען שוין לאנג פון דער ערד פארשוואונדען, און לעבען נאר נאך אין די מעשה'לעך וואס די אמעז דערצעהלען— ער אבער אין זיינע יסורים באמערקט קוים, אז ער זיצט אויף די קברים פון יענע שונאים, פאר וועמען ער בעט ביי גאט א שלעכ־טען סוף!

שטרייטען וועגען די מעלות פון יענע רעליגיאָנס־באגריפען, וואָס מען האָט זיי דערצעהלט אין זייער פריהער יוגענד, און דער פארנינפטיגער וועט אלע מאָל האָבען צו ליידען אין צווייען. אמאָל איז עס געווען אין גאנצען אנדערש. דעמאָלט האָט גאָר קיינעם ניט געקענט איינפאלען דוקא צו לויבען די תורה און די פייערליכקייט פון זיין רעליגיאָן, אָדער זי אויף עמיצען ארויפצוצווינגען. די רעליגיאָן איז געווען א ליעבע טראדיציאָן, הייליגע געשיכטען, עראינערונגס יום טובים און מיסטעריען, וואָס זענען איבערגעגאַנגען פון עלטערן צו קינדער, גלייך ווי א פאמיליען סאקראַ פון פאָלק. און פאר א גריך וואָלט עס געווען א גרויל, ווען א פרעמדער וואָס איז ניט פון זיין פאָלק זאָל וועלען ווערען זיין רעליגיאָנס־גענאָסע. ער וואָלט עס נאָך מעהר געהאלטען פאר אן אונמענשליכקייט, עמיצען דורך צוואנג אָדער דורך הינטערוועגען צו ברענגען דערצו, אז ער זאָל אויפגעבען זיין איינגעבוירענע רעליגיאָן און אָנשטאָט איהר זאָל ער אויפנעהמען א פרעמדע. איז אבער א פאָלק ארויסגעקומען פון מצרים פון דעם פאָטערלאנד פון די קראָקאָדילען און דאָס פריסטערטום, און האָט מיטגעבראכט א חוץ די הויט־קראנקהייטען און די גע'גנב'טע גאָלדענע און זילבערנע כלים, אויך אן אזוי גערופענע, פאָזיטיווע רעליגיאָן, א זאָגענאַנטע קירך, א געביידע פון דאָגמען, אין וועלכע מען זאָל גלויבען, און הייליגע צערעמאָניען, וואָס מען מוז פייערן. א פאָרבילד פון די שפּעטערדיגע שטאַאַטס־רעליגיאָנען. אזוי איז ענטשטאַנען די „מענשענמעקלעריי", די נשמה־כאפּעריי, דער גלויבענצוואנג, און אלע יענע הייליגע גרוילען, וואָס האָבען דעם מענשענגעשלעכט געקאָסט אזוי פיעל בלוט און טרעהרען.

— God damn דאָס דאָזיגע פאָלק, דעם אבי אבות פון אלע איבלען!

— אָ, מאטילדע, דאָס פאָלק איז שוין פארשאָלטען פון לאנג. און עס שלעפּט זיינע פארשאָלטענע יסורים דורך די יאהרהונדערטען, אָ, דאָס מצרים, איהרע פאבריקאנטען טראָצען דער צייט, איהרע פּיראמידען שטעהען נאָך אלץ פעסטע, איהרע מומיען זענען נאָך אלץ ניט צושטערבאר, און פּונקט אזוי ניט צושטערבאר איז אויך

לאָזיקייט, דאָס ניט האלטען וואָרט, די פאראכטונג פון די ביר־
גערליכע פליכטען. די מורא פאר דער פירשטערליכער טוגענד און
דער אינטערעס אז דער פירשט זאָל זיין א שלעכטער!" איך האָס
ניט דעם אַלטאַר, נאָר איך האָס די שלאנגען, וואָס ווייסען ווי אזוי
צו שמייכלען אונשולדיג ווי בלומען, אין דער צייט, וואָס באהאל־
טענערהייד, שפּריצען זיי אריין זייער גיפט אין דעם בעכער פון
לעבען, און רוימען איין פארלוימדונג אין דעם אויער פון דעם פרו־
מער בעטער. די גלאנציגע ווערים מיט זייערע ווייכע ווערטער:

Mel in ore verba lactis,
Fel in corde, fraus in factis.

טאקי דערפאר ווייל איך בין א פריינד פון דער מלוכה און פון
דער רעליגיאָן, האָב איך אזוי פיינט יענע פארזעהעניש, וואָס
מען רופט שטאַאַטסרעליגיאָן. יענע חוזק באשעפעניש, וואָס איז
ענטשטאַנען דורך דעם שידוך צווישען דער וועלטליכער און דער
גייסטליכער מאכט. יענעם מויל־עזעל, וואָס איז ארויסגעקומען
פון אנטיקריסטס פערד מיט קריסטוסעס עזעלין. ווען עס זאָל ניט
געווען זיין אַזאַ שטאַטס־רעליגיאָן, וואָלט דייטשלאנד געווען אייביג
און שטארק און איהרע זיהן וואָלטען געווען הערליך און פריי.
אזוי אבער איז אונזער אָרעם פאטערלאנד צוריסען צוליעב גלוי־
בענס־צושפּאלטונג. דאָס פאָלק איז צוטיילט אין פיינדליכע רעלי־
גיאָנס־פּארטייען. פּראָטעסטאַנטישע אונטערטאַנען שטרייטען מיט
זייער קאטוילישען פירשט, אָדער פארקעהרט. אומעטום מיסטרויען,
אומעטום געזינונגסשפּיאָנאַזש, פּיעטיזם, מיסטיציזם, דאָס שנאָפּ־
לען פון קירכען צייטונגען, סעקטענהאָס, און דער חשק איבערצו־
שמד'ן. און אין דער צייט, וואָס מיר שטרייטען וועגען דעם הימעל
געהען מיר דערווייל צו גרונד אויף דער ערד. אן אינדיפערענטיזם
אין רעליגיעזע זאכען וואָלט אפשר געווען די איינציגע זאך, וואָס
זאָל זיין אימשטאַנד אונז צו ראטעווען. און וואָלט דייטשלאנד
געוואָרען שוואכער אין דער אמונה, וואָלט זי געקענט שטארק
ווערען פּאָליטיש.

פאר דער רעליגיאָן אליין, פאר איהר הייליקייט, איז אויך
שערליך דאָס, וואָס זי איז ארומגערינגעלט מיט פּריווילעגיען. עס

קאפיטעל XIV.

אין דעם פריהערדיגען קאפיטעל האָב איך גערעדט פון דער פאָזיטיווער רעליגיאָן נאָר אויף אזוי ווייט, אויף וויפיעל זיי זע־נען קירכען, דאָס הייסט: שטאַטס־רעליגיאָנען. באזונדערס נאָך ווען זיי ווערען פון דער מלוכה פריוועליגירט. עס איז אָבער פאַראַן אַזאַ פרומער דיאַלעקט, ליעבער לעזער, וואָס וועט דיר דוקא וועלען בא־ווייזען, אז דער געגנער פון דעם קירכענטום, פון אַזאַ שטאַטס־רע־ליגיאָן, איז אויך א שונא פון דער רעליגיאָן און פון דער מלוכה, אַ שונא פון גאָט און פון טראָן, אָדער ווי עס הייסט דאָס געוועהנליכע ווערטעל: „א שונא פון טהראָן און פון אלטאר". איך אָבער זאָג דיר, אז דאָס איז א ליגען. איך פארעהר די אינערליכע הייליקייט פון יעדער רעליגיאָן און אונטערוואַרף זיך אוטנער די אינטערעסען פון דער מלוכה. ווען אפילו איך הולדיג ניט זעהר דעם אנטראָ־פאָמאָרפיסמוס, גלויב איך דאָך פון דעסטוועגען אין דער הערליכ־קייט פון גאָט. און ווען אפילו די קעניגע זענען אזוי נאַריש און שטעלען זיך געגען דעם גייסט פון פאָלק, אָדער ווען זיי זענען זאָ־גאר אזוי ניט עדעל און פייניגען דעם פאָלקס אָרגאַנען דורך פאר־פאָלגונגען, גלויב איך דאָך, און בין אין מיין טיעפסטער איבערצייי־גונג נאָך אלץ אן אָנהענגער פון קעניגטום, דאָס הייסט פון דעם מאָ־נאַרכישען פרינציפּ. איך האָס ניט דעם טראָן, נאָר די כיטרע אַדעליגע שרצים, וואָס האָבען זיך אריינגעכאפּט אין די שפּאַלטען פון דעם אַלטען טהראָן און וועמענס כאַראַקטער מאַנטעסקיו האָט אונז אַזוי גוט געשילדערט מיט די ווערטער: „עהרגייץ פאר־בונדען מיט ליידיגגעהן. די געמיינהייט פארבונדען מיט הויכמוט, דער ווילען זיך רייך צו מאכען אָהן אר־בייט, די אָפּנייגונג פון אמת, די חניפה, דער פעראט, די געטריי־

געשעפט, און עס באוועגט זיך אין סוחר'ישע עקאנאמישע פארמען.

נאר אזוי לאנג ווי די רעליגיאנען האבען צו קאנקורירען מיט אנדערע, און זענען מעהר פארפאלגט ווי זיי אליין פארפאלגען, נאר דעמאלט זענען זיי הערליך און זענען ווערט געהרט צו ווערען. נאר דעמאלט איז פאראן באגייסטערונג, אויפאפערונג, מארטירערטום און פאלמען. ווי שען, ווי היליג־ליעבליך, ווי היימליך־זים איז געווען דאס קריסטענטום אין די ערשטע יאהרהונדערטען, ווען עס איז נאך אליין געווען גליך צו אירהר געטליכען גרינדער אין העלדישקייט פון ליידען. דעמאלט איז נאך געווען די שענע לעגענדע פון א היימליכען גאט, וועלכער האט אין דער געשטאלט פון אזאנפטען בחור ארומגעשפאציערט צווישען די פאלעסטינישע פאלמען און געפרעדיגט מענשען־ליעבע. און האט נעגעבען יענע תורה פון פרייהייט און גלייכהייט, וועלכע עס האט שפעטער אויך דערקענט אלס אמת, דער שכל פון די גרעסטע דענקער און וועלכע באגייסטערט אונזער צייט אלס פראנצויזיש עוואנגעליום. מיט יענער רעליגיאן פון קריסטום, פארגליכט מען איצטער די פארשיעדענע קריסטענטומען, וואס זענען אין פארשיעדענע לענדער אייגענעפיהרט געווארען אלס שטאטס־רעליגיאנען. אזוי למשל יענע רוימיש אפאסטאליש־קאטוליש קירך, אדער נאר יענעם קאטוליציזם אהן פאזיע, וואס מיר זעהן הערשען אלס די יענעם קלאנענדיג צופוילטען High church of England. אמונה־סקעלעט, אין וועלכען יעדעם ביסעל בליהענדיג לעבען איז אויסגעלאשען. פונקט ווי פאר'ן האנדעל איז אויך פאר די רעליגיאנען שעדליך דער מאנאפאל־סיסטעם. דורך דער פרייער קאנקורענץ בלייבען זיי קרעפטיג. און ערשט דעמאלט וועלען זיי זיך ווידער צובליהען צו זייער אורשפרינגליכער הערליכקייט, ווען עס ווערט איינגעפיהרט ווערען די פאליטישע גלייכהייט פון דעם גאטעסדיענסט, דאס הייסט ווען עס ווערט אזוי צו זאגען, איינגעפיהרט ווערען די האנדעלס־פרייהייט פון די געטער.

די ערעלסטע מענשען פון אייראפא האבען שוין פון לאנג גאנט, אז דאס איז דאס איינציגע מיטעל, מיט וועלכען מען וואלט געקענט פארהיטען, אז די רעליגיאן זאל ניט אין גאנצען אונטער־

איז פאר איהר שעדליך ווען איהרע דיענער ווערען באלוינט פון דער מלוכה, און כדי די באלוינונג צו קריגען, איז די רעליגיאן פון איהר זייט פארפליכטעט צו פארטרעטען די מלוכה. און אויף אזא אופן וואשט איין האנד די צווייטע. די גייסטליכע — די וועלטליכע. און פארקעהרט, און דורך דעם ווערט אזא ו ו י ש ו ו א ש וואס איז פאר דעם ליעבען גאט א נארישקייט און פאר די מענשען א גרויל. האט די מלוכה געגנער, ווערען זיי שוין אויך שונאים פון דער רעליגיאן, וואס ווערט פון איהר געשטיצט. און וועלכע איז צוליעב דער אונטערשטיצונג איהר פארבינדטע; און אפילו דער שטילסטער גלויביגער ווערט מיסטרויאיש, ווען ער דערשמעקט אין דער רעליגיאן אויך פאליטישע אבזיכטען. צום דערווידערסטען אבער איז די גאוה פון די גלחים. וואָרים פאר די טובות, וואס זיי דענקען, אז זיי טוען דער מלוכה, ערוואַרטען זיי פון איהר צוריק אונטערשטיצונג. און פאר די נייסטיגע קייטען, וואס זיי האבען דער מלוכה געליהען, כדי מיט זיי צובינדען די פעלקער, האלטען זיי זיך בארעכטיגט אויך צו קענען אויסניצען דער מלוכה'ס באיאנעטען. די רעליגיאן קען ניט טיעפער זינקען, ווי ווען זי ווערט אויף אזא אופן דערהויבען צו א שטאטס־רעליגיאן. וואָרים אי זי פארלירט איהר אינערליכע אונשולד און אי זי ווערט עפענטליך שטאלץ, ווי א דעקלאירטע מעטרעסע. אודאי ווייזט מען איהר דעמאלט אדוים מעהר הולדיגונג און מעהר יראת הכבוד, זי פייערט טאג־טעגליך נייע נצחונות און גלענצענדע פראצעסיאנען. ביי אזעלכענע טריאומפען טראגען איהר די ליכט אפילו באנאפארטיסטישע גענעראלען, די שטאלצע נייסטער שווערען געטרייקייט צו איהר פאהן, טאג טענליך ווערען אונגלויביגע באקעהרט און געטויפט — אבער אט דאס אויפגיסען פון א סך וואסער מאכט די זופ ניט פעטער, און די נייע רעקרוטען פון דער שטאטס־רעליגיאן זענען גלייך צו יענע סאלדאטען, וואס פאלסטאף האט ערוואַרבען — זיי פילען אן די קירכען. פון אויפאפערונג איז גאר קיין רייד ניטא. פונקט אזוי ווי קאמיוואיאזשערען מיט זייערע מוסטער קארטען, אזוי פאהרען ארום די מיסיאנערען מיט זייערע טראקטאטלעך און זייערע באקעהרונגס־ביכלעך. עס שטעקט שוין מעהר ניט קיין געפאהר אין אט דעם

גלחים זאלען א הוילע סטראשידלע אויסגעבען אנשטאט איהם, אוו דערמיט געלד פארדיענען, דאם וויים איך ניט; — וועניגסטענס וועל איך זיך ניט וואונדערן, וועו איך וועל אמאל לייענען אין די „האמבורגער אונפארטייאישע קארעספאנדענטען", וווי דער אלטער יעהאווא וואלנט יעדען איינעם, אז קיינער זאל קיינעם ניט שענקען קיין גלויבען אויף זיין נאמען, ניט אפילו זיין אייגענעם זוהן. איבערצייגט בין איך אבער, אז די קענינע וועלען מעהר ניט וועלען זיין די שוי־ליאלקעם פון זייערע אדעליגע פאראכטערס; אז זיי וועלען צוברעכען די פוסטע גאוה, וועלען אנטלויפען פון זייערע מארמארענע בודען, וועלען מיט וויידערווילען פון זיך ארבאפוואלפען דאס גלאנצענדיגע אלטווארג, וואס אימפאנירט דעם פאלק — דעם רויטען מאנטעל, וואס דערשרעקט דעם עולם ווי א תליון, דעם דיי־מענטענעם רייף, וואס מען האט איהם אריבערגעצויגען איבער די אויערן כדי ניט צו הערען די שטימען פון פאלק, דעם גאלדענעם שטעקען, וואס מען האט איהם דערלאנגט אין דער האנד אריין, כדי עם זאל זיך דאכטען, ער הערשט — אוו די באפרייטע קענינע וועלען זיין פריי ווי אנדערע מענשען, אוו פריי וועלען זיי זיך ארומדרעהען צווישען זיי, אוו זיי וועלען פריי פיהלען, פריי הייי־דאטהען, אוו פריי ארויסזאגען זייערע מיינונגען, אוו דאס וועט זיין די עמאנציפאציאן פון די קענינע.

געהן: דאָך די דיענער פון דער רעליגיאָן וועלען גיכער מקריב זיין דעם גאנצען מזבח, איידער צו פארלירען דאָס מינדסטע פון דעם, וואָס מען איז אויף איהם מקריב; פונקט אזוי ווי דער אדעל וועט גיכער לאָזען אז דער טהראָן זאָל אונטערגעהן מיט דעם צוזאמען, וואָס זיצט אזוי הויך אויף איהם, איידער ער זאָל מיט אן ערענסטען וויללען אויפגעבען די אונגערעכטעסטע פון זיינע רעכטע. וואָרים אין דער אמת'ן איז דאָך דער גאנצער געצוואונגענער אינטערעס, וואָס מען וויזט ארוים צו דעם טהראָן אוז דעם אלטאר ניט מעהר ווי א שפּאסהאפטער שפּיעל, וואָס מען וויזט פאר דעם פאלק. וועד עס האָט זיך גוט צוגעקוקט צו דעם צעכאָוועז געהיימניש, וויים אז די גלחים רעספעקטירען א סך וויניגער גאָט, ווי דער פשוט'ער בשר ודם. אוז זיי וויסען ווי אזוי איהם אויסצוקנעטען פון ברויט אוז פון וועריער פאר זייער אייגענעם נוצען. אוז אז די א־עליגע רעספעקטירען א סך וועניגער דעם קעניג ווי פראָסטע מענשען, אוז אפילו דאָס גאנצע קעניגטום, וועמען זיי וויילען אין דער עפענטליכקייט ארוים אזוי פיעל עהרפורכט, אוז פאר וועמען זיי וילען געווינען אזוי פיעל עהרפורכט ביי אנדערע, איז אבער טיעף אין האַרצען מאכען זיי חוזק דערפון אוז פארשפּאטען עס. — ווירקליך, זיי זענען געגליכען צו יענע לייט, וואָס וויזען פאר געלד אויף די יאָרידים צו דעם גאפענדען פובליקום א הערקולעס, א ריען, אדער א קאַרליק, אדער א ווילדען, אדער א פייערשלינגער אדער אנדערע מערקווירדיגע מענשען. פאר דעם עולם האלטען זיי אין איין ריהמען זייער ערהאבענקייט, זייער מוטיקייט, אונבאשעדיגקייט, אדער וועז ער איז א קאַרליק — זיין חכמה, אוז דערביי בלאָזען זיי אוז טראָמפּיטען אוז טראָגען בונטע רעק, אין דער צייט, וואָס אונטער די רעק לאכען זיי אין זייערע הערצער איבער דער לייכטזיניקייט פון דעם שטוינענדען פאלק. אוז פארשפּאטען די אָרימע, פון זיי אליין אזוי גלויבטע באשעפענישען, וועלכע זענען פאר זיי, ווייל זיי זעהען זיי יערען טאָג, זעהר אונאינטערעסאנט. אוז ווייל זיי קענען נענוי זייערע אלע שוואכקייטען אוז אויסגעלערנטע קונצען.

צו דער ליבער גאָט וועט נאָך לאַנג וועלען ליידען, אז די

גלחים און יונקערס ווייסען ווי אזוי הינטערווייעלעכץ אין זיי אריינ־
צושטעכען. און אך! ווען אפילו ארום די וואונדען פון דעם זיעגער
פארציהט זיך א גלאריע, הערען זיי פונדעסטוועגען דאך ניט אויף
צו בלוטען, און טוען וועה! עס איז א מאדנע מארטירערטום, וואס
אזא זיעגער מוז אין דער היינטיגער צייט אריבער־
טראגען. דאס וועזען פון מארטירערטום, מקריב צו זיין אלץ
וואס איז ערדיש פאר דעם הימלישען שפאס, איז נאך
אלץ דאס זעלביגע; אבער עס האט פיעל פארלוירען פון זיין אינער־
ליכער גלויבענספריידיקייט. עס איז גיכער געווארען א רעזינני־
רענדעם אויסדרוקען, א וואכענדיג איבערטראגען, א לעבענלעגג־
ליך שטארבען. און דא געשעהט אמאל אז אין גרויע, קאלטע שטונ־
דען וועלט אפילו דער הייליגסטער מארטירער באפאלען פון ספקות.
עס איז ניט פאראן קיין שרעקליכערעם ווי יענע שטונדען, אין וועל־
כע א מארקוס ברוטוס האט אנגעהויבען צו צווייפלען אין דער
ווירקליכקייט פון דער טוגענד, פאר וועלכער ער האט אלץ מקריב
געווען. און אך! יענער איז געווען א רוימער און האט גלעבט אין
דער בליהונגס־צייט פון די סטאיקער. מיר אבער זענען פון א מא־
דערנעם ווייכערן שטאף. און דערצו זעהען מיר נאך ווי עס הויבט אן
הערשען א פילאזאפיע, וואס גיט צו יעדער באגייסטערונג א רע־
לאטיוויע באדייטונג, און אויף אזא אופן פארניכטעט זי די באג־
גייסטערונג און זיך אליין, אדער אלענפאלס נייטראליזירט זי די
באגייסטערונג צו א זעלבסטבאוואוסטער דאן־קיכאטעריע.

אוי, די קאלטע און קלוגע פילאזאפען! ווי רחמנות'דיג
שמייכלען זיי אראפ אויף די זעלבסט מאטערנישען און משוגעת'ן
פון אן ארימען דאן קיכאט, און מיט זייער נאנצער שול־חכמה באג־
מערקען זיי ניט, אז יענע דאן־קיכאטעריע איז דאך וועדט דעם פרייז
פון לעבען. יא, דאס לעבען אליין. און זיי באמערקען ניט אז די
נאנצע וועלט, מיט אלעם, וואס פילאזאפירט אין איהר, מוזיצירט,
אקערט און נעניצט וועדט פון אט דער דאן־קיכאטעריע באפליגעלט,
צו א מוטיגערן שוואונג. וואהרים די גרויסע פאלקס־מאסע, צוואמען
מיט די פילאזאפען איז, דאס אליין ניט וויסענדיג, ניט עפעס אג־
רעדש ווי איין קאלאסאלער סאנטשא פאנסא, וואס טרעט זיין נאר־

קאפיטעל XV.

וואָס וועט אבער איבערבלייבען פאַר די אריסטאָקראטען, ווען זיי וועלען בארויבט ווערען פון דעם געקרוינטען מיטעל פון זייער סובסיסטענץ? ווען די קעניגע וועלען זיין דאָס אייגענטום פון פאָלק און זיי וועלען פיהרען אן עהרליך און זיכער רעגימענט דורך דעם פאָלק, דעם איינציגען קוואל פון יעדער מאכט? וואָס וועלען טוען די גלחים, ווען די קעניגע וועלען איינזעהן, אז אבי־סעל זאלבאייל קען קיין מענשליכען קאָפּ ניט באשיצען פון דער גילאָטינע, פּונקט אזוי ווי דאָס פאָלק וועט איינזעהן, אז פון מצות קען מען ניט זאַט ווערען? נו, אוראי, דאַן וועט די אריסטאָקראטען און די קלעריקאלען ניט בלייבען קיין אנדערער וועג, ווי זיך צו פאראייניגען און זיך צו פארמעסטען און אינטריגירען געגען דער נייער וועלט־אָרדענונג.

אן אומזיסטע טרחה! די צייט וועט זיך געהן ווייטער ווי א פלאמענדיגע ריעזין און ס'וועט איהר ניט אַרען די בייזע צונגען פון די בייסיגע גלחים'לעך און יונקערלעך, דאָ אונטען. אי, וועלען זיי אויסשרייען יעדעס מאָל ווען זיי וועלען זיך אָפּבריהען דעם שנוק ביי א פוס פון יענער ריעזין, אָדער ווען די ריעזין וועט אַמאָל ניט זעהענדיג זיי ארויפטרעטען אויפ'ן קאָפּ, אזוי אז דער פינסטערער גיפט וועט ארויסשפּריצען! זייער צאָרן וועט זיך דאַן מיט מעהר שטארקייט ווענדען געגען איינצעלנע קינדער פון דער צייט. און ווייל אקעגען דער מאסע וועלען זיי זיין אָהנמעכטיג, וועלען זיי פּרואווען צו קיהלען זייער כלומרשט'ען מוט ביי יחידים.

אך! מיר מוזען מודה זיין, אז אנדערע קינדער פון דער צייט פיהלען דערפאר ניט ווענינער די שטעך, וואָס די לויערענדע

קאפיטעל XVI.

מאדנע „דאס לעבען אוז די מעשים פון דעם שארפזיניגען דאן קיכאט פון לא מאנש, באשריעבען פון דאן מיגועל דע סערוואנטעס סאאוועדרא," איז געווען דאס ערשטע בוך, וואס איך געלייענט, נאכדעם ווי איך בין שוין געקומען צום אינגעלשען שכל, אוז איך האב אנגעהויבען צו פארשטעהען זיך אויף אותיות. איך דערמאן זיך נאך גאנץ גענוי אן יענער קלייניר צייט, ווען איך האב זיך אין איין פריהמארגען אוועקגעגנב'נט פון דער חיים, אוז בין שנעל אוועק צו דעם הויף־גארטען, כדי איך זאל דארט אונגערשטערט קענען לייענען דעם „דאן קיכאט". דאס איז געווען א שענער מאי־טאג. האכענדיג איז אין שטיל־ען ליכט געלעגען דער בליהענדיגער פריהלינג, אוז האט זיך געלאזט לויבען פון דער נאכטיגאל, זיין זיסער חונפ'טע, אוז זי האט איהם געזונגען איהר לויב־ליעד אזוי ליעבליך ווייך, אזוי שמעלצענדיג ענטוזיאסטיש, אז די פארשעמטס־טע קנאספען האבען זיך געעפענט אוז די פארבענקטע גרעזער אוז די דופטיגע זונשטראהלען האבען זיך האסטיגער געקושט אוז בוי־מער אוז בלומען האבען אוש געציטערט פאר ענטציקונג. איך אבער האב זיך געזעצט אויף אן אלטע מיט מאך באדעקטע שטיינערנע באנק, אין דער אזוי גערופענער „זיפצען אלעע", ניט ווייט פונ'ם וואסערפאל אוז האב געקוויקט מיין קליין הארץ מיט די גרויסע אוועגטוריעז פון דעם מוטיגען ריטער. אין מיין קינדערשער עהר־ליכקייט האב איך אלץ אנגענומען פאר דעם ריינעם אמת. ווי לע־כערליך דאס מזל האט מיטגעשפיעלט מיט דעם ארימען העלד, האב איך דאך געמיינט, אז דאס מוז אזוי זיין. אז דאס געהערט צו דער העלדישקייט, דאס אויסגעלאכט ווערען פונקט אזוי גוט ווי די וואונ־דען פון לייב, אוז דאס ערשטע האט מיך פונקט אזוי פארדראסען,

צער ניכטערער מורא פאר קלעפ און זיין הייסיש געבאקענער פאר־
שטענדיקייט, געהט ער פון דעסטוועגען נאך דעם משוגענעם רי־
טער אין אלע זיינע געפעהרליכע אוועגטורען. וואָרים איהם ציהט
צו דער צוגעזאגטער באלוינונג, אין וועלכער ער גלויבט, וויל ער
וויל זי האבען. נאך מעהר אבער געטריעבען פון דעם מיסטישען
כח, וואס די באגייסטערונג איבט אלע מאל אויס אויף דעם גרוי־
סען עולם — ווי מיר קענען דאס זעהן אין אלע פאליטישע און רע־
ליגיעזע רעוואלוציאנערען, און אפשר אויך יערען טאג, אין אלע
קלענסטע געשעהענישען.

אזוי למשל, דו ליעבער לעזער, ביזט ניט ווילענדיג דער
סאנטשא פאנסא פון דעם משוגענעם פאעט, וועמען דו גענהסט נאך
דורך די אלע פארדרעהטע נענג פון אט דעם בוך, אפשר מיט א
שאקעלדריגען קאפ, אבער דו גענהסט איהם פון דעסטוועגען דאך
נאך.

איך געקראָגען פאר דולצינעאָס ריטער און אלץ מעהר און מעהר האָט ער געוואונען מיין ליעבע. — און קיינמאָל וועל איך ניט פאר־געסען דעם טאָג, ווען איך האָב געלייענט פון דעם טרויעריגען דועל, אונטער וועלכען דער ריטער איז אזוי שענדליך געפאלען.

דאָס איז געווען א טריבער טאָג. מיאוסע נעבעל־וואָלקענס האָבען זיך געצויגען אין הימעל, די געלע בלעטער זיינען קרענקליך אַרונטערגעפאַלען פון די בוימער, שווערע טרעהרען־טראָפּענס זע־נען געהאנגען אויף די לעצטע בלומען, וואָס האָבען זעהר טרויעריג פארוועלקט ארונטערגעלאָזט זייערע אָפּשטאַרבענדיגע קעפּלעך. די נאַכטיגאלען זענען שוין פון לאנג געווען אַוועקגעפלויגען, פון אלע זייטען האָט מיך אָנגעקוקט דאָס בילד פון דער פארגענגליכקייט— און מיין הארץ איז שיער צובראָכען געוואָרען, ווען איך האָב גע־לייענט ווי דער עדעלער ריטער איז געלעגען אויף דער ערד צוטו־מעלט און צוטראָטען, און, ניט אויפהויבענדיג דאָס וויזיער, האָט ער ארויפגערעדט צו דעם זיעגער מיט א קראנקער, שוואכער שטים. גלייך ווי ער וואָלט ארויסגערעדט פון קבר: „דולצינעאַ איז די שענסטע פרוי פון דער וועלט, און איך — דער אומגליקליכסטער ריטער אויף דער ערד. אָבער עס פּאסט ניט, אז מיין שוואכקייט זאָל פארלייקענען דעם דאָזיגען אמת — דערשטעך מיך מיט דיין שפּיעז, ריטער!“

אַך! אָט דער לייכטענדיגער ריטער פון דער לבנה, וואָס האָט באזיעגט דעם מוטיגסטען און עדעלסטען ריטער פון דער וועלט איז געווען א פארשטעלטער בארביער.

ווי איך האב דאס לעצטע מיטגעפיהלט אין מיין נשמה. איך בין געווען א קינד, און האב נאך ניט געקענט די אידאניע, וואס נאט האט אריינגעשאפען אין דער וועלט, און וועלכע דער גרויסער דיכטער האט נאכגעמאכט אין זיין געדרוקטען קליין וועלטעלע — און איך האב געקענט פארגיסען די ביטערסטע טרעהרען, וועז דער עדלער ריטער האט פאר זיין גאנצען עדעלמוט נאר געקראנגען אונדאנקבארקייט און שמיץ; און אזוי ווי איך האב, ניט זייענדיג נאך נענוג אין לעזען, ארויסגערעדט יעדעם ווארט הויך אויפ'ן קול, האבען די פייגעל און די ביימער, דאס טייכל און די בלומען אלעם צוגעהערט. און אזוי ווי אועלכענע אונשולדיגע נאטור־באשעפענישען וויסען, פונקט ווי קינדער, אויך גאר ניט פון דער וועלט־אידאניע, האלטען זיי אויך אלץ פאר ריינעם ערענסט, און זיי האבען מיט מיר מיטגעווויינט איבער די ליידען פון דעם ארימען ריטער. אפילו אן אלטער אויסגעדינטער דעמב האט געווויינט. און דער וואסערפאל האט שטארקער אפגעשאקעלט זיין וויסע בארד און ס'האט אויסגעזעהן, ווי ער וואלט געשאלטען דאס שלעכטסקייט פון דער וועלט. מיר האבען געפיהלט, אז די העלדישקייט פון דעם ריטער, פארדינט ניט וועניגער אונזער באוואונדערונג, וועז דער לייב דרעהט זיך אוים צו איהם מיט'ן רוקען און ווייל זיך ניט שלאגען. און אז וואס שוואכער און אויסגעדארטער עס ווערט זיין לייב, וואס צופויליטער עס איז דער פאנצער, וועלכער כאשיצט איהם, וואס אויסגעמאגערטער עס איז דאס פערדיל, וואס טראגט איהם — אלץ מעהר זענען זיינע מעשים ווערט געלויבט צו ווערען. מיר האבען פארכטעט דעם נידעריגען המון, וואס האט דעם העלד אזוי רויה באהאנדעלט. נאך מעהר אבער דעם הויכען המון, יענעם וואס אויסגעפוצט אין זיינע בונט־זיידענע מאנטלעז, מיט די אריסטאקראטישע רעדענסארטען און הערצאגס־טיטלעז, האט ער חוזק געמאכט פון דעם מאן, וועלכער האט זיי אזוי איבערגעטראפען מיט דער קראפט פון זיין גייסט. וואס מעהר איך האב גענייענט אין דעם וואונדערבארען בוך. — א זאך וואס איז געשעהן אלע טאג, אזוי אז אין הערבסט האב איך שוין געהאט דערגרייכט דעם סוף פון דער געשיכטע — אלץ מעהר אכטונג האב

אנגעטאן ווירגילם טאגא און ווי׳ל אליין זיין א מאן, האט געזומען א סוף צו דעם ווייגען, און מען דארף האנדלען ווי א מאן, און נאכ־טאן די גרויסע פארגענגער, און — ווען גאט ווי׳ל — שפעטער צו פונקט אזוי באוואוינט ווערען פון אינגלעך און יונגע בחורים׳לעך. יא, זיי זענען עס אויך ווען מען קען נאך רעכענען אין אונזער קאלטער צייט. וואהרים זיי ווערען נאך אנגעצונדען פון דעם גלי־הענדיגען הויך, וואס ווען זיי אקענען פון די אלטע ביכער, און דערפאר באגרייפען זיי אויך די פלאמענדיגע הערצער פון דער געגענווארט. די יונגענד איז ניט ענאאיסטיש אין איהר דענקען און פיהלען און דענקט און פיהלט דערפאר די וואהרהייט צום טיעפס־טען, און קארגט כיט ווען עס האנדעלט זיך מוטיג אנטיי׳ל צו כעמען אין וואהרט און טאט. די עלטערע לייט זענען ענאאיסטיש און קליינלעך; זיי דענקען מעהר ווענען די אינטערעסען פון זייערע קאפיטאלען, ווי ווענען די אינטערעסען פון דער מענשהייט; זיי לאזען זייער שיפעלע רוהיג פארביישווימען אין דעם רינשטאק פון לעבען און עס ארט זיי וועניג ווענען דעם ים־מענש, וואס קעמפט נענען די טוואליעס אין מיטען ים; אדער זיי קריכען ארויף מיט א קריכענדיגער גערולד ביז צום שפיץ פון בירגערמייסטערטום, אדער ביז צו דער פרעזידענטשאפט פון זייער קלוב, און זיי קוועטשען מיט די פלייצעס, ווען זיי זעהען די העראענבילדער, ווענען דער שטורעם האט אראפגעווארפען פון דעם זיי׳ל פון רום. און דערביי דערצעהלען זיי זיך אפשר, אז אין דער יונגענד זענען זיי אויך אזוי גלאפען מיט׳ן קאפ אין דער וואנד ארײן, אז שפעטער אבער הא־בען זיי זיך מיט דער וואנד צוריק איבערגעבעטן. וואהרים די וואנד איז דאס אבסאלוטע, דאס געזעצטע, דאס זייענדיגע אן און פאר זיך. און ווי׳ל עס איז, אויך דאס פארנינפטיגע, דערפאר איז שוין יענער ניט פארנינפטיג, וועלכער ווי׳ל ניט אריבערטראגען דעם אלערהעכסטען פארנינפטיגען, אונווידערשפרעכליך זייענדיגען, פעסטגעזעצטען אבסאלוטיזמום. אוי, די דאזיגע פאראכטעטע, וואס ווילען אונז אריינפילאזאפירען אין א לייכטער קנעכטשאפט, זענען נאך אלץ מעהר ווערט געאכטעט צו ווערען, ווי יענע פארווארפענע, וועלכע ביי דער פארטיידיגונג פון דעם דעספאטיזם, ווילען זיי זיך

קאפיטעל XVII.

דאס איז שוין זעהר לאנג. פון זינט דעמאלט האבען שוין ארויסגעבליהט א סך נייע פריהלינגס. אוך דאך האט זיי געפעהלט זייער שטארקסטער חן. ווארום אך! איך גלויב שוין ניט מעהר דעם זיסען ליגען פון דער נאכטיגאל, דער חופ׳טע פון פריהלינג, איך וויים ווי שנעל זיין הערליכקייט פארוועלקט, אוך ווען איך דערזעה דעם אינגסטען רויזענקנאספ, זעה איך איהם אין מיין גייסט, ווי ער בליהט אויף רויט פון יסורים, ווערט בליך, אוך ווערט פאר־ ווהלט פון ווינד. אומעטום זעה איך א פארשטעלטען ווינטער.

אין מיין ברוסט אבער בליהט נאך יענע פלאמענדיגע ליעבע. וואס הויבט זיך אויף א פארבענקטע איבער דער ערד, שווארמט ארום אוואנטוריסטיש אין די ווייטע, גענעצדיגע רוימען פון הי־ מעל. דארטען ווערט זי צוריק געשטויסען פון די קאלטע שטערן אוך זי זינקט ווידער אראפ אויף דער קלייענער ערד אוך מיט זיפצען אוך מיט פרוידען געשרייען מוז זי צוגעבען, אז אין דער גאנצער שא־ פונג איז דאך ניט פארען עפעס שענערעס אוך בעסערס ווי אין דעם הארץ פון די מענשען. די דאזיגע ליעבע איז די באגייסטערונג, וואס איז אייביג געטליך, סאי ווען זי טוט אויף נארישע זאכען, סאי קלוגע. — אוך אזוי האט דאס קלייענע אינגעל בשום אופן ניט אומזיסט פארשוועדט זיינע טרעהרען, וואס ער האט פארגאסען איבער די ליידען פון דעם נארישען ריטער. פונקט אזוי וועניג ווי עס האט עס געטאן שפעטער דער יונגער בחור׳ל, וועלכער האט ניט איין נאכט געווויינט אין זיין שטודיען שטיבעל איבער דעם טויט פון די הייליגסטע פרייהייטס־העלדען. איבער קעניג אגים פון ספארטא, איבער קאיום, טיבעריוס גראקח פון רוים אוך אי־ בער ראבענספיער אוך סען זשיוסט פון פאריז. איצטער ווען איך האב

היינטיגע כשוף־מאכערס בלויז לעדערנע ווייז־לאגלעז; יענער האט אנגענומען בעטלער־טראקטירען פאר פאלאצען, עזעל־טרייבערס— פאר קאוואלירען, שטאל־דיענסטען פאר הויף־דאמען. איף פאר־קעהרט האלט אונזערע פאלאצען נאר פאר פלעצער, וואו עס האל־טען זיך אויף לומפען, אונזערע קאוואליערען — פאר עזעל־טרייי־בערס, אונזערע הויף־דאמען — פאר נעמייגע שטאל־דיענסטען; פונקט אזוי ווי יענער האט א פופענ־קאמעריע נעהאלטען פאר א שטאטס־אקציאן, אזוי האלט איף אונזערע שטאטס־אקציאנען פאר פשוטע פופענקאמעריען. — און דאך פונקט אזוי מוטיג ווי דער מוטיגער מאנטשאנער קעמף איף אויף מיט דער הילצערנער בא־לעבאטישקייט. אך! אזא העלדענטאט באקומט מיר אפט פונקט אזוי שלעכט, ווי איהם. און איף מוז, פונקט אזוי ווי ער א סך אריבערטראגען פאר דעם כבוד פון מיין דאמע. זאג איף זיך אפ פון איהר, אוים נארישער מורא אדער צוליעב פראקטליכע נעווינ־סען, וואלט איף מיר נעקענט לעבען בהרחבה אין דער דאזיגער פאר־גינפטיגער וועלט און איף וואלט נעקענט פיהרען אונטער דער חופה א שענע מאריטארנע, זיך לאזען בענשען פון א פעטען מכשף און וואלט נעקענט פאר זיך לאזען מאכען באנקעטען פון ערעלע עזעל־טרייבערס, און איף וואלט נעבראכט אויף דער וועלט ניט נע־פעהרליכע נאוועלען און אנדערע קלייניע שקלאווועלעך. אנשטאט דעם אבער, אויסגעפוצט אין די דריי פארבען פון מיין דאמע, מוז איף ליגען אויף דעם קאמף־פלאץ און זיך דורכשלאגען דורך אונ־ערהערטע צרות. און איף קעמף ניט אויס קיין זיעג, וואס זאל מיף ניט קאסטען אביסעל בלוט פון הארצען. טאג און נאכט בין איף אין געפאהר, וואהרים יענע שונאים זענען אזוי ביטרע, אז א טייל פון זיי, וואס איף האב זיי צום טויט דערשלאגען, מאכען נאך אלץ דעם אנשטעל, ווי זיי וואלטען געלעבט. און זיי פארוואנדלען זיך אין געשטאלטען, וועלכע טוען מיר אן צרות ביי טאג און ביי נאכט. וויפיעל שמערצען האב איף שוין געמוזט אריבערטראגען פון אזעל־כענע פאטאלע רוחות! וואו מיר בליט אויף עפים ליעבעם, פאר־גנב'נען זיי זיך אריין אין מיטען, די געהיימע רוחות, און צוברע־כען אפילו די אונשולדיגסטע קנאספען. אומעטום און וואו איף

אפילו ניט אריינלאזען אין פארנינפטיגע פארנונפט ארגומענטען. נאר פארטיידיגען איהם געשיכטליך אלס א חזקה־רעכט, צו וועלכען די מענשען האבען אין לויף פון דער צייט זיך ביסלעכווייז צוגעוועהנט, און וואס איז גילטיג פאר רעכט און קרעפטיג וווי א געזעץ און לאזט זיך ניט פארענדערן.

אך! איך וויל ניט וויי חם אויפדעקען די שאנד פון דעם פאטערלאנד. אבער עס איז שרעקליך, וויי מען האט ביי אונז פארשטאנען צו פארטיידיגען די שקלאווערי, און וויי אזוי דייטשע פילאזאפען און היסטאריקער האבען אויסגעמאטערט זייערע מוחות, כדי יערען דעספאטיזם, מעג ער אפילו זיין וויי נאריש, צו פארטיידיגען אלס פערנינפטיג אדער אלס רעכטגילטיג. „שווייגען איז די עהרע פון די שקלאווען" — זאגט טאציטוס. יענע פילאזאפען און היסטאריקער באהויפטען דאס פארקעהרטע, און זיי וווייזען אן אויף די עהרענבענדעלעך אין זייערע קנאפלעכער.

אפשר זענט איהר דאך נערעכט. און איך בין נאר א דאן־קיכאט, און דאס לעזען פון אלערלייי וואונדערליכע ביכער האט מיר דעם קאפ פארדרעהט, פונקט אזוי וויי עס האט פארדרעהט דעם קאפ דעם יונקער פון לא מאנש. און זשאן זשאק רוסא איז געווען מיין אמאדיס פון גאליען. מירבא איז געווען מיין ראלאנד אדער אנראמאנט, און איך האב צופיעל דורכשטודיהט די העלדענטאטען פון די פראנצוויזישע פאלאדינען און „דעם הונדעז טיש פון דער נאציאנאלער פארזאמלונג." אודאי, מיין שגעון און די פיקסע אידעען, וואס איך האב געשעפט פון יענע ביכער, זענען נאר פון דעם פארקעהרטען מין וויי דער שגעון און די פיקסע אידעען פון דעם מאנטשאנער. יענער האט נעוואלט צוריק אויפשטעלען די ריטער־צייט, וואס האט נעהאלטען ביים אונטערגעהן, איך פארקעהרט וויל אלץ, וואס איז נאך פארבליבען פון יענער צייט איצטער אין גאנצען פארניכטען. און אזוי האנדלען מיר היסט עס מיט גאנץ פארשידענע אנזיכטען. מיין קאלעגע האט אנגענומען ווינד־מיהלען פאר ריעזען, איך, פארקעהרט, קען אין די היינטיגע ריעזען זעהן נאר גאוה'דיגע ווינד־מיהלען; יענער האט אנגענומען לעדערנע וויין־לאגלען פאר מעכטיגע כשוף־מאכערס, איך פארקעהרט זעה אין די

שפּעטערדינג נאָכשריפט.

נאָוועמבער 1830.

איך ווייס ניט. וואָס פאר א מאָדנער דרך ארץ עס האלט מיך אפּ און לאָזט מיך ניט ענדערן אויף דאָס מינדסטע עטליכע אויסהרוקען, וואָס זענען, ביי א שפּעטערדינגען איבערקוקען פון אט די פּאַרליגענדע בלעטער, פאָרגעקומען אבּיסעל צו שארף. דאָס מאנוסקריפּט איז שוין געווען פאָרגעלט און בלייך ווי א טויטער און איך האָב דערפיהלט א מאָדנעם דרך ארץ און עס מוּרא געהאט אין בערצואנדערשטען. אלין וואָס איז געשריעבען געוואָרען מיט יאָהרען צוריק, האָט אוא אינערליך רעכט פון אונבאריהרבארקייט.

און באזונדערס אט די בלעטער, וואָס געהערען אין א געווויסער מאָס צו א פינסטערער פארגאנגענהייט. וואָרים זיי זענען געשריעבען געוואָרען אונגעפעהר א יאָהר פאר דער דריטער באָרבאָניישער העדזשירא, אין א צייט וואָס איז געווען פיעל שארפער, ווי דער שארפסטער אויסדרוק, אין א צייט, וועו עס האָט זיך געדאכט, אז דער זיעג פון דער פרייהייט קען נאָך פארלענגערט ווערען אויף א גאנצען יאָהרהונדערט. וועגיגסטענס האָט מען זיך געארפט פאר טראכטען, וועו מען האָט געזעהן ווי אונזערע ריטער האָבען באקומען אזעלכענע זיכערע געזיכטער; וועו מען האָט געזעהן ווי זיי האָבען ווידער געלאָזט אָנפאָרבען זייערע אפּגעריבענע הערבען, ווי זיי האָבען זיך געפאָכטען מיט דעם פּאָנצער און מיט דער שפּיעז אין מינכען און אין פּאָטסדאָם, ווי זיי זענען אזוי שטאָלץ געזעסען אויף זייערע פערד, ווי זיי וואָלטען זיך דאָס געקליבען צו רייטען קיין קווערלינבורג, כדי זיי זאָלען זיך אויפּסניי לאָזען באנייען ביי גאָטפריעד באסע. נאָך טריאומפירענדער זענען געווען די כיטרע

האב מיר דאָס צום ווינציגסטען פֿאַרגעשטעלט, האָב איך ענט־
דעקט שפּורען פון גיפט, און וועז איך זאָל זיך ניט היטען, קען איך
זיך אויסגליטשען און זיך באשעדיגען, אפילו אינ׳ם הויז פון מיין
נאָהענטסטען פֿרײַנד. איהר קענט איך שמייכלען, און האלטען, אז
אט די דאגות זענען ניט מעהר ווי איינבילדונג, פונקט ווי די איינ־
בילדונג פון דאָס קיכאָט, אבער איינגערעדטע שמערצען טוען ניט
וועניגער וועה. און רעדט מען זיך איין, אז מען האָט איינגעגומען
אביסעל גיפט, קען מען דערפון קריגען די אויסצעהרונג: פעט ווערט
מען דערפון זיכער ניט. און אז איך בין געוואָרען פעט, דאָס איז א
פֿארלוימדונג. אלענפאלס האָב איך נאָך ניט געקראָגען קיין פעטע
סינעקור, כאָטש איך וואלט דערצו געהאט דעם געהעריגען טאלענט.
אויך קען מען אויף מיר ניט דערקענען דאָס פעטס פון מיינע אבות.
איך רעד מיר איין, אז מען האָט אָנגעוועגדט אלץ וואָס איז נאָר
מעגליך, כדי איך זאָל זיין מאָגער. וועז מיך האָט געהונגערט, האָט
מען מיך אָנגעטרונקען מיט ווערמוט, מען האָט מיר דעם גיהנום
נעגאָכען אין האָרץ אריין, אזוי אז איך האָב געווויינט מיט גיפט
און נעזיפצט מיט פייער. מען איז מיר נאָכגעקראָכען ביז אין די
חלומות אריין פון מיינע נעכט — און דאָ זעה איך זיי, די גרויע־
האפטע מאסקען, די נאָבעלע לאָקאיען געזויכטער מיט די פאר־
שטשירעטע ציינער, די סטראשענדיגע באנקיער־נעזער, די גולנ׳יש־
אויגען, וואָס קוקען ארוים פון די קאפוצען, די בלייכע מאנושעטען
הענד מיט בלאנקע מעסערס —

אויך די אלטע פרוי, וואָס וואוינט לעבען מיר, מיין שכנה
פון יענער זייט וואנד, האלט מיך פאר א משוגע׳נעם, און באהויפ־
טעט, אז איך רעד פון שלאָף די גרעסטע משוגעת׳ן, און נעכטען
ביי נאכט האָט זי דייטליך געהערט ווי איך האָב אויסגערופען:
„דולציינעא אין די שענסטע פרוי אויף רער וועלט, און איך —
רער אומגליקליכסטער ריטער אויף רער ערד, אבער עם פאסט ניט,
אז מיין שוואכקייט זאָל פארלייקענען דעם דאזיגען אמת — רער־
שטעך מיך מיט דיין שפיעז, ריטער!"

באַבאַרו און זיין געליעבטע האָבען באגריסט פאריז. יענע הימנע פון דער פרייהייט, ביי וועמענס טענער די שווייצער האָ־בען אין די טואילירען זיך פארבענקט אהיים, יענער טריאומפי־רענדער טויטענגעזאנג פון דער זשיראָנדע, דאָס אלטע, זיסע וויג־ליעד —

און וואָס פאר א ליעד! עס שוידערט מיך דורך מיט פייער און מיט פרייד און צינדט אין מיר אָן די גליהענדיגסטע שטערן פון דער באגייסטערונג און די ראקעטען פון שפּאָט. יאָ, זיי זאָלען ניט פעהלען ביי דעם גרויסען פייערווערק פון דער צייט. קלינגענדיגע פלאמענשטראָמען פון געזאנג זאָלען זיך צוגיסען פון די הויכען פון דער פרייהייטסלוסט, אין מוטיגע קאַסקאדען, פונקט אזוי ווי דער גאַנגעס לאָזט זיך אראָפּ פון דעם הימאַלאַאיאַ באַרג! און דו ליע־בע סאַטירע, טאָכטער פון דער גערעכטער טהעמיס און דעם צי־גענפיסיגען פאן, גיב מיר דיין הילף. פון דער מאמעס צד ביזט דו דאָך ארויסגעקומען פון דעם טיטאַנענגעשלעכט, און פונקט אזוי ווי איך, האָסטו דאָך אויך פיינט די שונאים פון דיין משפּחה, די שוועכליכע אוזורפּאַטאָרען פון דעם אָלימפּ. לייה מיר דיין מאַמעס שווערד, כדי איך זאָל משפּט'ן זיי, דאָס פארהאסטע געזינדעל, און גיב מיר די פלייט פון דיין טאַטען, כדי איך זאָל זיי פייפען צום טויט —

זיי הערען שוין דאָס טויטליכע פייפען און עס כאפּט זיי אָן דער מורא'דיגער שרעק און זיי אנטלויפען ווידער און באַהאלטען זיך אין געשטאַלטען פון חיות, ווי דעמאָלט ווען מיר האָבען דעם פע־ליאָן אויסגעצויגען אויף דער אָסאַ —

Anx armes, citoyens!

מ'איז באגאנגען מיט אונז, אָרימע טיטאַנען, א גרויס אומרעכט, ווען מען האָט אונז געטאַדעלט פאר דער פינסטערער ווילדקייט, מיט וועלכער מיר האָבען זיך צולאָזט ביי יענעם שטורעם אין הימעל — אַך! דאָ אונטען אינ'ם טאַרטאַראָס איז עס געווען גרויענהאפט און פינסטער, און דאָ האָבען מיר געהערט דאָס געשריי פון צערבע־רוס און דאָס קלינגען פון קייטען, און מען וועט אונז מוחל זיין, ווען מיר האָבען אויסגעזעהן אביסעל ווילד אין פארגלייך מיט יענע

אייגעלעך פון אונזערע גלחים, וואס האבען געוואוסט אזוי כיטרע צו פארשטעקען זייערע לאנגע אויערען אונטער די קאפוצען, אזוי אז מיר האבען געקענט ערוואַרטען די שרעליכסטע אנפאלען. מען האט נאר ניט געקענט וויסען אויף פאראוים, אז די ערעלע ריטער וועלען אזוי קלאנגדיג פאלש אויסשיסען זייערע פיילען און וועלען דערנאך צום מיסטענס אנטלויפען אנאנים, אדער וועניגסטענס ביים אנטלויפען אוועקדרעהען די פנימ'ר, ווי די אנטלויפענדע באשקירען. פונקט אזוי ווייניג האט מען אין פאראוים געקענט וויסען, אז די שלאנגישע כיטרעקייט פון אונזערע גלחים וועט אזוי צו שאנד ווערען — אך! מען קריגט כמעט רחמנות ווען מען זעהט, ווי שלעכט זיי ווייסען ווי אזוי אויסצונוצען זייער שטארקס־טען גיפט. וואַרים אין זייער כעס האבען זיי אונז דעם ארסענק גע־וואַרפען אין קאפ אריין שטיקערווייז, אנשטאט, וואס זיי, האבען געקענט לויטווייז איהם אריינשיטען אין אונזער זופ אריין. מען קריגט רחמנות ווען מען זעהט ווי זיי קראצען ארויס די פארעלטער־טע ווינדעלעך פון זייערע שונאים, כדי דאַרטען צו דערטאפען עפּים אהנמעכטיגעס. וועו מען זעהט ווי זיי גראבען זאגאר אויס די טא־טעס פון זייערע שונאים אויס זייערע קברים, כדי נאכצוזוכען, אויב זיי זענען ניט אביסעל באשניטען — אוי, די נארַאנים! זיי מיינען, אז זיי האבען ענטדעקט א נייעס, וועו זיי זאגען אז דער לייב געהערט צו דעם קאצען מין, אוו זיי וועלען מיט דער דאזיגער נאטור־נעשיכטליכער ענטדעקונג, נאך אזוי לאנג ארומרודערן, ביז זיי וועלען די גרויסע קאץ, די **ex ungue leonem** דערפיהלען אויף זייער אייגענעם לייב. אוי די פינסטערע רשעים! זיי וועלען ניט פריהער ליכטיג ווערען, ביז זיי וועלען ניט אליין הענגען אויף דעם לאמטערן. איך וואלט וועלען מיין לירע באַ־ציהען מיט סטרונעס, וואס זענען געמאכט פון אן עזעלס געדערים, כדי זיי צו באזינגען לויט זייער ווירדע נאך, די געשווירענע טפשים!

מיך פארכאפט א שטארקע לוסט! אין דער צייט, וואס איך זיץ דא אוו שרייב, דערהערט זיך מוזיק אונטער מיין פענסטער אוו אין דעם עלענישען צארן פון דער לאנג אויסגעצויגענער מעלאַדיע, דערקען איך יענע מארסעליער הימנע, מיט וועלכער דער שענער

שלוסוואָרט.

נעשריעבען דעם 29טען נאָוועמבער, 1830.

געטער **comme il faut** וועלכע האבען אזוי פיין און אזוי
געאיידעלט געמאסען אין די סאלאנען פון דעם אלימפ אזוי פיעל
ליעבליכען נעקטאר און אזעלכענע זיסע מוזענקאנצערטען.

איך קען ווייטער ניט שרייבען. ווארים די מוזיק אונטער מיין
פענסטער פאר'שכור'ט מיר מיין קאפ און אלץ שטארקער ווייסט
זיך ארויס דער רעפרעין:

Aux armes, citoyens !

עס איז געווען א דערשלאָגענע, אָפּגעשטאַנענע צייט אין דייטשלאנד, בעת איך האָב געשריעבען דעם צווייטען באַנד פון די רייזע בילדער, און האָב איהם גלייכצייטיג געלאָזט דרוקען. איידער דער באנד איז אבער נאָך ערשיענען, האָט מען שוין עפּיס גערערט פון איהם צווישען פּובליקום. עס האָט דאן גע־הייסען, אז מיין בוך וויל ווידער אויפמונטערן דעם איינגעשלאָפע־נעם פרייהייטסמוט, און אז מען האָט אָנגענומען מיטלען דאָס בוך צו אונטערדריקען. ביי אזעלכענע קלאנגען איז געווען ראַט־זאם דאָס ווערק צו פארענדיגען וואָס שנעלער, און וואָס שנעלער עס ארויסצויאָגען פון פּרעס. און אזוי ווי עס האָט געמוזט ענטהאלטען א געוויסע צאָהל בויגענס, כדי עס זאָל קענען אויסמיידען די צענזור, כין איך דעמאָלט אין יענער נויט געווען געגליכען צו בענ־ווענוטאָ טשעליני, וועלכער האָט ניט געהאט גענוג מעטאל צו גיסען זיין פּערזעאוס, און כדי אויסצופילען דעם פורעם האָט ער אלע צינערנע טעלער, וואָס ער האָט געהאט אונטער האנד, געוואָרפען אין שמעלצאויווען אריין. עס איז געוויס געווען לייכט צו אונטער־שיידען דאָס צין, באזונדערס דעם צינערנעם סוף פון דעם בוך פון די בעסערע מעטאלען. דאָך ווער עס קען די מלאכה, האָט דעם מייסטער ניט פארזעהן.

אזוי ווי אבער אלץ אין דער וועלט חזר'ט זיך איבער, דערפאר טרעפט אויך, אז צופעליגערווייז האָט זיך אויך ביי דעם באנד ארויסגעוויזען א מאנגעל, און איך האָב ווידער געמוזט אין מיין גוס אריינוואַרפען א מאסע צין, און איך וואָלט וועלען, אז מען זאָל די צינגיסעריי נאָר צושרייבען צו דער צייט־נויט.

אָך! דאָס גאנצע בוך איז דאָך ארויסגעקומען פון דער צייט נויט, פּונקט אזוי ווי די פריהערדיגע שריפטען מיט אן עהנליכער

אוי, וועז איך וואלט געקענט רעדען מיט מאטאפולטען! אוי, וועז איך וואלט געקענט ארויסשיסען פון מיין הארץ פאלאריקען!

פון מיין הארצען צושמעלצט זיך די אריסטאקראטישע אייז־קאלע. א מאדנער אומעט נעמט מיך ארום — איז דאס ליעבע אוז נאר ליעבע צו דעם דייטשען פאלק! — מיין נשמה ציטערט, אוז עס ברענט מיר אין אויג. אוז דאס איז א ניט־גינסטיגער צושטאנד פאר א שריפטשטעלער, וואס דארף באהערשען דעם שטאף אוז בלייבען אביעקטיוו, ווי די קונסט־שולע פארלאנגט עס, אוז ווי געטהע האט עס געטאן — ער איז דערביי אלט געוואָרען אכציג יאהר אוז איז געווען מיניסטער אוז עושר — ארים דייטש פאלק! דאס איז דיין גרעסטער מאן!

עס פעהלען מיר נאך עטליכע אקטאוו זייטען, אוז איך וועל דערפאר נאך דערצעהלען א מעשה — שוין זינט נעכטען שוועבט זי מיר אין זכרון — דאס איז א מעשה אוים דעם לעבען פוז קארל דעם פינפטען.*) עס איז שוין זעהר לאנג, ווי איך האב זי געהערט, אוז איך וויים שוין ניט מעהר גענוי די באזונדערע אומשטענדען. אזעלכענע זאכען פארגעסען זיך לייכט, וועז מען קריגט ניט קיין באשטימטען געהאלט פאר לייענען אלע האלבע יאהר אלטע געשיכטען פוז העפטען. וואס שאדט דען אבער, וועז מען האט פארגעסען די נעמען פוז די ערטער אוז די יאהרען, וועז מען האט נאר באהאלטען אין זכרון די אינערליכע באדייטונג פוז דער מעשה. איהר מוסר השכל? דאס איז אייגענטליך וואס שוועבט ארום אין מיין זכרון אוז מאכט מיך אומעטיג ביז צו טרעהרען. איך האב מורא, איך וועל קראנק.

דער ארימער קייזער איז געווארען געפאנגען פוז זייגע שונאים אוז ער איז געזעסען אין א שווערען קערקער. איך גלויב, אז דאס איז געווען אין טיראל. ער איז דארט געזעסען אז אייגזאמער, א באטריבטער, פארלאזען פוז זייגע ריטער אוז זייגע הויפלייט אוז קייגער איז ניט געקומען איהם העלפען. איך וויים ניט.

---

*) אין דער פראנצויזישער אויסגאבע חייסט עס „אוים דעם לעבען פוז דעם קייזער מאקסימוליאן".

ריכטונג. די נעהענטערע פריינד פון דעם פארפאסער, די וואָס זענען באקאנט מיט זיינע פריוואטע פארהעלטנישען, ווייסען זעהר גוט, ווי וועניג דער אייגענער עגאָאיזם טרייבט איהם אין דער עפענט־ליכקייט, און ווי גרויס עס זענען די קרבנות, וואָס ער מוז ברענ־גען פאר יעדען פרייען וואָרט, וואָס ער האָט זינט דעמאָלט ארויס־געזאָגט — און ווען גאָט וויל עס — ער וועט נאָך ארויסזאָגען. איצטער איז דאָס וואָרט א טאַט, וועמענס פאָלגען עס לאָזען זיך גאָר ניט אָפּמעסטען; קען דאָך קיינער ניט וויסען, צי ער וועט ניט גאָר צום סוף נאָך מוזען אויפטרעטען אלס בלוטיגער עדות פאר דער וועלט.

שוין יאָהרענלאנג ווארט איך אומזיסט אויף דעם וואָרט פון יענע מוטיגע מענער, וועלכע האָבען אמאָל אויף די פארזאמלונ־גען פון דער דייטשער „בורשענשאפט" אזוי אָפט געבעטען דאָס וואָרט און וועלכע האָבען מיך אָפט איבערטראָפען מיט זייער רהע־טאָרישען טאַלענט און וועלכע האָבען גערעדט אין אַזאַ צוזאָגענדער שפּראך; זיי פלעגען זיין אזוי רעדעוודיג און איצטער זענען זיי אַזוי שטיל. ווי זיי האָבען דאָס דעמאָלט געזידעלט די פראנצען און דאָס נייע בבל, און דעם ניט דייטשען, פריוואָלען פאטערלאנדס פאררעטער, וועלכער האָט געלויבט דאָס פראנצויזענטום. יענער לויב איז פאָרגעקומען אין דער גרויסער וואָך.

אך, די גרויסע וואָך פון פּאַריז! דער פרייהייטסמוט וואָס האָט פון דאָרט אריבערגעוועהט קיין דייטשלאַנד, האָט געוויס דאָ און דאָרטען אומגעוואָרפען די נאַכט־ליכט, אזוי אַז די רויטע גאַר־דינען ביי מאנכע טהראָנען האָבען אָנגעהויבען צו ברענען. און די גאָלדענע קרוינען זענען געוואָרען היים אונטער די ברענענדיגע שלאָפמיצען; — אָבער די אלטע דיענער, וועמען די מלוכה־פּאָלי־ציי געטרויט, שלעפּען שוין די לעש־עמערס, און שנאָפלען איצטער וואכזאמער, און שמיעדען דערפאר פעסטער די באהאלטענע קיי־טען, און איך באמערק שוין, אז אונזיכטבאר בויט זיך נאָך א געדיכטערע תפיסה־מויער, ארום דעם דייטשען פאָלק.

ארים געפאנגען פאָלק! פארליר ניט דעם מוט אין דיין נויט!

בלאנקעניגע האָק האלסט דו מסתמא פאר דער זון, און דאָס מאַ־
גערויט איז ניט מעהר ווי בלוט.

— ניין, מיין קייזער, עס איז די זון. הגם זי געהט אויף אין
מערב — זייט זעקס טויזענד יאָהר, האָט מען אלע מאָל זי געזעהן
אויפגעהן אין מזרח. נו איז שוין אָבער צייט, אז זי זאָל אמאָל
איבערבייטען איהר וועג.

— קונץ פון די רויזען, מיין נאָר, דו האָסט דאָך פארלוירען
די גלעקלעך פון דיין רויטען היטעלע. און עס זעהט איצטער
אויס אזוי מאָדנע, דיין היטעלע.

אוי, מיין קייזער, איך האָב צוליעב אייער נויט אזוי כעס־
דיג ערענסט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, אז די נאָרישע גלעקלעך זענען
ארונטערגעפאלען פון היטעלע. דאָס היטעלע איז אבער דורך דעם
ניט געווארען ערגער.

— קונץ פון די רויזען, מיין נאָר, וואָס ברעכט און קראכט
אזוי אין הרויסען?

— זייט שטיל! דאָס איז די זעג און די האק פון דעם סטאַ־
לייער, און באלד וועלען איינפאלען די טויערען פון אייער תפיסה
און איהר וועט זיין פריי, מיין קייזער.

— בין איך דען ווירקליך דער קייזער? אך, עס איז דאָך נאָר
דער נאָר, וואָס זאָגט עס מיר.

— אוי, זיפצט ניט, מיין ליעבער הער, די לופט פון תפיסה
מאכט אייך אזוי אָפּהענדיג. וועז איהר וועט ווידער צוריקקריגען
אייער מאכט, וועט איהר ווידער דערפיהלען דאָס מוטיגע קייזער־
בלוט אין אייערע אָדערז. און איהר וועט זיין שטאָלץ ווי א קיי־
זער, און איבערמוטיג, און גנעדיג, און אונגערעכט, און שמיי־
כעלדיג, און אונדאנקבאר ווי דאָס זענען די פירשטען.

— קונץ פון די רויזען, מיין נאָר. וועז איך וועל ווידער זיין
פריי, וואָס וועסט דו דאן טוען?

— איך ווייל מיר דעמאָלט אָנגייהען נייע גלעקלעך אויף מיין
היטעלע.

— און מיט וואָס זאָל איך באלוינען דיין געטרייקייט?

— אך! ליעבער הער, לאָזט מיך ניט אומברענגען!

צי האָט ער שוין דעמאָלט געהאט דאָס קעז־בלייכע געזיכט, ווי עס איז אָפּגעמאָלט אויף האלביינס בילדער. אבער די מענשען פאראכ־טענדיגע אונטערשטע ליפּ, האָט מסתמא נאָך שטארקער ארויסגע־טראָטען, ווי אויף יענע בילדער. וואָרים ער האָט דאָך געמוזט פאר־אכטען יענע לייט, וועלכע האָבען ארומגעטאַנצט ארום איהם ווען דאָס גליק האָט איהם געלויכטען און איצטער האָבען זיי איהם גע־לאָזט אליין אין זיין פינסטערער נויט. און פּלוצלונג האָט זיך גע־עפענט די טיר פון דער תפיסה, און עס איז אריינגעקומען א פאר־הילטער מענש, און ווי נאָר דער מענש האָט אוועקגערוקט דעם מאנטעל, האָט דער קייזער דערקענט דעם הויפנאַר „קונץ פון די רוי־זען." און אָט דער האָט איהם געבראכט טרויסט און ראַט—אַון גע־ווען איז עס דער הויפנאַר.

אוי דייטש פאטערלאנד! טייער דייטש פאָלק! איך בין דיין „קונץ פון די רויזען", דער מאן וועמענס עובדה עס איז צו שפּא־סען, און וועלכער דארף דיך לוסטיג מאכען אין דיינע פרעהליכע טעג. ער דרינגט אריין אין דיין תפיסה אין דער צייט פון נויט; דאָ אונטער דעם מאַנטעל ברענג איך דיר דיין שטאַרקען סצעפּטער און די שענע קרוין — דערקענסטו מיך ניט, מיין קיי־זער? ווען איך קען דיך ניט באפרייען, וויל איך דיך ווענינגסטענס טרייסטען און דו זאָלסט האָבען עמיצען לעבען דיר, וועלכער פּלוי־דערט מיט דיר איבער דיינע צרות און גיט דיר צו מוט, און האָט דיך ליעב, און זיין בעסטער שפּאס און זיין בעסט בלוט שטעהט דיר צו דיענסט. וואָרים, דו מיין פאָלק, ביזט דער אמת'ער קייזער, דער אמת'ער האַר פון לאנד — דיין ווילען איז געבאָט און לעגי־טימער, ווי יענעס פּורפּורנע Tel est notre plaisir וואָס באַ־רופט זיך אויף א געטליך רעכט. — דיין ווילען, מיין פאָלק איז די איינציגע רעכטמעסיגע קוואל פון יעדער מאכט. ווען דו ליגסט אפילו געשמידט אין קייטען, וועט דאָך סוף כל סוף זיעגען דיין גוט רעכט. עס דערנעהנטערט זיך דער טאָג פון דער באפרייאונג, עס הויבט זיך אָן א נייע צייט — מיין קייזער, די נאַכט איז פארביי, אין דרויסען גליהט דאָס מאָרגענרויט.

— קונץ פון די רויזען, מיין נאַר, דו האָסט א טעות. א

זייט 19 דעמאָסטהענעס — דער גרעסטער גריכישער רעדנער, האָט געלעבט אין טהעבען און אָנגעפיהרט אַ קאַמפּף געגען פיליפּ פון מאַקעדאָניען, פאָטער פון אַלכסנדר מוקדון, וועלכער האָט צו זיך אונטערוואָרפען די גריכישע שטעדט.

" 20 סאָקראָטעס — דער באריהמטסטער גריכישער דענקער און מאָראַליסט, האָט געלעבט אין איין צייט מיט פעריקלעס.

" " a l'enfant — ווי אַ קינד.

" 21 ארמיניוס — דער אָנפיהרער פון דייטשען שטאַם כערוסקע־, האָט צוקלאַפּט די רוימישע לעגיאָנען פון קווינטיליוס וואַ־רוס אין טעאוטאָבורגער וואַלד (אין יאָהר 9 פאָר קריסטוס).

" " אַפּאָלאָ פון בעלוועדער — די שענסטע סטאַטוע פון גאָט אַפּאָלאָ.

" " דו יוטער יאָטט — (דו גוטער גאָט) אויפ'ן בערלינער דיא־לעקט.

" 22 טוסנעלדא — פרוי פון ארמיניום, דעם כערוסקער.

" 23 אלקיביאדעס — תלמיד פון סאָקראָטעס, שפעטער גענעראַל און פאררעטער פון אַטהען אין 30־יעהריגען פעלאָפּאָנע־זישען קריעג צווישען אַטהען און ספּאַרטא.

" 24 פריטהאָנעאום — אַ בעוואוסטסעם געבוידע אין אַטהען, וואו עס פלעגען שפּייזען די העכסטע מיטגליעדער פון דער רע־גירונג.

" 35 אינסברוק — הויפּטשטאָדט פון טיראָל (עסטרייך).

" 36 Guides des Voyageurs — אַ וועגווייזער. (אַ בוך פאָר רייזענדע)

" " רודאָלף פּאָן האַבסבורג — דער ערשטער דייטשער קייזער, וואָס איז אויסגעקליבען געוואָרען אין 1218 פון די קור־פירסטען.

" 37 A fine exhibition, very fine indeed — אַ וואויל אויסשטעלונג, באמת, זעהר אַ וואויל.

" 39 bonne Societe — גוטע געזעלשאַפט.

" 42 O navis referent in mare te novi fluctus — שיף, עס טראָגט דיך אין ים ווידער אַ נייע פלוט! (דער אָנהויב פון אַ ליעד, פון האָראַץ).

" 45 טיראָלער בואַ'ס — יונגע לייט (באָיס) פון טיראָל.

" 46 the west end of the town — די מערב זייט פון שטאָדט.

" 50 אימערמאַן (קאַרל) — אַ געשמד'טער איד, דייטשער דראַ־מען־שרייבער, צייט־גענאָסע פון היינריך חיינע.

באַמערקונגען:

זייט 10	טאַבל ד'אָט — אַן אַלגעמיינער מאָלצייט אין אַ האָטעל אָדער אַ רעסטאָראַן.
〃 13	אַפטער־פּאָעט — כלומר'שט אַ פּאָעט.
〃 〃	פּאַראַבאַזע — אין די גריכישע און רוימישע קאָמעדיעס: אַ רעדע, מיט וועלכער דער כאָרמייסטער פלעגט זיך ווענדען צום פּובליקום אין נאָמען פון דיכטער. פּלאַטען, וועמען היינע רופט דאָ אָן „אַפטער־פּאָעט", האָט אָנגעשריבען אַ דראַמע אין גריכישען סטיל מיט אַ פּאַראַבאַזע, וואו ער לאַכט אָפּ פון בערלין.
〃 〃	פּאָלקוויץ, אינסברוק און אז. וו. — נעמען פון דייטשע שטעדט.
〃 〃	לוטער און ווענגענער — אַ באַוואוסטער וויין־קעלער.
〃 14	דער גרויסער פריץ — קעניג פריעדריך דער צווייטער (דער גרויסער) פון פּרייסען. (1712-1786).
〃 〃	סאַנסוסי — (אָהן זאָרג), דער נאָמען פונ'ם שלאָס.
〃 〃	Oeuvres posthumes — ווערק, אַרויסגעגעבענע נאָך דעם פאַרפאַסער'ס טויט.
〃 16	אַלאָנגע פּאַרוקען — פּאַרוקען מיט לאַנגע לאָקאָנס.
〃 17	אטישער זאַלץ — דער שאַרפער וויץ, דורך וועלכען די כע־וואוינער פון דער גריכישער פּראָווינץ אַטיקאַ (הויפּט־שטאָדט: אַטהען) זענען געווען באַוואוסט.
〃 18	אַספּאַסיאַ — אַ העטערע (אונמאָראַלישע פרוי), באַריהמט דורך איהר שעהנהייט און בילדונג, פריינדין פון פּעריק־לעס, דעם בעריהמטען אַטהענישען שטאַאַטסמאַן (אַרום 450 פאַר קריסטוס).
〃 19	סיקאָפאַנטען — היפּאָקריטען.
〃 〃	אַריסטאָפאַניש — ווי ביי אַריסטאָפאַנעס, דעם בעריהמטען אַלט־גריכישען קאָמעדיען־שרייבער, וואָס האָט געלעבט אין איין צייט מיט פּעריקלעס.

זייט 78 העליאָס — זונענגאָט (דאָסזעלבע, ווי „פעבוס" אָדער „אַפּאָללאָ").

" 79 אינסטיטוציאָנען — די עיקרים פון די רוימישע געזעצען, אַרויסגעגעבען פון קייזער יוסטיניאן.

" " פּאַנדעקטען — אויספיהרליכע ערקלערונגען צו די רוימישע געזעצען אין 50 ביכער, אַרויסגעגעבען פון דעמזעלביגען יוסטיניאן.

" 80 il signor padre — דער הערר פאָטער.

" 82 Piazza de' Signore — פּלאַץ פון די האַרען.

" " Scala Ammazati — טרעפּ פון די גע'הרג'עטע.

" 83 טהעאָדאָריך — דער גרויסער קעניג פון אָסטראָגאָטען.

" " דיעטריך פון בערן — לעגענדאַרישער דייטשער גבור.

" " אַלבאָאין — לאָמבאַרדישער קעניג. האָט איינגענומען איטאַליען אין 568.

" " קאַראָלום מאַגנום — קאַרל דער גרויסער, דער ערשטער קייזער פון דייטשלאַנד (742-814).

" 84 פּיאַצצאַ דעללע ערבע — סקווער פון פלאַנצונגען.

" " פּאָדעסטאַ — בירגערמייסטער פון אַ שטאָדט.

" 86 לודאָוויקאָ אַריאָסטאָ (1474-1533) — באַריהמטער איטאַליענישער דיכטער.

" " לודוויג טיעק — באַוואוסטער דייטשער דיכטער און איבערזעצער.

" " קאַפּולעט — פאָרנעהמע משפּחה פון ווערָאָנא.

" " סקאַליגער — באריהמטע משפּחה פון געלעהרטע אין איטאַליען.

" 88 טרופאלדינאָ און סמעראַלדינאָ — פיגורען פון דער איטאַליענישער קאָמעדיע.

" " הערקולאַנעום און פּאָמפּעי — צוויי פון די שטעדט לעבען נעאפּאָל, וואָס זענען פערשאָטען געוואָרען ביי דעם שרעקליכען אויסברוך פון וואולקאַן וועזואוויוס אין יאָהר 68 נאָך קריסטוס.

" " פּאַלימפּסעסט — אַ פּאַרמעט, וואָס מען האָט פון איהם אראָפּגעקראַצט דאָס פריהער אָנגעשריבענע און מען האָט אָנגעשריבען אַן אַנדער זאַך אויף דעם אָרט.

" 90 טיבעריוס סעמפּראָניוס — אַ רוימישער קייזער.

" 97 Carozza — קאַרעטע.

זייט 50 זאמדווירטה האפער — אנדרעאם האפער, א טיראלער פאט־ריאט האט אנגעפיהרט אן אויפשטאנד געגען נאפאלעאן (אין 1809).

" 51 לאבירינט, מינאטאור — מינאטאור איז געווען א מאנסטער אין דער גריכישער אינזעל קרעטא, וואס האט זיך געפונען אין לאבירינט, וואו יעדערער, וואס פלעגט נאר אהינצי ארייננקומען, פלעגט זיך מוזען פארלירען. די אטהענער זיינען געווען געצוואונגען ארויינצושיקען יעהרליך דעם מינאטאור א באשטימטע צאהל מענשליכע קרבנות. איינער פון די דאזיגע קרבנות האט געזאלט זיין דער העלד טעזעיוס. וועמען דעם קעניגס טאכטער אריאדנא האט מיטגעגעבען א קנויל פאדים. אבינדענדיג איין עק פון דעם פאדים פון דרויסען, איז ער ארויין אין לאבירינט און, פאנאנדערלאזענדיג וווייטער דעם קנויל, איז ער אזוי געגאנגען דארטען, ביז ער האט אנגעטראפען דעם מינאטאור, האט איהם דערהרג'עט און האט געפונען דעם וועג צוריק נאכ'ן פאדים.

" 59 dolce far niente — „זים איז צו טאן גארנישט."

" " וועגעטאבעל — אנימאליש — ווי ביי פלאנצונגען און חיות.

" 64 פעבום — דאסזעלבע, ווי אפאללא, גאט פון זון און פאעזיע ביי די גריכען.

" 65 קאנציליום — דער בעריהמטער קירכען־קאנגרעס אין טרענט צו ענטשיידען רעליגיאנס־פראגען. אפגעהאלטען 64-1548.

" 67 פראנזא — מימאג מאלציוט.

" " באטענא — א געשעפט, געוועלב.

" " סארבעט — א געטרענק.

" 71 ראסיני divine maestro — ראסיני, דער געטליכער מייסטער.

" 72 הארמאדיום און אריסטאגעיטאן — צוויי אדעליגע אטהענער, וואס האבען געטוויט דעם טיראן היפארכום פון אטהען.

" 73 פרימא אומא און פרימא דאננא — „ערשטער" מאן און „ערשטע" · פרוי, וואס שפיעלען די הויפטראלען אין אן אפערע.

" " ארלעקינא, טארטאגליא, בריגעלא, פאנטאלאן, — קאמישע פיגורען פון דער איטאליענישער קאמעדיע.

" 78 וועטורינא — פוהרמאן פון א וועטורא (קארעטע).

זייט 150 וואַנדעלט אין אַ הירש, און ער איז פון זיינע אייגענע הינד צוריסען געווארען.

" 153 האָפמאַן און קאַמפּע — אַ באוואוסטער דייטשער פערלאַג. ער האָט אַרויסגעגעבען היינע'ס ווערק.

" " אינאַמאָראַטאַ — געליעבטע.

" 154 דיאָניזאָס אָדער באַקכוס — דער גאָט פון וויין אין דער גריכיש־רוימישער מיטהאָלאָגיע.

" " עוואָע באַקכע! — האָ, באַקכוס!

" 155 פּאַטיטאָ — געליטענער.

" 156 סעלאַדאָן — ליעבהאָבער.

" 157 דיאבל באָאטע — דער הינקענדיגער טייוועל.

" 162 קאָרסאַרען — ים־רויבער.

" " אַבאַטע — אויבערשטער פון מאָנאַכען.

" 164 קאַנאָווא — גרויסער איטאַליענישער סקולפּטאָר אין אָנ־הויב פון 19טען יאָהרהונדערט.

" 166 Dottore — דאָקטאָר.

" 167 Bella Cosa — אַ שעהנע זאַך.

" 170 פרענקלין (בנימין פרענקלין) — דער באַריהמטער אַמערי־קאַנער פרייהייטס־קעמפּפער און ערפינדער פון בליץ־אָפּליי־טער.

" 171 מעדוזא (גריכישע מיטהאָל.) — האָט געהאַט שלאַנגען אנשטאט האָר אויף איהר קאָפּ. ווער עס האָט זי אָנגעקוקט, איז געווארען אַ שטיין. פּערזעאוס'ן האָט זיך איינגעגעבען איהר קאָפּ אָפּצושניידען.

" 175 פראַנטשעסקאָני — אַן אַמאָליגע איטאַליענישע מטבע.

" 177 פּלעזיר — פאַרגנגען.

" 184 דיאָגענעס — אַ גריכישער פילאָזאָף, גרינדער פון דער צי־נישער שולע. האָט געלעבט אין אַ פאַס.

" 185 דיאַררעטיקוס, אַנטיפּאָדעקס — פאַרדרעהטע לאַטיינישע ווערטער: ריכטיג איז טהעאָרעטיקוס. (דיאַררעטיקוס האָט א שייכות מיט דיאַררהעאַ, אַ לויזער מאָגען) אנשטאט אַנטי־פּאָדעקס, דאַרף זיין אַנטיפּאָד (וואָס באדייט „דער היפּוך". פּאָדעקס באַדייט: דער הינטער־חלק פון קערפּער).

" 196 עלדאָראַדאָ — לעגענדאַרישעס לאַנד פון גאָלד.

" 197 אולטרא־פּאַפּיסט — עקסטרעמער קאַטאָליק.

" 200 au desespoir — ביז צו פארצווייפלונג

זייט 98 Cameriere — קעלנער.

" 99 boeuf a la mode — אַן אָקס, לויט דער מאָדע. דאָס איז אויך אַ נאָמען פון אַ געוויסען סאָרט בראַטען.

" 102 ברענא און אַמבראָזיאַנא — בעריהמטע ביבליאָטעקען.

" " יאן סטין — בעריהמטער האָלענדישער מאַלער (1626-1679).

" " לאָנג־אַרנאָ — דער טייל פון פלאָרענץ, וואָס ליגט ביים טייך אַרנאָ.

" 103 גאַלעאַצאָ וויסקאָנטי — איינער פון דער פאַמיליע וויס־קאָנטי, וואָס האָט געהערשט איבער מילאַן.

" 105 ברומעיר — דער נאָמען פון אַ חודש, לויט דעם קאַלענדער פון דער ערשטער פראַנצויזישער רעוואָלוציע (פון 22טען אָקטאָבער ביז'ן 20טען נאָוועמבער, לויט דעם געוועהנליכען קאַלענדער).

" " מאַרענגאָ — פּלאַץ פון א בעריהמטער שלאַכט צווישען נאַ־פּאָלעאָן און עסטרייך.

" 107 ultimae rationes — לעצטע טעמים.

" 111 דיעביטש — גרויסער דייטש־רוסישער גענעראַל, האָט אונ־טערדריקט דעם פּוילישען אויפשטאַנד פון 1830.

" " Allons enfants de la patrie „קומט, קינדער פון פאטער־לאַנד," דער אָנהויב פון דער מאַרסעליעזע אין פראַנצויזיש.

" " טאָרישער פון „טאָרי" — די קאָנסערוואַטיווע פּאַרטיי אין ענגלאַנד.

" 119 נעפּטון — דער גאָט פון ים אין דער רוימישער מיטהאָ־לאָגיע.

" 120 פּאַאָלאָ ווערא̈נעזע — באַריהמטער איטאַליענישער מאַלער.

" " רובענס — באַריהמטער פלעמישער מאַלער (1577-1640).

" 121 קירמעס (קירכמעסע) — יאַריד לכבוד אַ קריסטליכען יום־טוב.

" 131 בעדלאַם, סט. לוזע — משוגעים הייזער אין ענגלאַנד.

" 142 לואידאָר — אַ פראַנצויזישע גאָלד־מינץ אין ווערט פון פינף דאָלאַר.

" 145 פּאַאָלי — אַמאָליגע קליינע איטאַליענישע מטבעות.

" " סטראַקקינאָ — לאָמבאַרדישער קעז.

" 150 אַקטעאָן — אַ יעגער אין אַ גריכישער לעגענדע. ער האָט געזעהן די געטין דיאַנאַ ביים באָדען, האָט זי איהם פאר־

זייט 252 „יונגפרוי פון אַרלעאַנס" — נאָמען פון שיללער'ס אַ טראַגעדיע.

" 253 געזעניוס — באַריהמטער דייטשער טעאָלאָג, פּראָפעסער פון אַ העברעאישער גראַמאַטיק און ווערטערבוך. איז שטאַרק פּאָלעמיזירט געוואָרען פון די אָרטאָדאָקסען.

" " מופטים — מחמד'אַנישע גלחים.

" דאָמיניקאַנער — אָרדען פון מאָנאַכען אין דער קאַטוילישער קירכע.

" 257 דעננאָ, בעלזאַני — אויספּאָרשער פון מצרים.

" 258 קאָפּוצינער — קאַטוילישער אָרדען פון מאָנאַכען.

" 263 דאָלאָראָזאָ — די ליידענדע.

" 266 vita della mia vita — לעבען פון מיין לעבען.

" 267 פּאָלעסטרינא — גרויסער איטאַליענישער קאָמפּאָזיטאָר פון קירכען מוזיק.

" 269 Delightful — ענטציקענד.

" " קאַטאַלאַני — אַ באַוואוסטע זינגערין.

" 270 מאָקיאַוועלי — איטאַליענישער שטאַטסמאַן און שריפּטשטעלער.

" " סאָלוסט — רוימישער היסטאָריקער.

" " דעל סאַרטאָ — באַריהמטער איטאַליענישער מאָלער.

" 273 un bon dieu citoyen — אַ גוטער גאָט, בירגער.

" 274 סטאָלאָ — גלח'שער טראַכט.

" 277 I like this man — מיר געפעלט דער מאַן.

" 278 פּלוטאַרך — באַריהמטער גריכישער ביאָגראַף.

" 280 פּיאַצצא — סקווער, פּלאַץ.

" 282 פּיעדמאָנט — פּראָווינץ אין צפון־מערב אין איטאַליען.

" 283 קאַרבאָנאַרי — איטאַליענישע רעוואָלוציאָנערען פון יענער צייט.

" 284 עקקאָ — אָט דאָ איז!

" 285 סאָקריסטאַן — בעאַמטער פון דער קאַטוילישער קירכע.

" 290 i ffigie — אין בילד.

" 291 Capitale della Prussia — הויפּטשטאָדט פון פּרויסען.

" 296 סאָקרא — חיליגטומער.

" " God damn — גאָט פאַרדאַמט.

" 298 אַנטראָפּאָמאָרפיסמוס — פּאַרשטעלונג אין מענשען־געשטאַלט.

זייט 211 ערלאַנגען — אַ באַוואוסטע שטאָדט אין צענטראַל דייטש־לאַנד.

" 216 קלאורען, שלעגעל — דייטשע שריפטשטעלער אין היינע'ס צייט.

" 217 ראמלער — אַ באַוואוסטער דייטשער פּאָעט אין 18טען יאָהר־הונדערט.

" " אריאָן — אַ באַריהמטער פּאָעט און מוזיקער אין גריכענ־לאַנד, לעגענדאַריש.

" 218 Chacun a son gout — יעדער לויט זיין געשמאַק.

.Cuncta denique spectata quae etiam in femina nox operit

— אַלעס איז צו ערוואַרטען (זעהען) וואס די נאַכט טוט אויף אין דער פרוי.

" 220 פּאָליאַנדריע — פיעל־מענערשאַפט.

" 222 קראָניאָן — איז זעאוס, דער גרעסטער גריכישער גאָט, זיין טאָכטער איז פּאַללאַס אַטהענע.

" 225 „די נאַטירליכע טאָכטער" — אַ דראַמע פון געטהע, „די כלה פון מעסינא," אַ דראמא פון שילער.

" 226 רופיאנאָ — אין איטאַליען אַ פערמיטלער פון זונות.

" 232 a posteriori — פון הינטען אַרום.

" 235 איימענידען — די פוריען, די געטינען פון נקמה אין דער גריכישער מיטהאָלאָגיע.

" 236 דאָן קיכאָט דע לא מאנטשא — דער וועלט־באַריהמטער ראָמאַן פון שפּאַנישען שרייבער סערוואַנטעס.

" 240 אָרפעאוס — לעגענדאַרישער מוזיקער און דיכטער פון דער גריכישער מיטהאָלאָגיע.

" 241 אטלאַנטיס — לעגענדאַרישע אינזעל אין אַטלאַנטישען ים, לויט דער גריכישער לעגענדע.

" " היעראָפּאַנטען — פּריעסטער אין פאַרצייטיגען מצרים.

" 245 ליאָנע — באַוואוסטער נאַטורפאָרשער.

" 247 טאָסקאַנאָ — איטאַליענישע פּראָווינץ.

" " Caro Cecco — ליעבער טשעקאָ (פאַרקירצט פון פראַנ־טשעסקאָ).

" " Occhie stele Mortali — אויגען שטערבליכע שטערען.

" 251 סאַקונטאַלא, וואַזאַנטאַסענא — נעמען פון אַלטע אינדישע דראַמען.

אינהאלט:

זייט
די רייזע פון מינכען ביז נעגוא — — — — — — 9
די בעדער פון לוקא — — — — — — — — — 131
די שטאדט לוקא — — — — — — — — — — 239
שפעטערדיגע נאכשריפט — — — — — — 315
שלוסווארט.

אידיש: ר. אייזלאנד.
באמערקונגען.

זייט 299 Mel in ore verba lactis
Fel in corde, fraus in factis
האָניג אין מויל — ווערטער פון מילך.
גאַל אין האַרץ — בעטרוג אין די טאַטען.
" 301 High Church of England — הויכע קירכע פון ענגלאַנד.
" 305 מאַרקום ברוטום — אַ רוימישער נאַבעלער, האָט געהאַלפען ערמאָרדען צעזאַר'ן.
" " סאַנטשא פּאַנסא (סאַנטשאָ „בויך") — באַגלייטער פון דאָן קיכאָט, אין דעם ראָמאַן פון מיגועל סערוואַנטעס דע סאַאַ־וועדרא.
" " דולצינעא — דאָס מיידעל פּאַר וועלכער דאָן קיכאָט האָט זיך איינגעבילדעט, אַז ער געהט קעמפען לויט'ן ריטערליכען מנהג.
" 311 ווירגיל'ס טאָגא — דאָס געוואַנד פון דעם לאָטיינישען פּאָעט ווירגיל.
312 אָמאָדיס פון גאָליען (פראַנקרייך) — נאָמען פון אַ העלד אין אַ ריטערליכען ראָמאַן פון מיטעלאַלטער.
" " ראָלאַנד, אַגראַמאַנט — העלדען פון אַ מיטעלאַלטערליכער דיטשער לעגענדע.
" 316 ex ungue leonem — פון'ם נאָגעל (דערקענט מען) דעם לייב.
" 317 זשיראָנדע — פּאַרטיי אין פראַנקרייך אין דער צייט פון דער גרויסער רעוואָלוציאָן.
" " טהעמיס — געטין פון גערעכטיגקייט.
" " פּאַן — גאָט פון די פּאַסטוכער.
" " פּעליאָן און אָסא — נעמען פון בערג לעבען דעם אָליפּ.
" 318 Come il faut — ווי עס דאַרף צו זיין.
" " Aux armes citoyens! — צו די וואָפען, בירגער! (פון דער מאַרסעליעזע).

שלום־וואַרט.

זייט 1 בענוענוטאָ טשעליני — באַריהמטער איטאַליענישער אַוואַנ־טוריסט און סקולפּטאָר אין 16טען יאָהרהונדערט.
" 3 קאַרל דער פינפטער — קייזער פון דויטשלאַנד, אין דער צייט פון דער רעפאָרמאַציאָן.
" 4 tel est notre plaisir — אַזוי געפעלט אונז, אַזוי איז אונזער ווילען.

#6746

Toronto Jewish Public Library

THIS BOOK MAY BE KEPT

21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it.

A fine of 5 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

PLEASE ADVISE CHANGE OF ADDRESS

DATE DUE

#6746